

חי באמונה א - חי באמונה

מדריך אמונה למעשה במגוון מפורט של ארועי החיים
הרב ישראל יעקב לוגאסי שליט"א

פרק א - האמונה ומבחנה • פרק ב - מבחנים לאמתות הבטחון • פרק ג - אמת מלכנו ואפס
זולתו

פרק א - האמונה ומבחנה

- א. שדוך מאכזב
- ב. התפללתי על דירה ולא נעניתי...!
- ג. למה הראו לי את העתון...?
- ד. למה להביא לי ממון שיגנב ממני לאחר מכן?!
- ה. הסיר ריק אולם הלב מלא באמונה...
 - ו. דוקא עכשו...
 - ז. השגחת הזכרון והשכחה
 - ח. מבחן אמונה לקונה שלחן וכסאות
 - ט. השגחת הפרעות שנה
 - י. גם כוס תה הוא בהשגחה...
 - יא. אין אדם נוגע במוכן לחברו
 - יב. מעשה שהיה
 - יג. "דרך אמונה" למעכבי שדוך
 - יד. דרך אמונה למתיסר בבעיות נפשיות
 - טו. דרך אמונה למתיסר בחלי או במום המגבילו במגבלות גוף ונפש
 - טז. דרך אמונה למתיסרים ביסורי "כפיתיות"
 - יז. עובדים בחנם...!
 - יח. הסתרה, והסתרה שבתוך הסתרה
 - יט. לא מתכונים-אבל זו כפירה!
 - כ. למה? מדוע?-זהו בסך הכל מה ששאלתי!
 - כא. לרגעים תבחננו (איוב ז, יח)
 - כב. התבוננות של סופר סת"ם
 - כג. "נסיון" ולא "סבל"
 - כד. אמונה-המודד למדרגות בני האדם
 - כה. אמונה-המודד לגמול המעתד לבני אדם
 - כו. בואו ונהיה סוחרים ממלחים!

כז. ותאמר ציון עזבני ה'
כח. "ורפא ירפא"
כט. טעות בכתבת!
ל. אמונת זווגו של אדם
לא. מכוס מים אפשר לבוא לכפירה בהשגחה
לב. "לחם עבודה"
לג. בטחון והשתדלות עד כמה והיאך
לד. כבוד שמים
לה. נס קיום האמה
לו. אמונת ההשגחה גם בענייני רוחניות
לז. כיצד יתיחס המאמין לנסיון משבר "ילדות קשה" המשפיע לרעה בהשאינו
משקעים ...

לח. כיצד יתיחס המאמין לנסיון אכזבת חנוך בניו
לט. כיצד להתיחס לנסיון מום או כעור פנים
מ. חזוק האמונה למתנסה בקשיי פרנסה או מהתמוטטות עסק
מא. חזוק האמונה והשמחה לאמהות המתמוטטות מנטל גדול הילדים הקטנים
מב. חזוק האמונה והשמחה לאיש שנפלה בחלקו אשה רעה, או להפך
מג. חזוק האמונה לאדם שהנו "קרובן" לבקרת ולבזיונות תכופים וליחס עוין

בחברה

מד. התבוננות כללית על היסורים
מה. משבר המצוי אצל בני התורה שאינם מסתפקים בהצלחתם בכתלי בית

המדרש

מו. איזהו מאמין? היודע את רצון ה' ממנו זה עתה!
מז. חזוק באמונה למתנסים באבוד יקיריהם
מח. דרך האמונה למתנסים בכך שלא זכו להפקד
מט. דרך האמונה למתנסים בגדול ילדים פגועים
נ. דרך האמונה למתנסים בהפלת נפלים
נא. דרך האמונה למתנסים בצער "השכחה"
נב. "ערום ראה רעה ונסתר"
נג. למתנסים בסבל בלבול מחשבות טורדות ומציקות
נד. "אולת אדם תסלף דרכו"
נה. הפחד והחרדה-יצר הרע ולא חלי
נו. אל תפל בעיני עצמך
נז. שמחה אמתית לעמת שמחה מדמה
נח. להעביר היראה החיצונית לשרשה
נט. התמודדות נכונה בתכיפות העליות והירידות
ס. גם על אמונה יש להתפלל

פרק ב - מבחנים לאמתות הבטחון

א. עבדות מחיי היום יום למבחן האמונה

פרק ג - אמת מלכנו ואפס זולתו

מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד לפרע דמינו מידך
כשיצערהו אדם ידע כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו כך
ויזכר בלבו שהתועלת והנזק שלו מסורים ביד הבורא יתברך
אין בשר ודם יכול להיטיב לו ולהצילו, זולתי אם יגזר ה' יתברך
עוונותי עשו לי

דוד ידע היות שמעי שליח מלמעלה להלקותו בלשונו ובמעשיו
הוא יתברך ממציא המצאות להציל הצדיקים החוסים בו גם מבני אדם בחיריים
אם לא נגזר מן השמים אין בעל בחירה יכול לעשות לו מאומה
אלף כיוצא בד לא יוכלו לעשות לו רע

חלילה לומר שאין ביד ההשגחה העליונה לשמר מבחירת האדם
גם בעת אשר שלט האדם באדם לרע חלילה יבין כי הכל מאתו יתברך
כל עניני צער שנזדמן לאדם הכל מן השמים על עוונותיו
שאין בריה בעולם שבכחה להרע לו או להיטיב לו זולת גזרתו יתברך
מי שלא נגזר עליו מיתה לא ימות

גם זבוב נשלח מן השמים
הקדוש ברוך הוא יכול לשנות טבע עבור ילד קטן

פתיחה

תכלית האדם ויעודו בעולמו להגיע לאמת אחת ויחידה שהיא לדעת את יחודו של הבורא, ובאורם שאין שום כח הפועל בבריאה מבלעדי ה', ורצונו מתלבש בסבות וגורמים על מנת להוציא אה רצונו לפועל.

והם דברי הרמב"ן (סוף פרשת "בא"'): וכונת כל המצוות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה [כלומר זו מטרת הבריאה] שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין לאל עליון חפץ בתחתונים, מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו, אם כן תכלית רצון ה' מהאדם הוא להפריד בין הסיבה למציאות, ולא לתלות את שום מציאות בסיבה, אלא בסיבה הסיבות שהוא הבורא, הרי שתכלית ומטרת לימוד התורה, וקיום המצוות: שבת, תפילין, מועדים, וכיוצא, אך ורק בשביל שתתחזק אצל האדם ההכרה ביחודו יתברך וכי אין שום כח פועל בבריאה מלבדו. וכן כתב הגר"א זצוק"ל (משלי כ"ב, ל"ט):

ועיקר נתינתו התורה לישראל הוא בכדי שישימו בטחונם בה', והוא כלל כל המצוות.

והדרך לקנות הכרה זו היא אחת ויחידה: שינון, לשון ולשון, להזכיר לעצמו זאת בתפילותיו בוקר צהרים וערב, ובברכותיו - 100 פעמים ביום, וכמו כן לקרוא ספרי אמונה, ולחזור ולקרוא, שכן אין לך המשכיח את האמונה כמו מציאות העולם שאנו חיים בו. שכן על כל פסיעה ופסיעה רואה האדם טבע, סיבות, מקרים, ואם לא ילחם במראה עיניו יום ולילה יושפע ויצונן מאמונתו, וכדוגמת אדם האוכל ארוחת בוקר - תועיל לו עד הצהרים וארוחת צהרים - תועיל עד הערב.

כמו שהיה ממשיל זאת החפץ חיים זצוק"ל, לאדם שביום חורפי כמו עשרים מעלות מתחת לאפס, הלך ביגיעה ובעמל לדלות מים מן הבאר, הניחם בחצר ביתו, לאחר כמה שעות יצא לחצר להשתמש במים שכל כך יגע עד שהביאם, אולם לאכזבתו מצאם קפואים, גוש קרח נעשה בדליים, כמה עמל נצרך לו עתה בשביל להשתמש עם מעט מים, הלא יצטרך בשביל ליקח פטיש ולהכות בקרח להמיסו עד שיצא לו כוס מים, ואילו היה חכם, היה יוצא כל כמה דקות לחצר ביתו, טרם קפאו המים, וכאשר עלה על פני המים גליד דק של קרח היה מיד ממיסו ומערבבו במים, אזי לא היה מגיע למצב זה של קפאון המים עד כדי גוש קרח.

כן היה אומר החפץ חיים זהו הענין באמונה. יש לבחוש כל הזמן באמונתו, ולהחיותה בשינון, בתפילה ובברכות. ואם לאו - אם יתרשל מלהחיותה, ימצאנה לבסוף קפואה, וכשיצטרך לה להחיות נפשו לא ימצאנה.

להלן קצת ספרי אמונה המצויים:

שומר אמונים, אור יחזקאל, שערי אמונה ובטחון ד"ח להרב נשרי בטלפון 03-56185744

וכמו כן ספרים שזכני ה' לחבר באמונה בטלפון 02-5322661, או בבני ברק רח' השומר 74 אצל ר' פנחס ראובן. פתוח כל יום בין השעות: 00:00-14:00

בספרנו זה הבאנו עשרות דוגמאות למקרים המצויים בחיי היום יום היאך הדרך בהם להבט נכון על פי האמונה.

פרק א - האמונה ומבחנה

הבאנו לעיל על הפסוק "ה' צדיק יבחן", דמא הבת הצדיק דוקא בוחנו הקדוש-ברוך הוא על מנת לרוממו, וכנאמר "נתת ליראיך נס להתנוסס", ונס הוא גם מלשון נסיון, ליראיו נותן הקדוש-ברוך הוא נסיונות על מנת לנוססם-להגדיקם ולרוממם, כי רק המבחן הוא המורה על ציונו והצטינותו של הנבחן.

כמו כן בארנו לעיל שבהיות ועקר המודד לקבע את האדם ל"צדיק" בעקבות משיחא הוא האמונה ושאי אפשר להיות פחות מזה, והוא פונת הגמרא: בא חבוקק והעמידן על אחת-וצדיק באמונתו יחיה, דהינו שפדי להיות צדיק האפשרות תהא אחת-באמונתו יחיה, שיחיה האדם עם אמונתו, שתהא אמונתו בלתי נפרדת מכל מארעות חיו מן הפרטים הקטנים ועד פרטי חיי הנפש.

בפרק זה נבוא ברחבה בדגמאות מעשיות מן החיים לבאר כיצד יש לנהג בהם על פי האמונה, ומהו המבחן המצפה לנבחן על אמונתו בכל מארע ומארע לגופו.

א. שדוך מאכזב

מעשה שהייתי אני כותב שורות אלו מערב בו, בבחור מארצות הברית שנטש את בית אביו על מנת להתחזק וללמד תורה כאן באחת הישיבות בארץ, כי הוריו שפחו"ל אינם שומרי מצוות כראוי. חשב הוא שברח הוא מן הפח-ארה"ב, אמנם התברר לו שגם כאן בארץ ישנם "פכיס" לא קטנים, והחלט שהפתרון הוא שינשא לאשה יראת ה', וכך יחזיק מעמד בארץ.

נסינו לשדוך לו כמה הצעות שונות ולא הסתדרה ההתאמה, אותו בחור נשבר לבו בקרב, ואמר לי מה אני עושה במצב שכזה? אמרתי לו: לך לכתל תתפלל שם לה', לבד הלא נשבר בקרבך, וישנה הבטחה ללב נשבר שהאלקים לא בונה לתפלתו, שפך כמים לבד נוכח פני ה' שם בכתל המערבי. הלה שמע לעצתי, הלך לכתל ובכה שם מספר שעות בתפלה מכל הלב, וסיים תפלתו בשעה 7 בערב, כשסיים תפלתו מקבל הוא טלפון מהשדכן שיש לו הצעת שדוך עבורו להיום בשעה 8 בערב, מייד הרים לי טלפון אותו הבחור, וספר לי את ההשגחה הנפלאה, שהנה מייד לאחר תפלתו העמקה מכל לבו בבכי ובשברון מקבל הוא טלפון על הצעת שדוך, אמרתי לו: זה באמת נראה כאות שתפלתך התקבלה, אשריך ואשרי חלקך, ובקשתי אותו שלאחר הפגישה יתקשר ולאמר לי מה נעשה. בשעה 9-10 מקבל אני טלפון ממנו, והנה שומע אני אותו מרגש בטלפון ושאלתי: נו,

יש בשורות טובות? ענה לי: הרב, יודע אתה מה אני מחפש בבת זוג, שיהא בה פרטים כאלה וכאלה כי כך מתאים לי, ובכך זו שנפגשתי אתה עתה, לא היה בה ולו לא אפלו פרט אחד מדרישותי... לא בפנימיות ולא בחיצוניות.. ממש הפוך לגמרי...

נדהמתי לרגע, ומיד אמרתי לו: ובכך פנראה שזה לא הזוג שלך!

אמר לי אותו בחור, שזה לא הזוג שלי זה אני יודע והעבדא שלא יצא כלום מזה.

אולם נפשי בשאלתי מדוע הראני הקדוש-ברוך-הוא כזאת לאחר תפילתי לפניו, מילא אם הייתה מצעת לי הצעה זו לאחר איזה חטא שחטאתי ופשעתי הייתי מבין שזהו ענשי להציע לי משהו שלא מתאים לי, אולם למה הגישו לי מן השמים הצעה שכזו מיד לאחר תפילה בהשתפכות הלב ובלב נשבר, שכאלו ובאו מן השמים לקראתי והנה "קנה לשלום ואין טוב..."

עניתי לו: שמע ידידי, ה' צדיק גבון, דע לך כי רצון ה' לבקנך עתה האם מחר גם תלך לכתל להתפלל, או שתסוג אחר באמרך, מה לי שוב להתפלל אחר שנזרקתי והשלכתי אני עם תפילתי, וכאומר: אין לי חפץ בד...

הנה, לדגמא, מבחן שבוחן הקדוש-ברוך-הוא את המאמין בו, בזה שמתפלל הוא לפניו בלב נשבר ומתוך עריגה וכסופין והנה מתאכזב הוא בתפלתו, במה נבקנת פנותו ואמינותו? הלא באם ישוג או נמשיך באמונו בבורא לראותו כאב רחמן החפץ בטובת בנו, ואת הטוב האמתי הוא בלבד היודע מה הוא.

אומר שלמה המלך: רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה (משלי י"ח, י"ד). ומבאר רבנו יונה: רוח איש יכלכל מחלהו-רוח האדם יסבל חלי הגוף, כענין שנאמר (שם י"ז) לב שמח ייטיב גהה. ורוח נכאה מי ישאנה פאשר תדאג הרוח ותאנח מי ינחמנה ויעזרנה וכו', כי הרוח תנחם ותסבל חלי הגוף, אך הגוף לא ינחם הרוח מחלהו והוא הדאגה. ובא להזהיר מן הדאגה, שלא ישליטנה האדם על נפשו אבל ישתדל לבטח בשם ה' ולהשען באלקיו.

ב. התפללתי על דירה ולא נעניתי...!

מעשה היה בבעל משפחה מרבה שדר בצפיפות דיור, ואשתו הייתה כבר בהריון 8 בבית ל-3 חדרים קטנים וצפופים, וממש היה מצבו שהגיעו מים עד נפש.

ספר לי אותו בעל עבדא, שהתפלל על דירה למעלה מחמש מאות תפלות, ומלבד סגלות למיניהם שגם מהם לא משך ידו, ובכן שאלתו מדוע אין אני נענה בתפלותי, האין זה מנאש...? האין זה מורה שאין הקדוש-ברוך-הוא חפץ לשמעני...

נזכרתי מיד בשאלתו ממשה רבנו שהתפלל תקט"ו תפלות לכנס לארץ ישראל, ולא זכה, ובכן אמרתי לו, אשאלך שאלה, מה לדעתך חש משה רבנו לאחר תקט"ו תפלות שהתפלל לה' לכנס לארץ ישראל, ואל תשפח, אמרתי לו, תפלותיו של משה הנם תפלות שונות באיכותן מתפלותיך, תפלותיו של משה היו תפלות כספין חדה שקורעת את הרקיעים כלשון המדרש. ובכן היאך חש משה שלאחר תפלות כה רבות וחדות ונקיות לשם שמים ועוד ועוד, אומר לו הקדוש-ברוך-הוא: רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד כדבר הזה... וכי חשד בקוב"ה שהוא שונאו חלילה או שאינו חפץ לשמעו, הלא אם לא היה שומע מהקדוש-ברוך-הוא: "רב לך אל תוסף" יתכן והיה מתפלל עוד חמש מאות תפלות ואולי עוד יותר. ובכן, אתה לא שמעת משפט שכזה מהקדוש-ברוך-הוא אל תוסף דבר אלי, ולמה שלא תמשיך להתפלל.

המשיך ושאלני אותו בעל משפחה, הכי משונה אתה אותי למשה רבנו, וכי יש לנו משג בתפלותיו של משה ובחס הקדוש-ברוך-הוא אליו לעמת איש פשוט כמוני.

ואז עניתי לו תשובה שצריך כל יהודי מאמין לדעתה באפן ברור. הקדוש-ברוך-הוא הוא בוחן את האדם מה המטרה והתכלית אצלו בעולם, ומה האמצעי, האם התורה והתפלה המה המטרה והתכלית או הבלי שטותי עולם הזה.

ובכן, נתבונן, אדם מתפלל חמש מאות תפלות על דירה, ולבסוף אם לא נענה נדמה לו שתפלותיו היו לבטלה, ואם נענה, אזי שמח לבו בקרבו, למה? הנה התפלות הגיעו על תכליתן... שהנה התכלית הגיע-דירה...

נורא ואים.

התפלות הנם אמצעי לדירה!?

וכי יש זכות גדולה יותר מאשר להתקשר לה' ולדבק בו כמו שכן זוכה האדם שנדבק לה' בתפלתו.

הלא הקדוש-ברוך-הוא מנע ממך דירה בשביל לזכותך בתפלה, וכשראה שהנך מתפלל לפניו בדבקות לקבל דירה, רצה לזכותך ביותר, והחליט להמשיך ולמנע ממך את הדירה על מנת שתתפלל עוד תפלה, שזו מתנה גדולה עבורך, וכשהתפללת שוב יפה מכל הלב, החליט לתת לך מתנה נוספת והיא עוד תפלה, וכן הלאה, ובשביל כך מנע ממך את הדירה.

ובכן יש מחלקת בינד לבין הקדוש-ברוך-הוא, הקדוש-ברוך-הוא ראה את הדירה אמצעי לתפלת שיהיה התכלית אצלו עבורך, ואתה רואה את תפלותיך אמצעי לדירה שיהיה התכלית אצלך...

המאמין, יודע וברור לו, שהכל מידי ה', ועבדא שהוא מתפלל לה', ובזה מבטא את תלותו בבורא, שהרי אליו הוא פונה, אולם המבחן האם באמת תולה הוא עצמו בבורא, הוא בכך פאשר אינו נענה, אזי אם מפסיק מתפלותיו הרי שבכך מנתק את תלותו בו, ובאם אמונתו חזקה רואה רק את הטוב שבעפונב, אם זה מצד שימשיד להתפלל שזו התכלית שתביאהו לשלמות יותר מהדירה... ואם זה על מנת ליסרו, וזהו מבחן שנבחנים בו בני אדם רבות, על תפלות שמתעכבות.

וזה לשון הרמב"ן (האמונה והבטחון פרק א'). עוד אמר בטח בה' ועשה טוב, כלומר אעפ"י שאין בינד מעשים ותדע בעצמך שאתה רשע, עם כל זה בטח בה' כי הוא בעל רחמים ורחם עליך, כמו שנגמר ורחמיו על כל מעשיו ר"ל צדיקים ורשעים, ואמרו בשעה שפן אדם מצטער שכינה מה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, על כן אמר בתחלה בטח בה', כלומר בין שתהיה רשע בטח בה' וכו'. (שער הבטחון-שוי"א)

ג. למה הראו לי את העתון...!

מעשה היה באחד מידידי שהיה גר במקום מסוים, מקום מגוריו היה קצת רחוק ממקום עבודתו, במקום עבודת אשתו וממקום למודיהם של בניו שהיו בתלמוד תורה, שכלם היו מרפזים במקום אחד הרחוק ממקום מגוריו, ושאר מאד לגור במקום ההוא המרפז לכל צרכיו, שנתים מחזק הוא את אמונתו בה', שעושה ה' את הטוב ביותר עבורו, ומקבל הוא באהבה את אשר יחפץ ה', ומחזק הוא את בטחונו להיות בטוח בה' שאם מגיע לו דירה במקום ההוא המרפז לכל צרכיו יקבלנה, ואם לאו הרי שהכי טוב שישאר המצב כך. והנה לאחר שנתים מזדמן לידו עתון המפרסם דירות למכירה. ונופלים עיניו על פרסמת דירה למכירה באותו אזור ששאר הוא כבר שנתים לגור שם, וגם באותו רחוב של עבודתו ועבודת אשתו, ובקרבת מקום ממש של הת"ת, מיד מודה הוא להקדוש-ברוך-הוא על המציאה שזדמנה לו כי גם המחיר היה סביר ובהשג יד, מרים הוא מיד טלפון, והתשובה לשאלתו: הדירה נמכרה, לפני חצי שעה נעשה חוזה עם קונה מסוים...

אותו יָדִיד נָגַשׁ אֵלַי שְׁבוּר לְמַחְצָה וּמְאֻכָּזֵב, אֲמַרְתִּי לוֹ: תִּרְאֶה כַּנְּרָאָה שֶׁהַדִּירָה
לֹא שָׁלְדָה, כִּי אִם הִיְתָה הַדִּירָה מְגִיעָה לָךְ מִי הִיָּה יָכוֹל לְקַחְתָּהּ מִמֶּךָ.

אָמַר לִי אוֹתוֹ יָדִיד, מֵאֲמִין אֲנִי שֶׁהַדִּירָה אֵינָה שְׁלִי, וְהַעֲבָדָא שְׁלֵא קִבְּלִיתָהּ, אוֹלָם
זוֹעֵק אֲנִי בְּמַר לְבִי לְפֶשֶׁר הַהִשְׁגָּחָה בְּאִפּוֹ זֶה שֶׁנִּעְשָׂה לִי: מִדּוּעַ הָרֵאוּנִי מִן הַשְּׂמַיִם
פְּרִסְמֵת זוֹ בְּעֵתוֹן, וְכִי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹא יָכוֹל לְהַעֲלִים זֹאת מִמֶּנִּי וְלֹא הִיְתִיתִי
רוֹאֶה וְלֹא מֵתְאֻכָּזֵב?! לָמָּה לְהִרְאוֹת לִי כְּאֵלוֹ הַדִּירָה בְּיָדִי, וּלְבִסּוּף בְּרַחַח מִמֶּנִּי...

אֲמַרְתִּי לוֹ: שְׁמַע יָדִידִי, ה' צָדִיק יִבְחַן, זֶהוּ דְרָכּוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבַחֵן אֶת
צָדִיקָיו, וְלִרְאוֹת הָאִם שְׁנֵתִים כְּשֶׁאַתָּה מְדַבֵּר אֲמוּנָה, וּמְחַזֵּק אֶת עֲצָמְךָ בְּבִטְחוֹן
בְּה' שְׁעוֹשֶׂה עִמָּךְ אֶת הַטּוֹב בְּיוֹתֵר, הָאִם זֶה צִפְצוּף מְלִים אוֹ בְּאַמֶּת הַנֶּחֱשׁ זֹאת.

וְהִנֵּה עֲתָה עֵת מִבְּחֵן הוּא עָלֶיךָ, הָאִם חָשׂ אֲתָה צָעַר שְׁכָּאֵלוֹ וְהִפְסַדְתָּ אֶת הַדִּירָה
בְּגִלְל שְׁלֵא הִזְדַּרְזַת וְכִדּוּמָה וְהִנֵּךְ זוֹעֵף וְזוֹעֵם עַל עֲצָמְךָ אוֹ עַל אַחֲרִים שֶׁגָּרְמוּ לְךָ,
זֶהוּ סִימָן שֶׁאַמוּנָתְךָ לֹא הִיְתָה שְׁלֵמָה, וְאִם חָשׂ אֲתָה גַם עֲתָה שֶׁנִּעְשָׂה עִמָּךְ הַטּוֹב
בְּיוֹתֵר, וְלֹא זַעַף וְזַעַם מִתְיָשֵׁב הִנֵּךְ בְּדַעְתְּךָ לְהֵאֲמִין שְׂאִין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמוֹכֵן לְחַבְרוֹ,
זֶהוּ סִימָן שֶׁאַמוּנָתְךָ הִיְתָה כְּנֶה וְאַמְתִּיתִי, וְזֶהוּ דְרָכּוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבַחֵן
אֶת מֵאֲמִינָיו, וְכַנְּאָמַר "ה' צָדִיק יִבְחֵן".

תִּדְעַ כְּשֶׁמְסַבֵּב אוֹתְךָ חֲלִילָה כְּמָה מַחְשָׁבוֹת רְעוֹת וּקְטִנּוֹת וְיִסּוּרֵי וְדִין
וְהִסְתַּרּוֹת פְּנִים, וּמְרָה שְׁחִרָה עַל כָּלָם, תִּדְעַ שְׁשֵׁם אֲתָךְ אֶלְקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, אִף
עַל פִּי שֶׁנִּפְלְתָ לְשֵׁאוֹל תַּחֲתִיתִי, בְּאַמוּנָה הַזֹּאת תִּקּוּם בְּיַתֵּר שְׂאִת וּבִיַתֵּר עֵז, כִּי
אֲתָךְ עִמָּךְ אֶלְקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי נִקְדַּת אֲצִילוֹת מִתְפַּשֵּׁט עַד הַתְּהוֹם וְלֹא אֲשַׁתַּנֵּי
בְּכָל אֲתֵר וְאִין אֶלְקִים עִמָּדִי (דְּבָרִים ל"ב, ל"ט) אֱלֹהִים אַחֲרִים חֲלִילָה, כִּי לֹא
יִשְׁתַּנֵּה וְלֹא יִתְעַרְבוּ בּוֹ, כִּי הִם בְּטִלִים בְּלִתֵי מְצִיאוֹת, לִית בְּהוּ שׁוּם מִמְשׁוֹת
כָּלֵל כָּלֵל, וְאוּרוֹ יִתְבָּרַךְ מֵאִיר עַד נִקְדַּת הַתְּהוֹם בְּלִתֵי שׁוּם שְׁנוּי, אֶלְאִ שְׂאֲתָה
גְּרַמְתָּ לָךְ בְּמַעֲשֵׂיךָ הַרְעִים שֶׁמְגִיעַ לָךְ מְרִירוֹת, כְּאֵלוֹ כְּבִיכּוֹל יֵשׁ בּוֹ שְׁנוּי
וּפְרוּד, כִּי הוּא כָּל יָכוֹל. (זוהר ח"א דף פ"ו)

ד. למה להביא לי ממון שיגנב ממני לאחר מכן?!

בְּדוּמָה לָזֶה שׁוֹב מַעֲשֶׂה הִיָּה בְּאֶחָד מִשׁוּמְעֵי שְׁעוּרֵי שְׂאֲמַר לִי שֶׁנִּגְנַב מִכִּיסוֹ לְמַעֲלָה
מֵאֲלָף דוֹלָר, עֲנִיתִי לוֹ: תִּתְבּוֹנֵן, אִם נִגְנַב מִמֶּךָ הַכֶּסֶף בְּהִכְרַח שְׂאִין הוּא מֵיַעַד לָךְ,
שְׁהִרִי לוֹ הִיָּה מִמוֹן זֶה מֵיַעַד לָךְ מִי הִיָּה יָכוֹל לְקַח אוֹתוֹ מִמֶּךָ.

ענה לי: מקבל אני שממון זה אינו מיעד לי, אולם יש לי קשיא, ממון זה שמלכתחלה אינו מיעד לי מדוע בכלל נתן לי, מדוע הגיע לנדי מתחלה, ובכך הראה לי פאלו והנה כספי הוא ולבסוף נגנב ממני, הלא הנה עדיף וכמו שכן הוא האמת כפי שהוכח לבסוף-שלא הנה מגיע אלי כסף זה כלל, הלא בכך לחנם נצטערתי!

אמרתי לו, פנ"ל, ה' צדיק יבחן. הכסף בא אליך מלכתחלה ואף שאינו מיעד לך ועתיד הוא לגנב ממך, על מנת לבחון את אמונתך, אם תצטער ותחוש שנגנב לך הכסף שלך, ומעתה הנך חסר, וחבל שנגנב הלא זכלתה בכסף זה לשלם תשלום כזה וכזה, זכלתה לפרע חוב כזה וכזה, למה לא שמרתי מספיק... זהו סימן שאמונתך עדין לקויה, אולם אם תחוש באמתות את אמונתך, שאין לי מה להצטער, הרי כסף זה מעקרא לא הנה שניך לי כי אם הנה שניך לי הייתי נהנה ממנו, ואין לי מה להצטער על כסף שלא שלי שנתן לי כפקדון לזמן מסוים עד שבא בעל הפקדון ולקחו ממני, זהו סימן שאמונתך כנה ואמתית.

וגם אם בשעת ידיעתך מהגנבה זעפת וזעמת, עדין אתה במבחן תודך כמה זמן תתאושש מזעמך ותבטל דעתך לדעת אמונתך, כך שהמבחן אינו רק באותו רגע בלבד, דבהחלט יתכן-וכן הוא אצל רב העולם שבאותו רגע קשה מאד לקבל זאת באהבה ובאמונה, אולם עדין אין זה אומר שנכשלת בנסיון, כי גם אם 100% לא תקבל בציון מבחנך, אולם עדין יתכן שתקבל 90% או 80% וכיוצא, תלוי במדת זריזותך להתאושש מהפרעות שנתלת ולשוב לישוב הדעת מתודך האמונה המיטבת את הדעת ומובילה לרגע ושלוח.

אבל לעתיד יתגלה לעין כל, כי הכל הוא הוא, וכל הצרות והרעות והגלות המר וההסתרה, הכל "אני אני", אני הוא לא אחר כלל, כי אין שום מציאות בלתי השם יתברך, והכל הוא הוא בלי שום שנוי, ובידיעה זאת יתפרדו כל פועלי און, והרע גמור פלה ואבד דלית בה מששיותא כלל כלל, ודי בזה למאמינים ומחכים לישועה-צפית לישועה. (זוהר ח"א דף 9ו)

ה. הסיר ריק אולם הלב מלא באמונה...

משה, איש ירא שמים, איש אמונה, איש יגיע כפים העמל וטורח לפרנסתו ביגיעה ועמל מפרך וקשה, אותו יום הנה משה רעב במיחד, כי נצא לעמלו ללא ארוחת בקר כראוי, והעבודה באותו יום היתה קשה במיחד, מיחל ומצפה משה

אימתי כבר יגיע לביתו, הלא בביתי אשת חיל עם מעשי ידים להתפאר שיגדה רב
לה בבשול טעים ומהנה.

מונה משה את השעות אימתי יגיע הביתה, וימלא את רעבונו מתבשיליה
המשבחים של אשתו.

הגיע הזמן, מגיע משה דופק בדלת, פותח את הדלת בעצמו אינו מחכה שיפתחו
לו לרב רעבונו, עיניו רואות את רעיתו יושבת לה על הכרסא וקוראת ספר, שמח
הוא על אשתו החרוזה שהספיקה כבר לבשל ולהכין הכל פראוי ויש לה עוד זמן
לקרא ספר...

נכנס הוא למטבח רואה על כירי הגז סיר גדול, בשמחה ובתאבון נגש הוא לפתח
את מכסה הסיר לראות את תכולתו המדשנת ענג, והנה מעלה את המכסה מביט
בסיר, ומה רואה הוא... את פרוצו ותו לא... סיר נקי ומבריק כמראה...

אבל משה יהודי שעובד על אמונה, מיד מרים עיניו למרום, ואומר: רבונו של
עולם, יודע אני שמצב זה שאני בו עתה ללא ארוחת צהרים ועם רעבון נורא, זהו
מהשגחה הפרטית שלך, אינני מאשים אף אחד, וכמוכן לא את אשתי היקרה,
מאמין אני שהיום לא מגיע לי לאכל ארוחה דשנה ומענגת, ומכבד אני את רצונך-
רבונו של עולם, ואסתפק במיני מזונות וכוס חמין ותו לא... הסיר הזה ריק
מאכל, אומר משה, אולם לא אתן שגם אני אהיה ריק מאמונה, אני אשאר מלא
באמונה...

ובכן נתבונן,

כמה נחת רוח עשה משה בזה לבוראו, הלא קרבן ריח ניחוח לה' הקריב עתה
משה, זבח את רצונו, כבש את פעסו וזעמו, והתבטל לרצון ה' באמת, זהו יהודי
מאמין באמת...

עז וחדנה במקומו (דברי הימים א' טז, כז) אצל מי אנו יכולים למצא "עז וחדנה"
הינו מדת השמחה?

"במקומו" אצל האדם שהוא מקשר להמקומו של עולם, והוא מאמין
שהשי"ת הוא מקומו של עולם ומשגיח על הכל בפרטי פרטיות, אדם זה
שרוי תמיד בשמחה. (נר ישראל-רוזין)

1. דוקא עכשו...

שְׁמַעוֹן מְנַהֵל עֲבוּדָה שְׂאוּהֵב סֵדֶר וְדִיקָנוּת, אֶחָד מִפּוֹעֲלָיו זְבוּלוֹן שָׁמוּ אַחַר מִסְפָּר פְּעָמִים לְעֲבוּדָה, הֵעִיר שְׁמַעוֹן הַמְנַהֵל לְזְבוּלוֹן הַפּוֹעֵל פְּעַם פְּעָמִים וְשָׁלַשׁ, לְאַחַר שְׁחִזְרָה בְּעִנֵּת הָאֲחוּר עַל עֲצָמָה, אָמַר שְׁמַעוֹן הַמְנַהֵל לְזְבוּלוֹן, רְאֵה, בְּשׂוֹם אֲפֹן לֹא יִתְכַּן לְהַמְשִׁיד כָּד, וּבְכֵן מִמָּחָר אִם מֵגִיעַ אֶתְּהָ מֵאַחַר לְמִקּוֹם הָעֲבוּדָה יֵשׁ לִי תַחֲלִיפִים רַבִּים בְּמִקּוּמָד...

זְבוּלוֹן שָׁמַע אֶת הָאִיוֹם בְּחֶרֶדָה, וְהַחְלִיט זֶהוּ, מִמָּחָר מִקְפִּיד אֲנִי לְבוֹא בְּזָמַן.

לְמַחֲרַת קָם זְבוּלוֹן בְּהַשְׁפָּמָה, הִתְפַּלֵּל מִקְדָּם שֶׁב לְבֵיתוֹ אֶכֶל בְּזִרְיוֹת אַרוּחַת בְּקָר עַל מְנַת שְׁלֹא לְאַחַר לְעֲבוּדָה, יוֹצֵא הוּא מִבֵּיתוֹ בְּזָמַן שְׁיֵשׁ בּוֹ מִסְפִּיק רוּחַ לְהַגִּיעַ בְּזָמַן לְעֲבוּדָה.

וְהִנֵּה בָּא הוּא לְהַתְנִיעַ אֶת הָאוּטוֹ, וְהָאוּטוֹ לֹא מֵתְנִיעַ... זְבוּלוֹן בְּלַחֲץ, מְנַסֶּה לְבַדֵּק אֶת הַבְּעִיָּה מִכָּל כּוּוֹן וּלְלֹא הוֹעִיל, מֵתְחִיל זְבוּלוֹן לְהִלָּחֵץ, וְחָשׁ הוּא בְּמַעֲשֵׂה שְׁטוֹן הַעוֹמֵד לְהִרְתִּיחוֹ בְּכַעַס וְזַעַם: דְּוִקָּא עֲכָשׁוּ... לֹא מֵצֵא הָאוּטוֹ זָמַן לְהַעֲצֹר דְּוִקָּא עֲכָשׁוּ כְּשֶׁאֲנִי לְחוּץ וּמֵאִיִּם לְפִטוּרִין מֵעֲבוּדָתִי...?

אוּלָּם זְבוּלוֹן כִּיהוּדֵי מֵאֲמִין אוֹמֵר הוּא לְעֲצָמוֹ, רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חָפֵץ לְנִסּוֹתֵנִי אִם אֶקְבֵּל אֶת מְאָרְעָה זֶה בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן, עוֹזֵב הוּא אֶת מְכוּנֵיתוֹ, מִפְּסִיק אֶת הַשְּׁתַדְּלוּתוֹ הַנְּעֻשִׂית בְּעֲצָבָנוּת, עוֹצֵר מוֹנֵית הָעוֹבְרַת לְדוֹ, וְנוֹסֵעַ עִמָּה לְמִקּוֹם הָעֲבוּדָה, וּמֵגִיעַ ב"ה בְּזָמַן...

זוֹהִי חוֹבְתוֹ שֶׁל אִישׁ אֲמוּנָה, לֹא לְהִלָּחֵם עִם הַמְּצִיאוֹת, הַמְּצִיאוֹת נִקְבְּעַת בְּגִזְרַת א-ל עֲלֵיוֹן, וְאִין לְהִתְעַקֵּשׁ וּלְרִצּוֹת דְּוִקָּא אֶת הַרְצוֹן הָעֲצָמִי, אֲדַרְבָּא, בְּטַל רְצוֹנָדָּה מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ. בְּכָל אִפּוּק שְׁכֻזָּה וְכִדּוּמָה לוֹ, כְּמָה נַחַת רוּחַ עוֹשֶׂה הָאֲדָם לְבוֹרְאוֹ, וּבְזֶה גַם בָּא הָאֲדָם עַל תְּכַלִּיתוֹ, כִּי זֶהוּ תְּכַלִּית הָאֲדָם לְקַבֵּל אֶת מְאָרְעוֹת חֲזִיו בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן.

כְּמָה פְּעָמִים מְצוּי שְׁאֲדָם מִמָּהָר לְעֲבוּדָה כְּנִזְכָּר, אוֹ לְפָגִישָׁה חֲשׂוּבָה, וּכְגוֹן עַל עֶסְקָא שְׁתַּפְּסִיק רְנָחִים, אוֹ בְּנוֹגַע לְקִנְיַת דִּינָרָה, מְכוּנֵית, וּבְאִם יֵאָחַר אֶת הַפְּגִישָׁה יִתְכַּן וְתִתְבַּטֵּל הָעֶסְקָא כִּי בִּינְתָיִם יְבוֹא אַחַר וְכִיּוֹצֵא. וּבְדִיּוֹק אֲזוֹ, פְּקַק בְּדִרְדָּה, הַתְּנוּעָה כְּבִדָּה, וְנִצְרָדָה הוּא בְּזָמַן הַמְּתוּם הַזֶּה לְהִיּוֹת רְגוּעַ וְשָׁלוֹ, וּלְהֵאֲמִין שְׁאֲשֹׁר יִחַפֵּץ ה' יַעֲשֶׂה. אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה אֶלָּא הַשְּׁתַדְּלוּת בְּלִבִּד, מֵעֵבֶר לְכָד אִין מִחוֹבְתִי, וּלְעוֹלָם לֹא אֶפְסִיד בְּשִׁבִיל כָּד, אַחַר שְׁאִין לְהֵאֲשִׁימֵנִי כְּעֲצָלָן וּבִטְלָן, אִם כֵּן אִם בְּכָל זֹאת תִּתְבַּטֵּל הָעֶסְקָא, הַפְּגִישָׁה וְכִיּוֹצֵא זֶהוּ גִזְרַת א-ל עֲלֵיוֹן הָעוֹשֶׂה וּמְחַפֵּשׁ טוֹבְתֵי הָאֲמִתִּית.

כמה פעמים קורה שהאדם ממהר, ובשעת לחץ בזמן-דוקא אז אבד לו מסמך, אבדו לו המפתחות, דוקא בשעת לחצו בזמן אינו מוצא בגד מתאים ליציאתו זה עתה, החלצה לא ממהרת, או מגלה הוא עתה בדיוק כעתם בחליפה שניצרה עכוב לנקותו, חסר כפתור במעיל וניצרה עתה להתעכב ולתפרו, כל אלו נסיונות המה לאדם, והי צדיק יבחן, כי בעצם וכי לא יכל הבורא למנוע עכוב זה מהאדם, והיה בנמצא המפתחות, המסמך, הבגד, האוטו היה מתניע וכיוצא, הלא הקדוש-ברוך-הוא יכל לעשות שהכל יסתדר, ולא בדרך נס, אלא בדרך טבע, ובכל זאת סובב הקדוש-ברוך-הוא לעכובים הללו לאדם, מדוע, להתעלל בו חלילה, להרגיזו חלילה, הלא הקדוש-ברוך-הוא הוא טוב-טוב הי לכל ורחמיו על כל מעשיו, ומדוע אם כן מסבב הקדוש-ברוך-הוא לאדם גורמים שיקציפוהו, שאלו אדם אחר היה עושה זאת לחברו היינו קוראים לו אכזר, וכיוצא, וכי קוב"ה חשד להתאכזר סתם על בריותיו.

אלא, לנו יש בעיה, איננו בהכרה ברורה על תפקידנו בעולמנו, חיים אנו בעולם בהכרה מערפלת, ודומים אנו לשליח שנשלח לתפקיד מסוים ואינו מתייחס לתפקידו, ומבלה זמנו בהתכחשות ולפחות בשכחה מתפקידו.

תפקידנו בעולם הוא לא מלוי צרכינו בעולם הזה, בשביל מלוי צרכינו בעולם הזה לא היה נצרך להוריד נשמה קדושה וטהורה מלבשת בגוף חמרי וגס, אדרבא, תפקידנו בעולם הזה הוא כיצד תהא תגובתנו ויחסנו להעדר צרכינו בעולם הזה, וכל העדר צרכו של אדם בעולם הזה הנו אתגר לנוסו ולהרימו באם יתייחס לכך בתגובה הראויה על פי האמונה. וזו אחת מסבות היסורים, היסורים אינם לסבל אלא לנסיון כיצד יגיב האדם למארע המאכזב שארע לו, האם יקבלנו בסבר פנים יפות פיאות לאמונתו באמון מלא בבורא החפץ בטובתו, או להפך, יביט על העדר צרכו בכעס בחשדנות על הנהגת ה', והעומד בנסיונות אלו שאינם אלא אחיזת עינים הוא הגבור האמיתי.

מרבח נכסים מרבה דאגה, כי דאגת הנכסים מקצרת שנותיו, ודאגת התורה אף כי היא דאגה גדולה למבין פאשר יחשב בהלכה עד יאמר דבר דבור על אפניו, אין יכלת הדאגה ההיא לעשות לו רע, אף על פי שאמרו חכמי הטבע היגון חלי הלב והדאגה הוא פלות הלב, אף דואג בתורה ארף זמים ושנות חיים יוסיפו לו. ועל זה אמר שלמה ע"ה (משלי י כו) 'ראת ה' תוסיף זמים ושנות רשעים תקצרנה'. (רבינו יונה אבות פ"ב מ"ז)

ז. השגחת הזכרון והשכחה

אחד מהפרטים הרבים שבהם יש לתת את הלב על ההשגחה הפרטית הוא ענין השכחה.

אדם ביום חם מגיע מזיע לסדור מסים באיזה משך, או ביום כפור מגיע הוא במסירות למשך כל שהוא כדי לסדר את עניניו, ובפרט כאשר התור ארוך, והמתנה מתמשכת ומורטת עצבים, והאדם ממתין וממתין, ולבסוף מגיע תורו, והנה נתברר ששכח איזהו מסמך חשוב שאי אפשר מבליעדיו לסדר את הענין. והוא בעודו המום מאכזב כואב ומצטער-הפקיד מבלי לחוש בצערו כלל מבקשו לפנות מקום לבא אחריו...

כמה אמונה נכרך כדי לקבל מארעות כאלו באהבה, והלא מארעות כאלו המה בחיי היום יום שלנו.

אדם הולך לעבודה, נסיעה של שעה פחות או יותר, מגיע למקום עבודתו והנה שכח את פרטיס נוכחותו מלהעבירו במכשיר הנוכחות, והנה מה יעשה עתה, לחזר הביתה אינו יכול, הלא עד שילך ויבוא יקח לו עוד כמה שעות, ובכן נכרך הוא ללכת למשך לבקש שיכתבו לו שפא בזמן וכיוצא, שהוא לא כל כך נעים ויאף מעצבן...

אדם שוכח איפה הניח את המפתחות של המכונית או הדירה, אדם שוכח היכן הניח את בגדו המסים, אדם שוכח לומר דבר שהיה חשוב לאמרו ובפרט אם זה בדיון בפני בית דין, או בעסקא מול בעל עסק, או מול לקוח, ובשביל שכחתו לומר פרט מסים נפסד או נזוק, ואז האדם מתיסר בנפשו למאד מדוע לא אמרתי כך וכך, הלא בכך זכלתי להרויח יותר, היאך שכחתי פרט מסים מלאמרו הרי בשביל זה נחשב אני לטפש וסכל, ואם הייתי אומר נחשב לחכם וצודק.

ובפרט בעדן ופוח בינו לבין שכנו או חברו, שחפץ הוא להצדיק את עצמו, ושוכח פרט מסים חשוב ששכח יכול להגן על עמדתו ולהצדיקה ובשכחתו מלאמרה יצא מביש ואשם, ונאכל הוא בקרבו מדוע לא אמרתי כך וכך, מדוע לא טענתי כך וכך, הלא אז הייתי מקבל יותר... הייתי יוצא צודק... הייתי יוצא בכבוד...

צריך לדעת שעל הבינה נאמר (איוב יב, כ): "מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח", ונאמר (משלי טז, א): "לאדם מערכי לב ומה מענה לשון", ונאמר (משלי יט, כא): "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום".

דהינו אתה יכול לתכנן עניניך, או דבוריך ולנסחם על הצד הטוב ביותר ולבסוף התוצאות בפעל יהיו כלל לא לפי מה שתכננת, ואתה בעצמך תעשה אחרת ותדבר אחרת ממה שתכננת, כי מה מענה לשון.

וְכָל אֲרוּעִים אֵלוֹ הֵנָּם בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית לְפְרִטֵי פְּרִטִים, וְהַבּוֹרָא בְּחֻקְמָתוֹ וּבְנִפְלְאוֹת יְכָלָתוֹ מְסַבֵּב לְכָל אָדָם כְּפִי הַצָּרָף לְהַכְנִית שְׁלֵמוֹתוֹ אֲפָנִים מִתְאִימִים לְבִצּוּעַ תְּפִקִידוֹ עַל מְנַת לְהַבִּיאוֹ לְתַכְלִיתוֹ, וְהָאָדָם חֵי בְּעוֹלָם עֲשָׂרוֹת שָׁנִים וְיָכוֹל לַחְיוֹת כְּזוֹ מִבְּלֵי מְשִׁים לֵב כָּלֵל עַל פְּנֹנֵת הַבּוֹרָא בְּהִנְהָגָתוֹ אוֹתוֹ, וְרוֹאֶה הַכֹּל כְּמַקְרָה, וּמִתְעַלֵּם וּמִתְפַּחֵשׁ, וּלְפָחוֹת מִתְטַפֵּשׁ מְלֵהֲתַבּוּנָן עַל תְּכָלִיתוֹ, וְהֵלֵא תְּכָלִיתוֹ הוּא לְעִמּוֹד בְּמִבְחָנִים הַרְבִּים- "לְרַגְעִים תִּבְחָנֵנּוּ" שֶׁבוֹחֵנוּ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא מְדִי יוֹם מְסַפֵּר פְּעָמִים, לְבַדֵּק אֶת אַמוּנָתוֹ, וְהָאָדָם אֵינוֹ מִבִּין מָה רוֹצֶה ה' מִמֶּנּוּ, וּמַעֲבִיר בְּהִתְעַלְמוֹת וּבִסְכָלוֹת אֶת כָּל יָמָיו.

וּלְעִמָּתוֹ הַמְשָׁפִיל מִבִּין שֶׁכָּל הָעוֹלָם הִזָּה הוּא נִסְיוֹן וּמִבְחָן, וְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא בְּרַב חֻקְמָתוֹ וּנְפִלְאוֹתָיו מִכִּין לוֹ כָּל יוֹם סְדֵרָה שֶׁל מִבְחָנִים פְּעָמִים קָשִׁים, פְּעָמִים קָלִים, עַל מְנַת לְבַחֵנוּ וּלְצַיְנוֹ כְּצַדִּיק הַמַּאֲמִין בְּקוֹנוֹ, וְכָל מִבְחָנִים אֵלוֹ מִבְחָנִים שֶׁל אֲהַבָּה הַפְּחָה, וְכִנְיָאָמֵר "ה' צַדִּיק יִבְחֵן", עַל מְנַת לְהַגְדִּיל מַעֲלָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְאָדָם זֶה הַנְּבוֹן מְקַבֵּל בְּאֲהַבָּה כָּל אֲרוּעֵיו, וּפּוֹקֵחַ עֵינָיִם לְהִתְבּוֹנֵן שֶׁהַבּוֹרָא מְדַבֵּר עִמּוֹ בְּכָל אֲרוּעַ, וְכֹאמֵר לוֹ בְּנִי, זֶהוּ מִמֶּנִּי, זֶהוּ מִבְחָן שֶׁאַנִּי בּוֹחֵן בּוֹ וְהַכֹּל לְטוֹבָתָךְ.

דַּעוּ בְּנֵי כִי לְפְעָמִים שׁוֹלְחִים מִן הַשָּׁמַיִם עֲבָרָה לְאָדָם בְּגִלְל שְׁחָסֵר בְּשָׁמַיִם לְבוֹ הַנִּשְׁפָּר, וְזֶה יִגִּיעַ לוֹ מִחֻמַּת הָעֲבָרָה הַזֹּאת, אוֹ שְׁרוּצִים לְנִסּוֹתוֹ בְּנִסְיוֹן שֶׁל עֲצָבוֹת, וְהַעֲקָר תְּמִיד שֶׁלֹּא לְהִסְתַּכֵּל עַל כָּל מָה שֶׁעָבַר רַק לְהִסְתַּכֵּל לְהַבִּיאַ כְּצָבָא מְלַחְמָה, וְתְּמִיד לְהִתְחַזֵּק בְּאַמוּנָה וּשְׂמִיחָה בְּתַקִּיפוֹת גְּדוֹל. (שׁו"א)

ח. מבחן אמונה לקונה שלחן וכסאות

קִדְּם נְבָאָר כִּיצַד יְהוּדֵי מַאֲמִין צָרִיף לְגִשֵׁת לְקַנִּית שְׁלָחַן וְכִסְאוֹת?

בְּחוֹבַת הַלְבָבוֹת "שֶׁעַר הַבְּטָחוֹן" פ"ה מְבָאָר שֶׁיִּשְׁנֵנוּ הַבְּדִיל בְּחִיּוֹב אַמוּנַת הַהַשְׁגָּחָה בִּין כְּשֶׁהוּא בְּעֵנֵי רִוְחָנִיּוֹת לְבִין כְּשֶׁהוּא בְּעֵנֵי חֲמֵרִיּוֹת, בְּעֵנֵי רִוְחָנִיּוֹת הַרְצוֹן וְהַשְׁתַּדְלוֹת הֵיא בְּבַחִירַת הָאָדָם-כַּמָּה לְהַשְׁתַּדֵּל וּלְהִתְאַמֵּץ בְּעַבּוּדַת ה', אוֹלָם הַתּוֹצְאוֹת הֵנָּם כְּפִי אֲשֶׁר יִגְזֹר הָאֵל-ל עַל הָאָדָם, וְאֵלוֹ בְּעֵנֵי חֲמֵר עֲלִינוּ לְהַאֲמִין שֶׁהַכֹּל-מִתְחַלֵּת הַהַשְׁתַּדְלוֹת וְעַד סוֹף הַהַחְלָטָה-הַכֹּל כְּפוּיָ לְגִזְרַת שָׁמַיִם.

וְאִם כֵּן יְהוּדֵי מַאֲמִין הַהוֹלֵךְ לְרַכֵּשׁ שְׁלָחַן וְכִסְאוֹת צָרִיף לִילֵךְ בְּמִחְשָׁבָה כְּדִלְהַלֵּן.

אַנִּי פּוֹעֵל בְּדַרְךְ טָבַע וְהוֹלֵךְ לְבָרֵר מַחִירִים בְּכַמָּה חֲנִיּוֹת, כִּי כֵן רְצוֹן ה' שֶׁיִּנְהַג עוֹלְמוֹ בְּדַרְךְ טָבַע, זֶה הַגְּזָרָה שֶׁגְּזַר הַבּוֹרָא, שֶׁיִּנְהַג הָאָדָם בְּדַרְךְ הַטָּבַע וְעַם כָּל זֶה

ישקר אותו בלבבו, והוא גזרה וענש לאדם לאחר חטא אדם הראשון-בזעת אפך
תאכל לחם, להתנגע בפעשה, ולשקרו במחשבה מתוך אמונה שאין בהשתדלות
להזעיל כלום, והוא ממש פדגמת "שבר את החבית ושמר את יינה", לעמל
ולתנגע בדרך טבע, ולהזהר שהאמונה לא תשפך לבחוצ על אף שהעין מתעתעת
ומתעה לחשב שהאדם הוא הפועל והעושה.

ולךך יאמר המאמין בלבו: מאמין אני שהשלחן והכסאות שלבסוף אחליט
לרכשם הם הם שהקבעו לי מראש, ואין בנד שום סבה וגורם לשנות ממה שנגזר.

ובכו הולך אדם זה קונה לאחר ברור מחירים בכמה חניות את השלחן והכסאות
ומאמין הוא שלבסוף קנה את אשר גזר הבורא שיהיה שלו.

והנה הקדוש-ברוך-הוא "צדיק ברחו", כל מאמין חייב לעבר מבחו על אמונתו,
מה עושה הקדוש-ברוך-הוא שולח לו ידיו הבא לבקרו, שואלו ידיו לאחר
שמברכו שיתחדש ברכישת הרהוט החדש, בכמה עלה לך שלחן וכסאות אלו,
עונה לו: 2,000 ש"ח. אומר לו חברו, 2,000 ש"ח! היא קניית במחיר כזה, והלא
בעוד שני רחובות בחנות הרהיטים מוכרים בדיוק כזה ב-1,200 ש"ח, ובאמת,
זה הקונה הלך לברר בכמה חניות ומשום מה באותה חנות הקרובה שני רחובות
לידו לא הלך לברר, ולכאורה הפסיד 800 ש"ח.---ובכו, כאן המבחן!

אם זהא זעף וזועם על עצמו, איזה טפשות... איזו עצלות... היא שכתתי מחנות
זו... וכיוצא, הרי בךך מראה הוא שאמונתו אינה אמתית שהרי באמונתו האמין
שמה שירכש זהו מה שמגיע לו מן השמים.

ואם זהא רגוע ושל, באמרו הלא אמרתי לעצמי שאיני אלא משתדל, אולם מה
שלבסוף אקנה זהו מה שנגזר עלי מן השמים אם כן מה יש לי להצטער.

וכמוכן, גם אם בתחלה יקבל זאת בקשי ובסרבנות, אולם כמה שיתאושש מינד
לשוב לרגע והשלנה לגבורה יחשב לו, דהינו גם אם ברגע הראשון יעקץ לבו
בקרב, אולם אם יתאושש כמה שיותר במהרה מעצבונו בךך נמדדת מדרגתו.

כי עקר הנסיונות וטמטום הלב ועצבות מגיע תמיד כששורים דינים ח"ו
שהם מתעוררים על האדם בשמים, ועל ידי אמונה ממתיקים ומבטלים את
הדינים. (שומר אמונים)

ט. השגחת הפרעות שנה

גם אם תישן במנוחה ובהשקט או בהפרעה ונדוד זהו בהשגחה עליונה, כמה מצוי הרגז במיוחד במצב כזה, ובפרט כאשר התחיל האדם לישן, וישנתו ערבה לו והוא עדין בשיא עיפותו, ואז מתעוררים עליו מפריעים למיניהם, אם זה השכנים שהחליטו בדיוק אז להרעיש, הילדים של השכנים משחקים ברעש ליד החלון, או דופקים מלמעלה במשחקיהם ברעש גדול, בדיוק אז החליט איזה שכן או בעל מלאכה לקדח במקדחה ברעש גדול, והעוף בכך את השנה שזהו צער גדול המעורר כעס נורא, או שמבני הבית מדברים בקול בטלפון או עם איזה אורח או שכן שבא בדיוק בשעת השנה לדבר או לבקר, או שמזיזים ברעש חפצים וכיוצא הגורמים להפרעת השנה.

או סתם נדודי שנה, שהרבה סובלים מהם כידוע, שקשה להם להרדם מבלי כדור שנה, וגם זה לא תמיד מועיל, או שישנם פאלה שאם מתעוררים משנתם שוב אינם יכולים לחזור ולהרדם, ונשארים בנדוד שנה ומתגלגלים על מטותיהם עד הבקר וכיוצא, מה שגורם להם למחרת עיפות וסדר יום מבלבל מחמת חסר השנה.

כל אלו בהשגחה הם. אדם נדון כמה יישן, והיאך תהא שנתו רגועה או טרופה.

ואז צריך האדם המאמין מיד לתפס עצמו מבלי לזעף, ולהרים עיניו למרום ולומר רבונו של עולם: יודע אני שהפרעה זו בשנתי היא ישורים וכפרה על עוונותי, יהי רצון שיתכפרו לי בזה העוונות, ומקבל אני צער זה באמונה שלמה שהפרעה זו היא מרצונך לטובתי ולכפרת עוונותי.

כמה גבור איש שפנה, המושל ברוחו לכבש כעסו וזעמו, בשעת כעס וזעם, כאמור שמתוך שנה מתעורר לאדם כעס גדול, ואז אם הוא ארך אפים ומושל ברוחו מתוך אמונה שהכל בהשגחה ומבטל רצונו לרצון ה' אשריו ואשרי חלקו.

שמחה זה האמצעי להמתיק את הדינים, כי ידוע מסה"ק כשאדם נופל למרירות והעדר שמחה, מובן ששורה עליו דינים ר"ל, והאדם הוא עולם קטן וכלול מכל העולמות מה שנעשה אתו למעלה, מרגישים תכף למטה, וכך גם להפך, פעלה שנעשית למטה מעוררת את הדבר ההוא למעלה, על כן בשעת השראת הדינים רח"ל חייבים להתחזק תכף בשמחה גדולה ולדחות מעצמו את המרירות, ואז זה מהפך גם למעלה את המר למתוק, וכבר נמתק הדיון, כי התכלית הוא תמיד להפך המריא למתקא, ומיניה וביה שדא נרגא, ואז הדינים נתהפכין לטוב. (שומר אמונים)

י. גם כוס תה הוא בהשגחה...

נזכר אני במעשה שהיה, בהיותי אברך צעיר הייתי מתפלל באפן קבוע באחד הבתי כנסיות בירושלים, לאחר תפלת שחרית היה המנהג שהשמש מגיש כוס תה למתפללים.

אחד המתפללים בבית כנסת זה אמר לי, תראה השגחה פרטית, אני בלבד לא מקבל כוס תה לאחר התפלה!

אמרתי לו, זה לא יתכן הלא השמש מחלק תה לכל המתפללים ומה ענין יש לו שלא להגיש גם לך, שמה אתה במריבה עמו...

אמר לי אותו אדם, איני במריבה עמו ומעולם לא היה לנו שיח ושיג, אלא תתבונן מעצמך ותראה מה שקורה.

התבוננתי, והנה מה אני רואה, אותו שמש היה מכין מספר מסים של כוסות תה כי גם המתפללים שם היו קבועים בדרך כלל במספרם. והנה היה מתחיל את סיבובו מצד ימין עם מגש מלא כמו 12 כוסות במספר, ואותו אדם היה יושב שם במספר 13, ואם כן לא קבל תה, ובסיבוב שני שהיה השמש עושה אחר כך מצד שמאל להשלים את החלקה לאלה שלא קבלו בסיבוב הקודם היה ממלא 8 כוסות, ובסיבוב מצד שמאל היה זה יושב במקום מספר 9 אם כן שוב לא קבל!...

וראיתי שמבלי משים לבו של השמש אדם זה יום אחר יום אינו מקבל כוס תה, הנה גם כוס תה, אם תקבל או לא תקבל זהו בהשגחה!

ועוד נזכר אני מעשה שפעם אחת הייתי בביתי, והכוס תה בנדי, ואני עומד לברך עליו לשנתו, ובכך וכי מה יכול להיות שלא אשתהו הלא הנני בביתי והכוס בנדי, הכוס והשתיה שלי הוא, אולם כשהגזרה העליונה מחליטה שלא מגיע לי לשנתו כוס זה, מה נעשה, בתי שתחיה בדיוק אז שבה במרוצת משחקה וראשה פגע בכוס שבנדי הפילתו ושברתו, הנה כשנגזר מן השמים שלא מגיע כוס תה, גם כשהיה הכוס בנדי ובביתך לא תוכל לשנתו.

תקיפות זה המדה שבלעדיו לא ירים איש את ידו לשום דבר שבקדשה, כי זה כל העבודה של הבעל דבר להחליש את התקיפות של האדם, שיפל בעיני עצמו, יש את טרדות הילדים, האשה, פרנסה ועוד טרדות בלי שעור, מה

שְׁנֵי אֲנֵינוּ עִם זֶה אֵי אֶפְשֶׁר לְעַבֵּד אֶת הַשֵּׁי"ת, אֲבָל כָּל זֶה רַק נִסְיוֹנוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְעַבֵּר וּלְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם, וְאִם מִתְחַזֵּק בְּמִדַּת תַּקִּיפוֹת וְאֵינוֹ מִתְעַנֵּן בְּכָל אֵלוֹ הַטְרָדוֹת וּמִשְׁלִיךְ עֲצָמוֹ לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי לְתַכְלִית זֶה נִבְרָאתִי, אֲזִי נִתְעַלָּה יִקְרָא דְקוֹב"ה לְעֵלָּא וּלְעֵלָּא, וּמִמִּילָּא כָּל הַנִּסְיוֹנוֹת בְּטָלוּ, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֹמֵר לְמִלְאָכֵי הַשָּׁרַת רְאוּ בְרִיָּה שֶׁבְּרָאתִי בְּעוֹלָמֵי יְהוּדֵי שְׁבוּר מְלֵא בְּטְרָדוֹת וּבְנִסְיוֹנוֹת מְכַל הַצְּדָדִים וְהוּא מְחַזֵּק עֲצָמוֹ בְּכֹזֶה תַּקִּיפוֹת.
(שומר אמונים)

יא. אין אדם נוגע במוכן לחברו

הַמָּמוֹן הוּא חַיֵּי נַפְשׁ הָאָדָם, הָאָדָם חָרָד וּבְהוֹל עַל מָמוֹנוֹ, הַרְבֵּה הַתַּרִּים מוֹרָה הָאָדָם לְעַצְמוֹ בְּדֵינֵי מָמוֹנוֹת, וּבּוֹדֵאֵי שֶׁקֶשָׁה מְאֹד מִלְּהִיּוֹת בְּעַל עֵין טוֹבָה בְּהַצְלַחַת הַשְּׁנֵי וּבְפִרְט כְּאֶשֶׁר הַשְּׁנֵי הוּא בֶן אֲמֵנוֹתוֹ. לֹא כֵן הַמְּאָמִין הַשְּׁלֵם נָקִי אִף מֵעֵין רָעָה וְהֵנְהוּ "בֵּר לִבִּי" לְשִׁמְחַ בְּטוֹבַת הַשְּׁנֵי מִתּוֹךְ אֲמוּנָה שֶׁאֵין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמוֹכָן לְחִבְרוֹ.

בְּסִפּוֹר "כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרְתּוֹ" (עמ' רכו), מִבִּיא מַעֲשֵׂה מְפֹלָא מִהַנְּהַגַּת אִישׁ אֲמוּנָה מְסִים, וּמִמָּנוּ נִלְמַד הֵיאָךְ צָרִיךְ לְנַהֵג כָּל יְהוּדֵי מְאָמִין בְּעֶקֶר זֶה שֶׁהוּא מַעֲקָרֵי הָאֲמוּנָה: "אֵין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמוֹכָן לְחִבְרוֹ", שֶׁבִּידְעָה בְּרוּרָה בְּעֶקֶר זֶה חוֹשֵׁךְ הָאָדָם מֵעַצְמוֹ קִנְאָה כְּעַס וְתַחֲרוּת.

וְזֶה הַמַּעֲשֵׂה הַמּוֹבָא שֵׁם:

עוֹסֵק בְּצָרְכֵי צְבוּר בְּאֲמוּנָה הִיָּה ר'---. לְצָרְךְ פְּרַנְסָתוֹ הַחֲזִיק לוֹ בֵּית דְּפוּס בְּעִיר. לְיָמִים בָּא יְהוּדֵי אֶחָד וּפְתַח לוֹ בֵּית דְּפוּס נוֹסֵף לְיַד פְּתַח מְפֹעֵלוֹ. הַתַּעֲמֵק ר'--- בְּסִפְרֵים הַקְדוּשִׁים הַדְּנִים בְּעֵנְיָן שֶׁל הַשָּׁגַת גְּבוּל, וְהִגִּיעַ לִידֵי מְסַקְנָא, הָיִיתָ וְכָל מְזוֹנוֹתָיו קְצוּבִים לוֹ מֵרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה, וּמָה שֶׁנִּפְסַק בְּשָׂמִים בְּמָה שֶׁיִּשְׁתַּכַּר בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנָה זֶהוּ יִקְבֵּל, וּמִמָּנוּ אֵין כַּח בְּיַד אִישׁ לְגַרְעַ. וְאֵלוֹ עֲבוּדָתוֹ הִיא רַק לְמִלְאֵת חוֹבַת הַשְּׁתַדְלוֹת פְּרַנְסָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁצָּוָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְאָדָם הַרְאֵשׁוֹן: "בְּזַעַת אֶפֶיךָ תֹּאכַל לֶחֶם", כִּי אֵין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמָה שֶׁמוֹכָן לְחִבְרוֹ כְּמִלְא גִימָה.

לֹא הַתְּקַצֵּף ר'---, וְלֹא נִסָּה לְהַכְנִס בְּוִפּוּחִים עִם שְׂכֵנוֹ הַחֲדָשׁ, לֵאמֹר: בְּכָל שְׁטַח הָעִיר לֹא מְצֵאתָ מְקוֹם אַחַר לְפִתַּח בֵּית דְּפוּס, כִּי אִם מִמֶּשׁ לְיַד פְּתַח בֵּית דְּפוּס שְׁלִי? לֹא עֲשֵׂה כוּ, דָּנוּ לְכַף זְכוּת, כִּי מִן הַשָּׂמִים סָבְבוּ שָׂרֵק עַל יְדוֹ וּמְצֵא מְקוֹם לְהַקְמַת דְּפוּס.

ביום הראשון לפתיחת הדפוס, נכנס לשכנו החדש ובספר פנים לפות הושיט לו בלבביות: "שלום עליכם!" וכה היו דבריו הראויים להחרט באותיות זָהב מזְהירות:

הנה אתה הרי חדש כאן בעיר, ובנדאי מעננך אתה לדעת פרטים אודות ענף הדפוס, הנני נכון ומזמן בחפץ לב לעזרך בכל מה שאפשר, אלא היות ואין זו שיחה על רגל אחת, כאן בבית המלאכה באמצע היום, ולכן אולי תואיל להכנס לביתי במוצאי שבת קדש, ונשוחח בפרוטרוט בישוב הדעת לתועלתך. ועתה דע לך ידידי, כי אם זקוק אתה לאיזה פלי, או אותיות, או מכשיר לעבודה, הרי בית דפוס פתוח לפניך, תוכל להכנס אצלי ואתן לך בהשאלה בחפץ לב!

במוצאי שבת קדש לאחר ההבדלה, נגש ר'---לארון והוציא ספר "אמונה ובטחון" מאת מורו ורבו בעל ה"חזון איש", פתח בפרק שלישי ה'ה' בענינים אלו והתעמק בדבריו הקדושים. כה ישב והעמיק עד שהופיע אורחו שכנו החדש לעבודה. קבלו בספר פנים לפות, והרצה לפניו על כל הענינים הקשורים בעניני הדפסה, דברים שיוכל השכן להפיק מהם תועלת חמרית כי הרי הוא מנסה בכך שנים רבות, ואין חכם כבעל הנסיון. שוב הזכירו להכנס אליו בכל עת שיצטרך פלי ואותיות בהשאלה. ולבסוף הציע לו כי למען תועלת שניהם, כדאי הדבר שיקבעו מחיר אחיד, כך שהשטן לא ימצא מקום להחדיר קנאה ותחרות ביניהם. הוא נפרד ממנו בלבביות ובברכת הצלחה בכל אשר יפנה.

בני ביתו שנודע להם הדבר, עמדו משתאים למשמע אָזנם. האחד בא להצר גבולך, ואתה מעלה עצות טובות והגונות, ומטכס תחבולות איך לעזרו בכך? פנה ואמר להם: הרי כל עבודתי הגשמית עלי אדמות רק כדי למלא חובת השתדלות פרנסתי, אם כן שמח אני ששכני החדש יצליח לפרק מעלי מעט מעל העבודה, ואדרבה אני אשלח אליו קונים, כי עלי להכיר לו טובה, שהרי הוא עושה לי טובה גדולה, שממעט ממני עבודה גשמית-כל זאת מבלי שהוא יגרע וימעיט את פרנסתי הקצובה לי מהבורא ותברך בראש השנה כי "הוא זה"... כך מדבר יהודי שהאמונה הטורה בקעה מעמק לבו. כך נראה יהודי "בעל הבית" שטפח בצלל דהימנותא דה"חזון-איש"... (קובץ "מסורת" ט', שני"ו).

ידידי אהובי אם אדם מרגיל עצמו בשמחה ובבטחון אז הקדוש-ברוך-הוא מפליא עמו פלאות ממש למעלה מן הטבע בחוש וכו'. ואודות האברך שנפל למרה שחרה רח"ל, בני אהובי זה שרש מהעדר הבטחון, ורפואה שלו

לחזק לבבו תמיד וילמד בספרנו "שומר אמונים" מאמר השגחה ומאמר הבטחון, ויאמר בכל יום האני מאמין של מבקש האמונה, אם עוד דעת בקרבו אקנה להי שייטיב לו המצב. (אגרות שו"א)

יב. מעשה שהיה

ומעשה הנה פעם בסיום אחת מדרשותי בעיר נתניה, באו אלי שני בחורים חובשי כפה, ואמרו לי שהם מתחזקים כאן בעיר נתניה, ויש להם שאלה, מאחר וכאן בעיר קשה להם למצא זוגים, כי רב בנות עירם לא מוכנות לקבל אותם כשהם עם כפה, האם רשאים הם להוריד הכפה, עד שימצאו זוגים...

אמרתי להם, שמעו ידידי, האם אתם מאמינים באלקים, ענו לי בודאי, ובכן המשכתי ואמרתי להם: עצתי היא, שאת הצעתך זו תציעו לאלקים, ולמחר תכנסו לבית הכנסת ובפתיחת ההיכל תציעו לאלקים את הצעתכם זו, וכה תאמרו לו: רבוננו של עולם, רואים אנו שזוגנו מתקשה, ובכן יש לנו דרך לסיע לך לזרז זוגנו, נוריד הכפה ובך יסתייע לך-רבוננו של עולם למצא לנו זוג...

תכף התבישו הבחורים והבינו בעצמם את טעותם.

היתכן ליהודי מאמין המאמין שהכל מהבורא, לזרז לעצמו את הישועה בדרך שהיא נגד רצון הבורא, הלא מאמין אתה בבורא שהכל ממנו, והכל מרצונו והשגחתו, היא תנסה להציע הצעה להועיל לעצמך בדרך שהיא מנגדת לרצונו, והיא תחשב שיעשה הוא את רצונך-בדרך שבחרת למרד בו.

אם כן כמה טועים אלו המאמינים ומשקרים במשאם את הבריות, "מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה", והלא מה שנגזר לך בין כה תקבל, ומה שלא נגזר לך לעולם לא תקבל, ואם לנגד עיניך יראה שהנך מקבל ומרויח מאונאה ושקר, הרי שבכך הנך מסכן גדול, שפון השמים מטעים אותך לראות שדרכך הרעה מצליחה, ועליך לדאג מאד פן תדח בגלל כן מהקדוש-ברוך-הוא חלילה.

ובאמת, בודאי שלא ינהה האדם כלום ממה שהרויח בשקר, לפי שאין זה שלו, ואין אדם נוגע במה שלא שלו, וכידוע שממון שאינו כשר לא רק שמתפלה בעצמו אלא אמרו חז"ל שמכלה גם את הממון הכשר חלילה

והנה מכלל מדת בטחון, יש לדעת שהוא מצמד ומחבר עם האמונה של השגחה פרטית, ומזה תבין ותשכיל, כמו למשל אדם שחושק בדברי תורה או תפלה, ומזדמן לו בטול בעל כרחו ומתבטל, ועל ידי זה נופל בלב, אבל באמת טמון בזה השגחת הבורא.

כמובא בצואת הריב"ש (אות ג) וז"ל, וְכָל אָדָם צָרִיךְ לַעֲבֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּכָל
כָּחוֹ (נ"א בחינותיו), שֶׁהַכֹּל הוּא צָרִיךְ

[גבוה], מפני שהשם יתברך רוצה שיעבדו אותו בכל האפנים, והכונה כי
לפעמים אדם הולך ומדבר עם בני אדם, ואז אינו יכול ללמד וכו', וכן
כשהאדם הולך בדרך ואינו יכול להתפלל וללמוד כדרך, וצריך לעבד אותו
יתברך באפנים אחרים, ואז אל יצער את עצמו בזה, כי השם יתברך רוצה
שיעבדו בכל האפנים, פעמים באפן זה ופעמים באפן זה, לכן הזדמן לפניו
לילך לדרך או לדבר עם בני אדם, כדי לעבד אותו באפן זה עכ"ל, וכמה
עמקו וגבהו אלו הדברים [ל]המתבונן בהם, ובאלו הדברים אפשר להאדם
להתחזק עצמו בכל עת ובכל זמן שלא יפל בלבו משום דבר. (שו"א מ' הבטחון
והתחזקות)

יג. "דרך אמונה" למעכבי שדוך

בין הפעילות והיסורים הקשים המצויים בימינו היא צרת עכוב השדוך.

לצערי, אין פעם שלאחר הדרך שהנני דורש בכל מקום שיהיה-שאיני נתקל
בבני אדם המספרים לי מצרה זו שפוקדתם להם בעצמם או לבניהם ובנותיהם,
ומבקשים עצה לסיום סבל ארץ וממשך זה.

ובפרט שגוני יסורי עכוב השדוכים לפעמים נעשה באפן קשה ביותר, וכגון שדוך
שנראה הולך כסדר ולבסוף מתפוצץ... או פעמים שהבחור מאד רוצה והצד השני
לא, או להפך.

והאכזבות בנושא זה מגונות ומצערות מאד.

ובעצם בעכוב השדוך נוצרים ב' אפני סבל אים ונורא, האחד הוא עצם עכוב
הקמת בית בישראל שזו תשוקת וחמדת כל בן ובת בישראל וחמדת כל הורה
לראות מבניו.

והשני הוא ההתדרדרות הרוחנית הבאה בעקבות עכוב זה, נפגש אני עם בחורים
יראי ה' המתאוננים ובוכים במר נפשם שעקב עכוב שדוכם נופלים המה בענייני
קדשה, ועל אף רצונם העז להשמר מפל חטא, ובהכרח נמנע לרוק ובמיחד רוק
שנים רבות מלהיות שמור בקדשה פראוי, ועל זה מתרעמים המה למאד על
ההשגחה, מדוע עשה להם אלקים ככה להביאם למצב שכמעט בלתי נמנע

מלהכפשל בעברה, והלא הבא לטהר מסייעין אותו, אם כן היאך אחר שכבר כמה שנים משתדלים המה לשמר עצמם מחטא, ובפרט בעלי תשובה שהדבר קשה להם מאד, ומסרו נפשם לה' בתשובתם ועזבו כל מחמדי תבל להיות נאמנים לה', והנה זמן פרקם עבר מזמן ואין בנמצא להם אשת חיל שתסייעם בעבודת ה'.

ובכן היאך נגשים לבעיה זו בדרך אמונה?

כלל גדול יש לנו לדעת כי מחשבותינו רחוקים למאד מאד ממחשבותיו ותברך.

ונקח לדגמא, הגליות שגלינו מארצנו, ועתה אנו כבר קרוב ל-2,000 שנה בגלות מרה, הרי מטרתם של הגליות לתקן את ישראל, וכנגד מה שחטאו כפרתם בגלותם לתקן את אשר ענתו ולהכשירם לנאולה ולשלמות רוחנית, וכן מבאר ב"אור החיים" הק' (שמות ג', ח') שתכלית הגליות כדי שיתבררו כל הניצוצות ויתקנו.

ובכן אם נתבונן הרי בכל הגליות לא נהיה מצבנו יותר טוב. שהרי בגלות מצרים ירדנו ושקענו במ"ט שערי טמאה, עד שקטרגה מדת הדין הללו עובדי עבודה זרה וכו', בגלות בבל-70 שנה כמו כן ירדנו פלאים ורבים מעמנו נשאו נשים נכריות, בגלותנו זו הארצה והמרה, אין לשער ולתאר את גדל האבדות של הנשמות הנדחות בגלות זו, והנה היום נשואי תערבת בארץ ובחוו"ל, מדינתנו מדינה של מינות וחלול הקדשה, חנוף הנער היום חלוני ברבו, ועוד מעידות תהומיות מעדנו מה שלא נתן להעלות על הכתב.

ובכן וכי הגליות לא מכפרות, וכי הגליות לא מביאות את מטרת הבורא בהם על תכליתם, וכי הקדוש-ברוך-הוא שגזר עלינו גליות לא לקח בחשבון את המעידות שיאָרעו לנו דוקא בסבת הגליות, ועם כל זה ראה הקדוש-ברוך-הוא בכף תקון לנו, ואפשר היסורים הרבים שבגלות מקטינות את הקטגוריא מכל עוון שנעשה, ומגדילות את הסגוריא מכל מצנה ומסירות נפש ורק לאלקים פתרונים ומאזנים לשקל את העדיפות שבגלות על אף המעידות הצפויים בעקבותיה זהו בכללות.

אולם כמו כן הדבר בפרטות, אתה שמתחזק בעבודת ה', או אתה הבעל תשובה, שפעת הנדב במצב של נסיונות קשים ביותר מחמת עכוב שדוד, ואף שעכוב שדוד זה גורם לך למעידות מדי פעם. וכי יודע אתה מה מקרב אותך לה' ביותר, הלא המשקל לאלקים להעריך עמידותיך בנסיונות-שערך רב במצבך זה לעמת כשלונותיך מדי פעם. הלא בגמרא (פסחים קיג, ע"א) איתא: "ר"ק הדר בכרך ואינו חוטא-הקב"ה משתבח בו בכל יום", ואם כן לך ותדע אם לא עדיף לו להקב"ה יום עמידה בנסיון כשהנדב במצב רוקות יותר מזמן רב כשהנדב נשוי, היודע אתה מה נפעל מכל יום רוקות שעובר עליך ואתה עומד בצדקתך ובתמדתך, ואף ש"בין

לְבִין" בְּלִתִּי נִמְנָעִים מְעִידוֹת אוֹלָם עֲדוֹן מֵאֲזֵנֵי הַמְּשֻׁפָּט בְּיַד ה' הִמָּה וְלֹא בְּיַד בְּנֵי
הָאָדָם לְדַעַת מָה עֲדִיף עַל מָה.

הֲלֹא תִבִּין. אִם שָׁמַךְ ה' בַּמַּצָּב שֶׁאַתָּה הִנָּךְ נָתוּן בּוֹ עֵתָה, סִימֹן שְׁחָפֵץ הוּא
שֶׁתַּעֲבֹדְהוּ בַּמַּצָּב זֶה דְּוָקָא. הֲרִי אַתָּה מִשְׁתַּדֵּל לְמִצָּא זְוֹג, יְדֵי חוֹבֵת הַשְּׁתַדָּלוֹת
הִנָּךְ יוֹצֵא, וְאִם כֵּן מִה חוֹשֵׁב אַתָּה שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה מִמֶּךָ מַעֲבֵר לָזֶה,
שֶׁתִּקְפֹּץ לְשָׁמַיִם?! הֲלֹא תִבִּין פְּשׁוּט שְׁחָפֵץ הוּא שֶׁתַּעֲבֹדְהוּ בַּמַּצָּב זֶה שֶׁהִנָּךְ נָתוּן
בּוֹ עֵתָה, וְאִף שֶׁלֹּא נַעֲלָם מִמֶּנּוּ שֶׁבְּעֵקֶבּוֹת מַצָּבְךָ אַתָּה צָפוּי אַתָּה לְמְעִידוֹת, וְלְמַצָּבֵי
רוּחַ גְּרוּעִים מִה שֶׁמִּפִּיל וּמִיֹּאֵשׁ אֶת הָאָדָם מַעֲבֹדֵת ה'.

אִם כֵּן הֵיִאֵךְ יָכוֹל אַתָּה לְחַשֵּׁב אַחֲרַת מִמָּה שֶׁחוֹשֵׁב עֲבוּרְךָ בּוֹרְאֵךְ, וְכִי יוֹדַע אַתָּה
מִה טוֹב לָךְ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר חֲכַמְתוֹ יִתְבָּרַךְ יוֹדַעַת.

וּמַעֲשֵׂה הִיָּה שֶׁפָּגַשְׁתִּי חוֹזֵר בְּתִשׁוּבָה אֶחָד שֶׁהִיָּה כְּבָר בֶּן כ"ח שָׁנָה לְלֹא מְצִיאת
שְׂדוּף, וּבְמַר נִפְשׁוֹ אָמַר לִי, שֵׁשׁ לוֹ תִּבְיַעַה גְּדוּלָה עַל הַהִנְהָגָה עִמּוֹ לְהִיּוֹת שֶׁהוּא
מַעֲכָב מִלְּהַנְשֵׂא, שֶׁבְּגִלְל מַצָּבוֹ הֶעֱכָשׁוּי בָטַל הוּא מִתּוֹרָה, מְטָרֵד, מְשַׁעֲמֵם וְעָצוּב,
וְאִף גַּם מוֹעֵד מְדִי פַעַם בְּעֵנֵי קִדְשָׁהּ, וּבְכֹן תִּבְיַעַתוֹ הִיא מִה טוֹב יִשְׁנֶה בְּכָךְ שֶׁמַּצָּבוֹ
יְהֵא בְּכִי רַע בְּאִפֶּן שֶׁהוּא עֵתָה.

אָמַרְתִּי לוֹ, שְׁמַע יְדִידִי, יִתְכֹן וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינּוּ כּוֹעֵס עָלֶיךָ בְּגִלְל מִה
שֶׁאִמַּרְתָּ עֲכָשׁוֹ כִּי מִתּוֹךְ מְרִיזָה וְכַעֲסָה דְּבִרְתָּ, אוֹלָם מִה שֶׁכֵּן הוּא שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא צוֹחֵק מִדְּבָרֶיךָ...

וּשְׂאֲלֵנִי לְמָה כּוֹנֵנִי?

אָמַרְתִּי לוֹ: תִּרְאֶה, אַתָּה מְגִיעַ לְבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, מַצִּיעַ אֶת תִּבְיַעַתְךָ כְּמוֹ
שֶׁהַזְּבִרְתָּ, וּבְכֹן בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה מְסַתְּמָא הֲלֹא יְגִיב, וּבְכֹן אִמַּר לָךְ מִה יִתְכֹן שֶׁבֵּית
דִּין שֶׁל מַעֲלָה יְגִיב עַל תִּבְיַעַתְךָ:

בַּעַל תִּשׁוּבָה יָקָר, יִסוּרֶיךָ בְּעֵכוּב הַשְּׂדוּף הָיוּ אֲכֹן קָשִׁים מִנְּשֵׂא, אוֹלָם בֵּא וּרְאֵה
מִה נִפְעַל וְנִתְקַן מִכָּל יוֹם שֶׁל עֲכוּב, מִכָּל אֲכֹזְבָה שֶׁל שְׂדוּף שֶׁהִתְבַּטַּל, מִכָּל מִתַּח
שֶׁל שְׂדוּף, בֵּא וּרְאֵה מִה נִתְקַן וְנִפְעַל לָךְ מִכָּךְ, תִּרְאֶה כְּמָה מַעֲוֹנוֹתֶיךָ נִתְכַּפְּרוּ
בְּשִׁבִיל כָּךְ, בֵּא וּרְאֵה שֶׁעֲבֹדְתָךְ אֶת ה' בְּיָמִים אֵלֶּה, שֶׁהִיָּתָה מִתּוֹךְ קִשֵׁי וְטְרוּף
כְּמָה עֲרָפָה, כִּי כָל צַעַד וְצַעַד שֶׁל עֲבֹדֵת ה' שֶׁעֲשִׂיתָ בְּיָמִים טְרוּפִים אֵלּוּ שָׁוָה כִּי
כְּמָה וְכְּמָה מִהִיָּמִים הַטּוֹבִים שֶׁהָיוּ לָךְ לְאַחַר מִכֵּן כְּשֶׁנִּשְׂאֵת אֲשֶׁה וּשְׁעַתְךָ הִיָּתָה
שְׁעַת הַשְּׁקֵט, בֵּא וּרְאֵה הֵיִאֵךְ הִיָּה הַקְּב"ה מִשְׁתַּבֵּחַ בְּךָ בְּכָל יוֹם שֶׁל זְמַנֵּי רִנּוֹתֶיךָ
כְּשֶׁהִיָּתָה חֲזָק וְעוֹצֵר מִלְּחֻטָּא, וְעוֹד בֵּא וּרְאֵה הֵיִאֵךְ לֹא הִיָּה אֶפְשָׁר בְּשׁוּם אִפֶּן
שֶׁיְהֵא תִקְוֶנְךָ בְּאִפֶּן אַחַר מִלְּבַד אִפֶּן זֶה, כִּי דְּוָקָא בּוֹ הִיָּתָה תִּשׁוּבַת הַמְּשֻׁקָל לְתַקּוֹן
אֶת אֲשֶׁר פָּגַמְתָּ בְּעִבְרָךְ, וְעוֹד וְעוֹד יִרְאוּ לָךְ אֵילוֹ אוֹצְרוֹת עֲצוּמִים שֶׁל שָׁכַר וְתַקּוֹן
יִצְרָתָ לְעֲצָמְךָ בְּעֵקֶבּוֹת סָבָל זֶה, וְאִז הֲלֹא תִבּוֹשׁ וְתִפְלֵם מִתִּבְיַעַתְךָ...

תבעת שקפחת בפרוטות בו בזמן שזכית באלפי אלפי דינרי זהב...

האדם בכאן נדמה לו שהוא מקפח, מפלה לרעה, מדת הדין נוהגת בו באכזריות... וכיוצא, ובעצם זאת משום שאינו רואה ואינו מבין מה נעשה יקר וגדלה לנפשו עבור כל זה, והקב"ה שהוא רחמן ונאמן, לא בשביל שהאדם אינו מבין את תועלתו ומנע הבורא את תועלתו ממנו, וכי בשביל שהבן אינו מבין ויורד לעמק פונת טובת אביו זו סבה שימנע האב הטובה האמתית מבנו וילך עם בנו כפי סכלותו שאינה אלא לרעתו, לכך אין הקב"ה מתחשב בכך שהאדם אינו רואה ואינו מבין את התועלות שהבורא מפיך בהנהגה שנוהג עמו.

ובכן דרך האמונה שלך, הוא להאמין גם בזה שהוא לטובה, ואף שהנך בטוח שהטוב הוא רק באם אנשא ואהיה בעל אשה וילדים, ורק בכך הנך רואה את עתיד חייך המאשרים והמיצבים בעבודת ה', עליך להיות בטוח שראית הקדוש-ברוך-הוא רואה למרחוק הרבה יותר משלך, והנעשה במצבך עתה הוא בעצם הטוב ביותר עבורך.

וכמו שהיה מפרש הרבי מקוצק את המשנה: "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה", אל תאמר לכשאפנה מצרותי, מעניויתי, מרוקותי, אז אשנה. שמא לא תפנה, שמא לא תפנה מצרתך, ותעכב מהישועה לזמן מה כי חפץ הקדוש-ברוך-הוא במצבך עתה שאינך מפנה, אלא דוקא טרוד וטרופ מבעייתך, דוקא במצב כזה חפץ ה' בך שתעבדהו, כי חשוב לו מה שאתה מביא לו עתה מתוך טרופ וטרדה יותר מכל אשר תביא לו כאשר תהא שעתך שעת השקט ורוחה.

מובא באבות דרבי נתן, מה שמתקן האדם מתוך צער שוה יותר ממאה פעמים שלא בצער, ואם כן הכי יודע האדם מה טובתו ומה לא, מה טובתו יותר ומה טובתו פחות.

ועל זה אמרו: "הכי דמי בעל תשובה? באותו מקום באותה אשה ובאותה שעה". דהינו מה נקרא בעל תשובה אמתני שעובד ה' בכל מקום שהוא נמצא, ולא מעכב את תשובתו ועבודתו את ה' עד שיעבר למקום אחר, וכן באותה אשה שיש לו, ולא מעכב את תשובתו ועבודתו עד שתשתנה אשתו המציקתו ומטרידתו, וכן באותה שעה ולא מעכב תשובתו ועבודתו את קונו לזמן מאחר וכיוצא, אלא עובד ה' במצבו העכשווי, מתוך אמונה שאם שמני אלקים במצב זה, בהכרח שרוצה הוא את עבודתי במצב זה דוקא, והוא הטוב ביותר בשבילי.

כלל גדול, גל על ה' מעשיך ויכנו מחשבתך (משלי טו א), שכל דבר שיזדמן לו יחשב שהוא מאתו ותברך, ויראה שיבקש מהשם יתברך שיזדמן לו תמיד מה שהשם יתברך יודע שהוא לטובתו, ולא מה שנראה לבני אדם [טובה] על

פי שכלו, כי אפשר מה שבעינינו טוב הוא רע לו, רק ישליך הכל כל עינינו וצרכיו עליו יתברך [כמו שכתוב (תהלים נח כג) השליך על ה' יהבד עכ"ל]. (שו"א מ' הביטחון והתחזקות)

יד. דרך אמונה למתיסר בבעיות נפשיות

גם המתיסר בבעיות נפש, אלא שלעתים כשהוא מישב בדעתו ויודע את חובתו בעולמו, יש לו להאמין, שעבודת ה' שלו נצרכת להיות במצבו דוקא באשר הוא, ואף שבמהלך יסוריו נבצר ממנו לעתים מלקיים תורה ומצוות כלל, אין לו להתיאש ולהתעצב מכך, אלא לשמח על כך שיש לו שעות פנויות שבהם יכול הוא למלא חובתו בעולמו.

וכמו שהסברנו לעיל בדרך אמונה למתיסר בעכוב שדוף, שישנם מצבים שבהם האדם אמנם מטרד ומטרף בדעתו מלעבד את ה', ואינו מבין מה טוב בכך, ומי מרויח מכך, והלא לכאורה לא מרויח מזה לא הוא ולא הקדוש-ברוך-הוא, להיות שבזמן זה אינו יכול לעסק במצוות, אולם לא לנו להכנס בחשבונותיו של הקדוש-ברוך-הוא מה טוב יותר ומה טוב פחות.

ולכן אם שמך האלקים במצב שאתה נתון בו עתה, ובהכרח-כך מחיבת האמונה להאמין-שאין מציאות אחרת בשבילך יותר טובה מזו לעבד את ה', וחייב אתה להתרצות בכל האפשר במצבך, ולעבד את ה' כיכלתך, והדבר פשוט שכל מאמץ קטן שהנך מתאמץ במצבך זה הקשה שזה הוא פי כמה לאין שעור מכל מאמץ שהיית מתאמץ לו היית במצב טוב ובריא, כך שמי יודע מה מקצר לך יותר את הדרך. לכן אם בחר לך הבורא דרך עבודה זו באופן זה, שבנדאי נצרך הוא בהשגחה פרטית להיות כך דוקא, ואין הבדל בין אם נולדת כך או שבמשך הזמן עברו עליך משברים ובאת למצב זה שאתה בו עתה, כי כך פונת ההשגחה שתקינה המזרז והיעיל ביותר יהא במצב זה דוקא, כך שתפקידך עתה לנצל את ה"בין לבין", לנצל את הזמנים האפשריים שבין תקיפה לתקיפה שנתקף אתה בטרוף ובלבול, ואז יתכן מאוד כשיראה הבורא שהנך מנצל את אפשריותיך הדחוקות לעבודתו ירפאך רפואת הנפש והגוף, היפלא מה' דבר, הלא אין מעצור לה' מלהושיע בין רב למעט.

ומובא בסי' שו"א: ובימי הקטנות שאדם מרגיש צער נפילות המוחין ומתגבר עליו השנה וההכבדות, אינו מסגל להסתכל בספרי מוסר המדברים מעיניי תוכחה ומשברים את הלב, כי עלול באותו שעה לפל ליותר חשכות וטמטום

ח"ו, כְּאֲשֶׁר רָמְזוּ בְעֲלֵי הַרְמְזִים כְּפִתּוּב (שְׁמוֹת ל"א ו) וּבִלְבַב כָּל חֶכֶם לֵב נִתְּנִי חֲכָמָה, וְתָנוּ לְחֶכֶם וְיַחֲכֶם עוֹד (משלי ט ט), כִּי אֵין דְּבָרֵי מוֹסֵר מִתִּישְׁבִּין בְּתוֹכֵיּוֹת הַלֵּב כִּי אִם בְּשִׁעָה שֶׁהַלֵּב פִּתּוּחַ קִצָּת, אִזּוּ הוּא בְּשִׁמְחָה וְהוּא בְּבַחֲיִנַת חֲכָמָה, וְזֶה מְקַבֵּל מִצְדִּיקִים אֲמִתִּיִּים כִּי בָּאִם יֵשׁ לוֹ צֶעַר ח"ו וְטִמְטוּם הַלֵּב יִסְתַּכֵּל בְּמִקְוֵמוֹת הַמְחִזְקִים לֵב הָאָדָם בְּאֲמוּנָה וְשִׁמְחָה וּבִטְחוֹן, וְעַל זֶה הָאֵפוֹן חִבְּרִיתִי זֶה הַחֲבוּר הַקָּטָן (סֵפֶר "שׁוֹמֵר אֲמוּנִים") שֶׁיְהִי רַק עַל הַתְּחִזְקוֹת וְאֲמוּנָה, לְקַבֵּל הַכֹּל בְּאַהֲבָה, וְלִהְיוֹת חֲזָק בְּאֲמוּנָתוֹ וּבִטְחוֹנוֹ בְּאֵלְקֵינוּ בְּכָל עֵדוֹן וּבְכָל זְמוֹן.

כִּי תִכְלִית בְּרִיאַת הָאָדָם בְּשִׁבִיל שְׂיִגְלָה הַסְּתֵרוֹת, וְלִהְיוֹת הַחֲשָׁכוֹת מֵעֲלִיו בְּכָל מִינֵי אֲפָנִים, כִּי דוֹעַ לֵךְ מִדְּבָרֵי הַצְּדִיקִים כִּי שֵׁם אֱלֹקִים מוֹרָה עַל הַסְּתֵרָה וְיִשְׁעַת קִטְנוֹת וּמְרִירוֹת ח"ו, וְשֵׁם הַנְּזִי"ה בְּרוּךְ הוּא רוֹמֵז עַל עֵדוֹן עַת רְצוֹן בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים וְרְצוֹנוֹ כְּעַב מְלָקוֹשׁ, ע"כ.

טו. דרך אמונה למתיסר בחלי או במום המגבילו במגבלות גוף

ונפש

אָדָם שֶׁפּוֹגַע בּוֹ חֲלִי אִזּוּ שֶׁנּוֹלַד בְּמַחְלָה מְסִימָת כְּשִׁתּוּק אִזּוּ נְכוּת הַמְּגַבֵּלוֹ בְּמִגְבָּלוֹת גּוּפוֹ וְנִפְשׁוֹ כְּאֶחָד, וְנִפְשׁוֹ מְרָה לוֹ שֶׁבְּהַגְבֵּלְתוֹ זֶה הֵנוּ מְזַנְח בְּחַיֵּי הַחֲבֵרָה, וְכִמּוֹ כֵּן בְּעִבּוּדֵת ה' יָדוּ קִצְרָה לְמֵאֹד מַחְמַת מְגַבְלוֹתוֹ, וּבִפְרֵט יִגְדֵל הַכְּאֵב לְאָדָם בְּרִיאָה שֶׁהוּא חַי וְפוֹעֵל בְּכָל כַּחוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת וּפְתָאוֹם נָפֵל לְחֲלִי אִזּוּ לְנְכוּת, אִזּוּ בִימֵי הַזְּקֵנָה שֶׁפָּגְעוּ בּוֹ חֲלָיִים הַמְּגַבֵּלִים אוֹתוֹ, וּמְרַגֵּשׁ שֶׁחֲשָׂד עָלְיוֹ עוֹלָמוֹ, נִזְכָּר הוּא בְּיָמִים הַטּוֹבִים הַיָּאֵד פֶּעַל וְעִשָּׂה וְעֵתָה הֵנוּ "שֶׁבֶר כְּלִי".

סָבֵל זֶה נִתֵּן לְמִנְעֵ אוֹתוֹ כֹּל מִי אֲשֶׁר יִדְבֵּק בְּכֻלְלֵי הָאֲמוּנָה, הָאֲמוּנָה הִיא מְרַגּוֹעַ וּפְתוּרוֹן לְכֹל, וְרַק בְּנֵי אָדָם אִף הַמְּאֲמִינִים-אִזּוּ שֶׁלֹּא יוֹדְעִים הַיָּאֵד מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּכֻלְלֵי הָאֲמוּנָה בְּכָל מְקָרָה, אִזּוּ שֶׁמִּתְעַקְּשִׁים לְרְצוֹת אֵת מֵה שֶׁהֵם רוֹצִים, וְהַיָּצֵר מְקַשֶּׁה עֲלֵיהֶם מְלַחֲכָנֵע וְלְרְצוֹת בְּאֲשֶׁר יִרְצָה ה'. כִּי חַיִּיב גְּמוּר מִחַיִּיבֵי מִצְוֹת הָאֲמוּנָה לְדַעַת-אִם נִתְּנוּ ה' לְאָדָם בְּמִצְבָּ שֶׁהוּא נִתּוֹן בּוֹ, פְּרוּשׁוֹ שֶׁל דְּבָר שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חִפֵּץ בְּעִבּוּדֵתָד בְּגִוּוֹן זֶה שֶׁהִנְדָּ נִתּוֹן בּוֹ דְּוָקָא, וְאִף שֶׁהוּא בְּגִוּוֹן אַחַר מִמָּה שֶׁהִיָּה עַד כֹּה, וְאִם עַד כֹּה עִבְדֵת אוֹתוֹ מִתּוֹד בְּרִיאוֹת גּוּף וְנִפְשׁ וְנִתְּהַפֵּד עֲלֵיָד מִצְבָּ בְּרִיאוֹתָד, הֵבֵן כִּי רְצוֹנוֹ שֶׁתְּעַבְדֵהוּ מֵעֵתָה מִתּוֹד חֲלִי, וְכִמּוֹ כֵּן אִם עַד כֹּה עִבְדֵת אוֹתוֹ מִתּוֹד עֲשֶׂר וְנִתְּהַפֵּד עֲלֵיָד הַגִּלְגַּל, עֲלֵיָד לְהִבִּין כִּי רְצוֹנוֹ מֵעֵתָה שֶׁתְּעַבְדֵהוּ מִתּוֹד עֲנִי, וְאִם עַד כֹּה עִבְדֵתוֹ מִתּוֹד הַשְּׁלוֹה וְהַרְגֵע וְנִטְרָפָה עֲלֵיָד הַשְּׁעָה, מְחַיֵּב אֵתָה לְהֵאֲמִין כִּי רְצוֹנוֹ מֵעֵתָה שֶׁתְּעַבְדֵהוּ מִתּוֹד הַטְּרוּף וְהַטְּרָדָה.

הבה ונראה ספור היאך נראה אדם מיסר לחלוטין כאשר האמונה מפעמת בקרבו.

בספר "פני מאיר" שנכתב על קורות חייו של ר' מאיר פיסט מארצות הברית, מספר (מספר "לקח טוב") :

בגיל ארבע חלה ר' מאיר בשתוק מחלט בשתי רגליו, ומאז לא היה יכול ללכת אפלו צעד אחד. אפלו לעמד ולהשען על רגליו בעזרת קבים לא היה מסוגל. משום כך היה נאלץ להיות מרותק לעגלת-נכים כל ימי חייו. בנוסף לשתוק, סבל ר' מאיר מבעיות בריאותיות נוספות. הוריו נפטרו במשך המחצית הראשונה לימי חייו, כך שרב ימי חייו היה גלמוד ללא הורים או משפחה.

במשך עשרות שנים הביעו גדולי הרפואה את תמיהתם כיצד חי ר' מאיר את חייו. אחד מרופאיו קבע, שמבחינה רפואית לא תתכן שום אפשרות שיעבר את גיל הארבעים. אך ר' מאיר חי פעשורים ושמונה שנה לאחר גיל הארבעים, ונפטר ממחלה שלא היתה קשורה במישריו למצבו הכללי.

אף על פי שאדם במצבו עלול לפל לאמללות ולמרירות-מצב המתבטא בדכאון ויאוש, קנאה בזולת, חסר רצון לחיות וצפייה לקץ החיים-הרי שמצבו של ר' מאיר היה בדיוק הפוך מכך. הוא היה מלא שמחה ואשר, סבלן ושלו, מלא תקווה ועידוד, שמח בשמחת הזולת כבשמחתו ממש, ותשוקת החיים שלו היתה עצומה. פניו קרנו תמיד מאשר, והשמחה לא זזה ממנו. בכל מצב ובכל זמן היה מלא שמחה ועידוד ושביעות רצון, עד שאפשר לומר שהשמחה היתה חלק ממציאותו.

כיצד זכה להגיע למצב נשגב כזה?

נאמר בתהלים (פד, יא) : "כי טוב יום בחרתיך מאלף וגו'". ופרש רש"י : "כי טוב יום אחד בחרתיך ולמחר ימות, מלחיות אלף שנים במקום אחר". חצרות ה' בגמינו הן הישיבות ובתי המדרשות, שכן מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש-ברוך-הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. ובעצם, כל מי שחי חיי תורה נחשב ליושב בחרות ה'. אי לכך, הרי נאמר כאן שיום אחד של חיים של בן תורה עדיפים על אלף שנים של חיים בטוב ובנעימים ללא תורה.

זה היה סוד הצלחתו ועלת שמחתו של ר' מאיר. הוא חי בכל יום מימי חייו חיי אשר וברכה, כל יום מימי חייו היה שקול ליותר מאלף שנים של מי שאינו בן תורה, ולכן השמחה והאשר היו על פניו תמיד, למרות הסבל הרב שסבל.

בר' מאיר ראו בחוש את דברי חכמינו ז"ל : "מה יתאונו אדם חיי-דיו שהוא חי. עצם זכות החיים, גם אם אין בהם שום עולם הזה, די בהם. תשוקתו לחיות

ואהבת החיים שלו היו חזקות ועצומות מאד, הרבה יותר ממי שהשעה משחקת לו, כי ר' מאיר ידע את ערך החיים, וידע כיצד לנצל את החיים.

ועוד בענין זה נביא מאמר נפלא מהרה"ק מצאנז זצוק"ל:

ובעווה"ר יחידי סגלה בודדים יש שהם מתחזקים תמיד בשמחה ואמונה וראיתי בני עליה והמה מועטים ויש לפרש, שאפשר לראות ולהבחין אכן אם הם בני עליה, באשר המה "מועטים", דהינו, בשפל המצב, שאין הפת מצויה בביתם ובגדיהם קרועים ובלויים ואפלו הכי השמחה מאירה את פניהם ושמים בטחונם בהשי"ת ואינם דואגים כלל, אז ראיתי שהם בני עליה, ולא באשר מצבם ברום המעלה ומלכים ושרים השתחוו לפניהם ארצה, שאז אין זה רבותא להאמין בה, ובעווה"ר מה נאמר ומה נדבר כל הצרות כהיום נובעים מזה שנטל מפני האדם נקדת הבטחון ומכל צער פעוט ודבר קטן שקורה כבר מתהלכים בפנים קודרות בדאגה ועצבות כאלו עולמם חרב עליהם, כשאז מחסר עבודה משך שבוע ימים או כשאין לו דירה בשלמות כמות נפשו, כבר הדאגה מכרסמת בלבו בשביל שאין עניניו מסתדרים בדיוק כרצונו, כבר צריך לבכות ולילל על זה יומם ולילה ואין לזה שעור וגבול, דמי שיש לו מנה רוצה מאתים וכו', וגם שיש לו כבר כל משאלתו הוא שרוי בדאגה תמידית שלא יפסיד את רכושו וכמה בטול תורה ותפלה נגרם מזה, וכמה צרות הוא מביא על נפשו ולא יפלא אפוא מה שרואים היום איך שהתורה מנחת בקרון זוית והעדר הקדשה נכר כל כך בדורנו.

וזה כלל גדול בתורה גם בעניני מצוות ויהדות שימסר עצמו לגמרי תחת הנהגת השם יתברך ולא יחפץ לעשות יותר ממה שהשם יתברך רוצה ממנו, אם לא נתן לו שכל להבין בדברי תורה, יעבד את ה' במצוות ובמעשים טובים, אם הוא איש עני ואינו יכול להרבות בצדקה יתן כפי מסת יכלתו, ובכל בכל דבר ודבר יכבד את ה' ממה שחננו ולא יבקש גדולות לומר מי יתן והייתי יכול לעשות ולהיות כך וכך, אבל כך עלתה ברצונו יתברך לתן אותו בתוך גוף עכור ונמנע ממנו להיות מלאך.

ועל כל נברא להיות שמח בעבודת בוראו בין אם שם תפקידו להיות מלאך שעומד ברום עולם ומשמיע שירות ותשבחות, בין אם נברא בתור נמלה ותולעת ואומר שירת התולעת ולא היא אכפת לו אם יש לו גבורת שמשון או שהוא חלש פח, כי כל אחד ואחד חייב לעבד את ה' יתברך כפי כחו ושכלו ואסור לו להתרעם על שלא נתן בכשרונות כמו חברו, בימי בחרותו יעבד את ה' בכחות הבהרות, ובימי הזקנה בתכונות של זקן, וכן בכל מצב ומצב, ואל ישעה בדברי שקר לומר: סבה פלונית וטרדה אלמונית היא בעוכרי ואלמלא היתה מסלקת ממני כי אז הייתי יכול לעבד את השם יתברך כדבעי, רק יתאמץ וישתדל מיד לעשות כמיטב יכלתו תמיד, ועל זה נאמר: "בכל דרכיך דעהו", בדרך שאתה עומד בה ומסגל ללכת בה תדע אותו יתברך שמו ולא תהא שוטה ללמד את השם יתברך איך היה

טוב יותר בשבילו שתהיה, והוא יישר אחרותיך, שהוא יתברך שמו מנשר ומעמיד אותך בדרך הנכונה שאתה צריך ללכת בה כפי שרש נשמתי.

ומובא בספר "בית אברהם" (ויגש-ד"ה בהפטר) כעין הנזכר :

לא רק בעניינים הנוגעים אל הגוף צריך להיות תמים, אלא אפלו בעניינים הנוגעים אל הנפש ועבודת ה' צריך ללכת בתמימות, כי יש פאלו שהם מתנגעים בעבודת ה' בכל פחם ונפשם ואין רואים סימן ברכה בעבודתם, והעצה לזה תמים תהיה עם ה' אלקיך (דברים יח, יג) ולהתחזק בבטחון בה', ולא לפל ביאוש ח"ו, כי רוצים לנסות מן השמים את מדת הבטחון שלו, ולא יפנה לטענות היצר הרע שהוא כל כך רחוק מה', רק יתחזק לעמד בנסיון.

ומפרסם הפעשה במהרי"ל דיסקין שהיה הולך בכל ערב חג לעודד ולשמח אלמנה ערירית זקנה מאד ומיסרת על מטתה לברכה בברכת "חג שמח" ובאחת הפעמים בקשתי שיברכה שתזכה לאריכות ימים ושנים... לתמיהתו מה חפץ יש לה בחיים, השיבה: פעמים בשבוע מתנדבות נשים לרחצה ולנקותה, ובאותן כמה שעות בלבד יש באפשרותה לברך ולהתפלל, ויקר לה זמן זה, ובשביל כך מבקשת היא שתזכה לאריכות ימים ושנים...

המאמין שמח ומתענג במצבו באשר יחפץ ה', ואף שבמצבו נבצר ממנו לעבד את ה' כראוי ישמח באשר כן זוכה הוא.

אמר רבנו הקדוש ר"ר נפתלי מראפשיטץ זיע"א בספרו הקדוש, מה שהבעל תשובה הוא בעצבות הוא מפני שאינו עובד מאהבה, אבל מי שיש לו שכל, יחשב בלבו אפלו הוא בן ששים שנה ולא עשה מצוה חלילה, מאי נפקא מינה לי-אני היום נולדתי ולא קניתי לי עדין גן עדן, עם כל זה אני הולך ועושה מצוות לעשות נחת רוח ליוצרי ובוראי, ויהיה לו מזה שמחה רבה, ומי שזוכה לדעת זה לא ירצה מדרגות, ואפלו גלוי אליהו, רק לעשות נחת רוח לבורא כל עולמים, ויהיה תמיד בשמחה. (מכתב הרה"ק ר' יעקב לייזער מפשעווארסק זי"ע)

טז. דרך אמונה למתיסרים ביסורי "כפיתיות"

בעיה סבוכה וסרוכה ישנה אצל לא מעטים, והיא בעיה ה"כפיתיות", אשר רבים חללים הפילה בתכסיס היצר להמאס להם את עבודת ה', או לקימה מתוך עצבנות ומתח.

והבעיה חסר בטחון בעצמם אם קימו את ההלכה כדבעי, ולא לו הבעיה היא קשה מאד, משום שאומרים מאמינים אנו, וכי חסרי אמונה אנו? מדקדקים במצוות אנו! אלא שלרב דקדוקינו פוחדים אנו שפא לא יצאנו ידי חובה, אם כן אדרבא, הדבר מורה על אמונתנו הדקה והמשלמת. ובשביל כך קשה להם מאד לצאת מבעיתם לפי שאינם מבינים בעצם מה בעיתם סותרת את האמונה.

ובאמת, לאלה הסובלים מבעיה זו, יש להם סתירה גדולה לא עם האמונה בה ומצוותיו, אלא סתירה עם אמונת חכמים, וכמו שנסביר דברינו לקמן, ועלינו לדעת שאמונת חכמים היא חלק בלתי נפרד מעקרי ויסודות האמונה שמבלעדיו יחיה האדם על פי אמונתו שלו ויאבד את הדרך, כי רק לחכמי הדור נתן החכמה להדריך ולכונן את בני דורם, ומי מבני הדור שיתעקש ויסרב להכנע למשמעתם הלא ילך בדרך חתחתים ויפל במכמורות היצר ללא מוצא.

ונבאר בעיה זו בפרטות ופירושה בדרך אמונה:

1. כפיתיות המחשבה באפנים שונים

הטרדות מחשבות מגונות המה, ובין הקשיים שבהם המה הטרדות התוקפות בהעלאת ספקות קיום ההלכה. וכאן האדם מטורד לכאורה בצדק, האם קימתי את ההלכה כדן או לא, ובעצם רבים מחמת כפיותם לצאת ידי כל הדעות או לצאת ידי כל הספקות של עצמם, נכנסו ללחץ ומתח ועצבים עד שעזבו את קיום המצוות לגמרי. כמו שידוע לי על אחד שהיה לא רגוע מקיום מצות תפלין האם זה במקומם או לא, ובכל עת היה שוב בודק ומודד האם התפלין לא זו במקומם וכדומה, ולבסוף קץ במצות תפלין ובעט בה לגמרי רחמנא לצלן.

כמו כן מצויה בעיה זו מאד בצעירים הרוצים לכונן בתפלתם, ומסתפקים אם כונו באותה מלה או שלא כונו, וחוזרים על אותה מלה כמה פעמים על מנת לנודא שכונו בה כראוי, ובשביל כך עולה להם התפלה במתח המביא לידי עצבנות.

וכן בקריאת שמע, חוזרים על אותה מלה הרבה פעמים שפא לא בטאוה כראוי, או שפא לא כונו בה כראוי, וכן לגבי קנות ישנם כאלה המקנחים עצמם ואינם מסתפקים בזה, אלא חוששים שפא עדין נשאר לכלוך המעכב את התפלה וספק זה מביד אותם לרחץ שוב ושוב ולחזור להתפלל שפא לא יצאו מדין "צואה במקומה במשהו". או מנטילת ידים, שנוטלים ידים וחוששים פן לא נטלו כראוי, וחוזרים פעמים רבות על נטילת ידים.

וכמו כן לגבי הטרדת מחשבות זרות ומשנות נגד האמונה ושל עבודה זרה, שמציקות להם בפרט בשעת התפלגה, ונדחקים היאך שלא לחשב עליהם בפרט כשמוזכיר שם ה' וכדומה, וכיוצא בזה כשמשתוללות במחם מחשבות כפירה והרהורי שטות ללא שירצו בהם כלל.

וכן יש הסובלים מרגשי נחיתות, שנחשבים בעיני עצמם לכלום, ונכנסים לשפלות שמביאתם למרה שחרה.

בפרק זה נתיחס לתופעות אלו, מתחלה בכללות, ולאחר מכן בפרטות.

2. כיצד להתיחס כללית לבעיה זו?

ראשית יש לדעת שתופעה זו לרב עוברת ואינה אלא זמנית בלבד, יש שסובלים מכך תקופה קצת יותר ארוכה ויש יותר קצרה, בסופו של דבר אדם מתבגר בגילו או בשכלו, ורואה שזו תופעת קטנות וחששנות שנובעת מחסר בגרות.

ושנית, יש לבאר מתוך ב' הוכחות, שתופעה זו לא נובעת מיצר הטוב ומהקדשה אלא מעצבנות וממתח, ותועיל ידיעה זו הרבה כדי לרצות לצאת מבעיה זו. כי מי שלא ישתכנע שתופעה זו הנה מצד היצר הרע, יטעה לחשב שהולך בדרך נכונה ולא ירצה לצאת ממנה.

הוכחה ראשונה- "שאל אביך ונגדך", הרי מלבד שיש לנו תורה, חייבים אנו להיות כפופים לדעת תורה כדי להבין את התורה, אסור לנו להבין את התורה כרצוננו ולחשש למה שלא חששו אבותינו, ואם כן, חששות אלו אחר שאין להם מקור בדברי הפוסקים, הרי יש להם להבין שאינם אלא מצד יצר הרע לבלבל ולמרר אותך, ולהמאיס עליך את העבודה.

וכי ראית אצל רבותיך חששנות שאתה חושש לה, ואם לא ראית אצל רבותיך הרי שגם רבותיך לא ראו חששות שכאלו אצל רבותיהם, וכמו כן כאמור לא הזכירו בפוסקים שום חששות שכאלו, אם כן המטל עלינו הוא להתבטל ולא להתעקש ולהתמרד להבין את התורה כרצוננו וכפי הבנתנו נגד הבנת ודרך רבותינו.

ואם כן, כמה שבעיה זו נראית חריפה, אפטר לצאת ממנה ב"אמונת חכמים", וכמו שיודע שרבים הצליחו לצאת ממנה, וכמו שמעיד הגר"י קנייבסקי זצוק"ל במכתביו לאותם הסובלים מבעיות שכאלו:

"ובתנאי שישמע להוראת חכמים, ולא יהיה עקשן להחזיק עצמו חכם מפל אדם, וכו', העקר שישמע לעצת חכמים ולהוראתם מבלי לפלפל ובלי לבדק בטעמי הדברים". ובסוף המכתב כתב, "איש שמרגיש עצמו שעצביו מתוחים

בענייני שמירת התורה, צריך הוא להניח כל הנהגתו על פי הוראת חכם מבלי שיחקר כלל וכלל טעמים של ההוראה, וזה בדיוק ומנסה, שמוכיח שהוא לא ידע כלל הטעמים, אלא כן הלכה פסוקה וכן יעשה, דאם לא כן חס וחלילה יכול לפל למחלה נוראה ואחר כך לפל מפל שמירת התורה הקדושה חס וחלילה".

ובכן בבעיות מסוג זה, נזקק הלקוי בתופעה זו לאמונת חכמים, אכן, בא הוא לבלבולו מתוך האמונה שבו, אולם חסרה לו "אמונת חכמים" שהיא חלק בלתי נפרד מחיובי האמונה בעקרי הדת. וכנאמר בפסוק: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם". ופרש רש"י: "וגם בך" גם בנביאים הבאים אחריך, וכבר נצטוינו לעשות ככל אשר יורוך, ואפלו אומר לך על גמין שהוא שמאל ושמאל שהוא גמין, הוי שומע ומאמין לו.

אם כן בכגון דא, לך נראה שזה "גמין" להקפיד על קנות, נטילת ידים, הנחת תפלין, קריאת התבות פעמים רבות וכדומה.

וכשהנך שואל רב ואומר לך שזו טעות, הגם כי הנך חושב שהוא אומר לך על הגמין שלך שהיא שמאל, חייב אתה לשמע לו.

העולה לנו מכאן, שראשית הדרך להפטר מסוג יצר ערמומי שפזה היא קדם כל להשתכנע שזה יצר הרע, הבא לנצל את חלשת העצבים ומתחיו של האדם - כביכול לכוון הקדשה, כי אם לא יהא הדבר ברור בנדאות גמורה שזה מצד היצר הרע, ויהא אפלו ספק שמא זה בא מצד הקדשה ויצר הטוב-קשה שיהיה לסובל מיצר זה למצא תקנה לעצמו.

ומלבד ההוכחה שהבאנו למעלה, שמאחר ואין זה דעת תורה לחשש לך הר"י שזה מצד היצר הרע, ישנה הוכחה נוספת פשוטה שתופעת "כפיתיות" זו הנה מצד היצר הרע.

שהרי, התורה ומצוותיה המה דרכי נעם, וכנאמר: "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום", אם כן מצוות התורה צריכות להעשות בדרכי נעם, בדרכים המנעימים את מעשה המצוות על עושיהם בהרגשת נעם ורגיעות בקיומם, וכן כל נתיבותיה שלום, הינו שלנה ושלום, ולא מצב של מלחמה פנימית וסערה המשבשת את מקים המצוות.

אם כן הוי מחשב, חששות וספקות וחמרות אלו שבלבך, הכופים אותך לחוש להם לקימם, האם מביאים המה לך שלנה רגע ונעם, או להפך? צא וראה! הלא בכך הנך נכנס לסערת רוח למתח ולעצבנות, וכפי שהזכרנו מכאלה שקתוצאה מכך עזבו את קיום המצוות, אם כן איך יעלה על הדעת שתופעה זו הנה חיובית הנובעת מהקדשה.

והסבֵּרָא נִוְתַנֵּת שְׁקִיּוּם הַמְצוּוֹת שְׁצוּנְוֵי הַבּוֹרָא הוּא עַל מְנַת שְׁנִשְׁיֵג דְרַכָּם נְעִימוֹת גַּם בַּעוּה"ז, וְלֹא בְּאִפְּן שְׁתַּטְרַף דַּעַת הַמְקִימָם בְּבַלְבּוּל וְעַצְבָּנוּת, וְאִם כֶּן הַרְגָּשְׁתּוּ, הָרִי שְׁמִיז יֵשׁ לוֹ לְהַתְּבוּן שְׁהִיְצֵר מֵעֶרְב בְּמַעֲשֵׂהוּ.

בַּפְּרָקִים הַבָּאִים נִתְיַחַס בַּפְּרָטוֹת לְכַמָּה מִפְּרָטֵי הַבְּעִיָּה.

3. הַטְרָדוֹת בְּמַצּוֹת נְטִילַת יָדִים

בְּנְטִילַת יָדִים יְשָׁנָם הַמְּפָרִיזִים בְּחֻמְרוֹת לְנִגְב אֲזוֹן הַכְּלִי לְפָנָי כֹּל פְּעַם שְׁשׁוּפְכִים מִיָּד אֶל יָד, מִצַּד שְׁנִטְמָא אֲזוֹן הַכְּלִי מֵהַמַּיִם שְׁבִיד יָמִין שְׁנִטְלָה תַּחֲלָה, עֲצָה פְּשׁוּטָה לָזֶה כְּתַב הַ"מְשַׁנֵּה בְּרוּרָה" (סִימָן קס"ב ס"ק מ"ט): לְטַל רְבִיעִית בְּבֵת אַחַת עַל כָּל יָד וְיָד, וּרְבִיעִית מִיָּם זֹהִי כַּמּוֹת שְׁמַמְיָלָא בְּדֶרֶךְ כָּל שׁוּפְכִים בְּרִגְלוֹת עַל הַיָּדִים, וְאִז אִין צְרִיךְ לְחוּשׁ לְחֻמְרָה זֹו שֶׁל נְגוּב אֲזוֹן הַכְּלִי בֵּין נְטִילַת יָד לְיָד.

וְרָאָה שֶׁם בְּ"שַׁעַר הַצִּיּוֹן" (אוֹת מֵא), שְׁלֹא רַק בֵּין כָּל נְטִילַת יָד וְיָד אִין צְרִיךְ לְנִגְב, אֲלֵא גַם בְּנְטִילָה רֵאשׁוּנָה שְׁטָרָם שְׁפָדָה עַל יָדוֹ רְבִיעִית מִיָּם אִין צְרִיךְ לְנִגְב אֲזוֹן הַכְּלִי, לְפִי שְׁאִין נְטִמָּא כָּל הַמַּיִם שְׁבִגְב הַכְּלִי דְהוּי כְּמוֹ שְׁנוּגַע בְּמַיִם שְׁבִכְלִי שְׁלֹא בְּשַׁעַת נְטִילָה.

כֶּן שְׁנְטִילַת יָדִים יִכּוֹלָה לְהִיּוֹת בְּפְשֻׁטוֹת לְלֹא צְרִיךְ שׁוּם נְגוּב לֹא הָיָד וְלֹא אֲזוֹן הַכְּלִי בְּהִיּוֹתוֹ שׁוּפְדָה רְבִיעִית מִיָּם בְּבֵת אַחַת, וְכֹאמּוֹר זֹו כַּמּוֹת רְגִילָה שְׁבִין כֹּה רְגִילִים לְשַׁפְּדָה עַל כָּל יָד.

וְכַמוֹ כֵּן אִין צְרִיךְ לְהַזְהִיר לְהַגְבִּיחַ יָדָיו שְׁמָא יַחְזְרוּ הַמַּיִם שְׁיִצְאוּ חוּץ לְפָרְק לְתוֹךְ יָדוֹ וְיִטְמְאוּהָ, אַחַר שְׁנִטְלָה בְּרְבִיעִית בְּפַעַם אַחַת, וְאִם כֵּן אִין שֶׁם מִיָּם טְמֵאִים כָּלֵל, כְּמַבְאָר בְּסִי קס"ב סעי' א'.

וּבּוֹדָאֵי כְּשִׁחְמָרָה שְׁאִינָה צְרִיכָה זֹו מְבִיאָה אֶת הָאָדָם לְבַלְבּוּל וְלַתְּסָכוּל, וְגוֹרְמַת לְחֻטָּא הַגְּדוֹל שֶׁל עַצְבוֹת, עַצְבָּנוֹת וּמַתַּח, שְׁהָרִי בְּדֶרֶךְ כָּלֵל בְּנֵי אָדָם שְׁשׁוּבְלִים מִכֶּן עַצְבִּיהֶם קִצָּת חֲלָשִׁים, וְכֹאמּוֹר מְנַצֵּל זֹאת הַיְצֵר לְתַסְכְּלָם בְּדֶרֶךְ הַמְצוּוֹה וְלַכְפָּס עַל הָרַע שֶׁהוּא טוֹב, אֲזִי אִין סַפֵּק שְׁבּוֹדָאֵי עֲדִיף בְּמַקְרָה כְּזֶה לְהַנִּיחַ אֶת הַחֻמְרָה וְהַחֲסִידוֹת כְּדִי לְהִיּוֹת רְגוּעַ וְשֶׁלּוֹ בְּקִיּוּם הַמְצוּוֹת לַעֲשׂוֹתָם בְּשִׁמְחָה, שְׁהִיא עֶקֶר בְּקִיּוּם הַמְצוּוֹת, וְכֹאמּוֹר: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָה".

4. הַטְרָדוֹת בּוֹדָאוֹת בְּטוֹי וְכוֹנֵת הַמַּלִּים בַּתְּפִלָּה

בְּהִיּוֹתִי בְּאַחַת הַיְשִׁיבוֹת הַגְּדוֹלוֹת, נִזְדַּמְנּוּ לִי תוֹפְעוֹת מְסוּג זֶה אֲצֵל כְּמָה בַּחוּרִים, שְׁהִיוּ מִתְּעַכְּבִים בַּתְּפִלָּה וּבִקְרִיאַת שְׁמַע זְמַן רַב לְוֹדָא שְׁאֲכּוֹ בְּטָאוּ אֶת הַמַּלִּים כְּרָאוּי, וְכַמוֹ כֵּן לְוֹדָא אִם כְּנִינּוּ בְּהֶם כְּרָאוּי, וּבְעֲזָרַת ה' הוֹעֲלִיתִי לָהֶם בְּכַמָּה עֲצוֹת.

א. הסברתי להם, ראשית יש להם להשתכנע שאין "חמרות" אלו מצד היצר הטוב אלא מצד היצר הרע המנצל את החלשה של האדם, כמבאר באריכות לעיל בקטע אות ב'.

ב. להתעקש שלא לחזר בשום פנים על אותה מלה, ולנסות לעשות כזאת כמה פעמים, וגם אם נדמה לך שלא יצאת ידי חובה.

ג. לחזק את האמת הזו, הצעתי להם ללכת לאנשים גדולים שיסכימו להתחייב להם שלוקחים המה את האחריות על עצמם שבקריאה כזו של קריאת שמע ותפלה בודאי יצאו בה ידי חובה. ואמנם פעמים ראשונות היה קשה להם אעפ"כ לסמך על זה, אולם לאחר זמן ראו שנוי לטובה, וכאמור, בצרוף הקבלה שקבלו עליהם שלא לחזר בשום אופן על אותם מלים, ובאחריות שנטלו עליהם אותם תלמידי חכמים שהם פנו אליהם, לאט לאט הצליחו לצאת מתסכול זה.

ד. ובעצה נוספת השתמשתי, נתתי להם לקרא לפני קריאת שמע וסדר העמידה שלא בשעת התפלה, ובקשתיים לקרא לפני בקול רם מבלי לחזר על שום מלה נוספת פעמים, וראו במו עיניהם הכיצד יכולים המה לבטא היטב את המלים ובגידם לעשות זאת, וכן בקשתיים לכוון בפשטות המלים בלבד במהירות, וראו שביכלתם לעשות זאת, ובכך הוכח להם שאין זה אלא מתיחות ועצבנות שפוקדת אותם בשעת התפלה, והעבדה שכשאינם בשעת התפלה אין להם הפרעה כ"כ בענין זה, אלא פשוט מנצל היצר את חלשתם להמאיש להם את התפלה והמצוות.

5. הטרדות בענין קנוח

למתיסרים בחסר ונדאות קנוח לאחר עשיית צרכיו, כתב הסטייפלר במכתב שהובא בספר "עצות והדרכות" להרי"ם גרינאולד שליט"א, שהפיר אחד שכזה שמתוך לחציו הפסיק להתפלל זמן מה מחששותיו אלו, והביא שם משו"ת הדברי חיים מצאנז (ח"ב סי' ט), שבזמן התלמוד הסתפקו לקנוח בג' אבנים כמבאר בגמרא ללא מים, ע"כ שמדינא זה מספיק, ולכן הרוצה להחמיר לכל היותר יקנח בנגר כמה פעמים בחמש או שש נירות ואחר כך ירחץ במים, כמבאר בפוסקים בשם האריז"ל, וינגב אחר כך את הלחות שיש בו משום פצעים. ויותר אין לו מה לחוש שמא נשאר משהו ככלל וכלל.

ובמכתבו מצוה הרב לכל השואלים שלא יבדקו יותר מזה, ומעיד הוא שהציל צעירים ששמעו לו, ואחד התעקש ולא שמע לו עד שהגיע למצב שאינו מתפלל כלל רחמנא לצלן.

6. הטרדות בהנחת תפלין

כמו כן מובא שם למספקים במקום הנחת התפלין, האם זה באמצע בדייק, וכן במקום הקברת ומתעכבים על כך הרבה, הביא שם הסטייפלר בשם הפוסקים, שמה שכתוב שיהא באמצע אינו הכונה באמצע ממש, רק די שהוא בערך באמצע, וכשמשער בלבד בערך שהוא באמצע די בכך, ואפלו יותר מזה הקל שם בשו"ת דברי חיים סי' ו'. ומעיד שם על בחור שסבל מטרה שפזו, ובמשך זמן קצר לאחר ידיעה זו נתרפא מזה לגמרי.

7. הטרדות מחשבות מינות

הארכנו בזה לעיל, ובספר "עצות והדרכות" מביא ממרן הסטייפלר שאין לטפל בבגיה זו בעצות טבעיות, כיון שאין לבוא בטוען ונטען להטרדת מחשבות אלו כי רק יסתבך יותר כמו שהארכתי לעיל, אלא עדיף לטפל בזה בעצות סגליות, ומנה שם כגון: שמירת שבת כהלכתו עם למוד הלכות שבת, וישמר פיו מדברים בטלים בשבת, ורק יעסק בתורה ובסעודות שבת ובשנה לכבוד שבת. ויעשה הכל לכבוד שבת, ולא בכונה להנצל מסבל הנפשי שלו כי אז לא יועיל כל כך, אלא יעשה זאת לשם שמים, ויראה פלאים כיצד מסתלקים ממנו כל הספקות והבלבולים.

וכמו כן מציע שם לומר "פרשת התמיד" שחרית ומנחה, דהיא פרשת עולה המכפרת על הרהורי הלב. ועוד מציע שם להתחזק במדת ה"ענוה", ויעזר לו להכניע ולהתבטל לדברי התורה וחקמיה, וממילא יפרחו ממנו כל הקשיות והספקות.

ועקר הכל שיתפלל הרבה להשיית שיצילהו ממחשבות רעות, והעקר שלא יתעצב וידאג מזה כלל, אלא יתייחס לזה כסורים, וכמו שהארכתי לעיל בזה, שזה גופא התקון למה שבעבר חשב ברצון מחשבות אסור, אזי כתקון מתניסר הוא בכך שתוקפים אותו עתה מחשבות מסוג זה בעל כרחו, ובזה שמצטער עתה מכך, זהו תקונו. לכך העצה שיידחס מחשבות חיוניות מבלי להתניח לאלו המחשבות, וכאלו זהו אדם זר מבחוץ לוחש לו מחשבות שכאלו וזה אינו הוא עצמו.

8. הטרדת נדרים ושבועות

עוד מספר "עצות והדרכות", לסובל מדחף פנימי לנדור ולהשבע לעשות או שלא לעשות, ויכול הוא להשבע ולנדור אפלו כמה פעמים ביום. ומביא שם תשובתו של הסטייפלר, שבא אליו פעם אחד שסבל מכך, ושלחו לגאון מרו הרב מבריסק זלה"ה, והשיב לו, שלא חלים נדרים ושבועות שכאלו כיון שלא נעשים מתוך

דעת מיישבת, וכמוֹבן שְׁלִגּוּפוֹ שֶׁל עֵנָן יֵשׁ לַעֲשׂוֹת שְׂאֵלֶת רַב, אוֹלָם בְּאִפֶּן כָּלְלִי אֵין מִמְשׁוֹת בְּסוּג נִדְרִים כְּאֵלוֹ שֶׁנַּעֲשִׂים מִתּוֹךְ לַחַץ נַפְשִׁי וּמִתִּיחוֹת הָעֲצָבִים.

לְסוּמָה:

"הַאֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִקְשׁוּ חֲשִׁבֹנוֹת רַבִּים", הַחֲמִירוֹת אֲשֶׁר בּוֹדִים בְּנֵי הָאָדָם מִלִּבָּם, הֵמָּה בְּכֹלל הַחֲשִׁבֹנוֹת הַרְבִּים שֶׁמִּבְקָשִׁים אוֹיְבֵי הַשְּׂמִחָה וְהַשְּׁלוֹה לַחֲדָר לְנַפְשׁ הָאָדָם וּלְבַלְבְּלָהּ. הַרִי נִתְבּוֹנֵן, עֵנָן "הַחֲזָקוֹת" הַמּוֹבָאִים רַבּוֹת בְּדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ וְאִף בְּעֵינֵינוּ כִּרְת שֶׁסּוֹמְכִים עַל הַחֲזָקָה, אִם כֹּן לְמַשָּׁל בַּתְּפִלִּין יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל הַחֲזָקָה שֶׁמִּסְתַּמָּא כְּשֶׁסִּדְרָתָא אֶת הַתְּפִלִּין בְּמִקוּמָם הַרִי הֵם בְּחֲזָקָת שֶׁנִּשְׁאַרוּ כְּמוֹ כֹּן בְּמִקוּמָם. וְכֹן אִם קִנְחָתָא כְּדָרְךָ הַהֲלָכָה, בְּחֲזָקָת שֶׁהַמְּקוּם נָקִי, וְכֹן עוֹד.

אוֹמְרִים חֲז"ל: לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְמִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְכִמוֹ כֹּן אָמְרוּ: אֵין הַקַּב"ה בָּא בְּטְרוּנָא עִם בְּרִיּוֹתָיו, וְכֹאֲלָה מְאָמְרִים בָּאִים לְהַנְחוּתֵנוּ שֶׁהַתּוֹרָה דְרָכָה דְרָכָה נֵעַם וַיֵּשׁ לְקִימָה בְּדָרְךָ נְעִימָה וְלֹא מִתּוֹךְ לַחַץ וּמִתַּח, שְׂאִין זֶה מְטַרְת הַמְצוּוֹת חֲלִילָה, אֶלָּא הַמְטַרָה לְהַבִּיא לְנְעִימוֹת, לְסַפּוֹק וְנַחַת, וְרַק בְּזֶה חֲפָץ ה'.

עֲצָה הִיעוּצָה, אֶמוּנָה שְׁלֵמָה, שְׁשֵׁם אֶתּוֹ עִמּוֹ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּכָל צָרְתֶם לֹו צַר, כִּי בְּאִמָּת עֵנָן הַתְּגַבְּרוֹת הַחֲשָׁד וְהָעֲצָבוֹת, הוּא עֲצֵמוֹ גְלוֹת מְצָרִים, וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם, שֶׁהוּא גְלוֹת הַנְּשֻׁמָה, בְּמִרְה שְׁחִרָה בְּעֲצָבוֹת, וְלִפְעָמִים טוֹעִים בְּזֶה טַעַם מִיָּתָה, וְהֵנוּ בַתְּחוּשָׁה כִּי אֵין לֹו שׁוּם דְּבַר בְּחִיּוֹ כִּי מִתְעַנּוּגִי עוֹלָם הִזָּה כְּבָר פָּרַשׁ מִהֶם, וְטַעַם אוֹר וְחִיּוֹת עֲרַבוֹת אוֹר עֲלִיוֹן נִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ, וְהַרִי לֹו מְרִירוֹת מְוֹת, וְכָל זֶה גְלוֹי לְפָנֵי א-ל עוֹלָם, וַיַּחֲזֵק עֲצֵמוֹ וַיִּדְבַּר לֹא-ל רַכּוֹת וַיִּבְכֶּה לְפָנָיו, וְאָמַר מִרֶן אוֹר יִשְׂרָאֵל הַרַב יִשְׂרָאֵל כֹּן אֶלְיַעֲזָר, "אֲנֹכִי אֲנֹכִי" - כְּשֶׁתִּדַּע שֶׁאֲנֹכִי הוּא אֲנֹכִי בְּכָל תְּנוּעָה, וְאֵין עוֹד, "הוּא מְנַחֵמְכֶם" בְּנִדְאִי, וְזֶהוּ עֲצֵמוֹ יְצִיאָת מְצָרִים, הָאוֹר הַנִּמְשָׁד מִתּוֹךְ הַחֲשָׁד הִזָּה. (נִתִּיב

מִצְוֹתִיד)

יז. עוֹבְדִים בַּחֲסָם...!

יַעֲנִקְלִיה הָעֵנִי זֶה יָמִים שֶׁכְּבָר לֹא בָּא אֲכָל מִזִּין לְפִיו, מִלְּבוּשָׁיו פְּרוּעִים וּפְרוּמִים, וְהָעֵנִיּוֹת מְרָאָה אוֹתוֹתֶיהָ עַל פָּנָיו הַמְּסַכְּנוֹת מִבְּלִי יְכֹלֶת לְהַסְתִּירָהּ.

מהלך לו יענקל'ה ברחובות העיר שפא ומצא מזונו ומלבושו מאנשים רחמנים, והנה יהודי טוב מזדמן לפניו. שואלו יענקל'ה: אולי מכיר אתה מקום גמילות חסדים המחלקים מזון ומלבוש לעניים בחנם? עונה לו היהודי: בודאי! האיך לא שמעת? ברחוב יפו 18 ישנם אנשים גומלי חסדים המחלקים חנם אכל ומזון, ובפרט לנצרך כמוך שבראה שזה כבר ימים שלא אכלת פראוי. לך למקום זה ותשביע רעבונך ותכסה את מערמך.

שמח העני והלך לכוון אותה כתבת, ומשום מה טעה, ובמקום לפגוש לרחוב יפו 18, נכנס לבית מספר 16 באותו רחוב, בית גדול, נאה ומרוח. מקיש הוא בדלת- והנה לקראתו בעל הבית. פותח הוא בשאלה לראונו, ומשיב לו העני: האם פאן הוא בית הגמילות חסדים למאכל ומלבוש? תכף קלט בעל הבית שעני זה טעה- שבמקום להפגוש הסמוך, הגיע לביתו במספר 16, והחליט לנצלו. השיב לו: בודאי! פאן מחלקים הכל! אולם אונדף הטענתה אותך במעט; החלקה אינה בחנם לגמרי, צריכים קצת לעבד. חשב העני שמסתמא טעה, וכי מי נותן אכל ומלבוש חנם?! ובכו-אמר לבעל הבית-מסכים אני לקבל עבודה פלשהי על מנת שלערב אקבל מזון ומלבוש. הבטיח לו בעל הבית שאכן פדבריו פו יהיה.

העני הרעב והמיגע עבד יום שלם בביתו של בעל הבית, נקה לו את גנתו, את ביתו, וכמו כן בצע שליחיות מסומות.

לערב, והוא כבר כמעט נופח את נשמתו, מבקש הוא על נפשו את מזונו ומלבושיו. תכף משיב לו בעל הבית: בודאי אקים הבטחתי! לך לבגן הסמוך, ושם תקבל ככל אשר תחפץ!

העני בתמימותו חשב כי זו הפרוצדורה-עובדים פאן ומקבלים שם. הולך הוא לתמו לבגן הסמוך וטענתו בפיו: עבדתי בבגן הסמוך על מנת לקבל פאן מזונות ומלבושים.

מיד הבין בעל הגמ"ח שאכן נפל עני מספן זה בשכנו הנוכל בשל טעות בכתבת, ואותו נוכל נצלו, כביכול שעל מנת פו יקבל פאן את מזונו ומלבושו שהיה מקבלם חנם אלו היה מגיע ישר לכתבת הנכונה.

והנמשל הוא: האדם נצרך למזון ומלבוש וליתר צרכיו. פוגש הוא ביצר הרע, והלה מציע לו להשתדל! בלא השתדלות תמות ברעב, צריך לעבד ולעמל לפרנסה, והגם שלפעמים פאה עבודה זו על חשבון תורה ותפלה או יתר מצוות. ולאחר שעמל ועבד, שולחו יצר הרע לקבל מחיתו מאת ה"פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון", שהרי וכי ליצר יש לו חיים ומזון לתנו לאדם?! הרי הוא מקור הפנות והרע. נמצא האדם נגרר לפתוי הבטחת מזונו מיצרו הרע כשלמעשה שולח הוא אותו לקבל את מזונו מאותו מקור שהיה נותן לו את פרנסתו, וגם יותר ברוח וכבוד אלו לא היה טורח על חשבון תורתו ותפלתו.

עלינו לחתור לגלות את מערמיו של הנוכל הנמצא בקרבנו, המעמיד פנים כאוהב, ואינו אלא אויב שאין כמוהו הסבוך וסרוך במעמקי נפשותינו, דרוך במארב, יום ולילה לא ישבת מלנצל כל הזדמנות של מקרי החיים להסב לבנו אחרנית מפני ה' ולגזל מאתנו את נחלת אבותינו-האמונה-שהנחילו לנו אותה כפשוטה, ובערמתו חושב מחשבות לערער בנו את האמת ולספק לנו את הדברים הברורים והפשוטים, ובכך להטריד את מנוחתנו ולערבב את ישוב דעתנו-הפך ממטרת האמונה והבטחון שנצטוינו עליהם מאת הבורא למען הרבות לנו את השלוח והרגע ולהיות נציבים ומבססים בכל מקרה ומצב העובר עלינו.

ובפרט בזמננו- "עקבתא דמשיחא", שחוזים אנו במו עינינו את ה"חבלי משיח", וכל עין מתבוננת רואה אשר אין בית שאינו מקבל איזושהי פרוסה מהעוגה המרה של "חבלי משיח", זה בכה וזה בכה, ומתפקידנו זה עתה לטל את אותה פרוסה ולברך על "אכילתה" בסבר פנים יפות מבלי להרהר אחר הנהגתו ותברך.

יח. הסתרה, והסתרה שבתוך הסתרה

מספר על הגאון רבי חיים מצאנז זצ"ל שנפטר בנו, והכאב היה קורע לב ומדאיב נפש, וכששאלוהו הכיצד יכול לשאת כאבו בדומיה, ענה: משל למה הדבר דומה? לאדם שהיה יושב על כסאו, ובא אחד מאחוריו וסטר לו על גבו מכה פואבת וצורבת, ותקף הפנה ראשו לאחוריו בזעם לראות מי הוא המכה. ובכו, אם אכן היה המכה אדם זר שאינו מכירו, בודאי שהיה המכה מתקומם בהתאם בזעם ובכעס, אולם אם, כשמפנה ראשו לאחוריו, רואה שאין זה אחר מאשר אביו שבא לבקרו והפחו "מפת חפה", הרי שמיד מבליג הוא על מפתו ומשיב בחיוך ובמאור פנים, הכי בשביל כך יפר הפן את האהבה..., המשיך הרב ואמר: קבלתי במות בני מכה צורבת וכואבת, אולם כשהפניתי פני לאחורי לראות מי הוא המכה, ראיתי שבעצם זהו הקדוש-ברוך-הוא שאין אחר שאני אוהב כמוהו ואין אוהב שאוהב אותי כמוהו, ואם כן, הכי בשביל כך אנתק אני את קשרי עמו, ואפלו בעקום פנים...

והוא המבאר בספר "שומר אמונים" על הפסוק "ואנכי הסתר אסתיר", שנאמר כאן הסתר כפול, לפי שישנו הסתר אחד והוא עצם המכה, שהרי כל הסבל והצרות נובעים כביכול מהסתרת פניו ותברך מעמו, הפך "יאר ה' פניו אליך", וכו הפך "השקיפה ממעון קדשך מן השמים", אולם כל זמן שהאדם יודע מי

נמצא אחר אותה ההסתרה ולא נעלם ממנו שהקדוש-ברוך-הוא האוהב הרחמן הוא הדוקר והמכאיב לתועלתו, הרי ששרוי הוא בהסתרה אחת בלבד שהיא עצם המכה, אולם אם נעלם ונסתר מהאדם מי מנח ומסתתר מאחרי המכה ורואה את המכה כטבעית ומקרית, הרי שאז מתקומם הוא בזעף ובכעס שאין כמוהו ולוקה הוא בקללת שתי הסתרות, וזהו קללת "הסתר אסתיר".

ואמנם, גם אם אין בידינו למנוע מעצמנו את ההסתרה הראשונה, שהיא עצם המכה, שאילו הם צרות רבות ורעות שנגזרו על דורו של משיח, אולם בידינו לפחות לחשוף מעצמנו את ההסתרה השנייה בכך שלפחות גדע מי עומד מאחרי המכות שעוברות עלינו, ובנדאי ללא ספק שמהות עצמת המכה משתנית מחמת הידיעה, וכמו הנדקר במחט על ידי אדם עוין שהרגשתו אחרת לגמרי מהנדקר מרופא מזריקה כואבת לצרף רפואתו.

ובפרט כמה יש להבהל מדברי הגמרא (סוטה מח) על פסוק "כי מי בז ליום קטנות" (וכרי ד, ט-י) מי גרם לצדיקים שיתבזבו שלחנם לעתיד לבוא? קטנות אמנה שהיתה בהם. והוא תמה, והלא מדברים כאן בצדיקים, ומאיך מאשמים המה בקטנות אמנה? אלא כמבאר, המבחינים הקטנים של האמונה שמזדמנים לנו לרגעים ומקוממים אותנו לקצף והקפדה, קשה מאד להתמודד עמם תמיד. מדי פעם מנצחים אנו, ואולי מכך ששוכחים מהשגחתו יתברך, אולם עלינו להיות דרוכים ומוכנים למצבים השכיחים הפוקדים את בני האדם יום יום, כי אחרת בכך מתבזבו שלחננו לעתיד לבוא.

כמה אפשר היום בקלות לפשל במחשבות מינות. מסבבים אנו באנשים רחוקים מאמונה, תקשרת העוינת את האמונה והדת, מפל משפט ברדיו מתפוצצת כפירה, בכך ששם ה' לא יזכירו ולא ישמע על פיהם וכל פרשנותם בדרך המקרה והטבע, וזאת כבר נבאו לנו רבותינו, ובראשם ה"אור החיים" הקדוש, שבסוף הימים תהא ההתמודדות עם שער הנו"ן של הטמאה. ומבאר בדברי הרב מקמארנא בספרו "עשירית האיפה" ובעוד הרבה מגדולי עולם (ראה חוברת "בעלות השחר" שהבאנו בהרחבה דבריהם של גדולי וקדושי ישראל ברוח קודשם על מלחמת האמונה בעקבתא דמשיחא) אשר שער הנו"ן של הטמאה הנו כפירה ואפיקורסות. והסבה שנטרף להתמודד בשער החמשים, היות ועומדים אנו לקראת שער החמשים של הקדשה, ואי אפשר יהא להשיגו אלא אם כן נתמודד בשער שפנגדו, ובנצחון שפנצח-נזכה בדין.

וכאן נבוא לבאור השאלה הנשאלת אצל רב המון העולם, והיא-היא: ובמה יזכה דורנו לחזות בביאת המשיח יותר מפל הדורות שלפנינו, הרי הדורות שלפנינו היו טובים אסף מעלות מאתנו בקדשם ובצדקוּתם, ואילו דורנו משפע בכחות טמאה שמעולם לא היו כמותם?!

והתשובה לכך: היא הנותנת! בכך שמצד אחד אנו דלים ורשעים, חכמתנו סרחה, הכרתנו חסרה, חלשים אנו באמונה ובאפי-ומאיץ הנסיונות תוקפים בחזק עצום שאפלו הדורות הראשונים יכלו להבהל ולהתמוטט מנסיונות כאלה. ואם כן, בדורנו נצטרפו שתי הרעותות-חלשתנו ואזלת גדינו במקביל לנסיונות הטרוידים והתכופים. ואם בכל זאת נעמד, הרי שנגצטין בכך יותר מכל הדורות הקודמים, ואדרבא, לנו יאה ויצדק מתן שכר חזיון הגאָלה, שהרי כל התגברות קטנה מצדנו הנה נובעת מאמונה פשוטה ותמימה ומתוך מסירות נפש מעשית, שהרי ההכרה אצלנו דלה מאד ואין פעלתנו מתוך הכרתנו-אלא מתוך אמונתנו התמימה ומסירות נפשנו בפשיטות. וזאת העבודה המפרכת מכל העבודות של כל הדורות, והיא הנצרכת דוקא עתה קדם התגלות אור הגאָלה.

ובמלים אחרות ספם חבוק הנביא את סוד ויסוד קיומנו בדור האחרון: "וצדיק באמונתו יחיה" (חבוק ב, ד), כמובא בגמרא (מכות כד), וכמו שפרשו המפרשים: "בא חבוק והעמידן על אחת"-והיא האמונה. ולא שחלילה מעט בקיום שאר המצוות, אלא שדרךה ובאמצעות התחזקותנו והתמרפזותנו בנקדה זו נבוא ממילא לקיום כל המצוות בקלות ובנחת.

ובאור דבריו כאמור: "וצדיק", מי יקרא צדיק והיא? היא אפשר לזכות לתאר צדיק בדור זה-מי הוא אשר "באמונתו יחיה", שתהא האמונה חזיו ממש, אליה יצמד כאויר לנשימה, ובכל דרכיו וצעדיו יזכר את השגחתו יתברך המשגיח עליו בפרטי פרטות, ועושה הכל לטובתו, הוא שיקרא "צדיק" וכמו שהארחנו בזה לעיל בפרקים הראשונים, כך שאין הפונה שמי שהוא צדיק מכבד הוא זה שבאמונתו יחיה, דאם כן מה יהא עם שאר בני האדם, אלא הפונה מי הוא זה שיזכה לתאר צדיק-זה שבאמונתו יחיה, כך שעצה ופתרון זה הוא לכל אדם באשר הוא, באם יתחזק באמונתו ויחיה עמה-בשם צדיק יקרא.

ולפי דברי הגמרא לעיל, שגם צדיקים יתכן ויתבזבו שלחנם לעתיד לבוא מפני קטנות אמונה שבהם, אזי יקבל פסוקו של חבוק משמעות מחדשת: "וצדיק באמונתו יחיה"-כלומר, גם מי שהוא צדיק ומדקדק במצוות, כל "חיותו", דהינו עולם הבא שלו, שאז הוא עקר החיים, תלוי באמונתו. האמונה היא קנה המדה למדרגתם של הצדיקים בעולם הבא.

בא וראה מה היא אשר נקראת בשם אמונה. איתא בנביא (ישעיה נ, י): "הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם ה' וישען באלהיו". אמונה פרושה: כאשר נמצא אדם במצב של הלך חשכים-כביכול אפלה וחשכה סביבו, ולא עוד, אלא שאין נגה לו-שאינו רואה כלל מציאות שתוכל להאיר לו, מכל מקום יבטח בשם ה' וישען באלהיו. (הגר"י לוינשטיין זצ"ל)

י.ט. לא מתכונים- אבל זו כפירה!

אמר הכותב, מעשה הזה בבעל מלאכה שעבד בביתי והצדק לדפק בפטיש מסמר באחד המשקופים, ופתאום אני שומע מאותו בעל מלאכה שהוציא מפיו איזושהי קללה מתוך כעס, ושאלתי מה קרה, והוא ענה לי, שהכה בפטיש באצבעו במקום על המסמר...

אמרתי לו, שמע ואספר לך, הרי אמרו חז"ל "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה". ובאור הדברים: ראה עד כמה שלבים עברו עד הגזרה שתכה בפטיש על ידך; ראשית דנו עליך בשמים, מימינים מימינו של הקדוש-ברוך-הוא ומשמאילים משמאלו. המקטרגים טענו: זה פלוני שדופק עתה בפטיש מגיע לו להכות את ידו בפטיש על עון פלוני שבגדו. מיד לעמתם טענו הסגורים: מדוע?! והלא יש לו זכות פלונית וזכות פלונית. שוב טענו המקטרגים: ומה בך? על זכיותיו יקבל שכרו, אולם על עון פלוני מגיע לו יסורים. והסגורים התחננו שלא יקבל עתה ענשו וימתינו לו שיעשה תשובה- והקטגורים השיבו: כבר היו לו הזדמנויות לשוב ולא שב. הביאו את הדברים לפני בית דין של מעלה, שיש אומרים שהמה המלאכים-ויש אומרים שהמה הצדיקים שהיו באותו דור ונפטרו מן העולם (ר"א לאפ"אן ז"ל), ודנו והחליטו שצריך הוא לקבל את ענשו מיד ולדפק את הפטיש בגדו. הביאו פסקם לפני כסא הכבוד שיאשר זאת הרבנו של עולם, והקדוש-ברוך-הוא הסכים לפסק בית הדין. ובכן יצא פרוז מבית דין של מעלה: פלוני אלמוני עתה נגזר עליו להכות בפטיש את ידו על עון פלוני שעשה בשעה פלונית ובמקום פלוני, ותכף בהסתים הפרוז הכתה ידך בפטיש. ואם כן, הכיצד תכעס ותקלל את גורלך אחר שזהו לאחר פרוז ופסק מבית דין של מעלה? הרי בך אינך פחות ממקלל את הדין לאחר פסק דינו, שעובר על "אלהים לא תקלל". ואם חכמינו ז"ל דרשו פסוק זה לפי מדרשו- "אלהים"- זהו הדין, הרי שכאן הנד עובר על פסוק זה כפשוטו.

אם כן, כל שכן וכל שכן יסורים הקשים ממפת פטיש, בודאי שהכל בהשגחה פרטית מדה כנגד מדה.

יצר הרע לא אומר לאדם תכפר בהשגחת אלקי ישראל, חס וחלילה, כי בודאי לא ישמע לו, הלא עם ישראל מאמינים בני מאמינים, כל יום קוראים קריאת שמע, מניחים תפלין, שומרים שבת, אולם מביא הוא את האדם לכפירה בה' בדרך עקיפין, וכשנשאל הוא, האינך חושב שאתה כועס על ה' עונה הוא: חס וחלילה, איני כועס על ה'-אני כועס על עצמי היאך "פספסתי" והפיתי בפטיש את ידי במקום את המסמר.

יש טועים הסוברים כי שלמים הם באמונה ויראה, ובאמת יש אפשרות שיוכל כל אחד ואחד לבדק עצמו בקד. כתב רבנו יונה (שערי תשובה ש"ג כג): והנה הירא את דבר ה' ישים את נפשו בכפו על עברות קלות כמו על החמורות,

עין שם. ואם כן, נבדק נא עצמנו, האם מקפידים אנו על כל התורה במדה שנה או שיש עברות שהם קלות בעינינו. (הגר"י לוינשטין זצ"ל)

כ. למה? מדוע?- זהו בסך הכל מה ששאלתי!

דגמא נוספת:

אדם בקש מרעיתו קדם צאתו לעבודה שתסדר לו דבר מה במשך היום. מגיע הוא בצוקצוק ושאלתו בפיו: האם בצעת את מבקשי? ומשיבה לו: סליחה, לא היה לי זמן. או שעונה לו: פשוט שכחתי וכדומה. תכף מתפרץ הוא: למה שכחתי? למה לא בצעת את מבקשי? ועוד למה ולמה.

לאדם נדמה שאין זה פגם באמונתו, שהרי יהודי מאמין הוא, וכך בעסו הוא על אשתו וזהו ענין נפרד. האין זו קטנות אמונה בהשגחת הבורא, שהוא עשה ועושה ונעשה לכל המעשים? האדם אמנם הוא בעל בחירה ואמנם בידו לעשות או שלא לעשות, אולם התוצאה הסופית מוכיחה על רצון ה', שמאחר וכך נעשה כבר, הרי שזהו רצון ה' שכן יהיה ולא משהו אחר.

היום בעולם בין בני אדם, כולל המאמינים ושומרי מצוות, מצויות המלים: אוף... איך מרגיז...! אוי, חבל...! ממש מעצבן...! די, נמאס כבר...! כמה כבר אפטר לסבל...! איך שכחתי...! איך טעיתי...! למה התרשלתי...! איזה טפש אני...!?

המדרש בא בטענה על יעקב אבינו על מלת "למה" באמרו "למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח" (בראשית מג, ו), והקדוש-ברוך-הוא הקפיד עליו באמרו "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה" (ישעיה מ, כז), (מד"ר בראשית מג, ו).

הקדוש-ברוך-הוא אינו אוהב שאומרים "למה".

יעקב אבינו אמר פעם אחת בחייו "למה", והקפיד עליו הקדוש-ברוך-הוא. נעשה כל אדם חשבון כמה פעמים בשעה הוא אומר "למה".

- "למה האכל עדין לא מוכן?"

- "למה לא כבסת לי את בגדי?"

- "למה לא אמרת לפלוגי קף או קף?"

- "למה הבית אינו מסודר?"

ועוד כהנה וכהנה מספר רב של של שאלות "למה" יכול אדם לשלח לעבר רעיתו או בנניו או חבריו במשך היום.

כמה מלות "אוף...!" יוצאים מפיו מדי פעם, אם זה על חסר הצלחה, בכתיבתו ובמלאכתו, או על חסר סבלנות מטרדנות הזולת, ופעמים "אוף" זה משתלח גם לעבר אב ואם או מורה, ובקף נכשלים בנוסף לקטנות אמונה גם בזלזול הזרים ומורים.

כי באמת כל הארועים ואפלו הקטנים שמביאים את האדם לרתחא, כמו הפרעות שנה, כבישת מקום חנייה, עכובים שונים בזרם השוטף של החיים וכיוצא, כל אלו "השקעות" המה שנוטל הקדוש-ברוך-הוא מהאדם, דהינו הקדוש-ברוך-הוא דורש מהאדם להשקיע על מנת לקבל רוחים עצומים, ולקף מבקש ממנו להשקיע שתיקה בעדן רתחא וכעס או הקפדה ולבלם ולכבש כעסו ורצונו ולבטלו לרצון שמים, ובהשקעה מעטה זו מזפהו ה' בגנזים עצומים הנתנים לבוטחים בשם באמת ומאמינים בו שהכל לטובה.

קף שיש לראות כל צעד ולו הקטן כהשקעה המפיקה רוחים. או לכל הפחות ככסוי חובות, שבמעט תשלומים מכסה האדם חובות עצומים, וכי אין זה כדאי? וכך יש לאדם לראות בכל ארוע וארוע המאכזב היאך בקף זוכה הוא בהשקעה זו לרוחיים, ולפחות לכסוי חובות גדולים על ידי פרעון מועט.

האמונה הנשרשת באדם מנעוריו מספקת לו כל זמן שאינו עומד בנסיון, אך כאשר תניצב בפני נסיון, לא תוכל אמונתו הדלה לעמוד בפנייה. (הגר"י לוינשטין

זצ"ל)

כא. לרגעים תבחננו (איוב ז, יח)

בכמה התבטאיות של זעם ואי שביעות רצון מהנהגת ה' עמנו מתבטאים אנו בכל יום, ולפעמים בכל שעה, ואיננו שמים לב שבעצם הזעף והקצף הזה הוא ישירות על הנהגת הבורא, וכאומרים אנו לו שאיננו שבעי רצון מהנהגתו.

אדם מתחיל במלאכה מסיימת, ציור, סופרות, נגרות או כל מלאכה אחרת, ובאמצע נתברר לו שטעה וכל יגיעתו עד עתה הנה לריק-כמה אמונה ותמימות נדרש כדי להתבטל לרצון ה' ולהאמין שפך ה' רוצה.

וכמו כן בכל פרט ממש, ואפלו חלום רע המעגם את הנפש-אומר ה"סבא מקלם"-זה בהשגחה פרטית, וכמו שאומרת הגמרא (ברכות נ"ה ע"ב): לאדם טוב אין מראין חלום טוב, כדי למרקו ביסורים, ולאדם רע אין מראין חלום רע. או כמו שאומרת הגמרא (ערכין ט"ז ע"ב): אפלו חשב להוציא מכיסו שלש פרוטות ועלו לו שתיים וצריך להכניס ידו לטל עוד אחת-זה יסורים, או שנהפך לו הפגד וצריך לפשוטו שוב וכדומה.

"לרגעים תבחננו" (איוב ז, יח)-אמר רבי נתן: אדם נדון בכל שעה (גמ' ראש השנה טז ע"א).

דוקא במקרים טרגיים נסיון האמונה מבחינה אחת קל יותר מאשר נסיונות היומיום. כשחס וחלילה, לא עלינו, קורה אסון, הרי שאז האדם מפעיל את כל כחות האמונה שבו על מנת שלא להתמוטט רוחנית ופיזית. קרוביו וידידיו באים לנחמו ולעודדו, אנשי אמונה באים אצלו לחזקו באמונה, וכך מחזיק מעמד ומתגבר, שהרי נביט, אין לה ריק שבישראל שלא יושב שבעה, חס וחלילה, על מתו, ואומר קדיש ומברך "דין האמת" להצדיק דין שמים.

עקר הנסיונות באמונה המה במקרים התמידיים והתכופים אצלנו לרגעים.

וצריך להבין דבר פשוט, למה גרועה היא פליטת פה, כגון: איך מרגיז... ממש מעצבן... על ארוע טרגי מאשר על ארוע קטן כמו כאשר בדייק כשפאת, סגרו את המכלת או את בית המרקחת.

הסבא מנוברדוק היה אומר: אם אחרת לאוטובוס, אל תאמר אחרתי אוטובוס זה, אלא הקדמתי לאוטובוס הבא. מאחר שזו המציאות העכשווית, מחיב הנדף להשלים עמה ולהתבטל לה, כי המציאות מורה מה בעצם רצון ה'. ולפי זה, אם באת לחנות או למשרד מסים באחור ומועד הבא יהא רק למחרת-עליך להאמין, לא שאחרת היום למשרד או לחנות, אלא הקדמת ביום אחד, שהרי שוב לא יפתח אותו משרד-רק למחרת, כי לומר "אחרתי" פרושו אזלת יד והתרשלות, והיא המביאה להתקוממות והתמרדות.

כל יהודי מאמין ומבין שבארוע טרגי זהו ממש חסר אמונה לומר "אוף... או-איך מרגיז..." או כמו שמתבטאים הבורים: "איזה אדם טוב הוא, באמת לא מגיע לו מה שארע לו..." וכמו כן התבטאיות כמו: "יש ברהר?..." זה החיים, אין

מה לעשות...! "שְׁזָה כְּמוֹ כֵן לְשׁוֹן שֶׁל קִטְנוֹת אֲמוּנָה, וְכִמוֹ שֶׁכֵּן מְצִינּוּ בְּגִמְרָא בְּבֵא קַמָּא (לח ע"א) שְׁאֲמָרוּ הַחֲכָמִים לְעוֹלָא לְבוֹא וּלְנַחֵם לְחַכְמָא שְׁנַפְטָרָה בְּתוֹ, וְהִיָּה זֶה בְּבִבְלָ, וְאָמַר עוֹלָא מַה לִּי וּלְנַחֵם אֶת הַבְּבִלְיִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מְנַהֵג גְּדַפְנוֹת שֶׁמְגַדְפִּים הֵמָּה אֶת ה' כְּשֶׁקוֹרָה לָהֶם אֲסוֹן, וְאֹמְרִים: "מַה אֶפְשֶׁר לַעֲשׂוֹת", וְזֶה נוֹרָא, עוֹלָא רָאָה שֶׁבְּמִשְׁפֵּט כְּזֶה יֵשׁ גְּדוּף, וּמְדוּעָ? מִבְּאֶרֶת שֶׁם הַגְּמְרָא שְׁהוּא כְּאֹמֵר: מַה אֶפְשֶׁר לַעֲשׂוֹת, וְאֵלּוּ הִיָּה אֶפְשֶׁר לִי לַעֲשׂוֹת נֶגֶד הַגְּזֵרָה הַיִּתִּי עוֹשָׂה... וְזֶהוּ גְּדוּף. נִתְבּוֹנֵן כְּמָה פְּעָמִים פּוֹלְטִים אָנוּ מִפִּינוּ מַלְיָם כְּאֵלֶּה: "מַה אֶפְשֶׁר לַעֲשׂוֹת... יֵשׁ בִּרְרָה... וְכִיּוֹצֵא.

הרי ברור לנו שאילו התבטאויות שליליות, שהרי כל ישראל מאמינים הם ומשתדלים לקבל דין שמים עליהם בהתבטלות לרצון ה'. והנה, את אותה התבטאות שלילית שפוחדים לאמרה במקרים חמורים או לשמעה ממישהו במקרי אסון, חס וחלילה, אומרים אנו אותה פעמים רבות על מקרים הרבה יותר פעוטים.

הלא מלות אלו הן מלות התמרדות כלפי שמים, וכאומר: איני מסכים ומקבל הנהגת ה' במקרה זה, או כאומר: אני הייתי עושה אחרת... או: אני חושב שצריך להיות אחרת...

טועים אנו בהבנה האמתית מה היא הנחשבת לאמונה שדומה בעיני כל כי מאמינים הם, וכמו שנאמר: ישראל מאמינים בני מאמינים, אך עלינו להבין כי עדין אין זאת האמונה הנדרשת מן האדם, ובאמונה זו הטמונה בלב האדם אינו נקרא אדם המאמין. אמונה פרושה-כמה יכול למסר מעצמו ומנפשו עבור האמונה, וכך שמוסר כלו נקרא המאמין השלם, מה שאין כן כשאינו מוסר עצמו-אף שיודע שמאמין-אין זו אמונה שלמה, כי אמונה פרושה מסירות נפש ממש עבור האמונה והרגשה והבחנה מחלטת באפסיות האדם שאין בו כלום ואין לו מאומה מלבד הקדוש-ברוך-הוא.

(הגר"י לוינשטיין זצ"ל)

כב. התבוננות של סופר סת"ם

ספר לי פעם סופר סת"ם אחד: היתה לי תקופה שנפסלו לי הרבה תפלין ומזוזות [כידוע, שתפלין או מזוזות צריכות להכתב בסדרן אות אחר אות, וכשארעה תקלה וטעות שמתגלית לאחר המשך הכתיבה-חניבים לגנו את התפלין, וכל

יגיעת הכתיבה לריק], ובתחלה הייתי ממש מצטער ורוגז, ולבסוף התבוננתי רגע-על מי, בעצם, אני מתרגז?! נכון, אני לא אומר ישירות להקדוש-ברוך-הוא: רבנו של עולם, למה אתה עושה לי ככה, או: רבנו של עולם, לא מגיע לי! אלא ההתרגזות היתה ללא כתבת מסומת. אולם התבוננתי, שבהתרגזות ועצבנות זו הריני בעצם מבטא את חסר הסכמתי למי שעשה לי מה שנעשה לי, שהרי מאמין אני בבזרא שהכל ממנו ולא נעשה דבר מבלעדיו. ואם כן, מה שארע לי הרי שזה ממנו ישירות, וכל קצף שהוא שעולה בלבי הרי אינו נתן להסבה על שום כתבת אחרת, אלא רק על הרבנו של עולם שבו אני מאמין. ובכן, חשבתי, הרי שאני סותר את עצמי: אם אמר שפעסי הוא לא על ה-אז על מי? על כח אחר, חס וחלילה? אם כן, הריני כופר לחשב שיש כח אחר, וגם אם כח זה אינו אלא אני בעצמי-וכי מתר לי להאמין שיש בידי לעשות משהו? ואם מאמין אני בו שהוא לבדו עשה ועושה לכל המעשים, אם כן, הרי שבעקיפין פעסי עליו בלבד, וכי כף ישר ונכון לנהג כלפי הבזרא הרחום והחנון שקל מעשיו לטובה עם האדם?! ובכלל, מי אני שאבוא אחר המלך להרהר ולערער אחריו?!

וסים, שלאחר התבוננות מעמיקה קבל עליו שבכגון זה-תקלה בכתבת התפלין ומזוזות מקבל הוא עליו דין שמים באהבה, ומני אז נקל הנה לו מאד להתמודד בנסיונות התקלות שבכתיבה, שכן קל יותר לקבל על עצמו אמונה על דבר אחד מסים, ועזר לו מאד קבלה זו אף על יתר נסיונות האמונה הדורשות התבטלות והסכמה למציאות, שהיא בעצם רצון ה', ולא עוד, אלא שבהנהגה זו חש בהתעלות עצומה לקרבת ה'.

הרי עצה טובה להתחזק באמונה, להתחיל לקבל עליו לעמד בנסיונות האמונה בפרט מסים ובפרט כאשר מצוי בו הנסיונות, ומכאן יבוא לעמד גם ביותר הנסיונות, מה שאין כן זה המקבל עליו על כל הפרטים או על כמה פרטים, יהא קשה לו לעמד בכלם.

מדת האמונה היא נטיה דקה מעדינות הנפש. אם האדם הוא בעל נפש ושעתו שעת השקט, חפשי מרעבון ותאונני וכו', הוא נרגש ונדהם... (חזו"א, אמונה ובטחון)

כג. "נסיון" ולא "סבל"

יש להוציא מהראש ומהפה את המלה "סבל" ובמקומה לשפץ את המלה "נסיון".

הנסיון נועד להרים על נס את המאמין ולהרימו למדרגות נוספות.

העולם פלו גשר צר מאד. האדם מהלך בעולם ומקף הוא בנסיונות, כיון שזו תכליתו, כמבאר ב"מסלת ישרים" שהאדם נברא לעבד ולעמד בנסיון, ויכול חלילה אפלו במחשבה בלבד לא נכונה להרס אל ה', חס וחלילה, כמבאר ב"נפש החיים" שער א' פ"ד, שהאיש הישראלי במחשבתו הרעה הורס יותר מטיטוס ונבוכדנצר שהחריבו את בית המקדש, לפי שהם אין להם חלק בקדשה כדי שיגיעו עד שם לקלקל ולהרס, ואדרבא, רק אחר שעם ישראל חטאו, ובחטאייהם החריבו את בית המקדש שלמעלה, רק אז הצליחו טיטוס ונבוכדנצר להחריב את בית המקדש שלמטה, וכנאמר בגמרא: קמחא טחינא טחינת, אולם איש הישראלי מנע ידו מגיע עד למעלה למעלה, היש גשר צר יותר מזה? לא רק במעשה לא טוב כבר האדם נופל למטה לתהום, אלא אפלו במחשבה לא נכונה, מחשבה של זעף וזעם על מצבו, עקום פנים, אי שביעות רצון, כבר מפגם כזה באמונה יכול אור פני ה' לסור מפניו.

והגם שאין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרוניא עם בריותיו, ויתכן שמתחשבים בשמים באדם שפולט מלים שאינם הגיונות מתוך צער, אולם אין ספק שאבד בכך הרבה ממדרגות הקדשה וההתקרבות לה'. יתכן שאמנם לא יענש, וגם זה שלא יענש אין זה פשוט כלל, כי זה תלוי הרבה בחשבון שמים עד כמה היה לחוץ מהנסיון, אולם ודאי שאת המדרגות הנשגבות המיעדות למאמין בשעת נסיון-אבדס לגמרי.

וכאמור, חבל שהאדם לא מנצל את אפשריותיו להשקיע על מנת להפיק רווחים, הרי בכל שתיקה ובלימה שהאדם דים לה' ולא מערער על הנהגת ה', בהשקעה זו מרויח הוא רווחים עצומים ואם אינו מנצל אפשרות השקעה זו וזאת בכך שהיא מתרעם ומלא בטרוניא, אזי כאמור גם אם אינו נענש, לפחות מפסיד אפשרות השקעה מועטת המזכה ברווחים גדולים, כמו כן מפסיד הוא את הזכות שבאפשרות תשלום חוב מועט על מנת לסלק חוב גדול, כי בכל סבל קטן בעולם הזה זוכה האדם להוריד מעצמו הרבה סבל לעולם הבא, כך שמפסיד הוא אפשרות של פראון במעט הפמות המועיל לכסות חוב גדול.

האמונה צריכה להיות איתנה כסלע, שום פח בעולם לא יזיז אותה. לא שיק ותור באמונה. כל ותור יוצר מציאות חדשה של אמונה, והחלוקים בזה הם בלי סוף. (הגר"י לוינשטיין זצ"ל)

כד. אמונה-המודד למדרגות בני האדם

אומרים חז"ל (גמ' סוטה מח), מי גרם לצדיקים שיתבזבו שלחנם לעתיד לבוא? קטנות אמונה שהיתה בהם. והוא פלא-מצד אחד מדבר ב"צדיקים", ומאידך "קטני אמונה"?

אלא כמבאר, אפשר במחשבה לבד כבר להרס אל ה' ולהמציא כלי ריק לפניו, חס וחלילה, וגם צדיק גמור יתכן והרבה פעמים, כשמפתע הוא באיזה נסיון מפתיע המעורר אצלו זעם וקצף, מקפיד הוא על זולתו או על בני ביתו, ובמחשבה שפזו פגם באמונתו. וככל שהאמונה מוחשית וברורה אצל האדם, כך משקה פחות את קצפו וזעמו על הנהגת ה'.

ונסביר כונתנו :

המאמין השלם אינו נותן שהות לפגם אמונה לשכן בתוכו ומצליח תכף סמוך לנסיון להדף את הזעם והקצף ולהתרצות לרצון ה' באשר נוהג עמו. הפחות מאמין נרצע לאחר דקות מספר, והפחות מאמין נרצע לאחר יותר זמן, וכן על זה הדרך. וזה בעצם כלי המודד לאמונתו של האדם-שמצליח כמה שיותר קרוב לנסיון להדף את מחשבות המינות והמרד המתעוררות בקרבו ולהיות בר לבב ויטע רצון בהנהגת ה', ומה שפחות להשהות בקרבו את הזעם והקפדה, וככל שמצליח להדף את התקצפותו ומרדו מה שיותר סמוך לנסיון, הרי הוא במדרגה גבוהה יותר באמונה.

והרי כל יהודי מאמין בסופו של דבר מתרצה ומקבל את הנהגת ה', אולם הפגום באמונתו מקבל זאת רק לאחר שקבר נרצע והתאווש מהמכה שנחתה עליו לאחר כמה ימים או חדשים או יותר, אזי, כיון שסוף סוף מאמין הוא וכבר עבר זמן רב מהנסיון, רק אז יש לו את הכח בנפשו לומר "כפרת עונותי", "הכל מאת ה'", אולם לא עצר כח בנפשו לומר זאת ולהאמין כך כשהיה בסמוך לצרה, וככל שישם האדם למפתו וליסוריו את הסכמתו לגזרת שמים, כן משלם הוא יותר באמונה.

וכאן עלינו לשאת קל וחומר, אם לצרף נס יציאת מצרים-קריעת ים סוף נדרש מבני ישראל מצוי אמונה באפן כה נעלה-עד כדי שיגיעו המים לצואריהם, אנו שעומדים לקראת אור הגדול של הגאולה שנס מצרים לא יזכר לעמתו, על אחת כמה וכמה שאנו נדרש למצות את אמונתנו עד כדי מסירות נפש יותר ממים עד הצואר, שהרי אנו בשער החמשים של הטמאה שלא היה כמותו ועמו אנו צריכים להתמודד טרם התגלות אור הגדול של הגאולה.

וביותר יש לנו לְדַאֵג מִמְדַּרְגוֹת הָאֲמוּנָה שְׁאֵנוֹ אוֹחֲזִים בָּהֶם כִּי כִּפִּי מְדַרְגָתֵנוּ עֲתִידָה בְּאֲמוּנָה כֵּן נִזְכֶּה לְעֲתִיד.

...אולם אם מי האדם את חיי האמונה ללא עמל בכיוון חדוש ההכרה, נשארו עם הפרות הילדות, וכך יכולים לעבר עליו עשרות שנים בקיום מצוות, אולם הפרת לבו לא תשתנה והוא כאלו עומד מן הצד ואינו מתעלה על ידי עבודתו. (הגר"י לוינשטיין זצ"ל)

כה. אמונה- המודד לגמול המעתד לבני אדם

ה"חפץ חיים" בספרו (מחנה ישראל פי"ג) אומר, שבעצם כל מדרגתו של האדם לעתיד לבוא-כפי מדרגת אמונתו שהיתה לו בארועי העולם שעברו עליו. ואלו דבריו:

"עוד צריך האדם לידע, שעקר הטובה השלמה העתידה בימי הגאולה יהיה מגיע לכל אחד כפי גדר האמונה וההתחזקות שהיה לו בהקדוש-ברוך-הוא בעת הגלות. שאם רפה ידו, אז, חס וחלילה, מתבזבז על ידי זה שלחנו לעתיד לבוא, ואם היתה אמונתו שלמה בה' והתבונן תמיד בכל העניינים שארעו לו שבנדאי עושה הקדוש-ברוך-הוא עמו זה לטובה, יתרום עבור זה מדרגתו מאד מאד לעתיד לבוא ויהא שלחנו שלם מכל טוב".

ובעצם הדברים פשוטים, שהרי כתב הרמח"ל, שלעתיד עקר האשר והשמחה ושלמות הבריאה תהא בכך שיתגלה סוד "היחוד השלם"-שיתגלה יחודו יתברך אשר אין עוד מלבדו כלל.

ואם כן, כמה שיותר צעד האדם לכיוון תכלית זו בזמן חשף הגלות, הרי שבכך הכין והכשיר עצמו לקראת האור הגדול שיתגלה, שזה כל תכלית הבריאה מבריאת העולם עד תקונו עולם במלכות שדי-שיתגלה יחודו ללא מסכים, אלא בברירות שלא היתה כמוה, וידעו כלם אשר אין עוד מלבדו. וכל תכלית התורה והמצוות, הכל כהכנה לקראת שלמות התקון שיתגלה אורו יתברך, אלא שלעתיד לבוא כבר יתגלה יחודו ללא בחירה וחפץ, שהרי את רוח הטמאה יעביר הקדוש-ברוך-הוא מן הארץ, וכל הגבירה והנצחון זה עתה בעדן חשף והסתר פנים לגלות את יחודו, וזה בעצם מה שיגרם לתקון העולם בהתגלות יחודו-בזה שאנו נשבר את קלפות הכפירה ונגלה מתוך ההסתר את יחודו יתברך, שזה מה שיביא את העולם לתקונו.

ולכן, כל מי שהשתתף יותר במהלך תקוון זה לגלות את יחידו ותברך מתוך החשד, שתף מלא הוא בתקוון השלמות, זמן התגלות היחוד. וככל שעבר על האדם יותר חשכות והסתתרות פנים ועם כל זה הצליח להתגבר ולגלות מתוך החשד שבעצם אורו ותברך טמון בפנים והוא מאחורי הכל ואין עוד מלבדו כפשוטו ממש ושכל מקרי העולם אינם מציאות בפני עצמם כלל, הכל דמיון ואחיות עינים, ובעצם אין עוד מלבדו כלל וכלל, אזי אכן אמת זו תתגלה לעתיד לבוא, וזה יהא שכרנו חלף עבודתנו כאן בעדן חשד-לשבר את קלפת המינות האוחזת עיני בני האדם לראות את העולם כמקרי וטבעי ולהתייחס לסבות ולא לסבת כל הסבות. וכל ישראל מאמינים בני מאמינים, וכלם שתפים בשבירת קלפה זו מפני האמונה שבהם, אולם אין המדרגות שוות-יש אחד שמתאושש לאמונה רק לאחר זמן, ויש תכף ומיד בסמוך לנסיון, ויש מדרגות רבות בין בני האדם בזה, וכל אחד לפי מדרגתו כן שתף הוא בשלמות התקוון לעתיד, לכן כל אחד אכן יזכה כפי שתפוטו לעתיד בשכר הגדול שיתגלה למאמינים בו. ולא דומה שכרו ועגו של המאמין השלם שנטל חלק גדול בשלמות התקוון לעתיד, שהוא גלוי יחודו ותברך, למאמין פחות, שנטל חלק קטן בשתפוטת תקוון העולם לעתיד.

כו. בואו ונהיה סוחרים ממלחים!

פרוטה לפרוטה מצטרפת. בכל ארוע קטן המקומם ומעורר פעם וקצף-והלא ארועים שכאלה הפה מספר פעמים בכל יום-נתאזר באמונה, שהיא בעצם כחו ואזורו של משיח צדקנו, וכנאמר (ישעיה יא, ה) "והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" הנאמר על משיח צדקנו, ולבסוף יצטברו לנו הרבה נצחונות על יסורים קטנים שחלפו עלינו ממקרי היום יום ויסתכמו לחשבון גדול ועצום.

הבה נעשה חשבון:

כמה פעמים, מחסר אמונה, כועסים אנו על ילדינו עד כדי הפאה, חס וחלילה, ומעט נשים "עשו חיל" לקלל את בניהם או שמתבטאות אליהם בהתבטאות נוראות, כמו: "אני אהרג אותך!" או: "לך ואל תחזר!", ולא פעם שמענו שקללה שפזו נתקימה, רחמנא לצלן, והנהגה כזו נובעת מחסר השלמה עם גזרת שמים לסבל ולהצטער בצער זה של "גדול בנים".

כמה פעמים מתבטאים אנו בזעף ובזעם מהתאכזבות מקניית חפץ מסים שבחנות. חשבנו שהיא לפי דרישתנו, ולבסוף הברר שאין בגד או חפץ זה מתאים ולא נשאר אלא לתתו מתנה למישהו.

וכמו כן כמה מצוי הוא שאדם קונה משהו במחיר מסים, ולבסוף מתברר לו שיכל לקנותו בזול יותר במקום אחר, ומאשים הוא את עצמו על מחדלו בברור נוסף קדם הקניה. או שקונה האדם משהו, ולבסוף רואה הוא משהו דומה אצל

חברו ומצטער על שלא קנה אף הוא את אותו הדבר [וכרגיל הוא, שהדשא של השני תמיד ירק יותר, ואין אדם מרצה ממה שיש לו]. הלא בדברים מצויים אלו אם לא נשתמש באמונה פשוטה שהוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, הרי שאבדנו את עקר מעקרי יסודות האמונה, וכמו שהיה מבאר הגאון ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, דכמו שברור לכל אחד ה"עשה" של הקדוש-ברוך-הוא-שהוא לבדו ברא את עולמו, אתה הוא עד שלא נברא העולם, כמו כן צריך להאמין ב"עושה" שהוא לבדו עושה ויעשה לכל המעשים ואין אחר מביתו. ואפלו אם אדם שכח משהו, טעה בכתבת מסימת והצרך לחזר שנית למקום המיעד-דברים זוטרים אלו בלם בהשנחה עליונה. ואפלו הצרך לומר לחברו כמה פרטים ושכח חלקם ומתיסר מכך, חייב להאמין שזה רצונו יתברך, וחייב להתבטל למציאות מבלי להרהר ולערער אחר הנהגתו יתברך.

כמה פעמים ממתנינים אנו לבעלי מלאכה לבוא לסיים מלאכתם אצלנו והמה מתמהמהים באנס או בפשיעה, ולפעמים אף יוצאים אנו מרמים ונסחטים על ידי בעלי מלאכה שאינם הגונים, מלבד חסר הספוק מבצוע מלאכתם.

כמה אמונה נדרשת להחזיק מעמד ולא לעקם את הפנים להקדוש-ברוך-הוא, חס וחלילה. וכאמור, כיון שהנסיונות הללו תכופים, אין האדם פוקח עיניו לשום לבו עליהם, ומזלזל בהם ואינו רואה באמונתו שום פגם, וגם כיון שמצויים הם אצל רב העולם, ובני אדם-כולל המאמינים-רגילים לזלזל בהם, לכן קשה מאד לעמד בכל אחד מהם, כי מטבע האדם להמשך אחר הסבות המקריות, ועבודה גדולה מאד נדרשת להתנתק מראית העינים ולשעבד את ראית העינים ויתר החושים לאמונה בכל יכול.

וביותר עלינו להתחזק באמונה בימים אלו, שהרי אנו עומדים ומצפים לביאת הגואל במהרה, ועלינו לדעת ולהבין אילו הם הדברים העקריים שמלך המשיח יתבע וידרש מאתנו, ונראה זאת בכתובים (ישעיה יא, ג-ה): "והריחו ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח... והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו", ומפרש שתביעתו תהא יראה ואמונה. ועל אף שיש מצוות רבות, מכל מקום, עקר תביעתו תהיה אמונה וכו'. ומעתה, מי שמצפה באמת למלך המשיח ורוצה להתקרב אליו יתברך, הרי צריך להשתדל ולהתדבק בדרכיו, ואם כן, כמה פשוט חובת חזוק האמונה בימים אלו. (הגר"י לוינשטיין זצ"ל)

ולדגמה, אדם נצבט על ידי חברו בלא פונה, כגון שסגר חברו שלחו על אצבעו וגרם לו כאב צורב, או דרך מישוהו על רגלו בלא פונה-על אף שיודע בברור שהיה זה ללא פונה, מתקצף על זולתו, ובאפן ספונטני מגיב מיד בחמרה, והרבה יותר קל לו להתגבר על כאבו כשהדבר קורה לו מחמת עצמו שבלא פונה הכאיב לעצמו, כי אין לו את מי להאשים.

הרי לנו לראות שמטבע האדם להיות קרוב למינות, לתור ולחפש נאשמים על אף שידע שאינם אשמים באמת, אבל כיון שיכול לאחז במשהו, מיד נאחז בסבה קלושה כדי להרגיע מעט את זעמו, כי האדם פשאינו עובד על אמונה מקשר ומחבר הוא למקרה, ונאחז בסבות ובמקרים גם פאשר השכל וההגיון אינו סובלם.

ופרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול, כל בלימה ושתיקה והסרת פעם והקפדה מהלב על כל ארוע מאכזב כל שהוא, מצטרפת לאדם לבסוף לחשבון גדול, כי זו ההשקעה האמתית בעולם הזה המזכה לרוחים עצומים ונצחיים לעתיד.

ואמר מו"ר חמי ז"ל ציור לזה: יש מסתכל לתוך בית דרוך חר המנעול שבדלת ויראה עט כותבת ולא יראה אדם, וידמה שהעט כותבת בעצמה-כך הוא הכופר, שיחשב שהטבע פועלת בעצמה, אבל כשפותח הדלת יראה את האדם הכותב. כך המאמין יראה שה' יתברך הוא העושה והמסבב את הכל, וכל הסבות ומעשי בני אדם הם אצלו כמו עט ביד הכותב. (מכתב מאליהו ח"א עמ')

(177)

כז. ותאמר ציון עזבני ה'

שלמה המלך אומר (קהלת ה, א): "אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלקים, כי האלקים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים", כדי להבין דבר שלמה המלך בזה נקדים משל.

עשיר מפלג, שעסקיו מסעפים על פני כמה מדינות ברחבי העולם, הרגיש שבריאותו הולכת ומתמוטטת. השנה לא שנה, האכילה לא אכילה כראוי מחמת הטרדות הרבות. החליט שחייב הוא להבראת את עצמו, וכחדש חדשים בכל שנה עליו לפרש מכל עסקיו ולנוח בבגן מפאך שיבנה לעצמו קרוב לשפת הים, בגן עם כל הלוקסוס, כמוגן.

לשם כך הזעיק קבלן נאמן וישר, ויתנאי התנה עמו-שהעבודה תסתיים במהירות האפשרית, כיון שכחותיו הולכים וכלים.

עשיר זה, למרות הסתעפות עסקיו ברחבי תבל-בתחום הבניה לא היתה לו שום ידיעה ומשג, אחר שלא עסק בזה מעולם.

החל הקב"ן הנאמן במלאכתו, ארגן צות פועלים ממחים, מכשורים לעבודה הטובים ביותר, והחל לעבד עבודתו בנאמנות.

פעבר ב' חדשים בקצר רוח מרים העשיר טלפון לקב"ן בשאלה האם כבר יכול הוא לבוא להתגורר במעונו החדש אחר שמצב בריאותו הולך ומחמיר.

הקב"ן הנאמן מביע את תמיהתו על בורותו של העשיר, ומשיב: "זה עתה סימנו רק את היסודות ותו לא".

והעשיר מסים את שיחתו בפנים זועפות ובכעס מסתר ומאפק.

לאחר פגוע חדש-חדשים שוב מרים העשיר טלפון לקב"ן: "נו, אני מקנה שבנדאי עכשו יכול אני לבוא ולדור במעוני". - "זה עתה סימתי את יציקת הגג של הקומה הראשונה", משיב הקב"ן. והפעם-בזעף גלוי מנתק העשיר את שיחתו עם הקב"ן הנאמן.

לאחר שחלפו כמה חדשים נוספים כבר הנה העשיר בטוח שהמלאכה נסתימה, וכשהתאכזב מצפיתו, הציף את קבלנו במלים קשות: "הנך מועל בתפקיד! הנך עצל, אין אתה מזרז את פועליך, וכנראה החלטתם לגזלני ולסחט את כספי!"

הבה נתבונן: לו הנה אותו עשיר מתגורר באתר הבניה ורואה במו עיניו כיצד הפועלים עובדים וכיצד בכל רגע ורגע העבודה מתקדמת, וכי הנה רוטן? בנדאי שלא! מה הביאו לחשד בנאמניו? על פי אינו רואה ויודע מכל הנעשה ומתקדם לתועלתו בכל רגע ורגע.

יהודי נמצא בצרה וזה זמן רב שממתין לשדוכו, לזרע של קימא, לבריאותו, לפרנסתו, נזכר באביו שבשמים. מרים טלפון [תפלה] לבוראו וזועק להצלתו. ישועתו משתהה חדשים מספר-ושוב מרים טלפון לבוראו: רבונו של עולם, מה אתי? למה לא מטפלים בי? ולאחר עוד כמה חדשים מרים טלפון נוסף לבוראו, והפעם, מרב צער וכעס, רוטן: רבונו של עולם, נראה לי ששכחת אותי! "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני" (ישעיה מט, יד).

ומה עונה הקדוש-ברוך-הוא (שם טו)? "התשפח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשפחנה ואנכי לא אשכחך".

והוא שאומר שלמה המלך: "ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלקים, כי האלקים בשמים ואתה על הארץ"- ואיך נמצא בשמים-באתר הבניה-לראות את אשר נבנה בשבילך ביסוריך, "על כן יהיו דבריך מעטים".

עלינו לדעת! אנו למטה לא מבינים ולא רואים את הנעשה להתקדמות ישועתנו ואין לנו משג כלל בעבודתו של הקדוש-ברוך-הוא, אולם נאמן הוא לפעל

לישועתנו ללא הרף, וְכָל רָגַע וְרָגַע שֶׁל עֶכּוֹב הַיְשׁוּעָה מְלַבּוֹא אֵלֵינוּ יֵשׁ בָּהּ תּוֹעֵלֶת לְטוֹבֵתְנוּ. וּבְעֶצֶם, כָּל סִבֵּל-וְלוֹ הַקֶּטָן בְּיוֹתֵר-הוּא בְּחֻשְׁבוֹן לְקַדּוּם הַיְשׁוּעָה לְבוֹאָה עֲלֵינוּ.

וּבְעֶצֶם זֶה לֹא רַק שֶׁהַעֲבוּדָה לְמַעַלְה מִתְקַדְּמֵת עֲבוּרָנוּ, אֲלֵא אָנוּ מְשַׁקִּיעִים מְעַט בְּסִבֵּל זֶה שֶׁל אֲפּוֹק, וּבִשְׁבִילוֹ זֹכִים אָנוּ לְרוֹחִים אֵין סוֹפִיִּים, כִּד שְׁכָל עֶכּוֹב וְעֶכּוֹב שֶׁל יְשׁוּעָה שֶׁמִּצְפָּה לָהּ הָאָדָם זֶהוּ חֻשְׁבוֹן שֶׁל הַשְּׁקֵעָה שֶׁתִּפְּיֵק רוֹחִים לְאֵין סוֹף לְנֶחֱח.

מַעֲשֵׂה בְּתַלְמִידוֹ שֶׁל הַרְמַבַּיִן ז"ל שֶׁחָלָה וּבָא הַרְמַבַּיִן לְבַקְרוֹ. בֵּינוֹן שֶׁרָאָה שֶׁקִּצּוֹ קָרַב וּבָא וְהוֹלִדָּה הוּא לְבֵית עוֹלָמוֹ, אָמַר לוֹ: שְׁמַע נָא, בְּנִי, אֵת אֲשֶׁר אֲצַנֵּד. דַּע שֶׁבְּעוֹלָם הָעֲלִיוֹן יֵשׁ הַיְכָל עֲלִיוֹן, וְשָׁמָּה כְּסֵאוֹת לְמִשְׁפָּט וְהַשְׁכִּינָה נִצְבֵּת בְּעֵדְתָם. הֵא לָךְ קִמְיַע, וְדַע שֶׁבְּקִמְיַע זֶה יִפְתָּחוּ לָךְ כָּל שַׁעֲרֵי הַהֵיכָלוֹת שֶׁבְּרַקִּיעַ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְהַיְכָל הָעֲלִיוֹן הַזֶּה, וְשָׁם תִּשְׁאַל כְּמָה שֶׁאֵלוֹת עֲצוּמוֹת שֵׁשׁ לִי בְּנוֹגַע לְכָלל יִשְׂרָאֵל. אֵת הַשְּׁאֵלוֹת נִתֵּן לוֹ בְּכַתֵּב, וּבְקִשׁוֹ שֶׁיָּבֹא אֵלָיו בְּחֵלוֹם וְיִגִּיד לוֹ אֵת הַתְּשׁוּבוֹת שֶׁיִּשְׁמַע שָׁם.

נִפְטַר הַתַּלְמִיד לְבֵית עוֹלָמוֹ. וַיְהִי הַיּוֹם וְהַרְמַבַּיִן יוֹשֵׁב עַל יַד חֲלוֹנוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְהִנֵּה הוֹפִיעָה דְמוּת תַּלְמִידוֹ לְנֶגֶד עֵינָיו. אָמַר לוֹ הַתַּלְמִיד: יַדַּע רַבִּנּוּ, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁבָּאתִי וְהִרְאִיתִי אֵת הַקִּמְיַע נִפְתָּחוּ בְּפָנַי הַשַּׁעֲרִים, וְנִתְּנוּ לִי רְשׁוֹת לְעֵלוֹת מַעַלְה מַעַלְה עַד הַהֵיכָל הַזֶּה שֶׁאָמַר לִי, וּכְשֶׁרָצִיתִי לְשַׁאֵל אֵת הַקִּשְׁיוֹת שֶׁהֵכִין לִי רַבִּי וּמוֹרִי, נִרְאָה לִי מִיַּד שְׁכָל הַקִּשְׁיוֹת אֵינֶן קִיָּמוֹת בְּעוֹלָם הָאֱמֵת, שְׁשָׁם עֲלָמָא דְקִשְׁוֹט וְהַכָּל בְּצַדִּיק וּבְמִשְׁפָּט. (מַעַם לוֹעִז)

כח. "ורפא ירפא"

דְּרָשׁוּ חַז"ל "וּרְפָא יְרָפָא" (שְׁמוֹת כֹּא, יט)-מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוֹת לְרוֹפֵא לְרָפֵא. מְעַנִּין לְדִיק בְּלִשׁוֹן חַז"ל "מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוֹת לְרוֹפֵא לְרָפֵא", דְּמִשְׁמַע שֶׁהִנֵּה צַד אֲסוּר גָּמוּר גִּילְדָּה לְרוֹפֵא, וְהַצָּרְכוֹ רְבוּתֵינוּ מִכַּח דְּרָשָׁה וְלִמּוּד מִמְלָה מִיִּתְרַת בַּתּוֹרָה לְחַדֵּשׁ שְׁיֵשׁ רְשׁוֹת לְרוֹפֵא לְרָפֵא.

וַיְדוּעִים דְּבָרֵי הַרְמַבַּיִן "מָה לְעוֹבֵד ה' בְּבֵית הַרוֹפֵא"-יֵשׁ עַל הָאָדָם לְסַמֵּךְ בְּטַחוֹנוֹ עַל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא רוֹפֵא חוֹלִים. אֲזַי אָמְנָם דְּרָשׁוּ רְבוּתֵינוּ שֶׁמִּתֵּר גִּילְדָּה

לרופא, וזה משום שרצון ה' להנהיג עולמו בדרך הטבע ולהעמידנו במבחן-האם על אף היותנו נוהגים בדרך טבע ומנהג העולם איננו מזניחים את אמונתנו, אלא אדרבא-רק ישועתו ורפואתו לנגד עינינו, והרופא אינו אלא כשליח שלוח מה' להמשיך דרכו את רפואתנו, [ודרך זו היא לאלו שאינם מסגלים לחדד בטחונם בה' בלבד מבלי ליחס שום כח וספה למסובב שהוא הרופא, דאין הכי נמי אלו הבני עליה-בעלי הבטחון המשלמים תתקנים גזרת רפואתם ללא רופא וללא מרפא].

היום, לדאבונו, נהפכה מערכת הרפואה לאלילות גמורה. תלות החולים ברופאים ובתרופות ממש כמו בעבודה זרה שהיתה בזמן הקדום שהיו עובדים לעבודה זרה.

שהרי נתבונן, מהי עבודה זרה? כותב הרמב"ם, לא שכפרו בה'-האמינו בה' וידעו שיש כח עליון שברא עולם ומלאו, והבינו שפשוט שגועון לחשב אחרת שהעולם קדמון וכו', הבינו שבודאי העולם מחדש, ובפרט אלה שהיו קרובים יותר לזמן בריאת העולם כפרעה ושאר גויי הארץ שהיו בזמן האבות. נבוכדנצר אמר מלות אמונה והשגחה שכמעט ולא היה מקום לזמירותיו שירותיו ותשבחותיו של דוד המלך ע"ה לעמת שבחי ודברי האמונה שאמר נבוכדנצר, כמבאר בגמרא (סנהדרין צב, ע"ב). [ואף שמסתמא שנבוכדנצר אמר מלותיו בדבור בעלמא מבלי שיחוש בעצמו-ואפלו לא במקצת את אשר הוא אמר להיותו רשע ובעל תאוה, ולעמתו דוד המלך שאמר שירות ותשבחות היה זה מתוך שכך היתה תחושתו האמתית].

אם כן, מה היתה טעותם? טעותם היתה באמרום עזב ה' את הארץ והשליכה לאמצעים שונים. הללו האמינו באמצעי יעיל ומושיע כשמש, והללו בירח וכו'. הרי שעבודה זרה פרושה אמונה באמצעי בהתנכרות והתערטלות מהכח העליון-הקדוש-ברוך-הוא.

אם כן, אדם שכל תלותו ברופאים ותרופות ומאמין שבלעדיהם הנו אבוד ואבד סביו וסברו מה-אין בינו לבין העובד עבודה זרה ולא כלום.

וכמה מצער הוא לראות בני אדם, שבשעת חלי או פציעה, ההשתדלות והפגנה הראשונה היא לרופא, ורק לאחר שמתאוששים פונים גם להקדוש-ברוך-הוא או לרבנים שיברכום ויתפללו עליהם.

ומעשה היה באדם שאחד מבני ביתו חלה, ופנה ל"סבא מנוברדוק" זצ"ל שיארגנו תפלה בישיבה על החולה. הרב אמר לו, אם יש באפשרותו לתמוך בישיבה, וכידוע מסירות נפשו העצומה שבה הקים ה"סבא" את ישיבותיו מול עיניהם השטניות של הקומוניסטים, והיה זקוק לתמיכה בישיבותיו. ענה לו אותו אחד, שמצבו לא מאפשר לו כל כך לתרום. הרב שמע את דבריו והסיט את השיחה לנושאים אחרים, ומנושא לנושא שאלו לאיזה רופאים הלך וכמה שלם

לצורך הטפול, והלה ענה שפבר נתנאש, אחר שהלך כבר לכל הרופאים ושלים הון רב, ולכן מחלה הוא פני הרב להתפלל לה' להחלמתו של החולה. תכף ענהו הרב: אמר לי, לרופאים הנך אמר שהוצאת הון רב ולא עזבת רופא ותרופה שלא קנית בקסוף מלא, וכשהנך בא לבקש תפלה-תפלה מרבוננו של עולם שאין פמוה מועילה-רוצה אתה זאת דוקא בתנאים ואינך מוכן לשלם משהו לטובת הבחורים שיזעקו לה' בתחנה ובקשה לרפואת החולה?!

ספור אמתני זה מוקיע רבים להוכיחם על אמונתם בה', להתבונן עד כמה צריכים עוד המה להתחזק הרבה באמונה בה' ולראות פי עדיו רחוקים המה מאד מהכרה אמתית בה' יתברך.

אין לאדם חלק בתורת משה רבנו ע"ה עד שיאמין שכל דברינו ומקרנו כלם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם כלל, בין ברבים ובין ביחיד, אלא אם יעשה הטוב-יצליחנו שכרו, ואם יעשה הרע-יכריתנו ענשו. (רמב"ן סוף פרשת "באי")

כט. טעות בכתבת!

מה היינו אומרים על אדם המתפרנס במשפחת מכבדת על ידי מעביד עשיר ואדיב, אלא שכנגיל, את משפחתו מקבל דרך הגזבר של אותו "בוס", ומפנה הוא את הכבוד והחנפה לאותו גזבר שמידו מקבל משפחתו, ואינו מעלים את התנכרותו והתפחשותו מאותו בעל הבית, שהוא בעצם מפרנסו? הרי הוא כמקבל מתנה נאה מראובן-ונוהן תודה לשמעון...

כמה קל לנו להכיר טובה למתנת בני אדם ולישועתם מאשר להקדוש-ברוך-הוא. אדם הנזקק לנתיח, חס וחלילה, הולך לרופא מנתח, עובר את נתיחו בהצלחה-כמה פיו מלא הודאות לרופא שנתחו, ואפלו מתבייש הוא לומר לרופא: רפאתני בעזרת ה' והיית שליח טוב, בחשבו איך אמר דבר כזה לרופא, הרי זה יפגע בו, את אמונתני בה' אחביא בלבי ואודה לה' בהזדמנות, אולם עתה אתן תודתי לרופא. והרי זה נורא לחשב כך! וכי אנו חיים בתקופת אנוסי ספרד שאות אמונתם החביאו-וכלפי חוץ נהגו כגויים גמורים?! הלא כן עושה אותו אדם-כלפי חוץ מתנהג ככופר ואפיקורוס גמור, כמוהו כעובד עבודה זרה-ואמונתו רק בפנים. הרי יש לנו להחרד ממצבנו במדרגת אמונתנו. היש כפיות טובה להקדוש-ברוך-הוא יותר מזה?! מדוע לנו להתבייש מלזעק ומלהכריז את "נצחוננו" של הקדוש-ברוך-הוא ברפואתנו ובגיתר הישועות הנאות לנו דרך בשר ודם, ולהחביא את אמונתנו בקרבנו מחמת בושה?! אנו צריכים להתבייש משום שזה

לא ה"סטייל" של הדבור היום ברחוב אצל הכופרים! אנו צריכים להתבייש בדיבור כזה נחשב לפרימיטיבי ולחסר אינטליגנציה! וכי בגלל אותם פוקרים בה' המאמינים בכחי ועצם ידי, וזה כל צמצום ראיתם-לא יותר מאשר שכלם ומחקרם המדעי המגביל בנתוק והתנכרות מהמקור, שהוא הקדוש-ברוך-הוא-הללם נחניף! הללם נכרע בך!

בנדאי יש להודות לרופא ולהפיר לו טובה בדרך ארץ ובכבוד, אולם למה להתבייש להודות לה' בפניו ולהודות גם לו על שהיה שליח מצליח לבצע את אשר גזר ה'.

ליהודי המאמין יחשב זאת לבגידה גמורה בטובתו ותברך אחר שמאמין הוא בה', מתפלל, קורא קריאת שמע, מניח תפילין, וכשבא לשעת מבחן, מתנכר ומתפחש לכל יסודות ועקרי האמונה, ומודה רק לבשר ודם ומתבייש מהם להודות לה'.

ספר לי אחד מידידי, שפעם חלתה אשתו והסתבכה בנתוח מסבך. מן השמים נזדמן לו רופא "עם לב" שטפל באשתו במלא המסירות והתגבר על הסכנה שרחפה עליה. לאחר הכל נתבקש הבעל לפנס לרופא לשם כמה הנחיות בטפול אשתו, ובדרך חשב הבעל, כיצד אביע תודתי לרופא זה פיהודי מאמין. מצד אחד עלי להודות לו ולהפיר לו טובה, ואמנם מאמין אני שהצלחתו הנה אדורק בישועת ה', אולם אם אודה לו באופן שישתמע שאינו אלא אמצעי לרפואת אשתי-יפגע, שהרי אין לו משג באמונה וביכלת ה'. והנה, בעודו שוקל כיצד יטעים וינפה דבורו, החל הוא במלות הכרת תודה לרופא, ולהפתעתו עצרהו הרופא: "הנדך יהודי מאמין, נכון! אם כן, תן תודה לאלהיך! הנתוח של אשתך היה מדי מסבך בשביל להודות לי, היתה כאן יד ה'!"

ומספר לי אותו הבעל: בש ונכלם עד עמק נשמתתי עם נקיפת מצפון נוראה עזבתי את אותו רופא, בחשבי: רבנו של עולם, מלים אלו היה צריך הרופא להקדים לי! רופא חלוני, לא שומר מצוות, ממנו הייתי צריך לשמע דברי אמונה שעליהם משתדל אני כל ימי!

והאמונה מחייבת להיות עמק בנפש האדם ובאפן מעמיק, וכגון אדם הסובל מכאבי שנים, ונטל "אקמול" להרגעת כאבים, ואכן נרגעו לו כאביו לכמה שעות, כמה רגיל בפי האדם לומר: עתה פסקו כאבי-נטלתי "אקמול" להרגעה! והרי זה שקר! ומהו האמת? מעקרא היום נגזר על האדם שייסבל מכאבי שנים מלבד כמה שעות שאז יפסק וירגע לו הכאב, כך נגזר מראש, אלא שפון השמים סבבו זאת בדרך הטבע לתן לו בדעתו לטל "אקמול" ולהרגיע בזה את כאביו באותם שעות, כך שרגיעת הכאבים באותם שעות אינה מסבת ה"אקמול" אלא מפני שפך נגזר מלכתחלה, אלא נסתבב כך בדרך סבה ש"טל ה"אקמול", וכן הוא בכל הפרטים, ותן לחכם ויחכם עוד, כי רבו למאד בענייני פרנסתו של אדם ובכל יתר

הצטרפותו שכן נגזר מראש, אלא שנסתבב ספוק דרכיו של אדם בדרך סבות, ולא שהסבות יש בהן ממש, אלא כיון שהאדם במדרגת בטחונו אינו מסגל ללא נטילת האמצעים והסבות, מזמנים לו את הגזרה שנגזרה כבר בדרך סבות, ואין הכי נמי אדם שהנו במדרגה גבוהה של בטחון באפן שהסבות אינן מפעילות אצלו שום שנוי, יקיים בו הגזרה ללא השתדלות כלל.

ובאמת באשר נסתכל קמעא בארחות חיינו, נראה בעליל היאך קרובים אנו לעבודה זרה ולמחשבת מינות ורחוקים אנו מן האמת. הנה באשר יחלה אדם או קרוב ממשפחתו, הרי ירוץ למרחקים להשיג ולמצא את הרופא היותר מעלה, ואינו חס על ממון או טרחה למטרה זו. אכן נכון שאף הולך לבית הכנסת לבקש שיירבו באמירת תהלים, אף זאת עושה רק כדבר נוסף, ומכיון שאין זה עולה בדמים מרבים-ומי יודע אם היה מאבד ממנו עבור אמירת תהלים, הרי לנו ראייה לקרבת האדם לשקר, ומעתה פשוט שהיצר הרע שופטו ומנהיגו ונותן לו מקום לטעות, וללא עמל ויגיעה במחשבות תמידיות להרגיז יצר טוב על יצר הרע-אין לו תקנה להשגת השלמות. (הגר"י לוינשטיין זצ"ל)

ל. אמונת זוגו של אדם

"לא תחמד אשת רעהו וגו'" (שמות כ, יד)-מקשה ה"אבן עזרא", היאך אפשר להנצל מעוון החמדה והיאך עובר החומד ומתאנה בלאו, והלא טבע הוא באדם לחמד את אשר לרעהו ולהתאוות שיהא לו באשר יש לרעהו? ועונה על כך הרב תשובה נפלאה, ואנו נרחיב ונפאר דבריו.

אדם כפרי עובד אדמה, שקוע כל ימיו בבצולו ובחציליו, ללא שום חכמה והשכלה, שומע הוא קול זמרה ושיירה ברחובה של עיר-עוזב הוא את מלאכתו, ועם בגדיו המטנפים הולך לראות מה קול ההמלה, והנה רואה הוא את הנסיכה, בת המלך, עוברת בכרכרה מפארת עם נסיד מפרסם בקול זמרה להיותם עומדים להנשא בעוד ימים מספר.

הנעלה בדעת הפרי לחשב: חבל, חבל שאני לא זכיתי להיות חתנה של אותה נסיכה וחבל שלא שפר עלי מזלי להיותי יושב באותה כרכרה עם בת המלך?! הלא כפרי זה לשוטה יחשב, שהרי מה לו לבת המלך?! אדם כמוהו רחוק מכל סכוי לכך, היאך מעלה בדעתו דבר כזה?! הלא לזכות תחשב לו שגזמן לו רק

לראות מחזה זה של כרפרת הנסיך והנסיכה, וכי עוד יחמד ויתאנה להיות בעלה של הנסיכה!?

ולמי באמת יש לקנא באותו נסיך? נסיכים אחרים שגם להם היה מקום להיות מצעים לבת המלך להיותם בני מלכים חשובים, אלא שנבחר מתוכם אותו נסיך-אצלם יש מקום לקנאה, אחר שגם הם היו יכולים לזכות באותו אשר נפלא.

ובכן, אומר הרב "אבן עזרא", אדם שקבל משהו בגזרת א-ל עליון ומנת חלקו אשה פלונית או בית פלוני וכדומה, צריך להאמין שלגביו מה שיש לחברו אשה אלמונית או בית אלמוני, זה רחוק ממנו ולא שיש אליו, ולגביו זה כמו התאנה שמתאנה הכפרי לבת המלך, והוא מפני שגזרת שמים החוצצת בפני האדם מלמלאת את רצונו ושאיפתו-גדולה היא ומרחקת את סכיו מלמלא את שאיפותיו יותר ממה שרחוקים סכיו הכפרי לשאת את בת המלך.

לנו נדמה שמגיע לנו מה שיש לחברינו ותולים אנו במחדלנו את חסר השג ידנו, אמנם האמונה מחיבת כל יהודי להאמין, שכל דבר שהיה לכאורה יכול להיות בקלות גם שיש לו אמנם נתן לחברו, זהו בעצם כאלו היה רחוק ממנו כמו בת המלך לכפרי, אחר שאין רצון ה' בך, וכאשר אין רצון ה' לתת זיווגו או ביתו של פלוני לך-אף שאפה באותו מעמד של פלוני ואפלו במעמד טוב יותר, ולפי דרכי הטבע היה מגיע לך מה שאפה מתאנה לו יותר מאשר לחברך-חב אפה להרחיק זאת ממחשבתך ולראות זאת כרחוק ממך כמו שרחוקה בת המלך מהכפרי. אמנם לא נראה זאת במציאות הטבעית, אולם כח גזרת אל עליון שהיא המחליט למי לתן ומה לתן, זהו המרחיק האמתי ממך מה שלא נתן לך. ולגבי גזרתו יתברך, הרי שלא משנה אם קרוב אפה ביכלתך למה שנתן לחברך או רחוק ממנו, אחר שגזרתו יתברך היא הקובעת, ואם רצון ה' בך, הרי שגם אם נראה שיהיה קרוב לך זה ביותר, הרי זה כאלו ואפה רחוק ממנו לאין תכלית, כי אין רצון ה' בך.

ובאמת, רק בכם האמונה יש באפשרות האדם להרחיק ממנו את התאנה והקנאה, החמדה, התחרות והכבוד. מבלי האמונה חיו אינם חיים, כיון שתמיד נחשב: בית זה או אשה פלונית ראויים יותר ונאים היו להיות לי מאשר לחברי, ומה חסר לי שחברי זכה בהם, במה נחשב הוא יותר ממני, ולמה זכה בהם הוא ולא אני. אולם המאמין אינו רואה עצמו קרוב לדברים שלא זכה בהם, אלא רואה אותם רחוקים ממנו כמו בת המלך מהכפרי מחמת גזרת המלך.

ואמר הכותב, היה אצלי לפני כשנה אדם שבור ורצוץ שבא להתיעץ עמי, ובקשי התחיל לדבר, ולאחר בוששה מעצמו הצליח לפתח את פיו-ומה היה צערו וכאבו? אומר הוא לי: נשוי אני כבר כמה שנים, אבל לא זו מה שרציתי... תמיד צפיתי לאשה עם צורה מסוימת וטבעים מסוימים, וכשלא זכיתי למה שרציתי, נשאתי לאשה את אשתי הנוכחית, וזה כבר שנים שאני לא מרצה. שאלתי: יש לך בעיות

בשְׁלוֹם בֵּית? עוֹנָה הוּא לִי : הָרַב, הָאֱמֹן לִי, הַלְוָאֵי עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁה כְּזוֹ טוֹבָה, אוֹלָם אֵין לִי שׁוּם סָפוּק כְּאֲשֶׁר מְרַגֵּישׁ אֲנִי שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי מִה שְׂרָצִיתִי וּבָעַל כְּרַחֵי חֵיב אֲנִי לְהַעֲבִיר וְלִסְחַב אֶת שְׁנוֹתַי בְּמָה שֶׁקִּבַּלְתִּי.

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם!-שְׁאַלְתִּיו לְאוֹתוֹ אָדָם-הֵיכֵן אֶמוּנָתְךָ? הֲלֹא זְוִיגוּ שֶׁל אָדָם הוּא מְגִזֵּרֶת שְׁמַיִם, וְרוֹצָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁתַּעֲבֹדְהוּ עִם אֲשֶׁה כְּזוֹ בְּטַבְעִים וְאִפִּי כְּמוֹת שֶׁהִיא, וְהֵיטֵר-רְחוּקִים הֵם מִמֶּךָ כְּרַחוּק בְּנוֹת מְלָכִים מִהַכְּפָרִיִּים, וּמֵה לָךְ וּלְחֻמְדָּה זֹ? וְיוֹתֵר מְזָה, לֹא רַק שֶׁהֵיטֵר רְחוּקִים מִמֶּךָ, אֲלֵא כְּאֵלוֹ וְלֹא קִיָּמִים כָּלֵל בְּמִצִּיאוֹת לְגַבִּיךָ, אַחַר שְׁאִין רְצוֹן ה' בְּכֶךָ.

אָדָם קוֹנָה דִּירָה, רָכַב, מוֹצֵר מְסִיָּם, לְאַחַר מִכּוֹן רוֹאָה אֲצֵל הַשֶּׁכֶן מִשְׁהוּ דוֹמָה, אוֹלָם-פִּירְמָה אַחֲרֵת הֲלֹא מִתְפַּוֵּץ לְבוֹ: לְמָה לֹא קִנִּיתִי בְּדִיוֹק כְּזֶה? עֲלִינוּ לְהֶאֱמִין: מֵה שֶׁקִּנִּינוּ-זֶה שְׁלָנוּ! זֶה נִגְזַר לְהִיּוֹת שְׁלָנוּ! מֵה שֶׁלֹּא קִנִּינוּ-זֶה רְחוּק מִמֶּנּוּ אֲלֹף פְּרָסָאוֹת וּכְלָל לֹא בְּהִשָּׁג יְדִינוּ, וּכְאֵלוֹ הַדְּבָר שֶׁלֹּא קִנִּינוּ הֵנוּ לֹא קִיָּם בְּמִצִּיאוֹת לְגַבִּינוּ, אַחַר שְׁאִין רְצוֹן ה' שֶׁיְהִי שִׁיךְ לָנוּ. (וְהֵאֲרַכְנוּ בֹזֵה לַעֲלֵל פֶּרֶק י" אוֹת ג').

וּבְכוּ, לְמִסְקָנָה-הַפְתָּרוֹן הַיְחִיד שֶׁל הַקְנָאָה וְהַתְּאַוָּה וְהַכְּבוֹד הֵנוּ רַק הָאֱמוּנָה הַתְּמִימָה, וּמִבְּלַעֲדֶיהָ אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים בְּלַעוּ, וְאִיזְהוּ עֲשִׂיר? הַשְּׂמִחַ בְּחֻלְקוֹ! וְזֶה: שְׁנֵאָמַר (תְּהִלִּים טו, ה): "ה' מִנֵּת חֻלְקֵי וְכוֹסֵי". בְּדָרְךָ רָמְזוּ, אוֹמֵר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עִיָּה: אֵין לִי מֵה לְקַנֵּא וְלַחְמוֹד אֲשֶׁר לְרַעִי, כִּינּוֹן שֶׁה' הוּא שֶׁקִּבַּע אֶת מִנֵּת חֻלְקֵי וְכוֹסֵי, וְאֵין לִי לְהַבִּיט אֲלֵא בְּחֻלְקֵי וּבְמִנְחַת בְּכוֹס שְׁלִי וְלֹא לְהַבִּיט אֶת אֲשֶׁר לְרַעִי.

כְּאֲשֶׁר הִתְחִילוּ הַשְּׂדֻכָּנִים לְדַבֵּר נִכְבְּדוֹת בְּבִנוּ שֶׁל רַבֵּי יוֹסֵף חַיִּים זִוְנִנְפֶּלֶד זצ"ל, לֹא מֵהָר לְגִשְׁת אֶל הַדְּבָר כְּהַרְגֵלוּ תְּמִיד. כְּאֲשֶׁר שְׁאַלוּהוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ עַל הַשְּׁנוֹי בְּמִנְהָגוֹ, הַשִּׁיב: בְּזִמּוֹן שְׁאַחַד מִיְלָדֵי מַגִּיעַ לְפָרְקוֹ, רָגִיל אֲנִי לְהַתְחַנֵּן עַל זְוִיג טוֹב בְּיָמִים הַנּוֹרָאִים, וְהִנֵּה בְּיָמִים הַנּוֹרָאִים שֶׁל שְׁנָה זֹ שְׂכַחְתִּי מִשׁוּם מֵה לְבַקֵּשׁ בְּמִיחָד עַל בְּנֵנוּ זֶה, וְעַל כֵּן אֵינִי מְמַהֵר בְּעֲנִין שְׂדוּכוֹ.

לא. מְכוֹס מִים אֲפֶשֶׁר לְבוֹא לְכַפִּירָה בַּהֲשַׁחָה

אוֹמֵר הָיָה הַנְּאוֹן ר' יְחִזְקִיאֵל לְוִינְשְׁטֵין זצ"ל: מְלָחֵם וּמִים יְכוֹל הָאָדָם לְהַגִּיעַ לְכַפִּירָה בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהָרִי כְּשֶׁאָדָם רָעַב וְצָמָא, מְרַגֵּישׁ שֶׁנִּפְשׁוֹ תְּלוּיָה בְּמִאֲכָל וּמִשְׁתָּה וְשָׂרָק הֵם שֶׁיִּחְזִירוּ לוֹ אֶת נִשְׁמָתוֹ.

ובעצם זו הבנה שלילית, שהרי מצינו אצל משה רבנו שצם ג' פעמים ארבעים יום ולילה, וכן מצינו אצל אליהו שהלך בכח אכילת עוגות הרצפים ארבעים יום. הרי שבעצם יכול האדם לחיות ללא אכילה ושתיה, והיאך תולה האדם חיותו באכילה ושתיה.

לכן הדרך שבה צריך המאמין לילך הוא, להאמין שבעצם נשמתו יכולה להשאר בקרבי גם ללא אכילה ושתיה מכח גזרת האל, אלא שהוא יתברך בן גזר-שלא תחזיק הנפש בגוף האדם ללא אכילה ושתיה. פשוט זו גזרת שמים שהאכל הוא שיחזיק את הנשמה בגוף! אחרת אין שום הבנה בזה, דהיאך יתכן שקיום הנפש שהיא רוחנית תחזק בגוף החמרי בדרך אכילה ושתיה?! וכמו שמובא בדברי האר"י הקדוש (מובא ב"שולחן הטהור"): נלאו החוקרים מלהבין הכיצד האכל מקיים את האדם, שהרי ממה נפשך-אם הוא כפי להחיות הגוף, מדוע לא יחיה האכל את גופת המת? ואם להחיות את הנפש, הרי ידוע לכל שהנפש כשלעצמה אינה זקוקה למזון אכילה ושתיה, לפי שהיא רוחנית, אלא בן גזרה חכמתו יתברך ששלב הגוף והנפש ומציאותם יחד היא באמצעות אכילה ושתיה, וזו גזרה ללא הגיון כלל. [ועיי"ש בדבריו הק' שענין האכילה בעצם הוא ענין גבוה בתקון המאכל מניצוצות שבתוכו].

נחזר לדבריו של הגאון ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל: מכוס מים אפשר להגיע לכפירה בהקדוש-ברוך-הוא במחשבה כי זה נציל אותי, זה יביא לי את חיותי, שהרי זו טעות, כי כוס המים אינו אלא אמצעי בגזרת א-ל עליון-ללא הגיון-להחזיק ולקיים את האדם, וזאת לצורך הנסיון והמבחן במה יתלה האדם את חיותו-במזונו או בבוראו.

אחד ממפירי ה"חפץ חיים" שהיתה לו בת חולנית במחלה כרונית, הטריד אותו תמיד שיבקש עליה רחמים.

עלה ה"חפץ חיים" לעלית ביתו להתפלל, ושמעו אותו מדבר בדברים האלה: "רבנו של עולם, הלא כמה פעמים קבלת תפלתך, קבל נא גם היום ממני..."

אלילות נוספת נשתרשה בימינו הנקראת "לחם עבודה".

היום, אדם שפטר מעבודתו נחשב אצלנו-ועל אחת כמה וכמה אצל עצמו- כ"שרוף", אין מה לעשות אתו, מפקר הוא למות, הוא ואשתו ובניו... אין יום חשוף לאדם כיום שנתבשר: "אין יותר עבודה! לך הבייתה!"

ליהודי המאמין אין צריך ארוע שפזה לזעזע אותו כלל. רק למי שחושב שפרנסתו היתה מצוינה עד היום בגלל חסדי ה"בוס" שלו והיה נתון לחסדיו וללחמו של מעבידיו-רק אחד כזה יש לו באמת לבכות ולקונן כמי שמת לו "האלה" שלו.

המאמין, שגם עד היום, כשנתפרנס באמצעות מעבידו, כלל לא תלה הוא את מחיתו וכלכלתו אלא רק בבורא עולמים, וראה במעבידו כשליח בלבד השלוח מה' לפרנסו, אין תולה הוא שום אשמה באף אחד ואינו נשבר בדעתו, אלא פשוט פונה ישירות לה' שימציא לו מישהו אחר כשם שהמציא לו את הקודם, ומבין שמקור פרנסתו-הקדוש-ברוך-הוא-לא השתנה כלל, ואם נשתנה השליח-לא נשתנה המשלח.

המאמין, גם כשעובד אצל מעביד, אינו מחניף ומתפרס אליו בשביל פרוסת לחם, ודוקא בשל כך מכבד הוא בעיני מעבידו הרואה בו כאדם המתנאה באמונתו.

לעמתו החסר אמונה מבקש ליצב את מעמדו אצל מעבידו בדרך חנפה או בדרך לשון הרע, הלשנות, רכילות על יתר העובדים על מנת למצא חן בעיני מעבידו, בחשבו שאלו הם הדברים שיבססוהו ויקדמוהו הלאה לתפקידים בכירים יותר. כמה מן הטעות והכפירה יש בזה. וראינו רבות היאך דוקא אלה נסתלקו ונפלו מתפקידם ולא הועילה להם כל רכילותם וחנופתם.

דוד המלך ע"ה מכריז ואומר (תהלים לו, כה): "נער הייתי גם זקנתי"-שנים רבות עברו עלי ובדקתי ובחנתי-"ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם". "כפירים"-אגרות חזקים-"רשו ורעבו, ודרשי ה' לא נחסרו כל טוב" (תהלים לד, יא). "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן ה' יסור לבו" (ירמיה יז, ח). "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו" (שם ז).

כל הברכה תלויה בבטחון, והבטח בה' חסד יסובבנו. הברכה והשמירה והחסד על האדם תלויים כפי מדת בטחונו, ולא כפי מדת השתדלותו.

ובדומה לזה, כמה אמונה צריך בנסיונות החיים, נתאר לעצמנו אדם המצפה למשכרתו ביום שנועד לקבלת המשכרת, ומכלכל את צרכיו על דעת שמשכרתו תנתן לו ביום המיעד, ובכך מגיע יום המשכרת והנה, עכוב... אין משכרת היום רק בעוד כמה ימים! כמה אמונה נצרכת לאדם במצב כזה, הלא אז נצרך להלוות כסף לכמה ימים ספורים כדי לכסות את החשבונות האמורים להתכסות ממשכרתו לו היתה בזמן, ובשביל עכוב של כמה ימים נצרך הוא לטרח ולהשיג

כסוי לחשבונותיו. כִּמְהָ תְּמִימוֹת נִצְרָךְ כְּדֵי לְהֶאֱמִין שְׁיִישׁ זְמַן לְכָל דְּבָר, מִתִּי יִקְבֵּל, וְכִמְהָ יִקְבֵּל, הַכֹּל בְּגִזְרַת שָׁמַיִם, וּמִן הַשָּׁמַיִם כְּדָרְצוֹ שֶׁתִּתְעַכֵּב מִשְׁפָּרְתוֹ וַיִּטְרַח כְּאִמּוֹר לְהַשִּׁיג הַלְוָאָה לְכִמְהָ יָמַיִם, וַיְבַדְּאֵי זֶה לְכַפֵּרַת עֲוֹנוֹתָיו, וְעָלְיוֹ כְּמוֹ כֵּן לִפְשָׁשׁ בְּמַעֲשָׂיו שְׁמָא גַם הוּא עֵכָב פַּעַם שְׂכָר שְׂכִיר וְכִיּוֹצֵא. וּבְכָל אַפְּן הַשׁוֹתֵק וּמְקַבֵּל זֹאת בְּאַהֲבָה, מִשְׁקִיעַ אֶמְנָם מְעַט סָבֵל וְאַפּוּק, אוּלַם יִשְׁתַּלֵּם עַל כֶּדֶךָ בְּרַב טוֹבָה לְעֵתִיד עַל הַיּוֹתוֹ חִזְק בְּאֶמּוּנָה לְקַבֵּל אֶת אֲשֶׁר יַחֲפֹץ ה' בְּאַהֲבָה.

פַּעַם בָּא ל'חֲפֹץ חַיִּים" עֲגִלוֹן אֶחָד, וְהִתְלוּן לְפָנָיו שְׁבִמְשָׁךְ זְמַן קָצָר נִפְלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה סוּסִים שֶׁהָיוּ נוֹתְנֵי לַחֲמוֹ. ר' יִשְׂרָאֵל מְאִיר נִדְּעָעַע לְשִׁמְעַת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הִפְסִיקוּ מִיָּד וְאָמַר לוֹ: "חֲלִילָה! הֲרִי אֲזַנְיָךְ אֵינָן שׁוֹמְעוֹת מִה שֶׁפִּיךָ מְדַבֵּר! הָאֵם הַסוּסִים הֵם נוֹתְנֵי לַחֲמֶךָ? הֲרִי ה' הוּא הַזֶּן וּמְפָרְנֵס לְכָל!" וְלֹא הִפְסִיק מִלְתַּמָּה וּלְדַבֵּר לְעַצְמוֹ כֹּל אוֹתוֹ יוֹם: כִּמְהָ סְכָלִים הֵם הָאֲנָשִׁים שְׂאִינָם מְרַגְּשִׁים אֶת בּוֹרָא הָעוֹלָם הַמְחִיָּה אֶת הַכֹּל וְהַזֶּן אֶת הַכֹּל, וּבְמִקּוֹם זֶה רוֹאֵה הָעֲגִלוֹן אֶת מְפָרְנֵסוֹ בְּסוּס, הַנֶּגֶר בְּעֵץ, הַחִיט בְּמִכּוֹנֵת הַתְּפִירָה וְכוּ'.

לג. בטחון והשתדלות עד כמה והיאך

שְׂאֵלָה הַמְּנַקֶּרֶת בְּלֵב כָּל מְאֱמִין-עַד כִּמְהָ לְהִשְׁתַּדֵּל וּלְטַרַח בְּעֵנִינֵי עֲבוּדָה וּרְפוּאָה וְכַדוּמָה.

וּבְכֵן עַד כִּמְהָ לְהִשְׁתַּדֵּל, יִשְׁנֶה לְכָךְ תְּשׁוּבָה פְּשׁוּטָה, וְהִיא, כָּל אֶחָד לְפִי מְדַרְגָּתוֹ נִתְבַּעַע עַל רְבוּי הַשְׁתַּדְּלוּת, אֶלְאִי הַשְּׂאֵלָה הִיא הִיאךְ יִדַע הָאָדָם מִהִי מְדַרְגָּתוֹ בְּבִטְחוֹן כְּדֵי שְׁמַכְךָ יִדַע עַד כִּמְהָ עָלְיוֹ לְצִאת יְדֵי חוּבָתוֹ בְּהִשְׁתַּדְּלוּת, וּמַעֲבָר לְכָךְ הֵנוּ מְפָרְזִי.

וּנְבָאָר אֶת הַדְּבָרִים הַיֵּטִב בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא.

יְהוּדֵי הַמְּקַצֵּיב לְעֲבוּדָתוֹ שְׁמוּנָה שְׁעוֹת עֲבוּדָה וַיִּתֵּר זְמַנוֹ נוֹתֵן לְתַפְלָה וּלְשַׁעוּרֵי תוֹרָה, כְּאֲשֶׁר נִשְׂאֵל אוֹתוֹ לְמָה אֵינְךָ עוֹבֵד שְׁתִּים עֲשָׂרָה שְׁעוֹת, עוֹנָה הוּא: זֶה נִרְאֶה לִי מְגִזָּם! שְׁתִּים עֲשָׂרָה שְׁעוֹת לְעַבֵּד, לְלֹא תוֹרָה, לְלֹא תַפְלָה?! אִם כֵּן, מִבִּין הוּא שְׁתִּים עֲשָׂרָה שְׁעוֹת זֶהוּ מְגִזָּם וְחֹסֵר בְּטַחֲוֹן מְחֻלָּט, אוּלַם שְׁמוּנָה הַשְּׁעוֹת שֶׁהוּא עוֹבֵד זֶה מְקַבֵּל אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרִי אִם נִטְעֵן לוֹ לְמָה אֵינְךָ מְמַעֵט מִשְׁמוּנָה שְׁעוֹת עֲבוּדָתְךָ? יַעֲנֶה: צְרִיךְ הַשְׁתַּדְּלוּת... הֲרִי שְׁמַדְרָגַת בְּטַחֲוֹנוֹ מִסְתַּכְּמַת בְּכָךְ שְׂאִין מִן הָרְאוּי לְעַבֵּד יוֹתֵר מִשְׁמוּנָה שְׁעוֹת, וּמְכַךְ בְּלֵבֵד הוּא נִרְתַּע, מֵאַחַר שֶׁזֶּי מְדַרְגָּתוֹ בְּבִטְחוֹן.

ישנו יהודי במדרגה גבוהה יותר של בטחון העובד ארבע שעות למחנתו, כשנשאל אותו למה אינך עובד שמונה שעות, עונה: מגזם אצלי לעבד כל כך הרבה. דהינו, כמו שמגזם לעובד שמונה שעות לעבד שתיים עשרה שעות-כן מגזם אצל בעל מדרגה גבוהה יותר העובד ארבע שעות לעבד שמונה שעות, וכיון שזו מדרגת בטחונו, יתבע על כך אם יתפתה להוסיף שעות עבודה ולהתבטל בגללם מתורה ומצוות.

וכששאל זה מדוע אינו עובד פחות מארבע שעות? יענה הרי צריך השתדלות..., דהינו מה שיענה קודמו על שמונה שעות, יענה זה על ארבע שעות, כי זוהי מדרגת בטחונו.

כמוכן שהאדם צריך להעפיל ולהתרומם במדת בטחונו בהקדוש-ברוך-הוא ולחזק אמונתו בהקדוש-ברוך-הוא ולצמצם את ההשתדלות, אולם עד כדי שיתבע על כך-זהו כל אחד לפי מדרגתו, ולפי מדרגתו-מה שמבין הוא שמגזם אצלו, אם יתפתה ליצרו בכל זאת לעשותו, הרי שיתבע על כך.

ולהלן כמה פללים להלכה ולמעשה בנושא השתדלות ובטחון מספר "באמונתו יחיה" להרב יואל שורץ שליט"א בתוספת עוד עניינים נחוצים הנראים, לעניות דעתי:

אמרו חז"ל (פסחים טו): אין סומכים על הנס. וצריך גם ענייני השתדלות [מלבד ליחידי סגולה, כפי דעת האלשי"ך, שבטחונם משלם אינם צריכים לשום השתדלות (עיין אבן ישראל פ"א)]. וכתב השל"ה (שער האותיות ערך דרך ארץ): צריך האדם לראות להמציא לעצמו איזה מלאכה או עסק שממנו תהיה פרנסתו ופרנסת בני ביתו, ואל יסמוך על מתנת בשר ודם, חס וחלילה, ולא לידי הלואתם, "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו" (ירמיה יז, ז). עד כאן. וכן מצינו בגמרא עצות בענייני ההשתדלות הנכונה במסחר ובהשקעת הכספים. ב"חובות הלבבות" כתב, שיבחר מקצוע לעצמו המתאים לתנאי גופו ושכלו וימה שנמשך אליו בטבעו, וידע ויאמין כי הכל מאתו יתברך ולא מהאמונות.

וכן בשאר ענייני השתדלות, כמו בשדוכין ורפואה-הכל לפי פללי ההשתדלות המקבלת בדרך כלל באפן המועיל. אך מי שאינו בוטח, משתדל השתדלות מיתרת ופונה אל רופאי אליל (חזו"א).

לדעת ר' ישראל מסלנט, עקר ענין ההשתדלות הוא להוציא את הדבר מגדר נס [לכן רבי חנינא בן דוסא, שמאמין היה כי מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחמץ וידלק, אינו כפוף היה לכללי ההשתדלות, כיון שבמדרגתו זה הינו הד] (מכתב מאליהו חלק א' עמ' 188, 197).

כל הדוחק את השעה-שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני השעה-שעה נדחית מפניו (ברכות טז). וכתב ה"אורות אילים", זאת אומרת שאין להשתדל במלי דעלמא ברב

עז ותעצומות. אם יהיה איזה מניעה, לא ידחק את השעה, והי לא ימנע טוב להולכים בתמים.

ולהלך כמה הנהגות בעניני השתדלות:

1. בטחון בעניני מצוה ובעניני שדוכין

בעניני מצוה יש להרבות בהשתדלות ולא לסמוך על בטחון בלבד, משום שההשתדלות בעניני המצוה גם היא מצוה (חזו"א). וכן יברח בכל כחו מנסיון ולא יסמוך על סיעתא דשמיא.

ובעניני שדוכין כתב הגר"א ("אור יחל" בביאור ההיכלות פרשת פקודי היכל ו') שיש לבטח בה', בהיות ובגמרא (מועד קטן יח, ע"ב) מובא שמה' אשה לאיש, כך ששאני ענין שדוכין מיתר המצוות, דהינו על אתרוג או תפלין ויתר המצוות יש להשתדל כפי כחו, דאין ענין של מה' תפלין לאיש, או מה' אתרוג לאיש, וכיוצא, אולם גבי אשה נאמר: "מה' אשה לאיש", אם כן אחר שהדבר נגזר כבר דינו בעניני פרינסה ששייך בהם בטחון.

והגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל אמר בזה דאף שמי"הגאון" משמע שיש בשדוד לבטח בה', מפל מקום אין פונתו שלא ששתדל כלל, אלא יעשה השתדלות מועטת ויבטח בה'.

2. בטוח חיים

על עניני אחרים אין יכול אדם לבטח, ובכלל זה מי שעושה בטוח חיים, שזו דאגה למען אחרים, וראוי לעשות (בשם הגר"א קוטלר). וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ב סי' קיא), ונמוקו הוא-דהוי בכלל השתדלות המחייבת כבכל עניני המסחר ונגם אין בזה משום "אל תפתח פה לשטן" (שו"ת-יב חיים סי' כו). ובשו"ת לחם שלמה (יו"ד ח"ב סי' ס) ועוד גדולים הסכימו עמהם.

3. קפת חולים

בטוח קפת חולים-אף שיש מצדיקי הדור שנמנעו מכך, אבל כבר נהגו להקל.

4. בטוח לצרף חתון ילדים

בטוח לצרף כסף לחתון ילדים-בשו"ת פרי השדה (ח"ב סי' מד) כתב, דהינו ככל המסחר, ושרי. ששרי צריך האדם לעשות מסחר ולבטח בה', ואסור מניעת הבטחון הוא, כשסומך על ההשתדלות ולא על הקדוש-ברוך-הוא, אבל אם עושה השתדלות וסומך על הקדוש-ברוך-הוא, אין בזה חסרון.

5. הנהגת הבטחון לתלמיד חכם

תלמיד חכם צריך לעשות פחות השתדלות. וכתב האבן שלמה (פ"ג אות ד): "ואנשי חיל הן אפירי לב בשלמות הבטחון להגות בתורה יומם ולילה, לא להשגיח על בניו ובנותיו הצועקים לקחם, וכמו שאמרו (ערובין כב) על הפסוק: 'שחרות כעורב'. ומה עושה לו הקדוש-ברוך-הוא? מזמן לו אדם להחזיקו כמו יששכר וזבולון".

באגרות חזון איש (ח"א כט) כתב: "ומי שתורתו אמן הוא בטוח מבטח לו, וכמו שאמר 'לא ראיתי וכו'" (תהלים לו, כה). ויש להקפיד על עתיד הקרוב לחשוב להזהר ומתן לחקר עליו. ואמנם אם מוכן חצי ההכרחיות באיזה כולל, נכון להקל לחצי, ולרביע לא שמענו".

מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד יום הכפורים חוץ מהוצאות שבת ויום טוב והוצאות בניו לתלמוד תורה (ביצה טו) [וכן להוצאות תלמוד תורה לעצמו] [נכול ללוות לשלם-והקדוש-ברוך-הוא יפרע. והינו שיש לו משכונות (עיי' שם תוס' וגר"א)].

6. בטחון במקום שמצוי נזק

"לא ירא מפגעי הזמן ותולדותיו", ואף צדיק ובעל מעשים צריך לשמר עצמו ולא להכניס עצמו בסכנה, "והכל בידי שמים חוץ מצנים ופחים". "יש בטחון ויש הוללות, והכלל להבחין בין שתי היראות היא מה שחלקו חכמים: היכא דשכיחא הוצא שאני וכו'. כי מקום שההזק מצוי ונדוע, יש להשמר, אף מקום שאין ההזק נודע, אין לירא. ועל פיוצא בזה נאמר 'רעותא דלא חזינן לא מחזיקנן', ואין לחכם אלא מה שענינו רואות" (מסילת ישרים פרק ט).

7. בטחון בענין כבוד וחו

בענייני כבוד כָּבֵד אָמְרוּ : אָפְלוּ רִישׁ גְּרוּגוּתָא מִשְׁמִיָּא קָא מִמְּנוּ לָהּ
(ברכות נח). וּבְגִמְרָא (וימא לח) : בְּשִׁמְךָ יִקְרְאוּךָ וּבְמִקוּמְךָ יוֹשִׁיבוּךָ. אַךְ גַּם
בְּזָה יֵשׁ לְהִקְפִיד שְׁלֵא לְבָזוֹת עֲצָמוֹ וְלְבָטֹחַ שְׁלֵא יִקְרָה לוֹ מְאוּמָה,
וְגַם לֹא יִחַנְיף לְאַחֲרִים. אִם בְּזָהוּ אָדָם, יִדַע כִּי ה' אָמַר לוֹ קָלֵל בְּגִלְל
עוֹנוֹתָיו (של"ה שער האותיות אות א).

וּבְשֵׁם הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוּדָה צְדָקָה זַ"ל שְׁמַעְתִּי : שְׁנֵי דְבָרִים אֵינָם בְּיַד
הָאָדָם, וְאֲדַרְבֵּה-כָּכֵל שְׁיַחֲזֵר אָדָם אַחֲרֵיהֶם יִנְחַל אֶת הַהֶפֶךְ, וְהֵם :
חַן וְכְבוֹד. מִי שֶׁחָנּוּ בְּעֵינָיו בְּנֵי אָדָם, זָהוּ מִתְנַת ה', וּמִי שֶׁלֹּא זָכָה לָזֶה
וַיִּשְׁתַּדֵּל בְּכַח לְהִתְרַפֵּס וּלְהַחֲנוּן בְּעֵינָיו בְּנֵי אָדָם-יִמָּאֵס יוֹתֵר. וְכֵן
הַכְּבוֹד-כָּל הַרוֹדֵף אַחֲרֵי הַכְּבוֹד, מְאוּס הוּא אֶצֶל בְּנֵי הָאָדָם וְהַכְּבוֹד
בוֹרַח מִמְּנוּ. לְכֵן אָדָם שֶׁהֵנוּ בְּטַבְעוֹ נָטַל עַל בְּנֵי אָדָם, יִשָּׂא זֹאת
בְּדוּמְיָהּ וַיִּתְפַּלֵּל לֵה' : "וַתִּנְנִי לְחַן וְלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל
רוּאִי", וַיִּאֲמִין שְׁגַם סִבָּל זֶה גְּזֵרַת שְׁמַיִם הוּא, כִּי תִכּוֹנוֹת וְטַבְעֵי בְּנֵי
הָאָדָם גְּזוּרִים הֵמָּה מִשְׁמַיִם מִיּוֹם הַיּוֹלָדוֹ שֶׁל הָאָדָם, כִּי צַד יִהְיֶה תֵּאֵר
פְּנָיו, גְּבִיָּה קוֹמָתוֹ, יָפִיו וְחָנוּ, טַבְעָיו וְאַפְּנֵי תְנוּעָתוֹ אֲבָרְיוֹ עַל פְּרִטֵי
פְּרִטֵיהֶם. וּדְבָרִים אֵלֶּה וְהַדּוּמִּים לָהֶם אֵינָם בְּיַד הָאָדָם לְשִׁנוֹתָם,
אֶלָּא חַיֵּב אֲתָם לַעֲבֹד אֶת בּוֹרְאוֹ כִּי כֶּף רָצוֹן ה' לְהִיּוֹתוֹ עוֹבְדוֹ
בְּתַנְאִים וּתְכוּנוֹת אֵלּוּ, וַיִּבְרָצוֹת ה' דְּרָכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלִים
עִמּוֹ" (משלי טז, ז), וְלָכֵן לְעוֹלָם לֹא יֵאמָר אָדָם : אֵלּוּ הֵייתִי בְּתַכּוֹנוֹתָיו
וְטַבְעָיו שֶׁל פְּלוֹנֵי הֵייתִי הַרְבֵּה יוֹתֵר טוֹב מִמָּה שֶׁאֲנִי, וְחָבַל שֶׁטַבְעֵי
וּתְכוּנוֹתֵי הֵמָּה כְּאֵלּוּ, כִּיּוֹן שֶׁרָצוֹן ה' שֶׁתַּעֲבֹדְהוּ בְּתַכּוֹנוֹת וְטַבְעֵים
אֵלּוּ דְיֻקָּא, אַחֲרַת הֵיךָ בּוֹרְאֵךְ בּוֹרְאֵךְ אוֹתְךָ בְּאִפְּנוֹ אַחֲרֵי, וְלָכֵן אֵל
תִּבְחַר לְעַצְמְךָ מִה שֶׁלֹּא בָחַר לָךְ יוֹצֵרְךָ.

8. הַשְׁתַּדְּלוּת לְטוֹחַ רְחוּק

הַשְׁתַּדְּלוּת לְטוֹחַ רְחוּק אֲסוּרָה, כְּעֵין שֶׁאָמְרוּ (סוטה מח) : "מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ
לְאָכֵל וְאוֹמֵר מָה אֵכֵל לְמַחֵר, הָרִי זֶה מִקְטַנִּי אֲמַנָּה". גְּדַר הָעֵנָן
צָרִיךְ בְּכָל פַּעַם שֶׁקוֹל הַדְּעָת, וּנְדָאֵי לְדָאָגָה לְחַתוֹן בְּנִים, שֶׁזֶה עֵנָן
הַצָּרִיךְ הַרְבֵּה מְמוֹן, יְכוֹל לְדָאָג מִקְדָּם לְחַסְדָּךְ, כְּמוֹ שֶׁבָּאָר שו"ת
תְּבוּאוֹת הַשְּׁדָה הַמְזָכָר לְעִיל סְעִיף קָטָן 4.

9. הַשְׁתַּדְּלוּת בְּעֵינֵי רְפוּאָה

הַרְמַב"ן בְּרִישׁ פְּרִשְׁת בְּחֻקוֹתֵי (ויקרא כו, יא) כְּתַב : מִה לְרוּפֵא בְּבֵית
יִרְאֵי ה'. וּבִסְפָר הַגָּאוֹן הַחֲסִיד מוֹיְלֵנָא הִבִּיא מִסְפָּר לְקוּטִים כְּתַב
יְד, שֶׁיֵּשׁ חֲלוּק בֵּין מִכָּה חִיצוֹנִית כְּמוֹ חֲבֵלָה שֶׁמִּתֵּר לְרוּפֵא לְרַפָּא

לְבִין מִכָּה פְּנִימִית שְׁאֲסוּר לְרוֹפֵא לְרַפָּא. אַךְ כָּבֵר כְּתַב הַרְמְבֵ"ם (פִּיח"מ פסחים פרק ד), דִּרְפוּאָה הִי כְּמוֹ אֲכִילָה, וְכִמוֹ שְׁצָרִיךְ לְאָכֹל-כֶּךָ צָרִיךְ לְהִתְרַפָּא. בְּסֵפֶר הַמְסָפִיק לְעוֹבְדֵי ה' כְּתַב, שְׁמִי שְׂאִינִי בְּדַרְגָּה שֶׁל חֲסִידִים הָרֵאשׁוֹנִים וְאִינִי עוֹסֵק בְּרְפוּאָה, הִרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ. בְּסֵפֶר צִיץ אֶלְיֶעֶזֶר (ח"ח סוף סי' טו) כְּתַב: "כִּיֹּם אֵין לְסַמֵּךְ עַל גֵּס וְיֵשׁ לְשָׂאֵל בְּרוֹפְאִים, וְכִי יָכוֹל לְשַׁנּוֹת וְלוֹמַר כִּי גְדוֹל הוּא מִכְּמָה חֲסִידֵי הַדּוֹרוֹת שֶׁנִּתְרַפְּאוּ עַל יְדֵי רוֹפְאִים, וְכִמְעַט אֲסוּר יֵשׁ בְּדַבְּרֵי-אוּ מְשׁוּם יִהְיֶה, אוּ מְשׁוּם לְהַזְכִּיר עוֹנוֹתָיו לְסַמֵּךְ עַל נֶסֶא בְּמִקּוֹם סִפְנָה (בְּרַכ"י סי' שְׁלֹד). וְעַיִן שׁו"ת הַרְשֵׁב"א (ח"א סי' תיג)."

וּבְסֵפֶר שֶׁבֵט יְהוּדָה כְּתַב, שְׁכָל הַמִּתְרַשֵּׁל וְלֹא יַחֲוֵשׁ לְרְפוּאָה דִּרְךְ הַטְּבַע וְסוֹמֵךְ עַל גֵּס, אֵין זֶה אֶלְא מִן הַמִּתְמַיְהִים וְנִדְעַת שׁוֹטִים, וְקָרוֹב הוּא לְהִיּוֹת פּוֹשַׁע בְּעַצְמוֹ וְעַתִּיד לְתַן אֶת הַדִּין. וְעַיִן שׁו"ת דְּבָרֵי מִלְכִּיאֵל (ח"ה סי' לה) וְאַבְנֵי נֶזֶר (ח"ו"מ קצג). וְלִדְעָתָם, חוֹלָה צָדִיק יָכוֹל לְסַמֵּךְ עַל הַרְמַב"ן וְהַרְבֵּ אֲבֹן עֶזְרָא (שְׁמוֹת כג, כה) שְׁחָלִי פְּנִימִי אֵין לְרוֹפֵא לְרַפָּא וְרַק חָלִי חִיצוֹנִי מִתֵּר. וְהוֹסִיף, מִפְּנֵי כִי נִרְאָה בְּחוּשׁ שְׁהַרוֹפְאִים מוֹעֲדִים לְקַלְקֵל, וְטוֹב לְפָנֵי ה' יִמְלֹט מֵהֶם, וְלָכוֹן יוֹכֵל גַּם לְבַטַח בְּה' שְׁלֵא לְלַכֵּת לְרוֹפֵא, כִּיֹּן שְׁהֶם מוֹעֲדִים לְקַלְקֵל. אוּלָם כְּתַב זֶה לְהַלְכָה וְלֹא לְמַעֲשֶׂה.

גַּם הַחוּלָה וְגַם הַרוֹפֵא צָרִיךְ שְׁיִצְאֵמִינוּ שְׁהֵשֵׁם מְרַפָּא וְלֹא הַרְפוּאָה (בְּרַכ"י יו"ד סי' שלו), וְיֵשׁ לְנַהֵג לּוֹמַר לְפָנֵי כָל טְפוּל רְפוּאִי: יְהִי רְצוֹן שְׁיִהְיֶה עֵסֵק זֶה לִי לְרְפוּאָה.

10. עַד כְּמָה לְחַשֵּׁשׁ

כָּל דְּבַר שְׂאִין בְּנֵי אָדָם חוֹשְׁשִׁים לוֹ, מִתֵּר שְׁלֵא לְחַשֵּׁשׁ וְלְבַטַח שְׁלֵא יִאָנֶה לוֹ רַע, כְּמוֹ אֲכִילַת דְּבָרִים שְׁבִמְשָׁךְ הַזְּמַן עֲלוּלִים לְהִזְיק, כְּמוֹ שְׁמֵן מֵהַחִי וְכַדוּמָה, מִפְּנֵי שְׂאִין הַהִזָּק בְּרוּר, וְהִרִי זֶה כְּמוֹ שְׁנֵאָמַר בְּגִמְרָא (שַׁבַּת קלט): כִּיֹּן שְׁדָשׁוּ בְּהַ רַבִּים-שׁוֹמְרֵי פְּתָאִים ה'. אַךְ עַיִן בְּרַמְבֵ"ם (הַלְכוֹת דְּעוֹת) שְׁכְּתַב, כִּי יֵשׁ לְהַקְפִּיד לְאָכֹל דְּבָרִים הַמוֹעִילִים. וְכוֹן הַרְמַב"ן עַל הַתּוֹרָה הַנ"ל כְּתַב, שְׁהַרוֹפְאִים עֵקֶר תְּפַקִּידֵם לְלַמֵּד מֵהַ לְאָכֹל וּמֵהַ לֹא.

11. מִי שְׂרַע לוֹ בְּמִקּוֹם מְסִים

מִי שְׂרַע לוֹ בְּמִקּוֹם אֶחָד, יִלְךְ לְמִקּוֹם אֲחֵר (גְּמָרָא). הַרְשֵׁב"א בְּתְשׁוּבָה (ח"א סי' יט) בִּיאַר, שְׁזֶה מִפְּנֵי שְׁהַגְלוֹת תְּכַפֵּר לוֹ, אוּ מִכִּיֹּן שְׁהַגְזָרָה עַל

המקום, טוב ללכת למקום אחר שמא אין גזרה על המקום ההוא. אך השתדלות טבעית של החלפת מקום נראת מדברי ה"חובות הלבבות" בפתחת שער הבטחון, שזה נחשב לחסרון בטחון. וכן משמע במדרש תנחומא פרשת תזריע במעשה של פהן שהיתה חסרה לו פרנסה ורצה לצאת לחוץ לארץ כדי למצא פרנסה (עין שם).

עין עוד כללים בעניני בטחון והשתדלות בספר "המספיק לעובדי ה'" וב"מדרגות האדם" חלק א.

12. הפעלת עורך דין למשפט

בענין הפעלת עורך דין להצלחה במשפט, כמובן באפן המתר, נושא זה מרוב, ויש להוועץ עם חכם עד כמה להשתדל. ובכל אפן יזהר מאד מלאבד את אמונתו, וידע וינאמין כי "לב מלכים ושרים ביד ה' על כל אשר יחפץ יטנו", וכבר ידועה ומפרסמת סגלה נפלאה בשם הגאון רבי חיים מוולאז'ין לפני בוא האדם למשפט-לצמצם מחשבתו בידיעה אשר "אין עוד מלבדו", ושיראה את כל הסובבים אותו-שופטים, קטגורים וכו', כאלו ואינם, וככל שיצליח לא להסיח דעתו ממחשבה זו-כן יעזרהו ה' ולא יוכלו לשלט בו שום כחות שבעולם.

עקר נתינת התורה לישראל היא כדי שישומו בטחונם בה' וכו', לפי שעקר הכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל המצוות. (הגר"א)

לד. כבוד שמים

מספר על אחד מגדולי ישראל בחוץ לארץ שראה יהודי אחד מעשן בשבת. כיון שאותו רב היה רב המקום, סטר לו על לחיו. הלה תבעו לבית משפט של גויים. כשהובא הרב למשפט, טען הרב שהלה נתן סטירה לאביו, ולכן כמו כן נתן לו סטירה. התובע תקף זעק: שקרן! כבוד הרב משקר!! אני נתתי סטירה לאביו?! אמר לו הרב: כן, נתת סטירה לאביו שבשמים בך? שעשנת בשבת ברחוב בפרהסיא. הבינו השופטים לכונתו של הרב ופטרוהו.

כְּמָה נִפְגָּעִים אָנוּ מִכָּל פּוֹגַע שֶׁפֹּגַע בְּכַבּוּדֵנוּ, אוֹ אֶפְלוּ לֹא פָּגַע-רַק שֶׁלֹּא דָּבָר אֶתְּנוּ כְּרָאוּי בְּכַבּוּד, לֹא הִתְיַחֵס מִסִּפִּיק יָפָה, לֹא אָמַר שְׁלוֹם יָפָה. הִיְהוּדֵי הַמֶּאֱמִין מֵיָד יִחְשַׁב בְּלִבּוֹ: מִדּוּעַ עַל כְּבוֹדֵי אֲנִי כָּל כֵּן נִפְגַּע וּמוֹחָה נִמְרָצוֹת וְעַל כְּבוֹד שְׂמִים הַמְחַלְל בְּחִלּוּל שֶׁבֶת, פְּרִיצוֹת, כְּפִירָה וְאַפִּיקוֹרְסוֹת אֵין זֶה אֲכַפֵּת לִי כָּל כֵּן? וּמִכָּאֵן יוֹכִיחַ לְעַצְמוֹ עַד כְּמָה זְקוּק הוּא עֵדִין לְהַגְבִּיר וּלְחַזֵּק אֶת אֲמוּנָתוֹ וְנֶאֱמָנוּתוֹ בְּהִ' וְלִרְאוֹתוֹ לְפָחוֹת כְּאָבִיו וְאִמּוֹ וְלִמְחוֹת עַל כְּבוֹדוֹ, וּלְפָחוֹת לְהַצְטַעַר וְלִכְאֹב כְּמִי שֶׁפִּגְעוּ בְּהוֹרָיו.

וְנִתְבוֹנֵן, אָדָם הַמְחַזֵּיק מֵאִישֵׁיוֹת מְסִימָת כָּרֵב אוֹ מִנְהִיג וְיֹדֵעַ וּמְפִיר בְּכַחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ מִנְהִיג שֶׁהֵנוּ עֲצוּם בְּחֻמְהָ בְּעֵשֶׂר וּבִגְבוּרָה, כְּמָה יִכְאֹב לוֹ כְּשֵׁיזְלִזְלוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיוּ מְפָרִים לְכַחוֹ, וּבִפְרָט אִם זֶה גַם אָבִיו. אִם כֵּן, כַּמּוֹבָן יֵשׁ לָנוּ לִכְאֹב עַל הַיּוֹתֵנוּ מְפִירִים אֶת אֱלֹקֵינוּ וְרַב עֲצָמָתוֹ, וּכְבוֹדוֹ מְזֻלָּזַל מִהַמְתַּנְפְּרִים וְהַמְתַּכְּשִׁים לוֹ.

ה"חפץ חיים" היה נרעש ונרתע מעברה כמו מדבר ומחלה ממארת או כמי שפגשו נחש ונחיה רעה ומרגיש חושית בכל עברה המרה לרצון השם וכפיית טובה ליוצרו ולגומל אתו חסדים תכופים. הוא לא יכל לתפוש בשכלו כיצד אנשים מעזים להמרות את פי השם ולהתירשל בקיום מצוותיו. ("מגדולי המוסר")

לה. נס קיום האמה

דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה אוֹמֵר בְּתַהֲלִים (לה, יח): "אוֹדֶה בְּקֹהֶל רַב בְּעַם עֲצוּם אֲהַלְלֶךָ". וּבִשְׁעָה שֶׁהַכְּנִיס אֶת אֶרֶון הַבְּרִית, הָיָה מְכַרְכֵּר וּמִפְּזֵז כְּאֶחָד הָאָדָם בְּתַנוּעוֹת שֶׁל שְׂמִחָה וּבְדִיחוֹת, עַד שֶׁאֲשַׁתּוֹ הַמֶּלֶכָה מִיכַל בָּזָה לוֹ בְּלִבָּהּ, וְעָנָה לֵה דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה (שְׁמוּאֵל ב' ו, כא-כב): "לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר בָּחַר בִּי מֵאֲבִיךָ וּמִכָּל בֵּיתוֹ לְצַוֹת אֹתִי נִגִּיד עַל עַם ה' עַל יִשְׂרָאֵל וְשִׁחַקְתִּי לְפָנֵי ה'. וְנִקְלַתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שְׂפַל בְּעֵינֶיךָ". הֲלֹא לֹא זְכִיתִי לְכַבּוּד וּלְמַלְכוּת-רַק בְּגִלְל שְׂאֲנִי מִתְבַּטֵּל לֵה' וּמוֹדָה לוֹ שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ.

וְכֹאן מְדַבֵּר בְּדוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הָיָה כְּמוֹהוּ מִי שֶׁהִרְאָה גְבוּרוֹת וְנִצְחוֹנוֹת לְעַם יִשְׂרָאֵל, וְהִבִּין שֶׁכָּל כַּחוֹ וְנִצְחוֹנוֹתָיו הֵם רַק בְּגִלְל שְׂשִׁים שְׂמִים שְׁגוּר בְּפִיו וְאֵינוּ מְנִיחַ אֶפְלוּ לָרַגַע לְחַשֵּׁב שֶׁכַּחוֹ וְעֲצָמָתוֹ מִהוּיִם הַמָּה אֶפְלוּ מִשְׁהוּ סִבָּה לְנִצְחוֹנוֹ, וְהַעִיד הוּא עַל עַצְמוֹ בְּאֶמְרוֹ "ה' לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלְכֹתִי בְּגִדְלוֹת וּבִנְפִלְאוֹת מִמְּנִי" (תַּהֲלִים קְלֵא, ב). וְדַרְשׁוּ חַז"ל, "לֹא גָבַהּ לִבִּי"-כְּשֶׁהִרְגִתִּי אֶת הַדָּב וְאֶת הָאָרְזִיה בְּמוֹ יָדִי וְשִׁסַּעְתִּי אוֹתָם, אֲלֵא חֲזַרְתִּי לְמַרְעָה כְּאֵלוֹ לֹא קָרָה דָּבָר. "וְלֹא רָמוּ עֵינַי"-כְּשֶׁהִרְגִתִּי אֶת גְּלִית הַפְּלִשְׁתִּי. וְזֶה נוֹרָא לְמִתְבוֹנֵן! כָּל יִשְׂרָאֵל מְדַאָּגִים וּמִתּוֹחִים מִי יֵהָא גְבוּר הָאָמָה שֶׁיִּנְצַח אֶת גְּלִית הַפְּלִשְׁתִּי, כִּי הָרִי בָּזָה

יהא תלוי נצחון האמה, כפי שסכם עם הפלשתים. קם לו דוד מהצאן, ובגבורה ובעז קולע אל ראש הפלשתים לעיני כל ישראל ולעיני כל הפלשתים שעמדו אלו מכאן ואלו מכאן. גבורה ואמץ כזה לא היה מסגל שום אחד מישראל לעשותו, ועוד מבטח המנצח בבת המלך שאול ובעשר גדול, ובכל זאת לאחר מכן שב הוא להיות רועה את צאנו ומעיד על עצמו "לא רמו עיני". נורא!

אנו חיים כאן במדינת ישראל חמשים ושתים שנה, הראנו ה' ישועות ונסים לאין ספר. מקפים אנו באויבינו בנפש-שכל רצונם לכלותינו ולשתות את דמינו, ולצערנו מרימים הם דגל מדינת ישראל בהכרזה מלאה של "אין לנו חלק באלקי ישראל", שהרי מיום הקמת המדינה לא היתה בתקשרת שום הפרת הטוב לבורא עולם. ההתנכרות וההתפחשות לכחו של הקדוש-ברוך-הוא כל כך בולטת ומגזמת, עד שאפלו לא רואים לנכון גם להזכירו בברוך אגב. לקחו את הכל בשבילם וענדו את עטרת הנצחון לראשם מבלי לתת חלק ולו אפלו משהו לאדון העולמים.

אין אנו באים בזה לעוררם, אחר שאין לנו קשר דבור ושמיעה אתם, אולם הפואב הוא-שהמינות והכפירה שבדבריהם חדרו ללבותינו.

ולראיה אספר לכם ספור שנזדעזעתי ממנו מאד. פעם הייתי באיזו שמחה. ישב לדי אחד מבעלי השמחה, יהודי שומר מצוות, מתפלל, שומר שבת, ונתגלגלה שיחה על השפע שיש היום, ברוך ה', ומצויה היום ברכה גדולה של מזון וכוי, והכניס הלה בשיחתו דברים שנבהלתי מלשמעם: היום אנחנו עם הכח והצבא החזק ביותר בעולם. וממשיך הוא להתפעל ולומר: אתה יודע, הטניסים שלנו היום הכי טובים בעולם, אין לנו מה לפחד מהערבים, הטניסים שלנו הם המובילים היום את כח חיל האויר בכל הארצות. והמשיך להסביר לי הכיצד טיס אחד משלנו יניס אלה וכוי.

אמרתי לו: סלח לי, חכמינו תארו אותנו-עם ישראל-"ככבשה בין שבעים זאבים", ומדבריהם אני מבין הפוך-שאנו "זאב בין שבעים כבשים"!!

האיך אפשר שיהודי מאמין יעלה על דעתו שקיומנו הוא בדרך הטבע ויש ליחס את הסבה והתהלה לצבאנו ולמכשור הנשק שבדינו, היש אפיקורסות גדולה מזו?

ויותר מזה-הבה נשאל כל יהודי: הרי יודע אתה שמסביבנו מיליוני ערבים המבקשים את נפשנו, האיך מניח אתה את ראשך על הכרית ומסגל לישן באשר מבקשים את נפשך!! כל אחד באמת ובכנות יתבונן מדוע באמת מסגל הוא להיות רגוע ושליו, הלא רב רבם של האנשים תחושת שלותם תהא נובעת מסבה: מה יש לפחד? יש לנו צבא, יש חילים ונשק ששומרים עלינו, יש חיל אויר וכוי וכוי. וכמה מאתנו באמת מניחים את הראש לישן בשקט רק בגלל שיש שומר

ישראל והוא הוא ההגנה האמתית ולא "צבא ההגנה לישראל", שאינם אלא כפופים ונתונים לגזרת שמים, וככל אשר ירצה האל ברוך הוא פן יהיה? והפשלונות יוכיחו היאך אותו צבא-אליל-נכשל-לא מעט בדברים פשוטים כידוע ואכמ"ל, ולולי ה' שהיה לנו כמעט כסדום היינו בעמורה דמינו.

המינות הדרה לבתינו ושטפה את מחותינו.

ואלו הם דברי הרב בעל "אור המאיר" שאמר לתלמידיו: באחרית הימים, משופרי דשופרי כמותכם ותפוצצו מפיהם דברי כפירה ואפיקורסות. ומסביר בספר "שומר אמונים" הכיצד יתכן, ועונה: תהא אמונה במדינה ובפוליטיקה, בכח וצבא, רחמנא לצלן. ומי לא נכשל בזה היום? וכמה מחזיבים אנו להנחון באמונה פשוטה כדי שלא להסחף אחר המינות המשתוללת בפרהסיא ובחצפה נוראה ללא שום הרגשת מרד ובגידה. אדרבא, מתביישים להקרא ולקרא בשם ה', מתביישים לכפר באיליות הפח והצבא והמדינה, ולא מתביישים לכפר בכח אלקי ישראל.

בשנתו האחרונה של ה"סבא מנוברדוק" זצ"ל, בשנות החרים, כשהמלחמה הייתה מתלקחת בכל תקופה, היא מלחמת האזרחים עם הבולשביקים הפולשים, והרב ז"ל עמד פעם במוצאי שבת קדוש וכוס הבדלה בידו וידיו אמונה וחקקות ושקולות ללא כל זיע וניד ואף טפת יין אחת לא נשרה מן הכוס והוא בנעימת ההבדלה, בדרךכו בקדוש, ובאותה שעה היו השודדים יורים ומפציצים בחצרו, וכל התלמידים הסתכלו בהדרת קדשו של הרב זצ"ל איך בטחונו לא נודעזע ולא נתר אף לרגע גם בשעה אימה כזו. ("המאורות הגדולים")

לו. אמונת ההשגחה גם בעניני רוחניות

יסוד גדול מלמדנו ה"חובות הלבבות" בשער הבטחון (פ"ד), כי ההבדל בהנהגת הבטחון בין ענינים גשמיים וחקריים לרוחניים הוא כד-שבעניני החמר אין ביד האדם מאומה, הן בהשתדלות והן בתוצאה. כלומר, גם על איזה עסק להחליט, באיזו עבודה לעבד, מה לקנות, מה למכר-הכל בגזרת שמים, וכל שכן שהתוצאה הסופית לאחר מעשה בודאי היא תוצאה מהגזרה כפי אשר נקבע מראש. אולם בעניני רוחניות-הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. הבחירה אמנם ביד האדם לרצות ולבחר בטוב ולהשתדל על הטוב, אולם התוצאות של ההצלחה אינם ביד האדם גם ברוחניות.

יסוד זה פמה יכול לעזור לאדם שבא בתואנה: השתדלתי להשיג מצוה מסיימת, או עסקתי בתורה, שקדתי, ולמה חברי ורעי מצליחים יותר ממני, למה חברי מעינים או בקיאים בתורה יותר ממני, למה חברי מצליחים בכונת התפלה יותר ממני או מצליחים בזכוי הרבים ובגמילות חסדים יותר ממני אחר שאני לא פחות מהם בוחר בטוב ומשתדל להשיג השגים גדולים ולא עולה בגדי כמותם?

ההצלחה ברוחניות והתוצאות של ההשתדלות אינם בידי האדם. על האדם מטל להשתדל ולעשות את אשר ביכולתו, אולם הצלחת החלק המעשי-עד פמה ומתי, תלוי הוא בידי שמים.

ולכך אין שום ענין לכעס באשר לא הצליח בתוצאותיו הרוחניים, ומה שיש למאמין לנהוג באשר לא עלה בגדו חפץ ושאיפה רוחנית להוציאה לפעל, הוא לבקש ולהתפלל לה' שיזכהו להוציאה לפעל את שאיפותיו, ויאמין שטרם יש לו זכות להוציאה לפעל את רצונותיו, וכמו אדם שרצה לקום מקדום ממטותו, הכין שעון מעורר, מנה חבר שיעורררו ועשה השתדלות פראוי ולבסוף לא העירוהו לא השעון ולא החבר, אין לו לכעס כלל, אלא להתפלל לה' שיזכהו לבל יפסיד תפלה או השכמה, אולם מכאן ועד לכעס אין שום היתר בדבר.

כך שתורתנו היא "דרכיה דרכי נעם", וגם את המחדלים יש לקחת בשוב הדעת ולא בלחץ ומתח ולא בכעס.

ובפרט לפי המבאר בספר "שבט מוסר" (סוף פכ"ג) ומקור הדברים הם מדברי ב"ש האר"י הקדוש, שבעצם כל אדם בא לתקון מסים בעולם, ומון השמים בונים ויוצרים אותו בתכונות ובכחות המתאימים לו לצרף תקונו, ועליו להבין מתכונותיו ומנטיותיו על אילו דברים בעקר עליו להתמקד והם עקר צרף ביאתו לעולם.

ולמשל, מובא שם בספר "שבט מוסר", אדם הנוטה למדה רעה מסיימת במיחד או נמשך לתאוה מסיימת במיחד, ידע שעליה בעקר צריף הוא לעבד, כיון שעל כך עקר ביאתו לעולם. זה בחלק ה"סור מרע". וכמו כן בחלק ה"עשה טוב"-למה שלבו נמשך ביותר ויש בחשקו ללמדו או לקימו, כגון שנוטה יותר לעיון, או לבקיאיות, או לתפלה בכונה יתרה, או לגמילות חסדים, או לזכוי הרבים, ומאיך יש לו מפריעים על דבר זה לקימו על אף חשקו ושאיפתו לכך-זהו סימן שעל זה צריף להשקיע עצמו ולא לשים לב למעירים והמלגלים המטרדים אותו לכוננו לכיוון אחר.

וכמו כן אין לו לאדם להשבר ולהחלש בדעתו בראותו הצלחת חבריו בתורה ומצוות מה שאין דו משגת כמותם, אחר שלא תדע מהו תקונך ומהו תקונם, על מה באו הם לעולם ועל מה באת איתה. כמובן יש לקנא קנאת סופרים ולשאף להתעלות בראותו את חבריו עולים עליו. אמנם אם מקנא הוא קנאה חיובית,

אין זו סבה לחלישות הדעת, אלא אדרבה, זה מביאו להתעלות כמותם ולצעד במסלותם, אולם המקנא קנאה רעה והנו צר עין בגדלת חבריו, הרי קנאה זו תביאהו ליאוש וחלישות הדעת.

המאמין השלם יודע ומבין שטוב לו להקדוש-ברוך-הוא עבודתו והשתדלותו יותר מכל אילי נביות של אחרים, אחר שעושה הוא המטל עליו-וזה מה שעולה בהשיג ידו, ואף שעולה לו מעט ובקשי להשיג תוצאותיו, שמח הוא בחלקו ואינו מתלונן, וכמובא ב"ספר התנאים", שאילו הטרוידים והסחופים ומשתדלים הרבה ומשיגים מעט-זהו תקונם, ועושים בזה נחת רוח לבוראם יותר מאלו היו להם תכונות ואפשרויות לעשות הרבה יותר, כי חשוב לו להקדוש-ברוך-הוא שיעבדוהו אלו בתנאים קשים ומאמצים על אף השיגיהם המועטים יותר מאשר אלו היו בתנאים נוחים וכשרונות ומשיגים בקלות השיגים גדולים יותר. וראה עוד מענין זה לקמן פרק כז.

ומהרח"ו הק' כתב בשער הפונות והביא זאת גם הרש"ש זצוק"ל ב"נהר שלום", שלכל אדם יש תפקיד משלו ואין אדם יכול לתקן את מה שחברו יוכל לתקן, וזה לשונם הטהור: "ותתקן החלבנה מה שלא תתקן הלבונה", דהינו החלבנה שריחה רע שהיא בחינת האדם הפחות שב ישראל יוכל לתקן מה שלא יוכל לתקן ה"לבונה" זה שהוא המעלה שב ישראל. וראה בספר "עבודת ישראל" להרה"ק מקו"ניץ על פרקי אבות פרק ד' משנה ג' דברים גבוהים בזה היא: שתכן שיפעל תקון מסים על ידי רשע בשעת מעשה טוב שעושה-שלא יזה יכול להיות נפעל ואפלו על ידי צדיק גדול, והוא מנסתרות ה'.

בשלהי החרבן הנורא של שנות תרצ"ט-תש"ה, נכנס אצל רבי יצחק זאב מבריסק אחד מגאוני וגדולי צדיקי ירושלים ואמר לו: הלא רבנו גדול הדור, אם כן, מן הראוי היה שיושיב בית דין מיחד של גדולי הדור ברשותו, ובית הדין הזה יוציא פסק שעל המשיח לבוא. ויען רבנו הגרי"ז זצ"ל ויאמר: אנחנו חייבים לעשות כל מה שהקדוש-ברוך-הוא מצוה אותנו בתורתו הקדושה ולא להגיד דעות להקדוש-ברוך-הוא מה עליו לעשות.

(פנינים על נהרות רבנו הגרי"ז)

בהקשר להמדבר באות זו שגם בעניני רוחניות התוצאות המה מגזרת שמים-דיעה זו תציל אותנו מפתוי גדול של היצר והוא לכעס "לשם שמים".

יש לדעת, אין לכעס אף ברוחניות ואף שנקמר בגמרא (ברכות ה' ע"א) "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע", הדברים אמורים לאדם שהוא אדיש ואטום, ולכך אומרת הגמרא תתעורר-תרגיז יצר הרע הטוב, ומאחר שאתה המרגיז יצר הרע עליך

הרי שאתה שליט על רגזך, כי העובד על עצמו להרגיז יצרו עליו ולצאת מאטימותו-שמצוה הוא על כך להרגיז יצרו, באופן זה הרי יהא הוא השליט על פעסו להיות שהוא המפעיל את הרגז, אולם רגז שהוא טבעי, וככל תופעות הפעס המצויות אצל בני האדם לכעס ממקרי העולם, בנדאי אין מדה זו של הפעס בשליטתם, וכעסם עשוי להכשילם בעוון ובטעות.

בפרק זה נביא מאמרים וספורים שאין לכעס אף לצרף דברים רוחניים. (מהספרים "סדרת המידות").

ה"לשם שמים" אינו מתיר פעס

"ויאמר ה' אל משה, נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמיך. וידבר משה אל העם החלצו" וכו'. פרש רש"י: אף על פי ששמע משה שמתתו תלוינה בדבר, עשה בשמחה ולא אחר. כלומר, כל זריזותו למלחמה הנה בדיוק בכונה ההפוכה מנגיעה עצמית. כי הרי מתוך זה ממהר להביא עליו את פטירתו.

אומר רבי יוסף יונל הורביץ הסבא מנוברדוק: ידוע שאצל צדיקים יום אחד לחיות, אין לשער ערכו ורוממותו. אם כן נביטה, כשחוזרים מהמלחמה, ומשה רואה שהשאירו את הנקבות בחיים, ואם כן לא נגמרה המלחמה עדיו, ויוצא אפוא שיש לו למשה עדין שהות לחיות, ומה עושה משה? - "ויקצף משה על פקודי החיל... החייתם כל נקבה" הרי זה פעס בטהרת הכונה לשם שמים, ונקי מכל פרוור ואבק של נגיעה עצמית.

ואף על פי כן, מגלים לנו חז"ל, שגם על פעס זה נענש, ונעלמו ממנו הלכות געוילי כלים. ומעתה נכפיל באלפי פעם את הקל וחמר, כמה יכולה לגרם הקפדתנו וכעסנו שמערב בו, או שכלו "נגיעות", כמה פוגמים ומזיקים הם. הוי, כמה הורס הוא הפעס! (חיי המוסר א', קע"ג. ועיי"ש בהמשך).

חדושו של אליהו

אמר לו אליהו לרב יהודה: לא תרתח ולא תחטא (ברכות כט). מפרש רבי יוסף חיים מבבל: ודאי שלא הצרף אליהו לצוות לאותו צדיק לרסן את מדת הפעס במלי דעלמא, שנהשב בעבודה זרה. אלא חדש לו, כי בעת למדו לפני התלמידים, ועלול הוא לבוא לידי פעס, אל יתיר לעצמו היות וכעסו לשם שמים ובגסק מצוה, אלא גם שם זה מגנה. (רב פעלים, ברכות).

ועוד מעשה ידוע ממהרח"ו תלמיד רבנו האר"י הק', שפעם ראה האר"י במצחו סימן עוון הפעס, ואמר לו שאף שהיה זה לדבר מצוה שלמד עם אחיו וקצף עליו על שלא הקשיב ללמודיו, עם כל זה היה צרף לתקנו כי פגם הוא. (שער רוח הקודש)

הפעס בערבי פסחים

ישׂראל שׂמחים הם במצוות, וחרדים עליהם שלא יחמיצום. ובפרט באפית המצות, בעור חמץ ונקיון הבית בערב פסח. וכיון שגדולה היא החרדה הזרזות והזהירות במצוות אלו, עלולים מאד לבוא אפוא מתוך התרגשות-להתרגזות והרמת קול איש על אחיו כדי לזרזו, ולגער בו שאינו מהיר בדבועי. ואולם הפעס והגערה לעולם אסורים. ואין לה מצנה שבגללה מתר לאדם לצאת מגדר של מנוחת הנפש, עד כדי שתנטל ממנו הארת פניו ויכעס על הזולת. ולכן הזהירו חכמי הנפש את העוסקים במצות חג הפסח, אזהרה מיחדת, שחלילה לא תהא מצנה הבאה בעברה, שאף הפעס חמור כתערבת אסור חמץ.

ואמר צדיק אחד בדרך צחות: לפיכך נסמכו הכתובים "אלהי מסכה לא תעשה לך-את חג המצות תשמר" (שמות לד), להזהירך על הפעס בשעת עשית המצוות, שיהי כל הפועס כאלו עובד עבודה זרה. ואמר הכתוב כשאתה בא לקיים מצות "את חג המצות תשמר", אני מזהירך תחלה-"אלהי מסכה לא תעשה לך", אל תפישל בשום עבודה זרה, ולא בכעס הדומה לעבודה זרה... (ספר התודעה עמ' ע"א)

לא תקטירו ממנו

"כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה" (ויקרא ב). "שאור" הם שמרים המתפחים את העסה-רמו לגאון. "דבש" סתם הוא דבש דבורים שיש לה עכס (אכס) אותיות "פעס", לרמו לנו כי שתי מדות הללו גאון וכעס, לא תקטירו ממנו אשה לה, שאפלו לדבר מצנה ולכבוד ה', לא שתמשו במדות מגנות אלו. (רחמי אב).

אתרוג פסול-ומדות מהדרות

לרבי יחיאל מיכל מזלוצ'וב היו תפלין יקרות שנפלו לו בירשת אביו רבי יצחק הפגיד מדרוהוביץ. תפלין הללו היו יקרות לו מכל יקר. חסידים העשירים רצו לקנותו ממנו בכסף רב, והוא למרות מצבו הפלפלי הדחוק לא אבה לשמע ממכירה זו. אשתו הציקה לו מאד מאד כדי פעם למכר את התפלין לצרף פרנסתם, כי היו לו גם תפלין אחרות לתפלה, אך הוא עמד על דעתו ולא מכרן.

שנה אחת לא היו אתרוגים בנמצא והנה הגיע פרס חג הסוכות, ובזלוצ'וב אין אתרוג. בערב החג, והנה איש אחד הביא למכירה אתרוג יפה ומהדר, ודרש בעדו סכום גדול. נמלך רבי מיכל בדעתו, ומכר את התפלין של אביו, ובכסף קנה את האתרוג ומיד הלך לביתו בשמחה והאתרוג בידו. וברצונו לספר לאשתו על המציאה הגדולה שנפלה בחלקו, כדי לשתף אותה בשמחתו ולהרנין את לבה.

אָד אַשְׁתּוֹ תַּחַת שְׂמֻחָה, קִצְפָּה עָלָיו מְאֹד, וְאָמְרָה: הַכֵּל אוֹמְרִים עָלֶיךָ שֶׁהֵנָּךְ צַדִּיק גְּדוֹל, אָבֵל אֵיזָה צַדִּיק אַתָּה? קֶשֶׁה לֵב וְאֶכְזָר! בְּנֵי בֵיתְךָ רַעֲבִים לֶלֶחֶם וּבְכָל זֹאת אֶת הַתְּפִלִּין הַמְהַדְרוֹת לֹא מְכַרְתָּ. אָד עַתָּה בְּשִׁבִיל אֶתְרוּג יָפָה כֵּן מְכַרְתָּ הַתְּפִלִּין? מֵרַב בְּהִלָּה נִפֵּל הָאֶתְרוּג וְנִטַּל הַפֶּטֶם שְׁלוֹ וְנִפְסַל.

רַבִּי מִיכָל אָף הִגָּה שֶׁל תְּלוּנָה לֹא הוּצִיא מִפִּיו, וְאָף סִימָן שֶׁל קִפְיָה לֹא הִרְאָה, אֲלֵא עֲמַד וְאָמַר: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם! תְּפִלִּין אֵין לִי! אֶתְרוּג כְּבֵר גַּם אֵין לִי! אָבֵל לִידֵי פַעַס לֹא אָבּוֹא, וְאֶת שְׁלוֹם בֵּיתִי לֹא אֶפֶר! וְהִרְיֵנִי מִקֶּבֶל גְּזֵרוֹתֶיךָ בְּאֶהְבָּה. בְּלִיל הַחֵג נִתְגַּלָּה לוֹ אָבִיו הַמַּגִּיד בְּעַל הַתְּפִלִּין, וְגָלָה לוֹ שֶׁהִמְעֵשָׂה הָאֶחָרוֹן מֵאֵי-קִפְיָתוֹ, עֲשָׂה רָשָׁם גְּדוֹל בְּשָׂמִים, יוֹתֵר מִהִמְעֵשָׂה הָרֵאשׁוֹן שֶׁל קִנִּית הָאֶתְרוּג בְּמִסְרִיּוֹת נֶפֶשׁ... (אגדה ומחשבה ביהדות ג' מפני האדמו"ר מהוסיאטין).

בַּטַּל רְצוֹנָךְ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ

רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק הוֹרְבִיץ הַמְּכַנֶּה "הַחוּזָה מְלוּבָלִין", רָצָה פַעַם לָקוּם בְּהַשְׁכָּמָה, יוֹתֵר מִשְׁאָר הַיָּמִים, כִּי הִיָּה צָרִיךְ לְתַקֵּן אֵיזָה עֲנָן גְּדוֹל. צָנָה לְבַנֵּי בֵיתוֹ, שֶׁיִּקְדְּמוּ לוֹ אֶת אַרוּחַת הָעָרֵב בְּשָׂעָה מְקֻדָּמָת. בְּנֵי בֵיתוֹ מִשּׁוּם מַה הַתְּעַצְלוּ, וְלֹא דֵי שֶׁלֹּא הִקְדִּימוּהָ, אֲלֵא הִבִּיאוּהָ מֵאַחַר מִתְמִיד. וּמִכַּף נִגְרַם שֶׁנִּשְׁתַּבְּשָׁה כָּל תְּכַנִּיתוֹ שֶׁל הַחוּזָה. פָּנָה וְאָמַר: מִן הָרְאוּי הִיָּה שְׂאֲכַעַס עַל בְּנֵי בֵיתִי, אָבֵל חֲשַׁבְתִּי, הִרִי כָּל כּוֹנְנֵי בִקְיָמָה בְּאֶשְׁמֶרֶת הַבְּקָר, הִיָּתָה לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵי, וְהִנֵּה גַם עַתָּה-רְצוֹן קוֹנֵי הוּא שֶׁלֹּא אֲכַעַס... (רחמי אב עמ' ח: ליקוטי הרמ"ל)

בּוֹאוּ חֲשַׁבּוֹן

וְשׁוֹב מַעֲשֵׂה בִ"חֻזָּה" מְלוּבָלִין, שֶׁמְשַׁמְשׁוּ שְׂכַח לְהַכִּין לוֹ עַל יַד מִטָּתוֹ מִים לְנִטְיַלַת יָדַיִם. בְּהַקִּיצוֹ מִשְׁנָתוֹ וְרָצָה לְטוֹל, רָאָה שֶׁלֹּא הוֹכְנּוּ הַמַּיִם וְהַחֲלִיט לְנֹזֵף בְּשִׁמְשׁוֹ שֶׁעַל יָדֵי הַזְּנָחָתוֹ הוּא מְבַטְלוֹ מִנְטִיַלַת יָדַיִם עַל יַד הַמַּטָּה. בּוֹ בְּרַגַע שֶׁנִּכְנַס הַשֶּׁמֶשׁ, נִזְכַּר בְּמֵאֶמֶר חז"ל "כָּל הַכּוֹעֵס כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה". אָמַר בְּלִבּוֹ: הַאִם כְּדֹאֵי בְּשִׁבִיל נְטִיַלַת יָדַיִם לַעֲבֹר עַל אִסוּר עֲבוּדָה זָרָה? עֲצֹר בְּרוּחוֹ וְלֹא נִזְוֶה. (סיפורי חסידים, מועדים 27).

נִסְיוֹן גְּדוֹל-בְּטִלִּית קָטָן

רַבִּי מְרַדְכֵי הָאֲדַמּוֹ"ר מְנִישְׁכִּיז, הַשְּׂתוֹקֵק לְהַשִּׁיג טִלִּית קָטָן מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּבְקִשֵּׁי רַב עָלָה בִּידֵי הַחֲסִידִים לְהַשִּׁיגוֹ. אֶחָד הַתְּלַמִּידִים אָמַר לְרַבִּי שֶׁהוּא רוֹצֵה לְתַפֵּר אֶת הַטִּלִּית. הַרַבִּי הַסְּפִים וְנָתַן לוֹ לְתַפְּרָה. אוֹתוֹ תְּלַמִּיד קִפְלָה כְּדֵי לְחַתֵּךְ אֶת בֵּית הַצְּנֹאֵר, וְטָעָה וְקִפְלָה אוֹתָהּ יוֹתֵר מִהַצְּרִיף, וְחַתְּךְ שָׁנִי בְּתֵי צְנֹאֵר. כְּשֶׁנּוֹכַח מַה שֶׁעָשָׂה, נִבְהַל וְנִזְדַּעַזַע, וְגַם יָרָא הִיָּה מִהַקְּפֵדַת רַבּוֹ שֶׁכָּל כֶּף הַרְבֵּה טְרָחוֹת וַיִּגַע עַד

שְׁהַשִּׁיג טְלִית מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְעִכְשָׁו בָּא הוּא וְקִלְקַל אוֹתָהּ לְגַמְרִי. כְּשֶׁגָּלָה הַתְּלָמִיד לְרַבִּי בַּפֶּחַד וּרְעָדָה מֵהַשְּׁעֲלָתָהּ בְּיָדוֹ, אָמַר לוֹ הַרְבֵּי: מָה אַתָּה מִפֶּחַד? הֲרִי בְּאַמֶּת צָרִיךְ שְׂנֵי בְּתֵי צִנְאָר לְטִלִית קָטָן, הָאֶחָד-כְּנֵהוּג, וְהַשְּׂנֵי-לְנִסוֹת אֶת מְרֻדְכֵי (הַרְבֵּי) אִם יִכְעַס... (סיפורי חסידים פרי' מטות).

מִצְוַת הַבָּאָה בַּעֲבָרָה

מִסְפָּרִים עַל רַבִּי מְנַחֵם מְנַדֵּל בַּעַל הַ"צִּמְח צֶדֶק" הָאֲדָמוּ"ר מְלוֹבְבֵיץ, כִּי מַעוֹלָם לֹא כָּעַס, וְכֹאשֶׁר בָּא הַיֵּצֵר וְהִרְאָה לוֹ פָּנִים שֶׁל הַתֵּר, שֶׁעַל דְּבַר כְּזֶה "מִצְוַת לְכַעַס", עֲמִד וְחָשַׁב: הֲרִי עַל כָּעַס אָמְרוּ חֲז"ל שֶׁהוּא מִהַעֲבֵרוֹת הַחֲמוּרוֹת וְכֹאֵלוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְאֵיךְ נֹאמַר עַל עֲבָרָה שֶׁהִיא מִצְוָה? וְלֹא קִטְנָה שְׂאֵלָה זֹאת מִשְׂאֵלַת הַתֵּר עֲגוּנָה וְשֶׁאֵר סְפִקוֹת מְסֻבְּכִים, כִּי הֲרִי עָלַי לְהַכְרִיעַ אִם בְּגִלְל "הַמִּצְוָה" מִתֵּר עָלַי לְעַבֵּד עֲבוּדָה זָרָה... וּבִדְבָרֵי כֵּן שְׂאֵלָה כְּזוֹ צְרִיכָה הַכְרָעָה וְעִיוֹן רַב. וְלָכֵן הִיא מִצְרִיךְ עֲצֻמוֹ לְעֵן תַּחֲלָה בְּש"ס וּבְשִׁלְחֹן עֲרוּךְ, וְהִיא אִם מִצָּא אַחֵר הָעִיוֹן שֶׁעַל דְּבַר זֶה מִצְוָה לְכַעַס-כָּעַס. וּמַעֲתָה יָבִין כָּל אָדָם מֵאֵלָיו, כִּמְהָ יָכוֹל הִיא לְכַעַס, אִם עֵן תַּחֲלָה בְּש"ס וּשְׁלְחֹן עֲרוּךְ... (תורת המידות עמ' רנח)

מִשֶּׁהוּ חֵמֶץ וּמִשֶּׁהוּ כָּעַס

מוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ הִיא רַבִּי יִשְׂרָאֵל הַגֵּר הָאֲדָמוּ"ר מוֹיִזְנִיץ, וְנִזְהָר שֶׁלֹּא לְכַעַס בְּכָל מִצְוָה שֶׁהִיא. וּמַעֲשֵׂה בְּשַׁעַת אַפְיֵת מִצוֹתָיו בְּעָרֵב פֶּסַח, רָאָה אֶחָד מֵאֲנָשָׁיו הַתְּקַצֵּף תוֹךְ כְּדֵי זְרִיזוֹת הָאֶפְיָה. הוֹכִיחוֹ וְאָמַר לוֹ, כִּי גַם עִכְשָׁו אֲסוּר הַכָּעַס. הַצֵּטֵדֵק הָאֲבָרָךְ וְאָמַר: הֲרִי חֵמֶץ הוּא בְּמִשְׁהוֹ וּבְשִׁבִיל כֶּךָ אֲנִי כוֹעֵס... הַחֲזִיר לוֹ הַרְבֵּי: הָאֵמֶן לִי, מִשֶּׁהוּ כָּעַס גְּרוּעַ יוֹתֵר מִמִּשְׁהוֹ חֵמֶץ. (קדוש ישראל א', רמה).

לֹא כִיִּצַד יִתִּיחַס הַמֵּאֲמִין לְנִסְיוֹן מִשְׁבֵּר "יִלְדוֹת קֶשֶׁה" הַמִּשְׁפִּיעַ לְרַעָה בַּהֲשִׁאֲרוֹ מִשְׁקַעִים גַּם בַּגְּרוּתוֹ

עֲלִינוּ לְדַעַת כִּי הַשְּׁגָחַת הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא עַל נִבְרָאָיו בְּהַשְּׁגָחָה פְּרָטִית וּפְרָטִי פְּרָטִית, וּבְפָרֵט עַל הַבְּנֵי אָדָם.

הַכֹּל בְּהַשְּׁגָחָה עֲלִיוֹנָה-בֵּן זֶה לְאֵיזָה הוֹרִים יוֹלֵד, לְהוֹרִים דְּתֵימִים אוֹ חֲלוּנֵימִים, לְהוֹרִים עֲשִׁירִים אוֹ עֲנִיִּים, לְהוֹרִים מְאֻשָּׁרִים אוֹ מְדַכְּאִים, חוֹלִים אוֹ בְּרִיאִים, לְהוֹרִים אֲשֶׁכְּנֵימִים אוֹ סְפָרְדִים אוֹ כָּל עֵדָה אַחֶרֶת. וְכֵן מִתִּי יְמוֹתָיו הוֹרִיו, וְכוּ'. כָּל פְּרָט וּפְרָט בְּהַשְּׁגָחָה פְּרָטִית לְפִי צָרָךְ גְּלִגּוּלָה וְתַקּוּנָה שֶׁל אוֹתָהּ נֶשְׁמָה. וְחֵיב אָדָם

להסכים בלבם למצבו, ולדעת שזהו תקונו, וזהו הטוב עבורו, ורק זה מה שיביאהו לתכליתו הנרצית והנדרשת ממנו.

ובפרט יתבונן אדם, כשנולד להורים שבורים, דבר שגרם לו ילדות קשה, שהרבה גדולים וצדיקים צמחו וגדלו דוקא מתוך משבריהם וגליהם שעברו עליהם. זהו שנתן להם אתגר להלחם עם נגף העצבות והיאוש על ידי התחזקות בתורה ואמונה, וזהו דוקא שנתן להם להתעלות מעלה ומעלה. ואדרבה, אלו היו נולדים בפנוק ובאשר, לא היה להם שום דחף להתקדם ולפתח עינים על משברי החיים.

ואמנם אלה שלא ידעו לנצל את עברם הקשה, נפלו נפילה אחר נפילה, עד שכמעט לא הייתה להם תקומה. כך שאם תדע לנצל דוקא את מצבך הקשה שאליו נקלעת, לבסוף תצא מאשר, מחסון בפני כל נגפי החיים. ואין לך יותר טוב מחנוך האמונה והבטחון שה' יתברך איתך בכל מצבך, ומאתו עבר, הוזה ועתיד של האדם. ואם רצונו שתעבדהו בתנאים שבראך והעביר עליך, הרי שזהו תקוונך דוקא.

ויותר עמק מזה יש לך לדעת, שאתה בעצמך רצית את מצבך קדם שנבראת, ויבן לך זה על פי משלו של ה"חפץ חיים" זצ"ל.

"נסיון העשר קשה מנסיון העני", וישא ה"חפץ חיים" משלו ויאמר: ראובן העשיר, הגבור והיפה, פרנס היה בעירו, אולם אלים היה אותו ראובן, בן לעניים, מטיל אימה יתרה על אנשי עירו, מתנאה בעשרו, בגבורתו, וגם מתפתה ליצרו, בהיותו יפה-תאר המסלסל בשערו. וכה עברו עליו ימים ושנים עד שנתבקש לבית דין של מעלה. אמנם מעשים טובים היו ביזו גם כן, אולם לא הכריעו את פן הזכות להכניסו לגן עדן. ומשמים יצא פסק, שעליו לחזור לעולם ולתקן מעשיו.

שואל ראובן לפני בית דין של מעלה ואומר: באיזה אפן אחר לעולם השפל? עונים לו הבית דין: עשיר, גבור ויפה, כמו שהיית פעם שעברה! מתחנן ראובן ובוכה, וטענה בפיו: רבוננו של עולם, הלא אם אחר לעולם כמצבי הקודם, הרי ששוב אקלקל בעשרי, בגבורתי וביפיי, ואם כן, מה הועלתני בחזרתי בגלגול? אגא, רבוננו של עולם, השיבני לעולם השפל הזה עני ובעל מום ומכער, כדי שאהיה צדיק גמור. אולם בית דין של מעלה טועניו, ובצדק: בהחלט לא, לפי שהרי קלקלת בעשר, בגבורה וביפיי, אם כן, עליך לתקן כמו כן בעשר, בגבורה וביפיי, ואם לא כן, כיצד תקנת את קלקלתך?

וראובן בוכה ומתחנן, ומפעיל את כל מלאכי סגוריא שלו, מליצי ישר, וכן זכות אבותיו, ומעורר רחמים מרבים על נפשו, שישוב לזה העולם עני, בעל מום ומכער, כדי שלא יפל שוב ביזו צרו. והנה לאחר בקשות רחמים וזכיות רבות, שוב דנים בית דין של מעלה: האם להענות לבקשתו הקשה של ראובן? ואחר דיון רב, מצאו לו זכות, שאכן מסבות שונות מגיעה לו הזכות הגדולה ביותר-

לרדת שוב לזה העולם, עני, בעל מום ומכער. והנה במזל טוב בן נולד לנו-ראובן, בא מחדש לעולם, אולם נכה ברגליו. ולאחר שנים גדל ראובן, והנה פרנסתו קשה, עניות שוררת בביתו, והוא גם מכה שחין ומיסר.

יום אחד ראה ראובן את מצבו הנורא ובוכה, וטענתו לשמים: רבוננו של עולם, מה נשתנית מכל בריות העולם, להיותי עני, בעל מום? מה הרעותי ומה פשעתי? רשעים יותר ממני יש לך בעולמך ומצבם שפיר ממצבי! ומקלל את יומו ויום הנלדו, ולפעמים גם מטיח דברים קשים כלפי מעלה. ואינו יודע כמה סנגורים ומליצי ישר הנה צריך הוא עצמו להפעיל כדי לזכות לפל למצב כזה.

כך הנה אומר ה"חפץ חיים": לעולם אל יתאונו אדם על מצבו, ואף אם קשה ונורא הוא, דשמא הוא עצמו בקש והתחנן לפל למצב כזה, וזכה ונענו לו. ואם כן, מה יש לו לטען? אין לו אלא רק לקבל ולהתמודד באהבה עם מצבו.

ועוד אומר ה"חפץ חיים": כל אדם נברא בכחות הנדרשים ומתאימים לבעיותיו, והנה אומר: אם נקח את כל אפני יסורי העולם ונפרשם על השלחן, ונשאל את אותו יהודי המיסר: כמה הוא בוחר, הרי שיבחר בדיוק ביסורים הפוקדים אותו, ולא יבחר משהו אחר, כיון שיראה כחותיו ותאמרים בדיוק ליסוריו שלו, ולא ליסורי חבריו.

אל תתעמק כל כך בבעיות שעברו עליך בעולם הזה. לי היו כל הנתונים להשאר עם הארץ אם הייתי משים יב על בעיות עולם הזה. היודע אתה אילו צרות היו לי בעולם הזה? הרי היו שנים שחיייתי בדקדוקי עניות, היינו עורכים שלחן שבת בלחם שחר, ומלבושים וכו', כמה צער גדול בנים וכו', ואם הייתי מתעמק בכל זה לא הייתי לומד אפלו דף אחד. (מדברי מרן הסטייפלר)

לת. כיצד יתיחס המאמין לנסיון אכזבת חנוך בניו

אפשר באמת לומר שיסורי הנפש והאכזבה הגדולה ביותר שיכולה להפגיע את האדם, היא לראות את פרי עמלו-אלו בניו-שעליהם עמל ונגע, "ויקו לעשות ענבים-והנה-ויעש באושים".

אין וגיעה לריק ולדה לבהלה פיגיעת ולדת הבנים והפנות לריק ולבהלה.

חזקתהו המלך-אומרים חז"ל-לא נשא אשה, כיון שראה ברוח קדשו שעתידים
לצאת ממנו בנים רשעים.

אם כן, פשוט שעד כמה שקשה ומצער להיות ללא בנים, עד שאמרו חז"ל שמי
שאין לו בנים חשוב כמת, אבל עדיף מצב זה מאשר להביא בנים רשעים. וזה
היה פשוט לחזקתהו המלך, עליו השלום.

אשה עוברת צער העבור וההריון ותשעה חודשים. ולאחר מכן צער הילדה, וזאת
עוד פלוגה, מחכה לה צער גדול הן שנים רבות: החלפות טיטולים, קימת לילות,
נדודי שנה מכל בכי או שמיעת קול משנה של התינוק, אשר יש בידו להקפיץ
מהמטה את אמו או אביו.

וזאת-אם הפל תקין. ואם, חס ושלום, הילד חולה, או, חס ושלום, חולני, דבר
הגורם טפולים וריצות לבתי חולים, הוצאות כספיות וכו' וכו'.

ולאחר מכן חנוף הילד, ההשתדלות המרבה כדי שיהא חרוץ בלמודיו, הפרוץ
בהשקעה כספית, חנוכית, המלאה אכזבות.

ובסך הכל-גדול הילד אינו עולה בקלות.

וכל זה מתוך צפייה ותקווה שיגדל ילד זה לתורה ויראת שמים, מחנך במדות
טובות.

והנה גדל אותו ילד ומעונות דרכו, סוטה מדרך הישר, בועט ברבו, באביו ובאמו,
מלא בחצפה, ללא דרך ארץ, ובפרט, חס ושלום, כשהמדבר בחטאים ומכשולים
אחרים שנפל אותו בן במקמרות היצר...

היש לתאר צערם של אותם הורים?!

חיהם-חיים?!

מאכלם-אכל?!

שנתם-שנה?!

שבתם-שבת של ענג?!

היאך יישנו על מטתם?! היאך יאכלו מאכלם?! היאך ישבתו שבתם מתוך ענג
ושמחה, כשבנם או בתם אי-שם בועטים בתורה ומצוות?!

על זה אמרו חז"ל (ברכות ז' ע"ב) קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר
ממלחמת גוג ומגוג.

באמת, נעתיקים מהפה מלות עידוד ושמחה לאותם הורים. במה ננווד להם, ובמה
ננחמם?

עם הכל עוד אפשר איכשהו להתמודד, ולהפעיל את האמונה בהשגחה ולהתאמץ להתבטל לרצון ה', לחיות במנוחה וברגיעה כמו שבאמת כן מחיבת אותנו אמונת ההשגחה והבטחון להתבטל לרצון ה', ולהסכים עם רצון ההשגחה.

אולם מה עושים כשהדבר מגיע בסטית הבנים והבנות, היאך מתמודדים עם בעיית נשירת הבנים והבנות מדרך ה'. היאך כאן אפשר להשתמש עם האמונה כדי לחיות ברגיעה ובשלום וכאלו הבנים עובדי ה'.

היאך אפשר שלא להיות בכעס ומתח כשהבנים והבנות מסרבים בחצפה ובתקוף מלצית להורים חמים וטובים הרוצים באמת את אחריתם הטובה של בניהם ובנותיהם, והמה מקשים ערף להסחף לרחוב הקלוקל שיכולים המה שם לאבד את עולמם.

האם לבעיה זו אין פתרון מרגיע על פי התורה והאמונה, האם בבעיה זו צריכים ההורים להיות באמת נמוקים ונרקבים בעמל בניהם ובנותיהם הסרבנים, מה הדרך של האמונה יכולה להועיל במקרים כאלה, הלא בכל המקרים והארועים המאכזבים כמה שהמה קשים כמו בריאות פרנסה עלבונות וכיוצא עוד אפשר להבין שמטל עלינו לשתק להסכים לרצון ה' להרגע כאלו והכל בסדר כי כל מה שה' עושה הוא לטובה, אולם מה יש להרגע ולהשלו במצב שהבנים והבנות מכעיסים המה את ה' ובוגדים בתורה, מבישים ומחרפים את הוריהם במעללם, במראיהם, הנה רצון ה'?! אם כן היאך יש להשלים על מצב כזה, ואם תאמר שאין עצה לזה, היתכן, היתכן שתשאיר התורה פנה לאדם להרקב בה ללא מוצא, היתכן שאין בתורה פתרון למשהו בחיי האדם, ובפרט לבעיה כזו הנוגעת לצפור נפשו של ההורה הנאכל ונמוק מעמל בניו, היתכן שבמקרה כזה אמרה תורה שימותו אבות בעמל בניהם, והלא "לא יומתו אבות על בנים" כתיב.

היאך יכולים להיות אב ואם להיות רגועים כשהבן ובפרט הבת באים מאחר בליקה מבלי לדח על כלום. היאך אפשר להיות ההורים רגועים כשיודעים שבניהם ובנותיהם נסחרים לקלוקל שברחוב, והחברה שברחוב סוחר את בניהם ובנותיהם פרי גדוליהם שעמלו עליהם בכל נפשם ומאדם והנה "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים".

ובפרט היאך יהיו רגועים הורים שבנם שהיה עמל בתורה ונגע בה בכל כחו, והנה יום אחד פנה ערף ומתמרד ובוחל לבו בתורה וחרף להשליך על תורה מעליו וחרף במטעמי העולם.

ולצערנו כמה הפתעות של אכזבות כאלה נוהלים הורים טובים ויראים, בלית בררה ולאנסס ממש נכנס המחשב לבית, ומי יודע מה רואים שם הבנים והבנות. וכמו כן מחזיקים הבנים פלאפונים מידיעתם של הוריהם או שלא מידיעתם, מכשיר קטן המעמד לפרעניות גדולות.

בכונה הארכנו בתאור הצער הגדול של אכזבת החנוך, ראשית על מנת להשתתף ולהזדהות עם הסובלים מך, ובעקר כדי להראות את כחה של האמונה שגם במצב מביש ומחפיר שכזה, שכפי הנראה אין במה להתנחם עליו, גם כאן לא השאינו הבורא ללא פתרון, כי האמונה היא פתרון לכל.

ובכן היא יש לגשת עם אמונה למצב שכזה.

ראשית עליהם לדעת:

אנו בדור האחרון, דור המכנה עקבתא דמשיחא, דור שנבאו לנו רבותינו את נבואת בן קם באביו, בת קמה באמה, פלה בחמותה, חצפא יסגי וכוי וכוי. כך שכבר כאן ראו רבותינו את הגזרה הקשה והנוראה של הדור האחרון זה, גם בקלה הגדולה ביותר הזו, של בגידת הבנים באבות.

הרי שזו גזרה! והראיה שתופעות אלו של התדרדרות הבנים והפנות על הרב אינם בשליטת בחירתם, אם זה מפני גילם הצעיר או מפני שדעתם חסרה ועדין אינם בעלי הכרה מלהבין את ההשקלות ממעשיהם הקלוקלים והנם פשכורים המרחפים ללא מחשבה והתבוננות כלל, והוא כאמור משום שחיבים המה לעבר שלב כזה, וכמו שיבאר עוד להלן.

ואפשר, כיון שהיא הקלה הקשה ביותר, מרמזת היא בנחמה של הגאולה: והשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם.

הרי שקבלנו בנבואה שבדור האחרון תרכזו נשמות כאלה שיצטרכו לבוא על תקונם אולם בדרך השלילה. דהיינו, יולדו המה בתכונות קשות ומרדניות, כי זהו מחמת עברם הקודם שהשרשו ברע, ולכן הצרכו כך להולד, ואת ראשית דרכם נעשו באותו רע שהיו למודים בו והשרשו בו, אולם מך יבואו לשוב בתשובה שלמה, כשהרע בעצמו יחדפם בהדף קשה, ומתוך הרע הבוגד יראו את האמת, וכמו שהיה בכל הגליות שלהבדיל נסו רשעי ישראל להדמות לגויים, ומה היו התוצאות? קבלנו מהם מכות הדף והכונו ופצעונו, ולא הועילו לנו החנפה והשקר. כמו כן בפרטות אותם צעירים וצעירות ששרשם רע מחמת שכן השרישו בעצמם ובנפשם קדם בואם לעולם, יכרח לצרף תקונם לבוא באותו מצב דוקא וממנו לצאת.

עלינו להבין, בנים ובנות אלו מסכנים הם, צריכים אנו לרחם עליהם, ואין לנו אלא להתפלל עליהם ולעורר עליהם רחמים מבעל הרחמים, המה באו לצרף תקונם במצבם הירוד דוקא, או ירוד מלכתחלה, או שהיו במצב טוב והתקלקלו, כי כן נצרך תקונם דוקא להיות כך. וכגון שבפעם קדם נשמתם היתה באפן זה של עליה בתורה, ואחר כך בבחירתם פשו, ולכך היא מתבצע תקונם של אלו? צריכים המה עתה לחזור לאותו מצב, להצליח בתורה ולאחר מכן לנשר כדי לשוב

לְאוֹתָהּ מְצִיאוֹת מִמֶּשֶׁשׁ שֶׁהָיוּ בָּהּ קִדְּם, וּמֵאוֹתָהּ מְצִיאוֹת נֶצְרָכִים עֲתָה לְשׁוּב וּלְתִקּוֹן עֲצָמָם וְהוּא מְנַסֵּתֵרוֹת ה' אֱלֹקֵינוּ.

וּכְבֹר עֲרֻכְתִּי לָזֶה קוֹנְטֵרְס מִיַּחַד הַנִּקְרָא "אֶת עֲמִלְנוּ..." וְרָאָה שֶׁשְׂבָאֲרָנוּ מִנְפְּלָאוֹת הַבּוֹרָא בְּתוֹפְעָה זוֹ שֶׁל הַנוֹשְׁרִים וְהַסּוֹטִים מִדְּרָךְ ה' הַמְצוּי בְּמִיַּחַד בְּיָמֵינוּ.

וְהוּא בְּהַשְׁגָּחָה עֲלֵינוּ מְדוּעַ וְכִמָּה יִלְדִים יִפְלוּ דְנֻקָּא לְהוֹרִים כְּאֵלֶּה וְכְאֵלֶּה, וְזֶהוּ תִקּוּנֵנוּ אֲנִי כְּהוֹרִים לְקַחַת זֹאת בְּאֵמוּנַת הַהַשְׁגָּחָה.

וְהַמְטִיל עָלֵינוּ הוּא:

א. לְרֵאוֹת בְּעֲמָלָם תִּקּוֹן וְכַפָּרָה לְעֲצָמָנוּ.

ב. לְהִזְהַר מִכַּעֲס וְרָגֵז, וְזֹאת בְּכֹךְ שֶׁנִּדְוִינָם לְכַף זְכוּת וְנִרְחַם עֲלֵיהֶם.

ג. לְקַחַת זֹאת בְּאֵמוּנַת הַהַשְׁגָּחָה וְלֹא לְהִתְמַרֵד עַל רְצוֹן ה'.

ד. לְהִשְׁתַּדֵּל לְקַרְבָּם בְּאַהֲבָה וּבְחַס וְלֹא לְהִרְחִיקָם.

ה. לֹא לְרֵאוֹת אֶת כְּבוֹדֵנוּ וּבִשְׁבִיל כֹּךְ לִנְקוּט בְּאִמְצָעִים הַפּוֹכִים מִלְּקַרְבָּם, אֲלֵא לְרֵאוֹת אֶת כְּבוֹד שְׁמִים וְלִסְבֹּל בּוֹשֶׁתָם וְחִרְפָּתָם וְלִסְבֹּלְם עַד שִׁישׁוּבוּ.

וּבְעֵצָם בָּאִם לֹא נִקַּח גַּם אֶת אֲכֻזָּבַת הַחַנוּךְ בְּאִפְּן הַנִּכּוֹן עַל פִּי הָאֵמוּנָה לֹא רַק שְׁחִינֵנוּ? הָיוּ חַיֵּי סִבֵּל וְיִרְקָבוּ עֲצָמוֹתֵינוּ מִיָּגוֹן וּדְאָגָה, אֲלֵא גַם נְבוֹא מִכֹּךְ לְטַעֲיוֹת הַרְסָנוֹת בְּיוֹתֵר בְּאִפְּן גִּישׁוּתֵנוּ לְפִתְרוֹן הַבְּעִיָּה, וּבְמִקּוֹם לְתִקּוֹן נִקְלָקַל בְּיוֹתֵר.

אִין לְשַׁעַר כְּפָה הוֹרִים הוֹרְסִים בָּמוֹ יִדְיָהֶם אֶת אִפְשָׁרוֹת פְּתָרוֹן הַבְּעִיָּה בְּגִלְל גִּישׁוּתָם בְּצוּרָה הַלֵּא נְכוּנָה, נִגְשִׁים הֵמָּה בְּחִסָּר סְבָלְנוֹת, בְּעֲצָבְנוֹת, בְּבִקְרָתָם בְּאִפְּן הַמְשֻׁנֵּי אֶת הַמְבַקֵּר, לֹא מִשְׁתַּמְשִׁים עִם "הַיָּמִין מְקַרְבֵּת", אֲלֵא דוֹחִים בְּב' יָדִים אֶת בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם בְּמַרְיבוֹת וּמַחְלוֹקוֹת, מִשְׁפִּילִים אוֹתָם, וּבְכֹךְ מְמַרְיָדִים אֶת הַבָּנִים לְפִשַׁע יוֹתֵר, וְלַעֲשׂוֹת לְהַכְעִיס מִמֶּשֶׁשׁ, וְלִשְׁנֹאת אֶת הַתּוֹרָה וְדַרְכָּהּ.

לוֹ הָיוּ מוֹבִילִים עֲצָמָם לְפִתְרוֹן בְּעִיָּה זוֹ עִם הַמּוֹרָה דְרָךְ שֶׁהוּא הָאֵמוּנָה, פְּנִי הַדְּבָרִים הָיוּ נִרְאִים אַחֲרַת, וְכִמוֹ שֶׁפָּאֵמֹר הָאֲרֻכְתִּי בְּזֶה בְּקוֹנְטֵרְס "אֶת עֲמִלְנוּ".

וְלָכוּ, הוֹרִים שֶׁבְּאֵמַת הַשְׁתַּדְּלוֹ כְּפִי יְכַלְתֶּם לְמַעַן חַנוּךְ בְּנֵיהֶם, וְדַאי יֵשׁ לָהֶם סִבָּה לְהַצְטַעַר, אֲבָל לֹא לְהַרְגִישׁ רָגִשִׁי אֲשֶׁמָּה שֶׁהֵם בְּעֵקֶר עוֹכְרִים וּפּוֹצְעִים אֶת מִצְב

רוחו של אדם, ולהבין שזו גזרה נוראה, שהיא נגזרה מן השמים, שאינה תלויה בהם.

וגם הורים שלא כל כך השתדלו מספיק ומרגישים רגשי אשמה, צריכים לזהר לבל לפל לעצבות ולמרה שחרה ולעצבנות, שלא יועיל להם, ולעשות במקום זה מה שכן יועיל, והוא מעתה להשתדל בתפלה, בסבלנות בקרוב ה'ן והבת בדרך נעם, כי המתח והעצבנות רק ירחיק ויאבד כל סכוי מאותו בן או בת לחזר למסרת אביהם. ורק הסבלנות והשמחה, ובפרט הקרוב והאהבה הם עדין נותרו לסכוי להשיב לב בנים על אבות.

ובפרט כאמור שבעקר הסבה לכך היא הגזרה לצרוף נשמות אלו שיתרכזו בדורנו.

ועוד, הלא אם על עברות הקשות ביותר שחוטא אדם אסור להיות בעצבות ולפל למרה שחרה, וכך חובתו להשתדל מעתה לתקן ולעשות את אשר ביכולתו-כמו כן תחשב עברה זו של מחדל בחנוף הילדים עברה ככל העברות שתקנתה הוא רק בהשתדלות לתקן מפאן ולהבא ככל האפשר, ולא לפל לעצבות ומרה שחרה, דבר אשר לא יועיל ולא יציל.

אפשר לספר את הבתים שזכו שיהיו כל בנייהם ובנותיהם הולכים ישר ולא סוטים מדרך התורה. לדאבונו, כמעט אין בית אשר אין שם מת, שלא סטה מדרך ה'. זו קללת הדור האחרון, ועלינו ההורים להחזיק מעמד, לשמר עצמנו ולמלאות חובותינו בעולמנו, ולא לתת לקללה זו להמיט חרפן גם עלינו. ובפרט שיש לנו עוד בנים ובנות לגדלם. וכמו כן לא אבד הסכוי להחזיר את בנינו האובדים, וזאת רק אם לא נתאש ונפגין את אזלת ידינו, אלא אדרבה, נצפה לרחמי שמים מתוך תקוה, אשר לא ידח מפנו נדח.

ועלינו להעביר על מדותינו, ולהזהר לבלתי הביא את בנינו למכשול אסור החמור של זלזול בכבוד אב ואם, אלא שהדבר תלוי באיזה שלב של התדרדרות נמצא ה'ן, ופרטנו בקונטרסנו "את עמלנו" הדרכה ועצות היא לנהג עם ה'ן בתופעה זו של "הנשירה" בכל אפני השלבים בו הוא נתון.

ולעידוד נפלא יהיו לנו דברי האור החיים הקדוש (במדבר כה, א), וזה לשונו: חכמי הקבלה גלו לנו, שלא ידח מפנו נדח מכל ניצוצי הקדשה, וכלן לבסוף יזכו למקום שממנו באו, והגם שיריע איש ישראל, אף יצריך נפשו, [כלומר, הגם אם הגיע איש הישראלי לדיוטא התחתונה בעוונותיו], סוף כל סוף יחזר לפרשו.

מעשה בכהן אחד שהיו לו עשרה בנים-ששה בנים וארבע בנות, והיה בכל יום משטח ומלחך עפר בתפלתו שלא יצא שום פסול מזרעו, ולא היו ימים רבים עד שבא עזרא הסופר והעלה את ישראל מבבל, וזכה אותו כהן לראות כמה דורות מזרעו משרתים בכהנה גדולה. (תנא דבי אליהו פרק יח)

לט. כיצד להתיחס לנסיון מום או כעור פנים

כָּל־גְּדוֹל יְהִי בְּיָדָךְ-חֲשִׁיבוֹת הָאָדָם לֹא נִקְבְּעַת לְפִי מֵה שְׂפָנֵי הָאָדָם מִחֲשִׁיבִים, אֲלֵא לְפִי מֵה שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִחֲשִׁיבוֹ.

אֲנִי נִמְצָאִים בְּעֵלְמָא דְשִׁקְרָא. וְכֵן בְּעוֹלָמְנוּ-עוֹלָם הַשִּׁקְרָא-אָדָם גְּבַה קוֹמָה, יָפָה תֵּאָר וּמְרָאָה, הוּא הַמְּאֻשֵׁר וְהַחֲשׁוּב, וּמִשְׁתַּיֵּךְ לְשִׁכְבָּה הַעֲלִינָה בְּצַבּוּר.

אוֹלָם כָּבֵר רָאִינוּ אֲצֵל שְׁמוּאֵל הַנְּבִיא, כְּשֶׁבָא לְהַמְלִיךְ אֶת אֶחָד מִבְּנֵי יְשִׁי, וְנָתַן עֵינָו בְּאַלְיָאב, אַחֵי דָוִד, וְסָבַר שְׁמוּאֵל שְׂוֹדָאֵי עֲלָיו נִתְפָּוּן הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהַמְלִיכוֹ, וּמִיָּד אָמַר לוֹ ה' בְּנִבְיָאָה (שְׁמוּאֵל א' ט"ז, יז) "אֵל-תַּבִּט אֶל-מְרָאָהוּ וְאֶל-גְּבַה קוֹמָתוֹ, כִּי מֵאִסְתִּיהוּ, כִּי לֹא אֲשֵׁר יִרְאֶה הָאָדָם, כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָים, וְה' יִרְאֶה לְלֵבָב".

וְהוּא סוּד גְּדוֹל, שְׂאֵם יִתְהַלֵּךְ עִמּוֹ הָאָדָם, לֹא תִמְצָא הַעֲצָבוֹת אֲצֵלוֹ אֶת מְקוֹמָה, שְׁהָרֵי מְדַרְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְמִי יֵשׁ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת חֲשָׁבוֹן אִם לֹא לְחֻכְם הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר אוֹ לְגַבּוּר אוֹ לַעֲשִׂיר הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר, אוֹ לְכֹל מִי שְׁיוֹתֵר בְּעַל יִכְלָת, הֲלֵא לֹא לְאֶחָד שְׂכֵזָה כָּל הַעֵינָים נְשׂוֹאוֹת.

וּמִי יוֹתֵר גְּדוֹל וּמוֹעִיל לְאָדָם יוֹתֵר מִבוֹרָאוֹ? וְאִם כֵּן, כָּל הַחֲשָׁבוֹן שֶׁלָּךְ יְהִי עַד כְּמָה אֲנִי חָשׁוּב וְנוֹשֵׂא חוֹן בְּעֵינָיו, וְלֹא עַד כְּמָה אֲנִי חָשׁוּב בְּעֵינֵי בְּנֵי אָדָם קְרוּצֵי חֹמֶר, מְעוּטֵי יִכְלָת, שְׂאִין עוֹמְדִים לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת צָרָתוֹ, מִחֲלָתוֹ וְעֵנָיו.

שִׁים עֵינֶיךָ מֵהוּ הַמוֹדֵד אֶת מֵדַת חֲשִׁיבוּתָךְ וְנִשְׂיאוֹת חֲנֻךְ בְּעֵינֵי ה', ה' הֲלֵא לֹא מִבֵּיט עַל מְרָאָה מְכַעֵר אוֹ יָפָה, שְׂלָם אוֹ בְּעַל מוּם, אֲלוֹ אֵינָם הַהֲבָטוֹת שֶׁל ה' יִתְבָּרַךְ שֶׁלְפִיָּהוּ הוּא מִחֲשִׁיב אֶת הָאָדָם אוֹ מִשְׁפִּילוֹ. הַבְּטָתוֹ יִתְבָּרַךְ עַל לְבוֹ הַטְּהוֹר וְכִשְׁרוֹן מַעֲשָׂיו שֶׁל הָאָדָם, שְׂלָמוֹת וְיָפִי נִשְׁמָתוֹ, וְלֹא עַל שְׂלָמוֹת וְיָפִי גוֹפּוֹ מִבֵּיט ה', וְלֹא עַל פִּיָּהוּ נִקְבְּעַת מֵהוּת הָאָדָם, כִּד שְׂמַצְבָּד דּוֹקָא מְאֻפְשֵׁר לָךְ לְצַמְצָם אֶת יַחִוּד מַעֲשִׂיךָ לְנִשְׂיַאת חוֹן בְּעֵינֵי הַמְּקוֹם בְּלִבְד לֹא פְּנִיּוֹת, וְכַמָּה בְּנִקֵּל לָךְ לְהַתְיַחַד עִם קוֹנֵךְ אַחֵר שְׂאִינֵךְ מִשְׁתַּוְּיָה עִם הַשִּׁקְרָ שֶׁבְּעוֹלָם, וְהַדְּלָת שֶׁל עוֹלָם הַשִּׁקְרָ נְעוּלָה בְּפָנֶיךָ וְלַעֲמַתָּה דְּלָת עוֹלָם הָאֱמֶת פְּתוּחָה לְפָנֶיךָ.

ועוד תתבונן כמה נצל אתה מגאונה וגסות רוח בה נופל הנאה והחסון, כמה יצרו הרע של זה הנאה חזק ותקיף עליו בגאונה ובתאונה וכמו שאומר רש"י (תענית ז' ע"ב) "אי אפשר לנאה להשפיל דעתו", ואתה זוכה למתנה הגדולה ביותר- לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה, להיות תמיד רצוי לפני ה'. ומה גם ששקר החן והכל היפי, מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך, מעשי האדם המה הקובעים אם יתרחקו הבריות ממנו או יתקרבו אליו ולא יפיו של אדם.

בהיותי שבור ורצוף כל הימים-ולא זכיתי לשום ענג מתענוגי החיים, נוסף לכאבי הגוף ושבידתו כל הימים-הענג היחידי הוא לי לעשות רצון קוני, ואין לי צער יותר גמור מכשלון בעוון. (אגרות "חזון איש" ח"א קנג)

מ. חזוק האמונה למתנסה בקשיי פרנסה או מהתמוטטות

עסק

נסיון העשר קשה מנסיון העני, אומרים חז"ל. המעלה הגדולה ביותר המקרבת את האדם לבוראו הלא היא לב נשבר, וכנאמר: "קרוב ה' לנשברי-לב". וכמה רחוק העשיר ובעל עסק משברון לב. ולעמתו כמה קרוב העני, או היורד מנכסיו ללב נשבר. כל עזותו וגאותו נדעכת, ונעשה אהוב לה'.

כמוכן, כל זה אם יודע לנצל את משברו לטובה, ולא לבעט בנסוריו.

ובפרט כמו כן יש כאן כפרת עוונות התלויה בנסורים באופן הנעלה ביותר, שהרי אומרים חז"ל (שמ"ר, לא, יא) כל הנסורים בכף מאזנים אחת, והעני בכף שניה, מכריע את כלם. אם כן, בזה מזדבד ומתנקה מעוונותיו. זמנו יותר מאפשר לו לעסק בתורה, לעסק במצוות, ולמלא חובתו בעולמו, מה שאין כן העשיר והמרבה בעסקים, אויב הוא אחר ממונו.

ולגבי שפלותו בעיני בני אדם, בעקבות עניו או ירידתו מנכסיו, יתבונן במה שפתיבתי בקטע קודם, שלא מה שבני אדם מחשיבים, כן היא מדת חשיבות אצל הקדוש-ברוך-הוא, ואם בני אדם מחשיבים את העשיר ומבזים את העני, אצל הקדוש-ברוך-הוא זהו בדיוק להפך.

ואף אדם שנהג לפה בצדקות וחסידות בזמן עשרו, אל יצטער כשנטל ממנו עשרו, והוא על פי מה שאמר ה"חפץ חיים", שששסטודנט משתלם במקצוע מסים, עובר ללמד עוד מקצוע, ואם השתלמת אתה ועמדת בנסיונות העשירות, רוצה

הקדוש-ברוך-הוא להשלימך בעמידה בנסיון העני, כדי שתהא משלם בכל סוגי הנסיונות, והכל תלוי בגלגוליו ובתקוני נפשו של האדם. והחי באמונה ובטחון, ויודע שה' מנהיגו ואין שום טבע ומקרה בעולם, אין מאשר כמוהו. וראה עוד בספרנו "נחמת ישראל" עמ' סא, בענין מעלת העניות.

ובפרט בסוף הימים, מובא על כך בתקוני זהר שעתידין ישראל לעשות תשובה בסוף הימים, והקב"ה ימיר להם את ענש המיתה המגיע להם מחמת עוונותיהם בענש העני ובכך ינצלו ממנות ומיסורי גוף ונפש אחרים. והארכתי בזה בפרק מיחד לנושא זה בספרי הנקרא "עקבתא דמשיחא".

פעם האריך הרב שמחה זיסל, הסבא מקלם, בתפלת שמונה עשרה, ובינתים בא אחד שהיה צריך לו. האיש חכה עד בוש והלך לו, ואחרי שסיים הרב שמחה זיסל תפלתו ספרו לו על האיש. ענה במנוחה ואמר: אם הוא צריך לי-הלא יבוא בחזרה, ואם נאמר שלטובתי הוא בא, אז גם אינני מצטער. כי ממה נפשך: אם טובה זו אמתית היא ונגזרה עלי, הרי היא לא תמנע ממני בין כך ובין כך, וההוא שהלך ולא היתה לו סבלנות לחכות, סימן שאין זה לטובתי האמתית. (מגדולי המוסר דנוברדוק)

מא. חזוק האמונה והשמחה לאמהות המתמוטטות מנטל גדול הילדים הקטנים

כלל פשוט ומסכם: דבר יקר-עולה ביקר.

ומה יש יותר יקר לאדם מלראות האשר הגדול ביותר בחייו שאין כמוהו-והוא בן ובת הולכים בדרך ה', מחנכים בדרך ארץ כלפי הוריהם וכלפי כל אדם? מה יש יותר אשר לאדם, כשפוגש אותו חברו, ואומר לו: אשריך, איזה בן יש לך, מתמיד, ירא שמים, אשרי יולדתו! היש ערך השוה לזה?!

עומדים אתם לגדל דור הממשיך את תפארת עם ישראל. אמנם נכון, לא תמיד התוצאות הן כמו התקוות, אולם פעת, כשהבנים קטנים, ודאי זוהי תקוותכם. ואדם משקיע בעסק, אפלו שאינו בטוח בודאי בתוצאותיו, אלא משקיע, ושוה לו להשקיע, על הקווי והסכוי שבעזרת ה' יתכן ויגיע.

ועוד, מה לנו לחשב על סוף עתידו של אותו ילד? נראה יום את הרוח היומי; אותו בן הולך לתלמוד תורה ללמד, והלא אין העולם מתקיים אלא על הבל פיהם

של תינוקות של בית רבן. לא משתלם להשקיע את ההשקעה היומית בלבד עבור התוצאה היומית בלבד? כל יום שהבן הולך לתלמוד תורה וקורא א' ב' ג', בונה עולמות, ומקים את כל העולם שלו.

לו היית, את האמא, צריכה להכין סנדוויץ' לאיזה אדמו"ר גדול או לאיזה צדיק בעל מופת, יום יום, באיזו שמחה היית עושה זאת? ולא היית נותנת זכות זו לאף אחד בכל מחיר. ולמה קשה לך להכין את הבן, ולשלחו בשמחה, בתפיש ומחולות לתלמוד התורה? הרי בהבל פיו פועל הוא יותר מרב פפא ואבני, כמובא בגמרא, שהבל פיהם של תינוקות חשוב יותר מתורתו של רב פפא ואבני. לרב פפא ואבני לא היית מוכנה להשקיע עבור תורתם?! עכשו הלא את מקבלת תוצאות לא פחות טובות...

ועוד תתבונני את, האם, כמה מקנאים בך אותם שאין להם ילדים ולא זכו להפקד? כמה מוכנים הם לקבל פי כמה וכמה מסבלך עבור שיהא להם בן או בת! ואת, שזכית בפקדון נפלא, יקר זה, קשה לך לגדלו!! ובפרט אם בעלך בן תורה, אשריך יותר ויותר, שהרי בגדול הבנים לתלמוד תורה את מאפשרת לו ללמד תורה בהשקט ושלווה, וחלק כחלק לך בתורתו.

וידוע מה שאומרת הגמרא (ברכות י"ז ע"א) נשים כמה יזכו לתחית המתים, הרי אינן עוסקות בתורה? ומתקצת הגמרא, שיש להם חלק בתורת בנייהם ובעליהן. אם כן, את כאן בונה לך את זכות קימתך לתחית המתים. היש אוצר יקר מזה!?

ועוד, כל הצלת האדם בחייו ולאחר מותו, הם בניו ובנותיו שהולכים בדרך ה', ולאחר 120 שנה שלך, תצטרכי את עזרתם, שיצילוך מכל מרעין בישין, וכמה ישתלם לך כל השקעתך.

ובהקשר לזה ישנו ספור נפלא מאמו של ר' אליהו לאפיאן, שהיתה אם לעשרה ילדים, והיתה שם בחוץ לארץ תקופה קשה בכלכלת הבית. ורבים הוציאו בנייהם מהישיבות שיעזרו להוריהם בפרנסה, ופנו לאמא של ר' אליהו ואמרו לה: יש לך עשרה בנים, תוציאי אחד או שנים מהם לעבודה, ויקלו מעליכם קצת על הפרנסה. והשיבה: עכשו איך שהוא אני יכולה להסתדר, ואיני צריכה את עזרתם של בני, את עזרתם אני אצטרך לאחר 120 שנה שיצילוני מגיהנום, ולאז אני שומרת את אפשרות עזרתם, וזאת רק על ידי שיגדלו לתורה ויראת שמים.

וחיבים לחזק את האמונה בהשגחה פרטית, שכל ילד וילד ואפן גדולו נגזר מלמעלה וזהו האפן שצריכים הורים אלו דוקא לגדל ילדים אלו דוקא, והיא טובתם האמתית, כי ההשגחה הפרטית קובעת מדוע ילד זה יפל להורים כאלה דוקא, והיא יאה גדולו בנקל ובקשי, והכל במשפט צדק של גזרת שמים, משפט הצודק לילד ולהוריו גם יחד - "משפטי ה' אמת צדקו יחדו".

* כְּשֶׁהָבֹן מִתְפַּלֵּל וּמְקַדֵּשׁ ה' בְּרַבִּים, פּוֹדֶה אָבִיו וְאִמּוֹ מִגִּיהָנָם. (רמ"א יו"ד סימן שעו)

* "וְחִיו אֶת בְּנֵיהֶם וְשָׁבוּ" (זכריה י, ט) - שֶׁשָּׁבוּ הָאָבוֹת מִלִּירֵד לְגִיהָנָם בְּזָכוֹת בְּנֵיהֶם שְׁחִיו. (נשמת חיים)

* וְכִשְׁהָבֹן מִתְפַּלֵּל וּמְקַדֵּשׁ בְּרַבִּים, פּוֹדֶה אָבִיו וְאִמּוֹ מִן הַגִּיהָנָם. (כל בו)

מב. חזוק האמונה והשמחה לאיש שנפלה בחלקו אשה רעה, או להפך

הגמרא ביבמות (ס"ג) אומרת: "הנני מביא רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה" (ירמיה יא)- זו אשה רעה וכתבתה מרבה.

ומה יש יותר לנחם אדם זה מאשר דברי הגמרא (עירובין מ"א ע"ב) שאינו רואה פני גיהנם. אולם בכל זאת עליו לדעת, שזכות זו-כשהיא רעה אליו מטבעה ומאפיה הקשה והגרוע, אבל אם הוא המגרה את הריב בבית וגורם לה לכעס עליו ולקללו ולבזותו, אין זה בכלל. כן כתב בספר "שומר אמונים".

ולכן שיתדל הוא בכל יכלתו לעשות את המטל עליו ולהתבונן יום יום בהתבוננות ספרי מוסר, כי אם לא יחזק עצמו, מי יחזקהו בנסיונות קשים ומרים אלו? אבל אם ישב עם עצמו יום יום ויקרא בספרי מוסר מהי מעלת היסורים, מהי מעלת השתיקה בשעה שמבזים אותו, הרי בזה מכין תבלין ליצר הרע, הם דברי חז"ל ותוכחתם, כמו שפרש החיד"א.

וכן להפך-אשה שנפל בגורלה איש רע, עליה גם נאמר שלא תראה פני גיהנם, וצריכה היא להשתדל בסבלנות מרבה לסבלו ולכבדו, ויזכו למה שנקאמר: "ברצות ה' דרכי-איש גם-אויביו ישלים אתו". ומי הם אויביו? "אויבי איש אנשי ביתו".

וידעו שהכל מעוונותיהם, וזהו תקונם בהשגחה פרטית, וברצות ה' מעשיהם על ידי תשובה ומעשים טובים, יתהפכו הלבבות לאהבה ושלום.

כי הכל משגח בפרטיות, כמה יסבל האדם מאשנתו או האשה מבעלה, כמה בזיונות, כמה מריבות, וכשלוקח זאת באמונה ובשתיקה בא הוא בזה על תכלית בריאתו לעולם.

וגם אם תחשב: לו הייתה לי אשה טובה, הייתי צדיק יותר וכיוצא-גם זו מחשבת טעות, כי מי אמר לך שהקדוש-ברוך-הוא רוצה את עבודתך הנראית לך? אולי, כן, מסתמא, חפץ הוא יותר בעבודתך זו, ונדוקא כן, בתקף נסיונותיך.

כל שהקדוש-ברוך-הוא חפץ בו, מדפאו בנסורים, שנאמר (ישעיה נג, י): "וה' חפץ דפאו". (ברכות ה)

מג. חזק האמונה לאדם שהנו "קרוב" לבקרת ולבזיונות תכופים וליחס עוין בחברה

ראשית עליך להתחזק מאד, ולא לפל במחשבתך, שאם בני אדם אינם מחשיבים אותך הרי שבאמת אינך שונה כלום. זו טעות!

יחסי צבור לפי פלליהם, כלל וכלל אינם פללי התורה. מה שנחשב לפי פללי התורה, זהו ממש להפך ממה שנחשב לפי פללי בני אדם בעולם השקר.

ואם הנך רואה שאתה משתדל להיות תואם עצמך לחיובי התורה וסר למשמעתם, הרי שאין חשוב כמותך לפי פללי התורה, שהם פללי ה' ותברך, שעובד, כבכזול, לפי פללי תורתו. ואם כן, מה לך לפל מכך שלבני אדם יש פללים נגד התורה?

והרחבנו נושא זה לעיל בפרק זה (אות לט) בסובלים בכעור גופם ופניהם.

ובפרט מעלת הבזיונות, מי יכיל מעלתם, והנה לך קטע ממעלת הבזיונות:

מובא בספר "קול בוכים" על הפסוק (איכה ג, ט) "יתן למפהו לחי ישבע בחרפה" [ודבר זה נצא מפרש גם מפי האר"י ז"ל, ומובא דבריו בכמה ספרי יראים], וזה לשונו: וכמו שהיה מרגלא בפומיה דמורי זלה"ה [הוא הרמ"ק], שהיה אומר שבכל התשובות שבעולם, המעלה שבכלם למרק החטאות והזדונות והפשעים, היא סבילת העלבונות והחרופים והגדופים, והיא מעלה יותר מכל מלקיות וסגופי תעניות שבעולם, כי אם יסגף עצמו לבד, יחלש ויבטל מדברי תורה למאן דלא אפשר ליה, ונקרא חוטא, וכן במלקיות וכיוצא. אמנם, במדה זו של סבילת עלבונות, תאכל ותשתה ותעבד, והעוונות מתפפרים. ומבינתך חדל, כי הגע עצמך-שיאמרו לך: תרצה שיבוא לך הפסד ממון, נפילת בתים? תשיב: לא. ואם

יאמרו לך: תרצה לקבל עליך מיתת בנים? תשיב: חס ושלום, אלא אתה ה' תשמרם. ואם יאמרו לך: תרצה שישך ה' בשחפת ובקדחת בקרירי וחמימי-מיד ריוץ לבד, ותשיב: רחמנא לצלן. וכן אם יאמרו לך על המיתה ועל גיהנם ועל הגלגולים הרעים-על הכל תשיב: חס וחלילה. אם כן, תאמר לי: בתיך, החטאות והפשעים שחטאת ושעוית ופשעתי ופגמתי במעלות הרמות, בעשייה ויצירה ובריאה ואצילות, כפי מחצב נשמתך, מיום היותך על האדמה-במה יכפר? והזקן הנכסיל בכל יום רודף אחריך עד החרמה, כי אין לו מלאכה אחרת, ומעולם לא נצחני אלא בעל מלאכה אחת קרינא ביה, והסאה הולכת ומתמלאת, ותדמת ה' הפלה ולא תעור משנתך.

ואם גברו חטאתיך לטעם ביאות אסורות, לילה ויום לא ישבתו מחשבותיך, ומכל עברה נעשה קטגור, ועולות אגדות מוטה ומקטרגים, כמו שאמרו זכרונם לברכה: עולה ומשטין, עולה ומקטרג. והדן הקדוש והישר, אֲזַנְיוֹ קְשׁוּבוֹת לְקוֹל קְטְרוּגֵיהֶם, ולא יתנו דמי להם, עד שיבוא מלך הכושי [מלאך המות], וחרבו שלופה בידו. ואמר איש הדמים: המלך דבר עלי אלי הקרה, וגוףך רדה השפכה את ערלים. מאי איכא למימר, מה תשיב על תוכחתו? - לכן, זאת העצה היעוצה מאת ה' צבאות-נצאה לאמר (איכה ג, ט) "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה", כמדבר, ובזה לא יניחך ה' לעולם, וזהו "כי לא יזנח לעולם ה'", (שם לא).

וכן מובא ב"שערי קדשה" לרבנו חיים ויטאל (ח"א שער ו): ואם עיני שכל לך, הנה לך לחפש מי שיצערך, כי חיים אתה מבקש לך.

ב"תמר דבורה" (ספ"ב) כתב: החלק השלישי מהדרך להתרפא מחלי הגאון-שיחשב על עוונותיו תמיד, וירצה בטרה ותוכחת ויסורים, ויאמר: מה הם היסורים היותר טובים שבעולם שלא נטרודני מעבודת ה'-אין חביב בכלם מאלו שיחרפוהו ויבזוהו ויגדפוהו, שהרי לא ימנעו פחו ואונו בחלאים, ולא ימנעו אכילתו ומלבושו, ולא יעגשו, חס וחלילה, בחייו וחייו בגיו במיתה. אם כן, יחפץ ממש בהם, ויאמר: מה לי להתענות ולהסתגף בשקים ומלקיות המחלישים כחי מעבודת ה', יותר טוב אסתגף בבזיון בני אדם וחרפתם לי, ולא יסור כחי ולא יחלש. ובזה, פשיבואו העלבונות עליו, ישמח בהם, ואדרבה, יחפץ בהם.

עולם הזה הוא הפך עולם הבא. שפלות העולם הזה תגרום להם [לישראל] גדלה לעתיד לבוא, בימות המשיח ובתחית המתים-גם לגופם, ובעולם הבא-לנפשם. (מנורת המאור אות שב)

ודע עוד שבזיונות זהו לאו דוקא בזיונות וחרופים שדמו של אדם נשפך בהם. כל מלה של פגיעה ואפלו קטנה, יש בה כפרה גדולה, ולפעמים ימצא שאומר אדם לחברו מלה אחת או הערה אחת שלא במקום ובזה משפילו ומעליבו, ובכך מביאו לידי פעם גדול וצער גדול, בזה נהיה לאדם כפרה גדולה ממלה קטנה, וכמה השקעה זו טובה היא המפיקה רוחים לאין שעור, שהרי בכך אין נדרש

מהאדם אלא לשנתק בלבד, ולהאמין שמו השמים שלחווהו עלי לומר לי מלה זו. וכמאמר דוד המלך: כשקללו שמעי בן גרא: "הנחו לו ויקלל כי ה' אומר לו". ומה זכה בכך? אומר החיד"א (בספר מתוק מדבש אות ט') להיות רגל רביעי שבמרכבה. הנה לך לראות שבשביל שתיקה קטנה זוכה למעלה גדולה לאין שעור-להיות בצותא מרכבה לשכינה עם האבות הקדושים.

בזיונות רבים לאין שעור סבל בחייו רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, משפיע רוחני דישיבת מיר ופוניבז', ותמיד השתדל להתעלות. מעשה ונכנס אליו פעם תלמידו ומצאו שרוי בשמחה יתרה. הרהיב התלמיד ושאל את רבו: לשמחה מה זו עושה? השיבו רבי יחזקאל: אדם אחד בנה אותי בזיון גדול מאד, והי עזרני ולא השבתי לו מאומה, על כן אגיל ואשמח מאד! (חוברת מעלת התפילה י"ד)

מד. התבוננות כללית על היסורים

מעלות היסורים רבים המה, אולם בכללות יש לומר עליהם, אשר הם "הצלת נפשות", ונמנה כמה ממעלותיהם ומתוצאותיהן המברכות של היסורים.

הבט!

כמה גרמו לך היסורים להתקרב אל ה';

כמה גרמו לך היסורים קשר עם הקדוש-ברוך-הוא, אתה אליו והוא אליך;

כמה-בגלל היסורים-הנך מכרח להרים עיניך להשם יתברך.

ולא עוד, אלא פעמים רבות היסורים כל כך תוקפניים, עד שאם אתה מעט תסחך דעתך מהבטחון והאמונה בו יתברך, מייד תרגיש שהנך נופל, ולא מחזיק מעמד רגע. ואם כן, זכית למצב שבו אתה צריך להתמיד את התקוה והתלות שלך ברבונו של עולם, לילה ויום.

כמה התעלית בתקון מדותיך על ידי היסורים;

למדת להיות סבלן. למדת להיות ענו-לב נשבר;

למדת להרגיש כאב הזולת, אחר שהרגשת זאת עליך. למדת לרחם על הנריות;

למדת לההביל את עניני החומר, ולהתבונן יותר על תכליתת; ;

למדת להיות למוד סבל, ויודע להתמודד ולעבד את ה' בכל מצב;

למדת להבין שאין האדם יכול לעשות ביכולתו כלום, ואין כלל פחי ועצם ידי, אלא הכל בגזרת אל עליון.

וביותר, אם, חס ושלום, המדבר במחלה כל שהיא נוראה שתקפה אותה באפן שגדרשת לגס-כמה למדת אתה ולמדת אחרים שצריך רק להתפלל לה' וחשובה התפלה, שהרי אמרו רז"ל: למה האמהות היו עקרות? כדי שיתפללו. הרי שחשוב לה' ליסר בן אדם רק כדי שיתפלל אליו, ואין החיים ביד האדם, וזכית שעל ידך מתעוררים אנשים לתשובה ולפחד מה'.

וכמו שראיתי ספור על הגאון ר' יונה יוסף ארנטרוי זצ"ל שחלה במחלה הנוראה והידועה והיה צורח מכאביו, והיו בני ביתו רוצים לסגר החלון שלא ישמעו צעקותיו. אמר להם: תפתחו החלונות, אדרבה, שישמעו בני אדם כאבי וצעקותי, ויראו שהעולם בוגד, ויום אחד צריך האדם לעלות לבוראו ולתת דין וחשבון, וישובו מהר בתשובה ולא מתנינו, פן יאחר.

וכן עליך לדעת, יסורים לא תמיד באים על אדם רע, הרבה פעמים באים על אדם טוב, לתועלתו, ולגלות לו את פנימיותו האמתית, כי איננה מתגלה רק בשעות קשות, ורק אז יודע האדם כיצד להשלים את חסרונו.

וביותר, אם זכית שעל ידי יסורין למדת כיצד להדריך אחרים הסובלים גם הם מיסורים, ולהיות אתה "הקרוב" של "אין חכם אלא כבעל הנסיון", ומתוך הרפתקאותיך הרבות הנך מלמד מלחמה, היודע "ללמד לבני ישראל קשת" כיצד יתמודדו גם הם ביסוריהם, והנך מזכה הרבים שאין כדגמתה, שהרי אין יותר חשוב לפני ה' כמשמח ומחזק לבותיהם של ישראל.

וזה כמספר בגמרא (תענית כב.) שאליהו הנביא גלה לר' ברוקא שישנם באותו שוק שעברו בו רק שני בני אדם שהם בני עולם הבא, והראה לו אותם. הלך רבי ברוקא ושאלם מה מעשיהם. השיבו לו שהם בדחנים, שמחים ומשמחים בני אדם עצובים.

ואין חלי קשה כחלי העצבות ודכאון הנפש, וכמו כן אין לך מצוה גדולה כהמרפא חולי נפשות אלו ומעודדן. ומבטח הוא להיות בן עולם הבא, וזאת יכול לעשות רק איש אשר כמוד שסבל ונחלץ מסבלו, ללמד לשמח ולחזק אחרים הסובלים ולעודדן עדי יצאו מצרתם.

הגאון ר' שמואל רוזובסקי זצ"ל היה אומר: עקר וקשי הנסיון להתגבר על היסורים הוא רק בתחלת העבודה שצריכים להתגבר על העקץ של היסורים, ואלו לאחר מכן, כשהקדוש-ברוך-הוא עוזר ועוברים את השלב הקשה, ההמשך כבר נקל הרבה יותר בסיעתא דשמיא, וכעין מה שאמרו חז"ל כל ההתחלות קשות, וסוף הישועה לבוא בסיעתא דשמיא.

מה. משבר המצוי אצל בני התורה שאינם מסתפקים בהצלחתם בכתלי בית המדרש

אותה מדה אמללה הנזכרת לעיל בדברי ה"מסלת ישירים" יכולה להמצא אפלו בין כתלי בית המדרש, חס ושלום. נטה אזנינו לדברי אחד מגדולי דורנו:

פעם אחת נכנס בחור אצל הגאון ר' יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל. אותו בחור לא ראה סימן יפה בלמודו ו שקע בעצבות, ובא לבקש מהגאון הנ"ל עצה ותושיה. ענה לו הגאון: אתה יודע למה יש בחורים שפתאום מאבדים את החשק בלמוד, ונכנסים למשבר? יש לזה סבה אחת: מפני שבשעה שלומדים, חושבים על הכבוד, כי התלמיד רוצה שראש הישיבה יחזיק ממנו, ושיכבד אותו, וכואב לו שחברו יודע יותר ממנו, ושחבריו שואלים שאלות טובות בשעור והוא איננו שואל, וכל זה גורם לו צער, והקנאה אוכלתו.

אבל דע לך, שהאמת היא שלומדים תורה רק בשביל דבר אחד ויחיד: שאחרי מאה ועשרים שנה באים לעולם האמת, עולם הנצח, ושם לא תופס שום חשיבות, שום ענין שבעולם, לא רכוש ולא נכסים, ולא שום דבר, רק דבר אחד ויחיד: תורה. ושם, כל המשא ומתן הוא רק בתורה, ושם יבחנו כל אחד ואחד על ידיעותיו בתורה, ויאמרו לו: עמד וערוך מקרא שקרית ומשנה ששנית, וכל התורה שבו אדם לומד כל ימי חייו, צריך להיות רק לתכלית זה: שלא יבוש ולא יכלם לעולם ועד-בעולם האמת הנצחי.

וכאשר לומד לתכלית הזו בלבד-אז לא אכפת לו שום עניני כבוד, ושום קנאה לא תעלה על לבו, ולא יהא אכפת לו אם מחזיקים ממנו כאן, ואם מכבדים אותו כאן, שום דבר לא אכפת לו, כי כל מחשבותיו נתונים רק להוסיף עוד ועוד תורה לעולם שכלו תורה, ואז אין לו משברים ותמיד הוא בשמחה... (תמצית לשון פניני רבנו

הקהלות יעקב, עמ' ט).

הגאון ר' יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל גלה, שגם התורה הקדושה יכולה להיות נתפסת כקודם לחפר בו ולהשיג עליונות חיצונית, חס ושלום. וכאשר נדמה לאדם שהוא לא הצליח להשיג אותו "השג", הוא שוקע בעצבות.

הרב קניבסקי זצ"ל מוסיף עוד נקודה ביסוד הנ"ל בספרו "חיי עולם" (פרקים י"א וי"ב). נעתיק מעט מדבריו המאירים: רבים מהתלמידים חושבים, שעקר ההצלחה בלמוד היא כשיכל לחדש חדושי תורה. אם להמציא קשיה ממקום למקום, או לתרץ איזו קשיה שהאחרונים זצ"ל נשארו בצריף עיון. וכשאין זה עולה בידו, חושב עצמו לבלתי מצליח, ולבו עליו פואב. נזכר זה בא בעבור שהחברה רוחשת כבוד בעקר למי שיותר חריף ויותר מפלפל, ויכול לחדש חדושי תורה. ובאמת זו טעות-כי לחדש חדוש או סברא ישרה, אינו אלא סעיף אחד מכשרון הלמוד, ועקר הצלחה בתורה היא הבנת הסוגיה היטב, לכל פרטיה וטעמיה. זה נקרא תלמיד חכם מפלג וראוי לעלות לגאון ולתפארת. וכתב בספר שאילתות (בשם מרן הגר"ח מוואלאזין) חדושי תורה נקרא-כל מה שלומד יותר ומתבררים הדברים ומתחורים אצלו, וכשחוזר יותר, נתבארו טעמים ופרושים, וזה אצלו חדושים.

הגאון ר' שלמה וולבה מאריך עוד ביסוד הנ"ל (מבואר במכתב בספר עלי שור ח"א עמ' לו) : מה מאד אני מרגיש אתך את צערך על הלמוד שיאינו הולך... בבוזף לשיבה אולי היו לך דמיונות מפרזים על עצמך וכשרונותיך. אבל יום יום ראית יותר ויותר שכשרונות של אחרים-מגרעות אצלך... וביום אחד נתמלאה הסאה. הנך חש בעצמך כי אין לך כלום, לא כשרון ולא הצלחה ולא תקנה, רק אפיסת כח, עצבות, צער. הרגשה זו נקראת-קנאה. ותהא זאת נחמתך, ידידי, כי כל צעיר סובל מקנאה...

המכיר את עצמו ויודע תכונותיו, ויודע כי מה שחננו הבורא בתברך-מתנה גדולה היא, ואם רק ינצל את כחותיו, יגיע לכל מעלה חמודה, וישיג בתורה הקדושה מה שבורא עולם רצה שהוא ישיג, ובאפן שהבורא עולם רצה שישגיגהו-אדם זה אינו סובל עוד מקנאה. אבל הצעיר, אשר טרם מכיר את עצמו ותכונותיו הפכה מפכחת וברורה-הנו מביט על עצמו בעיניו לא לו. הוא מודד את עצמו בקנה המדה של חברו, מה שהוא רואה אצל חבריו-זהו בעיניו הטוב, והוא רוצה להיות כמוהם. לכן, המגע עם החברים מעמיד אותו תמיד על גבולות שכלו וכשרונו, והוא רואה עצמו לא מתוך עצמו, אלא מהגבולות, ושם הוא רואה אצל עצמו יותר את השלילה. זוהי בחינה של "רקב עצמות-קנאה", הנגוע בקנאה הוא מזניח את הטוב והחיובי אשר חננו ה' עד כדי "רקב עצמות", ורק מעלותיהם של אחרים, חבריו וסביבתו, הן מעלות בעיניו...

הן הקדוש-ברוך-הוא הבוחר בתורה, נתן לך כל הכחות הדרושים כדי שתקבל חלקך בתורה. תוכל לברך בשמחה רבה בכל בך: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, שעשה לי צרכי", גם בגשמיות וגם ברוחניות. כל מה שצריך לי בכדי

למלאת תפקידי בעולם, כל הדרוש לי לזכות לחלקי בתורה-הכל הוא לתברך נתן לי!

* * *

וכדי לחידד ענני חשוב זה נוסף עוד כמה פרטים למחשבה.

אנו רואים בגדולי ישראל שהיו מפלאים ועצומים בתורה וחסידות, ועם כל זה אי אפשר לומר שהמקבילים שהתעסקו והתעצמו בתורת הקבלה היו גדולים בפשט כמו גדולי ההוראה והפסק, וכמו כן גדולי ישראל בתורת הנגלה לא השיגו בקבלה כחכמי הקבלה, וכמו כן היו שהתעצמו בתחום ההלכה ולא בפלפול, והיו שבפלפול יותר מבהלכה, וכמו כן היו שהתעצמו בחסידות ביותר-ואחרים בתורת המוסר ביותר, כמו כן חלקם בעיון-וחלקם בבקיאיות, וזאת רק מכף שראו את מכשורם ותכונות נפשם שחנן אותם הבורא, והבינו שזהו היעד המבקש מהם והשקיעו בו את כחותיהם.

אדם לומד יפה עיון ומשתדל להעמיק בלמודו-מה עושה יצר הרע לבלבלו? בא ואומר לו: חבל, חבל שאתה משקיע כל כף בעיון, ראה את חבריך שעוסקים בבקיאיות דף אחר דף בגמרא, סימן אחר סימן בשלחן-ערוך, וכיוצא. וכשלומד בבקיאיות במקרה והתלהבות בא יצרו ואומר לו: חבל, חבל שאתה משקיע בבקיאיות, ראה את חבריך המעיינים ומתעמקים בלמוד. וכך האדם נופל מפל חשקו בלמוד התורה. וכמו כן בקלות, חס וחלילה, יכול להפשל בקנאה ושאנאה מתוך צרות עין.

וכמו מעשה ששמעתי פעם מאחד משגיחי הישיבות שבא אליו פעם אחד החבורים הטובים בעיון שבישיבתו, ואמר לו שיש לו קנאה בחבר אחר המצלח מאד בבקיאיות. והנה יום קודם בא אותו הבקי למשיגיח והתלונן שיש לו קנאה באותו המעיין שבא היום ומתלונן על עיונו...

זהו עבודתו של היצר-לגזל את האמונה מהאדם, כי המאמין יודע שתכונותיו וחשקו במה שלבו חפץ זהו בהשגחה פרטית, ועליו לנצל את הכחות שנתנו לו בדיוקא ולא לחמד ולהתאוות פאשר לרעהו.

לסיום-ההתבאר לנו כי מדת הכבוד היא אשר הפכה את הרדיפה אחר הידיעה והחכמה לשם ההצלחה המדמה והתחרות החברתית, וכן הוא בכל תחומי החיים-הכבוד הוא אגליל האנושות. לו היו בני אדם בוחנים את הצלחתם בקנה מדה של אמת, כי אז קל היה להם יותר להחליץ מהשפעת העולם הרועש והרוגש, והיו מרפים מאותה תחרות אין סופית, והיו משיגים את האשר האמתי אשר האנושות בורחת ממנו במרוצתה. וכתב הרב רוח חיים (אבות ו, ו): יכול אדם

להספיק בלמודיו בשעה אחת של שמחה יותר מהרבה שעות של עצבות (וראה עוד מענין זה בפרק זה אות לו).

וכאמור לעיל בשם החובות הלבבות (שער הביטחון פי"ד), שברוחניות, אף שהמטל על האדם ההשתדלות שהרי הכל בידי שמנים חוץ מיראת שמנים, אולם התוצאות המצליחות זהו בגזרת ה', ולכך טועה האדם המצטער ומתאנח על מה שלא נתבקש שהמה התוצאות המצליחות, על האדם להצטער ולהתאנח על מה שמטל עליו שהוא ההשתדלות ותו לא.

בירושלים היתה מתגוררת אלמנה צדקנית מסרבלת ביסורים ורתוקה למטתה שהיתה זקוקה לטפול מיחד. המהרי"ל דיסקין זצ"ל היה נוהג בכל ערב חג לעבר דרצה ולברכה בברכת החג. פעם אחת, כאשר בא מהרי"ל לביתה, והנה להפתעתו האלמנה מבקשת ממנו שיברך אותה באריכות ימים... המהרי"ל תמה ואמר: לשם מה זקוקה זקנה בעלת יסורים לאריכות ימים, בזמן שכל גופה מסרבל ביסורים ואפלו להתפלל ולברך איננה יכולה [מחמת נקיון הגוף]...? האלמנה ענתה, שפעם בשבוע, כאשר באה האחות ורוחצת אותה, ומיד לאחר מכן הרי היא מצליחה לחטוף איזה ברכה בנקיות, אם כן, כדאי לה לחיות בשביל ברכה אחת בשבוע אשר אין ערך למתן שכרה. ("לשכנו תדרשו")

מו. איזהו מאמין? היודע את רצון ה' ממנו זה עתה!

לא פעם קורה לאדם שהוא מחליט: אני עכשו רוצה לישן כמה שעות, כדי שיהיה לי כח ללמוד אחר כך תורה! והנה נכנס הוא למטתו לישן, נרדם, ולאחר זמן קצר אשתו או אחד מבני ביתו הרעיש והפריע את מנוחתו. מצוי וטבעי מאד שדבר זה יגרם לקצף ולעצבנות, ובפרט כשמחשבתו לכאורה צודקת: איך לא חשו לבטלני מתורה?

וכמו כן, אדם מבקש מבני ביתו להכין לו האכל בזמן, כדי שלא יגרם לו בטול זמן או בטול תורה, ולא עשו כרצונו, דבר הגורם לכעס.

או כמו כן מצוי מאד שיכעס האדם כאשר בא הוא לניח ואז דוקא השכן החליט לקדח בקיר בקול רעש גדול, או השכנים מלמעלה מפריעים ביותר, או ילדי השכונה משחקים מול חלונות ביתו וכיוצא, ובכך הפרעה מנוחת האדם, ובפרט כאמור שבשל כך נטרד הוא מלמוד תורה ומתפלה כראוי.

יסוד גדול עלינו לדעת :

לא מה שאנו מבינים ורוצים לעשות נחת רוח ליוצרנו, הוא מה שהקדוש-ברוך-הוא רוצה לקבל את הנחת מאתנו. הרבה פעמים הנחת שהוא רוצה לקבל מאתנו הוא לא מה שאנו רוצים לתת לו, אלא מה שהוא מבקש מאתנו, ומה לנו לעשות אם לא לכבד את רצונו?

הלא תבין, שרצונו יתברך ממך זה עתה שיתמודד עם נסיון הפעס שלך, על כך שעוררוך משנתך, או על שלא הכינו מאכלך בזמנו, וזה רצונו של הבורא ממך, וחשוב לו יותר אפוק פעסך מתוך אמונה שאין עוד מלבדו יותר מאת אשר היית משיג בלמודך אחר שנה או אחר אכילה זו.

והדבר הוא פשוט, שהרי אין שום הגיון שיחפץ ה' שעתה תכעיסנו בכעסך על מנת שתצטין לו לאחר מכן בלמודך, פשוט הוא שרצונו שיתגבר עתה על הנסיון העומד בפניך.

אין אנו יכולים להחליט להקדוש-ברוך-הוא מה לדרש מאתנו, אין ברשותנו לתת לו מה שאנו רוצים כשהוא רוצה אחרת.

נכון, יש כללי התורה מהו רצון ה' מאתנו, ואנו צריכים להשתדל בהם. אבל אם אנו רואים שקורה לנו, שלא לרצוננו, דבר לא צפוי, סימן שפעת זה רצונו מאתנו.

וכמה נחת רוח יעשה אדם לבוראו כשיחשב: "רבנו של עולם, רציתי לעשות נחת רוח לפניך בעסק התורה לאחר השנה ולאחר האכילה, ועכשו שאני רוצה שרצונך והנחת שלך שיפריעו לי מהשנה, או שלא זכינו את האכל בזמן, ובכל זאת שלא אכעס, אדרבה ואדרבה, אעשה רצונך כרצוני".

זהו דרך אמתית שיכולה למנע אדם מהרבה פעס ומריבות, והוא כלל "בטול הרצון" הנאמר ב"אבות"- "בטל רצונך מפני רצוני", לבטל רצוננו במקרים שקורים לנו, ולראות שכלם בהשגחה פרטית, ולתאם עבודתנו אליו, כפי רצונו המתגלה אלינו במקרה המפתיע אותנו, שאינו כלל לפי תכניותינו, אבל הוא לפי תכניתו יתברך, כך שאל לנו לכעס ולהתמרד עם המניעות החוסמים בפנינו אף את עבודתו יתברך, והארכתי בזה לעיל בפרק זה באות לו, בהסבר ובספורים נפלאים.

הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל, באשר בתו היחידה היתה בימי נעוריה והיתה חולה אנושה ונוטה למות, שעה ששעותיה היו ספורות, נתישב לכתב תשובה מסבכת

בהלכה לשאלה שעמדה על הפרק בקהלה אחת, ונמוקו עמו: מאחר שראה שקצה קרב, ואז לא יוכל לענות על השאלה למשך כל ימי השבעה, לכן הזדרז לכתב בפעות האחרונות כדי שבני אותה קהלה לא יצטרכו להמתין שבוע ימים. ("לשכנו תדרשו")

מז. חזק באמונה למתנסים באבוד יקיריהם

רבים מהמאבדים יקיריהם נשארים לפעמים שנים במצב רוח קודר ונשקעים במקרה שחרה, ופעמים רבות פוגע הדבר עד חסר תפקוד לצרכים המינימליים.

באמת קשה מאוד לרדת לעמק כאבם של ההורים השכולים או של בני הזוג המאבדים את בן זוגם, אולם עליהם להתבונן ברוחמים הרבים הנגרמים להם כתוצאה מכך.

ראשית יש להתבונן בדברי הגמרא (ברכות ה' ע"ב) המספרת על רבי יוחנן ששכל עשרה בנים, וכשנפטר לו בנו האחרון, קברו, והשאיר עצם קטנה ממנו בכיסו. וכשהיה הולך תמיד לנחם אבלים, היה אומר: זהו עצם מבני העשירי, ולכן תתנחמו גם אתם מצרתכם.

כמו כן יש לנו לומר, רק אותם שפולים יכולים לנחם שפולים אחרים, ואם יד ה' פגעה בכם, הרי שיש בכם את הכח וההזדמנות להיות מגבוריו, מנאמניו וממקבלי גזרותיו, ולשמש דגמה של אמונה ובטחון משלם בה', ואם בכם בחר ה' ליסורכם הרי שאתם ראויים לקדש שמו ומחזקים די הצורך לכך. ועליכם להתחזק באמונה ובשמחה, ולהראות לה' יתברך ולעולם פלו את חזק אמונתכם בה', ומכם ולמדו אותם חסרי כח וחלושי הלב, והיה זה שכרכם, מלבד השכר הפשוט על יסורים אלו שמועילים לעצמכם, להיות נקיים לפני ה' ואהובים לפניו.

וכמו שמצינו, כשנחם משה רבנו לאהרן על מות בניו, ותגובת אהרן היתה: "וידם אהרן", שקבל דין שמים בשתיקה. ואומר המדרש: בזכות וידם אהרן, שלא הרהר על ה' יתברך, זכה שנתחד עמו ה' בדבורו עמו פרשת שתויי יין (רש"י ויקרא י"ג). ונדאי כמו כן גדול שכרם של המקבלים בדומיה ובאמונה. ובזאת יבחנו אם אכן קבלו את יסוריהם בשמחה-כאשר חוזרים למהלך חיים רגיל, ומעפתה מתקשרים עם הקדוש-ברוך-הוא ביתר שאת ודבוקים בו יתברך יותר, הרי שהיסורים עשו את תכלית רצון גוזרם, ובכרט כשהיה אסונם באפו שהשיבו נפש

בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם בְּטֶהְרָה לְלֹא חֲטָא, וַיַּחְשְׁבוּ בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֵלֹהִים לְעַתִּיד
לְבוֹא בְּתַחֲנִית הַמֵּתִים כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי הַרַמְ"ק וְהִנֵּה לָךְ דְּבַרְיוֹ.

כְּתַב בְּסִפְר "שְׁעוֹר קוֹמָה" לְרַבְּנֵי הַרַמְ"ק ז"ל (בַּהֲשַׁגְחָה ז'): בְּגִמְרָא בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת
(פֶּרֶק קמ"א) אָמְרוּ: אִם הָיוּ לוֹ בְּנִים וַיִּמְתּוּ-הֵינָה הֵם יְסוּרִין שְׁל אֶהְבָּה, וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ
בְּנִים כָּל־הֵינָה הֵם יְסוּרִין שְׁאִינִם שְׁל אֶהְבָּה. וְהַעֲנִן, שְׁיֵשׁ יְסוּרִין שְׁהֵם עַל עוֹוֹן,
וּפְעָמִים בָּאִים בְּאֶהְבַת ה' וּבְחֻמְלָתוֹ עַל הָאִישׁ הַהוּא שֶׁנִּתְחַיֵּב הוּא עֲצָמוֹ מִיָּתָה,
וּמִתְכַפֵּר לוֹ בְּמִיתַת בְּנָיו, וְלִכְּוֹן יִתֵּן לוֹ בְּנִים וַיִּמְוֵתוּ בְּיַד פְּשָׁעוֹ וַיִּכְפְּרוּ עוֹנוֹתָיו, וְהָרִי
אֵלֹהִים הֵם נִשְׁמוֹת גַּם הֵם מִצָּדָם שְׁהָיוּ רְאוּיוֹת לְהַסְתַּלַּק אֶל הַזְּמַן הַנוֹעֵד הַהוּא
לְסַבַּת הַגְּלָגוּל, וְגִזַּר חֻכְמָתוֹ עַל הַנְּשֻׁמָה הַהִיא שֶׁתְּבוֹא-כְּבָן-לְאִישׁ הַהוּא. וְהָאִישׁ
הַהוּא-אִם חָיֵב מִיָּתָה כְּמָה פְּעָמִים, יִתֵּן לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּנִים אֵלֹהִים, וּבְמִיתַת
כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם יִקְבַּל צַעַר מֵר כְּפָנוֹת וַיִּכְפֹּר עָלָיו כְּבָל אֶת הַמְּוֵת, וְהֵם-
מְזַבְּח כְּפָרָה. וְהֵינּוּ יְסוּרִין שְׁל אֶהְבָּה עַל כְּמָה דְרָכִים: הָאִי-שְׁפֹרְעַ חוּבוֹ וּמִתְכַפֵּר.
הַבִּי-חֲזָרָה בְּטֶהְרַת אוֹתָם הַנְּשֻׁמוֹת, כְּשֶׁחֹזְרִים בְּטֶהְרָה לְשָׁמַיִם בְּלִי עוֹוֹן. הַגִּי-
לְתַחֲנִית הַמֵּתִים יְקוּמוּ וַיַּחְשְׁבוּ לְבָנָיו. הַדִּי-שְׁזוֹכָה בְּחַנוּכָם בְּמִצּוֹת, מֵה שְׁאִין כּוֹן
מִי שְׁמֵתִיסַר בְּמָה שְׁאִין לוֹ בְּנִים, שְׁאִינוֹ זוֹכָה בְּשׁוּם אֶחָד מֵאֵלֹהִים. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.
וּמוֹבָא זֹאת גַּם בְּסִפְר "אֵילִימָה" (עֵין כָּל תַּמַּר ה' פֶּרֶק ל"א).

* * *

עַל הַצְּדִיק רַבִּי נַחוּם מֵהוֹרְאֵדְנָא זצ"ל מְסַפֵּר (בְּסִפְר "תּוֹלְדוֹת מַנְחֵם" עַמ' קד) כִּי פָּגְעָה בּוֹ
מִדַּת הַדִּין פְּעָמִים רַבּוֹת, כִּי מֵתוּ בְּנָיו יוֹצְאֵי חֲלָצִיו עַל פְּנָיו, וַיִּצְטַעַר הַצְּדִיק מְאֹד.
אִף אִם חֵיָה נְפֻשׁוֹת רַבּוֹת בְּתַפְלָתוֹ-נִפְשׁ בְּנָיו לֹא חֵיָה. וַתִּתְאַוֵּן עָלָיו אֲשֶׁתּוֹ
הַרְאֵשׁוֹנָה בְּמַר נִפְשׁ-וַיִּגְדֵם הַצְּדִיק וַיִּקְבַּל בְּאֶהְבָּה וְלֹא עָנָה דְבַר. אַךְ אַחֲרֵי אֲשֶׁר
עָבְרוּ יָמֵי הָאֵבֶל, דָּבַר עַל לְבָה דְבָרִים טוֹבִים, דְּבָרֵי נַחוּמִים, וַיֹּאמֶר: הַטּוֹב אֲנִי
מֵאֲהָרֹן קְדוֹשׁ ה' אֲשֶׁר מֵתוּ בְּנָיו הַצְּדִיקִים נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּחַיָּיו, אוֹ הַטּוֹב אֲנִי מֵרַבִּי
יוֹחָנָן שְׁמֵתוֹ עָלָיו עֲשָׂרָה בְּנִים?! הֲלֹא קָרָאת בְּ"צְאִינָה וְרֵאִינָה" מֵאֲמַר חוֹז"ל "דִּין
גְּרָמָא דְעֲשִׂינְרָאָה בִּיר", בְּקֶרְוֵי ה' יְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ, וְזֹאת הִיא לָנוּ
לְכַפֵּרַת עוֹוֹן, כִּי רַבּוֹת חֲטָאנוּ לְפָנָיו. מְלַבֵּד זֹאת, נִגְלוּ לָהּ כָּל תַּעֲלוּמוֹת עַד סוֹף כָּל
הַדּוֹרוֹת, וְלוֹ יָדַע כִּי מִיוֹצְאֵי חֲלָצִיהֶם פְּרִי צְדִיק פָּרַח שׁוֹשָׁן וְעַנְפֵי הַדָּס, אִז לֹא בָּא
הַפּוֹרַת עֲלִימוֹ, אִךְ גְּלוּי וַיְדוּעַ לְפָנָי כְּסָא כְּבוֹדוֹ כִּי לֹא יֵצֵא צְדִיק וְקְדוֹשׁ מִמְעִיָּהֶם.
בְּרוּךְ הַמְּקוֹם שֶׁלְקַחֵם הַשְּׁמִימָה וַיִּקְטֹּפֵם בְּעוֹדָם בְּאֶבֶם, וְעֲלִינוּ לְקַבֵּל בְּאֶהְבָּה
וּבְרָצוֹן אֶת מוֹסַר ה' וְלַהוֹדוֹת לְשִׁמּוֹ כִּי בְּנֵינוּ יוֹרְשֵׁי גֹן עֵדֶן הֵם (ב"ק ל"ח), וְתִשְׁבַּע
בְּצַחְצַחוֹת נְפֻשָׁם בֵּין צְדִיקֵי עוֹלָם וְנִשְׁמָתָם תִּתְעַנֵּג עַל נַעַם ה'. יְהִי שְׁמוֹ הַגְּדוֹל
מְבָרָךְ.

כְּאֲשֶׁר מֵת עַל הַצְּדִיק בְּנוֹ הַשְּׁבָעָה עֲשׂוֹר, רַחֲמָנָא לְצַלוּ, בָּאוּ רַבִּים לְנַחֲמוֹ. וְכֵה הָיָה
דְּבָרוֹ: כִּי הָאִישׁ הַמֵּאֲמִין וְהַחֲרָד עָלָיו לְקַבֵּל בְּאֶהְבָּה אֶת כָּל הַיְסוּרִים וְהַצָּרוֹת
הַבָּאִים עָלָיו, וְעוֹד הוּא צָרִיךְ לְשִׁמּוֹת עֲלֵיהֶם, כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ, וְזֶהוּ

סימן טוב לו. בכל זאת עליו לבקש את ה', כי לימים הבאים לא יביא עליו ה' עוד צרות ויסורין, אולי, חס וחלילה, יחלש פח בטחונו. ואמר, למשל, אם יתרחב מסחרו של איש, אז ירוה נחת. בכל זאת, האיש המבין ישמר מזה, כי לפעמים מרב התרחבות והתפתחות מסחרו יוכל לבוא במצוקת כסף ולעשות שמיתה לנושיו. ובדרך זו באר את דברי בן ישי (תהלים כה, טז) : "צרות לבבי הרחיבו"-הצרות נתנו הרחבה ללבי, כי זהו סימן טוב לי, בכל זאת אתחנן לפניך כי לעתיד "ממצוקותי הוציאני"-תשמרני לבל אבוא, חלילה, לידי מצוקה.

האדם אינו חיב אלא לקיים את מה שצויתה עליו התורה, ובמקרה דגן חובת האב היא לעסק בפרקה ורביה-להנשא ולהוליד בנים. ובין אם הבנים חיים ובין אם לאו-יקבל את שכרו, והקדוש-ברוך-הוא עושה מה שהוא חפץ לטובת האדם. ודעו, כי גם אם הלך הון לעולמו, הוא לא נאבד מן העולם. כשם שאם הון עקר מקום מגוריו לעיר רחוקה עדין לא נגרע מאומה מהיותו בנו-אף כאן, וסופו של דבר שההורים יתקרבו אל בנם ויהיו עמו בעולם הנצח שנים אין ספר.

זאת ועוד, יתכן שאלו היה הנפטר נשאר בעולם, היה סובל מצער וממחלות שונות, ואפשר שהיה סוטה, חס וחלילה, מדרך הישר, ואז היו ההורים מעדיפים את העדרם מן העולם על פני מציאותם העגומה. עתה בטוח הון מכל נזק ופגע, ובמותו יצאו לקראתו להגן עליו מכל צר ומסטיין כדי להכניסו לגן עדן.

כיון שכך-מדיע להרבות בבכי יותר ממה שקבעו חז"ל (מועד קטן כז) "שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים לתספרת", ולעבר על דברי חז"ל ולהעניש על כך? ואין כל תועלת ברבוי הבכי, כי את אשר נעשה אין להשיב, ואין לאדם לעשות אלא את צווי ה', כי לשם כך בלבד באנו לעולם, והי' הטוב עושה את מה שהוא חפץ בעולמו. (מובא ב"לקח טוב")

לאחר ה"שבעה" מפטירתו של ר' אברהם זצ"ל, בנו העלוי של ה"חפץ חיים", כשה"חפץ חיים" הסתגר במדרו, שמעוהו אומר: שטן, שטן! רצונך להפריע לי באמצע עבודתי בחבור ה"משנה ברורה"-לא אשמע לך! הריני ממשיך בעבודת הקדוש!

כאשר חזר בעל ה"דברי חיים" מצאנו זצ"ל מהלונת בנו אריה לייבש"ל [שנפטר בגיל שבע שנים והלונתו היתה בשעת בקר מקדמת לפני תפלת שחרית], אמר את הדברים דלהלן:

הולך אדם לתמו לדרך ולפתע הוא חש במכה חזקה בגבו. הוא פונה אחורה כדי לראות מיהו המכה. הוא נוכח לדעת כי ידיד נפשו הוא אשר נתן לו את המכה פאות אהבה וחבה. אין ספק שגם אם מתחלה סביר היה לכעס על

המכה-עֵתָה יִקְבַּל זֹאת בְּאֵהָבָה, וְאֶדְרְבָּה, יִשְׁמַח עַל גְּלוּי הַחֲפָה שֶׁל יְדִידוֹ-
אוֹהָבוֹ. אֵף אֲנִי-הוֹסִיף בְּעַל הַ"דְּבָרִי חַיִּים", וְאָמַר-קִבְּלֵתִי הַיּוֹם מִכָּה אֲיַמָּה.
כִּאֲשֶׁר הִתְבוֹנַנְתִּי מִמִּי קִבְּלֵתִי מִכָּה זֶה, אֲמַרְתִּי לְעֶצְמִי: הֲרִי הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵּךְ
הַפְּנִי, הַבּוֹרָא שְׂאֲנִי כָּל כֶּךָ אוֹהָבוֹ. אִם כֵּן, בּוֹדֵאֵי אֶקְבַּל זֹאת בְּאֵהָבָה וְשִׂמְחָה.

בְּסִימּוֹ דְּבָרִים אֵלֶּה פֶּתַח מִיָּד בְּעִבּוּדַת הַקֹּדֶשׁ בְּתַפְלַת שְׁחָרִית וְהַכְרִיז בְּקוֹל:
"הוֹדוּ לֵה' קְרָאוּ בְּשִׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתַי, שִׁירוּ לוֹ זִמְרוּ לוֹ..." (מוֹבָא
ב"ילקח טוב")

מח. דרך האמונה למתנסים בכך שלא זכו להפקד

אוֹמְרִים חַז"ל: מִפְּנֵי מָה הָיוּ הָאֲמָהוּת עֲקָרוֹת? מִפְּנֵי שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
מִתְאַוָּה לְתַפְלָתוֹ שֶׁל צְדִיקִים.

כִּדָּאֵי לוֹ לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְצַעַר אֶת הָאֲמָהוּת, לְלֹא שׁוֹם עֲוֹן וְעוֹל בְּכַפֵּס, פְּשׁוּט
רַק כְּדִי שְׂנַח לוֹ וּמִתְאַוָּה הוּא כְּבִיכּוֹל לְתַפְלָתוֹ, שֶׁכְּמוֹכּוֹ, בְּסוּף הַכֹּל הַתַּפְלָה הִיא
לְתוֹעֵלַת הַמִּתְפַּלֵּל.

אִם כֵּן, אֵין לָנוּ שׁוֹם יַחֲסִיּוֹת בְּעַרְכֵּים, מָה שְׁוֶה יוֹתֵר מִמָּה; לָנוּ נִרְאָה שְׂוֹדָאֵי מָה
יוֹתֵר טוֹב מֵאֲשֶׁר יֵשׁ לְאָדָם בְּנִים וּבָנוֹת סָבִיב לְשִׁלְחָנוֹ, וְאֵלוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
אוֹמֵר: לִי יוֹתֵר חָשׁוּב שֶׁתֵּשֵׁב כֶּךָ בְּבִיתְךָ לְלֹא נֶפֶשׁ חַיָּה, וְרַק בְּשִׁבִיל שְׁתָּרִים אֶת
עֵינֶיךָ אֵלַי, וְצַעַר זֶה וְעִגְמַת נֶפֶשׁ זֶה תִּגְרַם לְךָ לְהִיּוֹת קָשׁוּר עִם ה' בְּלֵב נִשְׁבָּר, וּמִתּוֹךְ
אֲמוּנָה וְקִבְּלַת הַיִּסּוּרִים בְּשִׂמְחָה, וְזֶהוּ הַעֲנֵג הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר שְׂיֵשׁ לֵה' יִתְבַּרֵּךְ מִמֶּךָ.

וְכֵן יִתְבוֹנְנוּ זוּג זֶה כִּמָּה מִתְאַפְּשֵׁר לָהֶם בְּכֶךָ לְהַרְבּוֹת מַעֲשֵׂי חֶסֶד וְצְדָקָה, מָה שְׂאֵין
מִזְדַּמֵּן לְמִטְפָּלִים.

וְכֵן יֵשׁ לָהֶם לְהִתְבוֹנֵן בְּדְבָרֵי הַ"חֹבֶת הַלְּבָבוֹת" שְׂאוֹמֵר, שֶׁתִּמִּיד צָרִיךְ לְרְאוֹת אֶת
הַצַּד הַטוֹב שֶׁבַּיִסּוּרִים.

וְלָכֵן, יִתְבוֹנְנוּ כִּמָּה סוּבְלִים אוֹתָם שְׂאֲמָנָם זְכוּ לְהַפְּקֵד, כִּמָּה דְּאָגוֹת, עִגְמַת נֶפֶשׁ,
עֶצְבִּים, מִתְחִים לְאֵין סוּף מְבַרְיאוֹתָם וּשְׂמִירָתָם, עֲמַל פְּרִנְסָה יָמִים וְלִילוֹת,
לְגִדְלָם, לְכַלְכָּלָם, לְהַלְבִּישָׁם, וּלְהַמְצִיא לָהֶם כָּל צְרִכֵיהֶם, וּבְיוֹתֵר לְבִסּוּף לְהַשְׂיֵאֵם
אֲשֶׁה. וּבְקַצּוֹר, עַד סוּף יָמָיו שֶׁל אָדָם מְלֵא הוּא מְדַאָּגוֹת מִבְּנָיו וּבְנוֹתָיו.

וְסַפּוֹר נוֹרָא רְאִיתִי בְּ"תוֹלְדוֹת הַחֲפָץ חַיִּים": עוֹד לְפָנַי שְׂשִׁים שָׁנָה בָּאוּ זוּג לְפָנַי
מִרְן הַ"חֲפָץ חַיִּים", וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁלֹּא זְכוּ לְהַפְּקֵד.

ענה להם: מי אמר שבדור שפנה כדאי בכלל להביא ילדים לעולם? דור שחננו הילדים בספנה, גדולם קשה, בן קום באביו, בת באמה, וכי, דור שהצלחת חנוך הילדים פרוך בהמון מסירות נפש. ואם כן, מי אמר שנוכל לבצע חובתנו פראוי בחנוך בנינו, ולא נתבע על מחדלינו. ואם כן, בסך הכל אוילי יותר טוב כך ללא ילדים...

זאת אמר ה"חפץ חיים" אז-ומה נאמר היום!?

לך ושאל ברחובה של עיר, וראה כמה הורים רבים אומרים על ילדיהם שלא הצליחו וסרו מדרך הטובה: והלואי ולא הייתי מביאו לעולם. אפטר לספר את אותם בתיים שזכו שכל בנייהם ובנותיהם הולכים בדרך ה'. אנו בדור שהחנוך קשה ומאכזב מאד.

ולכן, לעולם ישמח האדם במצבו. וכמו שהביא ה"חובת הלבבות" (בסוף שער הביטחון) בשם החכם שאמר: "מעולם לא קמתי ממטתי ורציתי מצב אחר ממה שהייתי שרוי בו".

ביום היארצות המקבל של רחל אמנו, ביי"א מרחשון בלילה, בא רבי חיים שמואלביץ והתפלל על קברה של רחל אמנו, והנה נשמע באזניו מהצד השני קולה של אשה חשוכת בנים אומרת ומתחננת: "אמא רחל! הרי את בעצמך הרגשת את הטעם המר הזה בלי בנים, רחמנא לצלן. אם כן, אנא, אמא, המליצי טוב בעדי שאפקד בזרע של קימא..." מיד כששמע רבי חיים תפלה זו, התרגש מאד ואמר: "בטוחני שתפלה זו נתקבלה במרומים, ובשנה הבאה אני רוצה לשמש סנדק בברית זו". הוא בקש לברר מי היא אותה אשה, וכך היה-לשנה הבאה שמש כסנדק אצל אשה זו. (ספר הזיכרון)

מט. דרך האמונה למתנסים בגדול ילדים פגועים

"ושבתי אני ופראה... והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם" (קהלת ד, א). אומר ר' יהודה במדרש: אלו הקטנים הנגנזים בחייהו בעון אבותם בעולם הזה, ולעתיד לבוא הם עומדים בצד חבורה של צדיקים.

בפשטות מתכונן המדרש לאבות המשפלים את בנייהם הפעוטים, אבל לשון "הנגנזים בחייהם", אומר הגר"ש ואזנר שליט"א, רומז לילדים אמללים

הפגועים בגוף או בנפש שלא זכו לבוא בחברת בני אדם בעולם הזה, והם נגנזים בבתייהם ומתנזנים והולכים, וחייהם אינם חיים.

ואכן, נוראים הם חייהם של אותם עשוקים, הנדכאים והנאנחים, המזילים דמעות ואין להם מנחם! מי יכול לנחם נשמות אלו הזועקות ממאסר פלאם מגופם המגבל: מה נשתנתה נשמתו שפך באתי לעולם פגום בגוף או בנפש?! "ואין להם מנחם"-אין אדם בעולם שיכול להשיבם דבר במבט המגבל והמצמצם של בשר ודם. רק הקדוש-ברוך-הוא, רבון כל המעשים, אדון כל הנשמות, יודע על מה ולמה.

ולפי גדל אמללותם-כן גדול שכרם של אותם שגזדמנה מצוה לזדם וביכלתם להעניק לאותם עשוקים קרטוב של נחמה. אותם רחומי לב המוכנים לנחם נשמות טובות ומיסרות אלו, אותם המוכנים לתת להם מסגרת לחיים, לטפחם ולשקמם, לקדמם ולחשלקם, ובכך לנגב דמעות אשר אין להם מנחם-הרי אין ערך לשכרם!

דומה כי הוריהם ובני משפחת "הקטנים הנגנזים בחייהם" וכל המתעסקים בטפוחם ושקומם יוכלו לשאב תקוה ועידוד ולקבל פצוי על עגמת נפשם בהמשך דברי המדרש-"ולעתיד לבוא הם עומדים בחבורה של צדיקים". (מתוך ילקוט "לקח טוב")

הנאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א מביא תשובה על שאלת אם לילד נכה מדוע ארע לה קף.

מצאנו ב"ילקוט שמעוני" (סדר "כיתשא" רמז שצח): משל למלך שהיה חיב לו אחד מאה מנה. שלח אליו שליח וכו' היה מצר. מה עשה המלך? עמד בלילה ונטל כיס ובתוכו מאה מנה וזרקו דרך החלון, ואחר כך שלח אליו אחר וכו'. בא ופרע לו. נמצא זה פורע חובו-והמלך נוטל את שלו. כך הבריות-עשה אדם עברה שחיב עליו מיתה, והקדוש-ברוך-הוא ממתין לו עד שישא אשה, והוא מוליד בן ראשון, ושני, הקדוש-ברוך-הוא חוזר ונוטלו ממנו. נמצא זה פורע חובו-והקדוש-ברוך-הוא נוטל את שלו, והגוף במקומו. עד כאן.

וכתב בפרוש "עץ יוסף", הובא בסדר "אוצר התפלות" (דף טז) על הפרק "רננו צדיקים" (תהלים לג), שזוהי הכונה בפסוק "אוהב צדקה ומשפט, חסד ה' מלאה הארץ": השם יתברך משפיע לאדם טובות וברכות מצד הרחמים והחסדים, אך בחשאי, מפני הדין. אחר כך, באשר יתגבר הדין, שולח המקטרג ונוטל מאתו החוב הזה. וזהו "אוהב צדקה ומשפט"-רוצה לומר, מתחלה צדקה, ואחר כך משפט.

הורים אשר נולד להם, רחמנא לצלן, ילד בעל מום, יקל סבלם בהפירם כי ילד זה טובה הוא למשפחה כלה, ושכרם רב על הביאם לעולם הזה ילד שמתקן פה

תקונו. וכבר תמה בהגהות הסמ"ק, משום מה מחללים שבת על ילד שראשו מרצף שונדאי ימות, הרי ידוע הכלל של "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", והיכן השבתות הרבות של זה שראשו מרצף? ותירץ הגהות הסמ"ק בשם ר' אליהו בעל שם, שפידוע כל משפחה ועיר נדונות לפי הרב, ואם רבם צדיקים-נדונים כלם לחיים. ואם כן, בעבור ילד או חולה זה שראשו מרצף יזכו כלם לחיים, מאחר והוא צדיק גמור. נמצא שפעמים רבות נותן הקדוש-ברוך-הוא חיים אף לאלו שאינם זכאים לכך בזכות חולה או ילד בעל מום הנמצא במשפחתם כשמשפלים בו במסירות.

ואיוב היה מנחם כל בעלי כשלו. כשהיה סומא בא אצלו, היה מנחמו ואומר לו: אם היית בונה בית, לא היית רוצה לפתח לו חלונות? כך עתיד הקדוש-ברוך-הוא להשתבח בך, שנאמר (ישעיה לח, ה): "אז תפקחנה עיני עורים" (ולקוט איוב ד). כלומר, איוב היה מנחם את בעלי המומים והיה אומר להם: הרי כל בנאי חפץ לפתח חלון לביתו, ובנדאי הקדוש-ברוך-הוא רצה לפתח גם לך עינים, ומה שלא עשה כן הוא לטובתך, כדי שתתקו מה שקלקלת בעבר, ואם תצדיק עליך את הדין ותכיר בכך שלטובתך אתה סומא, ישתבח בך השם ותברך.

לגאון מוילנא נפטר בת לפני חפתה. לאחר כמה ימים באה אליו אמו בחלום ואמרה לו: אם היית יודע מה שזכית על ידי שקבלת את הדין, היית רוקד בלגינתה יותר מחפתה.

המדרש אומר: ארבע תשוקות הן: אין תשוקתה של אשה אלא לאשה, שנאמר (בראשית ג, טז) "ואל אישך תשוקתך"; אין תשוקתו של יצר הרע אלא על קין וחבריו, שנאמר (בראשית ד, ז): "ואליך תשוקתו"; ואין תשוקתו של גשמים אלא על הארץ, שנאמר (תהלים סח, ז): "פקדת הארץ ותשקקה"; ואין תשוקתו של הקדוש-ברוך-הוא אלא על ישראל, שנאמר (שיר השירים ז, זא): "ועלי תשוקתו" (ב"ר כ.).

הגר"א מוסיף תשוקה נוספת: באשר אדם נלקח לבית עולמו ורואה כמה אפשר לזכות בעולם הבא באמצעות זה העולם, נכנסת בו תשוקה לרדת שוב, והוא מוכן לסבל כל היסורים שבעולם בכדי שיוכל לזכות לזה. וזה שאמרו חכמינו ז"ל: דבר אחר "דום לה" והתחולל לו" (תהלים לו, ז)-צפה להקדוש-ברוך-הוא, דכתוב (איכה ג, כז): "טוב ויחיל ודומם וגו'", ואומר (תהלים מב, יב): "הוהילי לאלקים"-אם הביא עליך יסורין, אל תהי מבעט בהן, אלא הוי מקבילן כחוללים [מלשון חליל].

ספר הגאון ר' יצחק זילברשטין שליט"א: בשכנותו של המהר"ל מפראג היה גר ילד חרש-אלם בן שמונה אשר לא ידע ולא הבין מאומה. פעם אחת הגיעה לפני המהר"ל שאלה קשה ביותר על פשרותו של עוף. בקש המהר"ל לקרא לאותו ילד ושטח בפניו את השאלה. משסיים המהר"ל את דבריו, פתח האלם את פיו, ולהפתעת הכל פסק את ההלכה ומת.

פֶּשֶׁרוֹ שֶׁל דָּבָר, אָמַר אַחַר כֶּף הַמַּהֲרָ"ל, כִּי בִּילָד זֶה נִתְגַּלְגֵּל נִשְׁמָתוֹ שֶׁל גְּדוֹל פְּלוֹנִי אֲשֶׁר חֵי בַתְּקוּפָה שֶׁלְפָנֵיהֶם. גְּדוֹל זֶה הַקִּפִּיד תַּמִּיד שֶׁלֹּא לִפְסֹק שְׂאֵלוֹת בַּהֲלָכָה מִבְּלִי לַעֲנֹן הַיֵּטִב בַּדָּבָר. רַק פֶּעַם אַחַת אָרַע שֶׁבָּאָה לִפְנֵינוּ שְׂאֵלָה בְּעֶרְבֵי שַׁבַּת בְּשִׁעָה מְאַחֲרֵת, וְאִזּוֹ פֶּסֶק הָרַב מִבְּלִי לַעֲנֹן כְּדָרְכּוֹ. כִּי אֲשֶׁר נִפְטָר וּבָא בְּפָנַי בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, נִמְצָא שֶׁמְקַרְהָ יָחִיד זֶה הֵנָּה פְּגָם בְּשִׁלְמוֹתָיו. אִי לִכְךָ בִּקְשׁ הָרַב לְרַדֵּת לַעֲוֹלָם הַזֶּה עַד שֶׁתִּזְדַּמְּנוּ לוֹ שׁוֹב אוֹתָהּ הַשְּׂאֵלָה. בִּקְשָׁה נֹסֶפֶת הִיָּתָה לוֹ, וְהִיא- שֶׁיֵּרָד בְּאִפְנוֹ שֶׁלֹּא יוּכַל לַחֲטֹא. שְׁתֵּי בִקְשׁוֹתַי נִתְקַבְּלוּ: הוּא יֵרֵד חֲרַשׁ-אֵלֶם עַד שֶׁנִּשְׂאֵל אֶת הַשְּׂאֵלָה, וְאִזּוֹ שָׁבָה נִשְׁמָתוֹ לְצוּר מְחַצְבֵּתָהּ.

הוֹסִיף הַגַּר"י זִילְבֶּרְשְׁטִין שְׁלִיט"א וְצִיָּן, שֶׁכָּל הַיְלָדִים הַפְּגוּעִים הֵנָּם גְּלוּל שֶׁל נִשְׁמוֹת צְדִיקִים גְּדוֹלִים בְּמִיָּחַד אֲשֶׁר נִתְּנָה לָהֶם הָאֶפְשָׁרוּת לְרַדֵּת וּלְתַקֵּן. ("לִקְחָ טוֹב")

שֶׁכֵּנָה שֶׁל אִם שְׁנוֹלָד לָהּ תִּינוּק עִם תְּסַמְנֵת דָּאוֹן, הַצִּיָּקָה לָהּ וְאִמְרָה: "עֲכָשׁוּ רוּאִים אֶת פְּרָצוּפֵי הָאֲמָתִי. בְּמִשְׁךָ כָּל הַשָּׂנִים הַעֲמַדְתָּ בְּפָנֵינוּ פְּנֵי צְדָקָת. עֲכָשׁוּ שְׁנוֹלָד לְךָ יֶלֶד כְּזֶה, הִרְאוּ לָנוּ מִשְׁמִים מִי אֵת בְּאִמְת..."

בְּמִצּוּקְתָהּ פְּנִתָה הָאִם אֶל הַמְשָׁגִיחַ הַגָּאוֹן ר' יַחְזִקְאֵל לְוִינְשְׁטִין זצ"ל, וְהַסִּיחָה אֶת מֵר לְבָהּ לִפְנֵינוּ. בְּשִׁמְעוֹ אֶת סְפוּרָהּ, אָמַר לָהּ הַמְשָׁגִיחַ: אֵלּוּ יִדְעֵת כִּמָּה טוֹב לְךָ שְׁנוֹלָד לְךָ יֶלֶד כְּזֶה, הִיִּית יוֹצֵאת לְרַחוּבָה שֶׁל עִיר וְרוֹקְדָת מֵרַב שְׂמַחָה...

* * *

הוֹרִים שְׁנוֹלָדָה לָהֶם בֵּת עִם תְּסַמְנֵת דָּאוֹן, פָּנוּ אֶל הַגָּאוֹן ר' יַצְחָק זִילְבֶּרְשְׁטִין שְׁלִיט"א בְּשְׂאֵלָה מָה עָלֵיהֶם לְתַקֵּן בְּמַעֲשֵׂיהֶם, הוֹאִיל וּבְרוּר לָהֶם, שְׂאֵם נוֹלָדָה לָהֶם בֵּת כְּזוֹ, בּוֹדָאֵי יֵשׁ עָלֵיהֶם תְּבִיעָה מִשְׁמִים. הַשִּׁיב לָהֶם הָרַב: "לְתַקֵּן?! הֲרִי זֹז זְכוּת לְקַבֵּל יֶלֶד כְּזֶה, מָה יֵשׁ אִפּוּא לְתַקֵּן?"

[נ. דרך האמונה למתנסים בהפלת נפלים](#)

כְּתַב בְּסִפְר "שְׁעוֹר קוֹמָה" לְרַבְּנוּ הַרַמ"ק ז"ל (אוֹת נד, הַהֲשַׁחַח הַח'): יֵשׁ כִּמָּה מִיָּנִי מִיָּתֶה-הָרֵאשׁוֹנִים הֵם הַנְּפָלִים מִמְּעֵי אִמּוֹן, וְהֵם אוֹתָן הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּתְחַיְבוּ גַם כְּרַת וְגַם מִיָּתֶת בֵּית דִּין וְנִכְרְתוּ פֶּעַם אַחַת, וְעִדְדוּ יֵשׁ לָהֶם לְטַעַם טַעַם מִיָּתֶה-יִתְגַּלְגְּלוּ בְּעֶבְרִים וְיָמוּתוּ. וְכִיּוֹן שֶׁנִּתְחַיְבוּ טַעַם מִיָּתֶה, הֲרִי זֶה טַעַם מִיָּתֶה אֶלֵיהֶם, וְגַם אִמּוֹן

נתחייב באותו צער, גם אביהם שהולידם נתחייב ביסורין אלו, ונמצאו "משפטי
ה' אמת צדקו יחדיו" (תהלים יט, ז).

"מה יתאונו אדם חי גבר על חטאיו" (איכה ג, ט), פירש רש"י בגמרא בקדושין
(פ:): אומר הקדוש-ברוך-הוא, מה יש לו לאדם להתרעם עלי על הקורות
אותו אחרי כל החסד שעשיתי עמו, שהשארתיו בחיים ולא הבאתי עליו
מיתה- "גבר על חטאיו"?! וכי גבר על חטאיו שלא חטא לי ובצדקתו הוא
חי! עד כאן. וזהו שיש לאדם לחשב, שהיסורים הפוקדים אותו במקומו וכי
הרי הם כפר נפש עליו להשאירו בחיים, כי חפץ בו ה' שיחיה.

נא. דרך האמונה למתנסים בצער "השכחה"

מי שהוא בטבע שכחן, שזה גורם לו צער הרבה, שזה נמשך מכח שכחה אשר שר
השכחה ממנה על זה להשפיע מבני אדם למודו וכן מה שצריך לעשות, וזה הצער
שמגיע לו- על ידי זה מתפפרים עונותיו. לכן, עכשו, בדור הזה שנתרבו הקלפות,
לכן נתרבתה השכחה [כי באם האדם מזכר נפשו, הולך ממנו השכחה, כידוע
פרוש הצדיקים "אין שכחה לפני כסא כבוד"- כי גדולה תשובה שמגיעת עד כסא
הכבוד, ומי שעוסק בתשובה כל כך עד שמגיעה עד כסא הכבוד, אז אין לו עוד
שום שכחה].

ולכן, מי שהוא בטבע שכחן, לא יתלה זאת במקרה או בחלשת הטבע או בחלשת
העורקים והעצבים כדרך העולם, הגם כי באמת אלו דברים גורמים השכחה,
כאשר יעיד החוש, אבל עם כל זה ידע וישכיל, כי בשעה שנגזר עליו הצער או
החלשה, חס וחלילה, שבסבת זה נתגלגל ונתהנה לו שכחה, ואם נחלשו, חס
וחלילה, כלי הזכרון, ממילא הוסר חוש וכח הזכרון, שהוא אחד משלשה [ויש
אומרים ארבעה] חושים וכחות שבכלי המוח, ואז באותה שעה נגזר בשמים כמה
פעמים ביום ישפיע אותו, כי כל יום ממספר ימיו הוא ענין בפני עצמו ממש. ואם
האדם משים זה האמונה בנפשו ואומר בכל פעם שהוא בהשגחה עליונה למרק
עונותיו, אז לאחר אריכות ימיו ושנותיו נמתקים ממנו הרבה ענינים בלי שעור,
כי בכל פעם שארע לו צער מהשכחה, מודה לה על זה ומבקש כפרה על עונותיו,
אז מצטרף בהמשך הזמן לחשבון גדול.

וכן אם הולך בדרך וטעה והלך למקום אחר, ואפלו בעיר-שטעה מרחוב לרחוב
או שטעה מבית לבית-יאמין בהשגחה פרטית.

מעשה היה אצל הבעל-שם-טוב זיע"א שטעה פעם אחת ורצה לנגס לאיזה חדר ונגנס למרתף וצה לבודק המזוזות, ושאל אותו איש אחד: וכי באם טועים מחדר למרתף צריך לבודק מזוזות? והשיב לו, כי אין שום מקריות בעולם, ואם כך סבבו בשמים שטעיתי למרתף, מסתמא צריך לבודק המזוזות. כי זה היה דרכו של הבעל-שם-טוב זיע"א-שכל דרכיו היו באמונה פשוטה. (שומר אמונים ח"א עמ' קלג)

נב. "ערום ראה רעה ונסתר"

על האדם להיות חכם בענייני רוחניות לא פחות מהסוחר בענייני מסחרו. כל סוחר פשוט מעדיף להשקיע מעט, וכביכול להפסיד מעט על מנת להרויח הרבה, כי עדיף להפסיד מעט כעת מאשר להפסיד הרבה לאחר זמן.

כן הוא בענין היסורים-ערום ראה רעה ונסתר. פרושו-כשרואה רעה, נמלט על 'נפשו' ועושה תשובה, ולא אומר מקרה, חס וחלילה, כדי שלא יצטרף לקבל 'תזכרת' אחרת, ולרב-יותר חריפה.

ומעשה נפלא לזה מספר על הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל (מובא בספר "עת מלחמה"). המעשה היה עם הגאון ר' דוד אוירבך ז"ל שזכה לשמש להגאון ר' איסר זלמן זצ"ל, ומעשה שהיה כך היה: הגאון ר' איסר זלמן היה הולך מהישיבה לביתו בלויי של הגאון ר' דוד אוירבך, הנזכר לעיל, וכשהגיע לביתו מהישיבה, דרפה של הרבנית היה להכין לר' איסר זלמן פוס חלב על גבי הפתילה, והיה זה ממש צריך גמור לבריאותו, ואמרה לו שישגיח וישים לב שבעוד מספר דקות יוריד לכלי הבשול מעל גבי האש. ומוכן, דהגאון ר' איסר זלמן, בהיותו ראשו ורבו שקוע בתורה הקדושה, שכח מהחלב, ומרב בשול גלש החלב מהסיר ונשפך כלו, ומיד נזכר ר' איסר זלמן דשכח לכבות האש. והגאון עמד רועד כלו מפחד, ואמר לר' דוד: מה זה עשה לי כן האלקים? מה עברה עברתי היום דמהשמים מענישים אותי מיד על המקום? והתחיל לחפש ולחשב בדרכיו, עד אשר נזכר דאולי בשל כן הדבר. כי היה יהודי תימני יושב בפתח היציאה משיבת "עץ חיים", וכך יום היה הרב עובר ונותן לו פרוטה, וכנראה-חשב לעצמו-היום לא שמתני לבי לאותו יהודי ועברתי מבלי לתת לו הפרוטה. ושער לעצמו, דהשוי דהחלב שנשפך היה בשוי הפרוטה שלא נתן, ולכן נענש מדה כנגד מדה. ומיד צנה לר' דוד, הנזכר לעיל, שירוץ ויתן להיהודי את הפרוטה שלא נתן. וכשחזר ר' דוד וספר לר' איסר

זלמן שפגש היהודי ונתן לו הפרוטה, מיד נרצע הגאון זצ"ל והיה שקט בעצמו.
עד כאן הפעשה.

הבה ונתבונן במעשה זה ונלמד לעצמנו איך אדם גדול נגש למצב בחיים, דלא קיים אצלו שום חשבון אחר מאשר חשבון דשכר וענש, ואם נגרם לו נזק, אפלו פעוט כשוה פרוטה, אינו מיחסו למקרה, אלא תובע לעצמו ומיד מתקן הקלקול.

והוא על דרך מה דנעשה בהשבטים בפרשת מקץ (בראשית מב, ט), דהעלילו עליהם דמרגלים אתם, ערות הארץ באתם לראות. והתגובה הראשונה שלהם היתה-לא כיצד נפטרים מהעלילה של הגוי, ולא כיצד מתחמקים ובורחים מהסכנה, דידוע הרי דהיו גבורים גדולים והיו מסגלים לכך, כדאיתא בפרשת ויגש, אלא מיד אמרו (שם כא) : "אבל אשמים אנחנו". ובמצב כזה אין שום עצה לברח, דאף במצב דבריחה אין הם גורמים להוריד האשם מעליהם. וכעת היה כל החשבון שלהם כיצד לתקן את מעשיהם ואיזו התניחות אף מלכות שמים חייבים הם לקבל על עצמם בכדי לתקן החטא. ועלינו ללמד מהם כיצד אנשים גדולים ראו להתניח על כל מעשה ועל כל מקרה, וכיצד היא גישת החיים למצב בו נתבעים משמים על דבר פלוני, ומיד לחשב על מה אנו נתבעים. עד כאן.

פעם תקוף את הסבא מקלם כאב רגלים קשה, והיה מצטער והולך ומעין
למה באתו הצרה הזאת, ולבסוף פשפש ומצא שקצר פעם בהליכתו האטית
להכניס לסכה ולא הלך בזריזות. (המאורות הגדולים)

נג. למתנסים בסבל בלבול מחשבות טורדות ומציקות

נאמר בפסוק (דברים לו, יז-יח) : "ואמר ביום ההוא על פי אין אלקי בקרבי מצאוני
הרעות האלה ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה".

וכידוע אמרת הבעל-שם-טוב: פוחד אני מקללה זו שנאמרה לדור של אחרית
הימים שילקו בחשך של הסתרה כפולה, וכנאמר: "ואנכי הסתר אסתיר"-
הסתרה כפולה.

ומבאר דבריו ה"שומר אמונים": ישנו הסתר פנים שמסתיר ה' פניו מהשגחתו
מהכלל או מהפרט, וממילא נלקים אנו בצרות ויסורים, אלא כאשר יודעים מי
מנח מאחורי המכות הללו-שהלא היא היד הרחמנית של הקדוש-ברוך-הוא-עדין
אנו בתוך הסתרה אחת בלבד שהיא המהוה את עצם היסורים. אולם כשנחשף

אור האמונה ומתעלים ונסתר מאתנו מי מנח מאחורי מכותינו וסבלנו ורואים אנו את יסורינו כמקרה וטבע העולם, זהו הלקוי הקשה ביותר שנקרא: הסתר אסתיר-הסתרה כפולה. אם כן, הסתרה אחת היא המהוה את עצם המכה, והסתרה שניה-מי מנח מאחרי המכה.

אדם שקם על חברו ודקרו במחט עד זוב דם רב ממנו, בודאי שיקום המכה בזעם ובחמה להשיב לו מנה כגמולו, אולם אדם ההולך לרופא ומתאוון על מחלתו, והצעת הרופא אינה אחרת מאשר להזריקו זריקה במחט גדולה וכואבת-מהי תגובתו של החולה לאותו רופא?

"תודה לך, אדוני הרופא, על זריקתך! כמה אני צריך לשלם? צריך לבוא שנית לזריקה או די בזריקה אחת?"

המכה הראשון לקה ללא תכלית או תועלת, אולם האחרון כמו כן לקה, אבל במודעות ברורה שזהו לתועלתו, לרפואתו. המכה הייתה מידו הרחמנית של הרופא. וכמו כן לענן נושאנו-סבל רדיפת מחשבות טורדות-אמנם אין בידך לעצר את ההסתר פנים הראשון ולמנע את ביאת יסוריך מעליך, אולם בידך הדבר שלא ללקות בהסתר הכפול, שהיא ראית פני הדברים כמקרה וטבע העולם, אלא בידך להתבונן, שמנח מאחרי יסורים וסבל המחשבות השוטפות ברצוא ושוב ללא מנוח ידו הרחמנית של הקדוש-ברוך-הוא שפחר בחכמתו הגדולה דוקא ביסורים כאלה לזרך, כי הבנתו הגדולה והנשגבה ראתה לנכון שבכך הוא כבוס נשמתך בדוקא. ולכן, למעשה:

כשנתקף הנך בהתקפת שטף מחשבות דמיוניות, פחדים, חרדות, שכב לך על מטתך או שב בניחותא וברגע במקום שקט, ותתרכז במחשבה כזו: "יודעני, רבוננו של עולם, שמחשבות אלו המשתוללים ומתרוצצים בקרבי הנם שלוחיך, ואתה הרחמן מנח מאחריהם, ואין כאן שום מקריות וטבעיות כלל, כי אין שום כח מלבדך בעולם כלל, ואתה הוא השליט על הכל." ותשתדל להעמיק במחשבה זו ככל האפשר-במחשבה בלבד, אף מבלי להוציא בפה שום הנה, כבר בכך תחלץ בצורה מהירה-לפחות זמנית-מהתקפתך.

מקור הדברים הוא בדברי הבעל-שם-טוב, שקבלה ממנו מסורה ביד תלמידיו, כשנתקף אדם בצרה ואין הוא יכול להחלץ ממנה, אזי אפלו אם לא יתפלל ולא יוציא הנה מפיו אלא יתרכז במחשבה בלבד במחשבת "אין עוד מלבדו"-תכף יפרדו כל פועלי און ממנו.

וכן מובא בספר "תולדות אדם" פרשת ויגש: איתא בספרים הקדושים ובשם הבעל-שם-טוב ז"ל, כי בעת שחס וחלילה הדין שורה על האדם-לא יתפלל על בטול הדינים כי אם במחשבה, כדי שלא יוכל לקטרג המקטרג, חס וחלילה.

וְכֵן מוּבָא בְּסֵפֶר "מְדַרְשׁ פִּינְחָס" (אות קנו) : שְׁמַעְתִּי מִשְׁמוֹ שֶׁל הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל, כְּשָׁבָא עַל הָאָדָם, חֵס וְחֵלִיקָה, אֵיזוֹ צָרָה וְצָר לוֹ מְאֹד-אֵין לוֹ תַקְנָה רַק שְׂיִבְטַח בְּחֶסֶד עֲלִיוֹן בַּל יָמוּט, וְאֵז לֹא יַעֲשֶׂה שׁוּם דְּבָר וְשׁוּם רְפוּאָה כָּל-רַק לְבָטַח, וְאֶפְלוּ שֶׁלֹּא לְהִתְפַּלֵּל לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְלֹא יִלְךְ לְמַקְוֶה וְכִדּוּמָה-רַק לְבָטַח כַּנֶּזְכָּר לְעִיל. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וּמַעֲיֵד הָרַב "שׁוֹמֵר אֶמוּנִים" עַל עֲצָמוֹ (מֵאֵמֶר הַשְּׂנַחַח פְּרָטִית פֶּרֶק ד) : וְאֲנִי הַשֹּׁפֵל הַכּוֹתֵב גַּם בְּעֲצָמִי, בְּחִנְתִּי זֹאת כְּמָה פְּעָמִים, וְהִיָּה לְפָלֵא זֹאת הָעֲצָה מִהַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב זִי"ע, וְהוּא עֲנֵן הַפָּלֵא וְפָלֵא לְמִי שְׂיִזְכְּהוּ ה' לְהִתְחַזֵּק בְּעֵת כְּזֹאת בְּבִטְחוֹן. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְכִמוֹ כֵּן מוּבָא בְּסֵפֶר "פּוֹרְתַת יוֹסֵף" (פְּרָשַׁת מִקְוֶה) : שְׁמַעְתִּי מִמּוֹרֵי זֵלֶה"ה הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב זִי"ע, כִּי בִידְעֵת הָאָדָם שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְכָל תְּנוּעָה וּמַחֲשָׁבָה הַכֹּל מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, אֵז בִּידְעָה זֶה יִתְפָּרְדּוּ כָּל פּוֹעֲלֵי אֲוֹן. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְכִמוֹ כֵּן מְבֹאָרִים הַדְּבָרִים וּבְרוּרִים בְּ"נֶפֶשׁ הַחַיִּים" (שַׁעַר ג פ"ב) : וּבִבְאֻמַּת הוּא עֲנֵן גְּדוֹל וְסִגְלָה נִפְלְאָה לְהִסְיֵר וּלְבִטֵּל מַעֲלִיו כָּל דִּינֵין וּרְצוֹנוֹת אַחֲרִים שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְשַׁלֵּט בּוֹ וְלֹא יַעֲשׂוּ בּוֹ שׁוּם רֶשֶׁם כָּל-כְּשֶׁאָדָם קוֹבֵעַ בְּלִבּוֹ לְאָמֵר, הֲלֹא ה' הוּא הָאֱלֹקִים הָאֲמִתִּי, וְאֵין עוֹד מְלַבְדּוֹ יִתְבָּרַךְ שׁוּם כַּח בְּעוֹלָם וְכָל הַעוֹלָמוֹת כָּלֵל, וְהַכֹּל מְלֵא רַק אַחֲדוּתוֹ הַפְּשׁוּט יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וּמְבִטֵּל בְּלִבּוֹ בְּטוֹל גְּמוּר וְאֵינּוּ מִשְׁגִּיחַ כָּלֵל עַל שׁוּם כַּח וְרָצוֹן בְּעוֹלָם, וּמִשְׁעַבֵּד וּמְדַבֵּק טַהַר מִחֲשַׁבְתּוֹ רַק לְאֲדוֹן יְחִיד בְּרוּךְ הוּא-כֵן יִסְפִּיק הוּא יִתְבָּרַךְ בְּיָדוֹ שְׁמִמְיָלֵא יִתְבַּטְלוּ מַעֲלֵיו כָּל הַכַּחוֹת וְהִרְצוֹנוֹת שְׂבַעוֹלָם, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לַפְעֵל לוֹ שׁוּם דְּבָר כָּלֵל. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְאֲנִי, כּוֹתֵב שׁוֹרוֹת אֵלוֹ, דְּבַרְתִּי עִם כְּמָה שֶׁסָּבְלוּ מִכָּד וּמִסִּרְתִּי לָהֶם זֶה הָעֲצָה, וְהוֹדוּ לִי מְאֹד עַל גְּדֹל הַצְּלַחְתָּהּ הַפָּלֵא וְפָלֵא.

וּמְבֹאָרִים הַדְּבָרִים יָפָה וְנִפְלְאָה גַּם בְּדְבָרָיו שֶׁל ר' צְדוֹק הַכֹּהֵן מְלוֹבְלִין (מַחֲשֻׁבוֹת חֲרוֹץ ז ע"ב) : שְׁעַל יְדֵי הָאֶמוּנָה מִתְבַּטְּלִין הַדְּמִיוֹנוֹת שְׁוֹא.

וּמְבִיא זֹאת הַגְּאוּן הַצְּדִיק וְהַמְּקַבֵּל רַבִּי יַעֲקֹב מְאִיר שְׁכָטֵר שְׁלִיט"א בְּסֵפֶרוֹ "וְנִכְתַּב בְּסֵפֶר" : כִּי הָאֶמוּנָה הִיא לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁכֶל, וְאֵלוֹ הַדְּמִיוֹנוֹת שְׁוֹא וְהַפְּחָדִים הֵמָּה לְמִטָּה מִן הַשֶּׁכֶל. וְאִם כֵּן, הַשֶּׁכֶל אֵינּוּ יְכוֹל לַעֲנוֹת כְּסִילִים כְּאֻלְתָּם, כִּי הַדְּמִיוֹנוֹת וְהַפְּחָדִים הֵמָּה לְמִטָּה מִמֶּנּוּ. וְאִם כֵּן, מָה הָעֲצָה? לְהַפְעִיל אֶת הַכַּח שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁכֶל, וְהִיא הָאֶמוּנָה. כִּי שֶׁכֶל כָּאן לֹא יַעֲזֵר, וְרַק עַל יְדֵי כֵן יוֹכֵל לְהִתְבַּטֵּל מִמֶּנּוּ כָּל דְּמִיוֹנוֹת הַשְׁוֹא וְהַחֶבֶל הַמְּפָחִידִים וּמְבַעִיתִים אֶת הָאָדָם, כִּיּוֹן שֶׁהֵמָּה מִחֲשַׁבוֹת לְמִטָּה מִן הַשֶּׁכֶל,

והוא בא עליהם לא בדרך השכל אלא בדרך שלמעלה מן השכל, והיא האמונה הפשוטה שאין עוד מלבדו והוא יתברך מנח בתוך אותו מחשבות ומתדבק בו, ואזי יתברך ממנו כל פועלי און.

נד. "אולת אדם תסלף דרכו"

במשל מאלף מלמדנו ה"חפץ חיים" למה דומה הכסיל, שאין רואה אלא את שעתו בלבד ואינו רואה את הנולד. למה הדבר דומה? לאותו כפרי שהנה מוכר לבן עיר שקי חטים לרב, ולצורך ידיעת מנן שקי החטים קבעו ביניהם, שעל כל שק שמכניס הכפרי למחסן העירוני-יטיל העירוני פרוטה נחשת לקערה, ולבסוף ימנו את הפרוטות, וכמנן הפרוטות כן מנן השקים, וכפי זה ישלם העירוני על כל שק ושק, וכן התחילו. והנה יצר הכפרי הסיטו, בהיות העירוני טרוד בסחורה, לגנב מדי פעם מהפרוטות שבקערה ולהכניס לכיסו. בודאי טפשות גדולה זו, שהרי לבסוף, כשימנו את הפרוטות שאין להם ערך, שהם רק בתורת סימן למנן השקים-יחסרו פרוטות, ויקבל מעט יותר עבור סחורתו בשקים.

לכך דומה האדם שרואה כך את שעתו הרגעית ולא מחשב עתיד, וכלשון רבנו יונה, שהכסיל דומה למי שאמרו לו: אכל ושתה-ולמחר גרס השופט בחצץ שניד, וכמו שנאמר בפסוק (ישעיה כב, יג): "אכול ושתו כי מחר נמות", ולכן אמרו: איזהו חכם? הרואה את הנולד.

"תאמינו לי, אחי, כי אם לא זו הידיעה שבכל תנועה אלופו של עולם והשגחתו יתברך על כל פרטות ועל כל תנועה, כבר ימים רבים הייתי אובד מן העולם, אשר עברו עלי מן הדחק ועני וטלטול וצער וגלות וחרופין, ואחרון הכביד חלישות הדעת, והי עזרתי לי שאיני מרגיש בזה, כי ידעתי שבכל תנועה אלופו של עולם, וכשאדם מאמין באמת שאין שום מציאות בלתי ה' יתברך, אזי כאלו וכוי נמתקין ומאירין במדרגות החסד ה' באמונה, ואין צריך לא לזעקה ולא לתפלה, אלא על ידי בטחון ואמונה מיד הם חסד ה' ואין מרגש שום צער ויסורין". (הרב מקאמרנא, ספר "זוהר חיי" פרשת וארא)

כלה שענינה יפות אינה צריכה בדיקה (תענית כג). כלה-פניסת ישראל, אהובה, אחותי, רעיתי, יונתי! כשבת-עין, נקדת יהדות, אמונה בידיעה ברורה ובעינים יפות שאין שום מציאות דבר קטן וגדול בלתי לה' יתברך-אז אין

צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְאִין מִדַּת הַדִּין בּוֹדֵקֵת אַחֲרָיו, כִּי בְּאֲמוּנָה שְׁלֵמָה כּוֹרֵת כָּל
הָרַע, וּמַעֲלָה הַקְּדוּשָׁה עַד עֵתִיק יוֹמָא. (זוהר ח', שמות יח)

נה. הפחד והחרדה-יצר הרע ולא חלי

יְדוּעָה אֲמַרְתָּ רַבִּי אֶהְרֹן הַגָּדוֹל מְקַרְלִין זִיע"א: אִין מַצָּח מְפַרְשֵׁת בְּתוֹרָה לְהִיּוֹת
בְּשִׁמְחָה, וְאִין עֲבָרָה מְפַרְשֵׁת בְּתוֹרָה לְמִי שֶׁשְׂרָוִי בְּעַצְבוֹת, אוֹלָם לְמִדְרָגוֹת
שֶׁהַשִּׁמְחָה יְכוֹלָה לְהַבִּיא אֶת הָאָדָם, שׁוּם מַצָּח לֹא יְכוֹלָה לְהַבִּיא. וְלִטְמָטוּם הַלֵּב
וְצִמְצוּם הַמַּחַ שֶׁהַעֲצָבוֹת יְכוֹלָה לְהַבִּיא אֶת הָאָדָם, שׁוּם עֲבָרָה לֹא יְכוֹלָה לְהַבִּיא.

הַעֲצָבוֹת הַתּוֹקְפֹת אֶת הָאָדָם, וְכִמוּ כֵן הַפֶּחַד, יֵשׁ לְרֵאוּתָם לֹא כְּחָלִי, אֲלָא כְּפִתּוּי
הַיֵּצֵר לְהַפִּיל אֶת הָאָדָם, וְזֶה לֹא אַחַר מַאֲדָם שֶׁיֵּצְרוּ תוֹקְפוֹ לְגֹזֵל אוֹ לְכַעַס אוֹ לְדַבֵּר
לְשׁוֹן הָרַע, כִּי כִמוּ כֵן יֵשׁ סוּג יֵצֵר הָרַע הַתּוֹקֵף אֶת הָאָדָם לְהַתְעַצֵּב וּלְדַמְיֵן לְעִצְמוֹ
דְּמִיוֹנוֹת וְלֹא לְלַקֵּת בְּתַמִּימוֹת וּבְאֲמוּנָה פְּשוּטָה.

אֲלָא שֶׁבְּרוּר הוּא שְׂאִין הָאָדָם נִתְבַּע לְסַלֵּק פְּחָדּוֹ וְחֲרָדוֹתָיו בְּקָצֵב מֵהִיר כָּל כּוֹף
כִּמוּ לְסַלֵּק אֶת יֵצְרוֹ הַמְּפַתְהוּ לְגֹזֵל אוֹ לְכַעַס, אוֹלָם בְּעִקְרוֹן כִּמוּ שֶׁאַתָּה מִבִּין,
שֶׁכְּשֶׁהַיֵּצֵר מְסִיתָד לְעֵבֵר עַל אִיזוֹ שֶׁהִיא עֲבָרָה, הַפְתָּרוֹן הוּא לְחַפֵּשׂ דְּרָכִים עַל פִּי
דְּרָדָה הַתּוֹרָה וְעִצּוֹת חַז"ל לְהַנְצִיל מִמֶּנּוּ, וְהַכֵּל בְּיָשׁוּב הַדְּעַת וּבְמִתְיַנּוּת, כִּמוּ כֵן עַל
יֵצֵר הַמְּטִיל עֲלֵידָה מַחְשָׁבוֹת פֶּחַד וְחֲרָדָה יֵשׁ לְטַפֵּל בּוֹ בְּדְרָדָה עִצּוֹת מֵהַתּוֹרָה וּמִדְּבָרֵי
חַז"ל בְּמִתְיַנּוּת וּבִיעוּץ עִם חֲכָם בְּיִשְׂרָאֵל.

אֵל יִפֹּל לְבַבְכֶם מִבְּגִידַת הַזְּמַן, שְׂאִין הַזְּמַן שׁוֹלֵט עַל הַמִּתְחַזֵּק עִצְמוֹ בְּבִטְחוֹן
חֲזָק וְאֲמוּנָה יִתְרָה בְּשִׁמְחַת הַלֵּב. (יסוד העבודה מכתב נב)

נו. אל תפל בעיני עצמד

אוֹמֵר הָיָה הַרְבֵּי מְקוֹצֵק זַצ"ל: אֵל תֵּאמֵר לְכַשְׁאֲפָנָה אֲשֶׁנָּה שְׂמָא לֹא תִפְנָה-אֵל
תֵּאמֵר: לְכַשְׁאֲתִפְנָה מְכַל טְרָדוֹתֵי וּבְלָבוּלֵי הַמְּטָרִידִים, אִזּוֹ אֲשֶׁנָּה וְאֲעִסֵּק בְּתוֹרָה
וּבְמִצְוֹת, שְׂמָא לֹא תִפְנָה-שְׂמָא לְעוֹלָם לֹא תִפְנָה, וְרוּצָה הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא

שֶׁתַּעֲבֹדְהוּ דְוָקָא מִכָּד שֶׁהִנָּךְ טְרוּד וּמְבַלְבֵל, כִּי חֲשׂוּבָה לוֹ עֲבוּדְתָךְ מִתּוֹךְ טְרִידָה וְטְרוּיָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵעֲבוּדְתָךְ מִתּוֹךְ נַחַת וְשִׁלְוָה.

וְרֵאִיתִי בְּסֵפֶר "שׁוֹמֵר אֱמוּנִים" שֶׁמְבִיא בְּשֵׁם "הַתְּנָא", שֶׁבִּדְוֹרֹת שֶׁל עֲקֵבְתָא דְמִשְׁיחָא תִּהְיֶה נִבְחָרֵת סוּג עֲבוּדֵת ה' מִתּוֹךְ עֲנִיּוֹת וְטְרוּיָה הַדְּעַת בְּדוּקָא, וְאַצֵּל הַרְבֵּה אֲנָשִׁים תִּהְיֶה עֲבוּדָה זֶה דְוָקָא תִּקּוּן נִפְשָׁם יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ אֶת בּוֹרְאָם מִתּוֹךְ נַחַת וְשִׁלְוָה. וְאַמְנָם שֶׁבְּכָד מִתְמַעֲטֵת עֲבוּדְתָם לְכַאוֹרָה, וְנִדְמָה לָהֶם שֶׁאֵלּוּ הִיָּה לָהֶם יָשׁוּב הַדְּעַת הֵיוּ עוֹבְדִים אֶת ה' בְּיוֹתֵר, אוּלַּם זֶה טְעוּת! כִּי אִם לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ גְּלוּי וְיָדוּעַ שֶׁכָּד טוֹב יוֹתֵר עֲבוֹר תִּקּוּן נִפְשָׁךְ לְעֲבֹדוֹ בְּמַעַט אֵיכוּת וְהַרְבֵּה סֶבֶל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַרְבֵּה אֵיכוּת וּמַעַט סֶבֶל-הַכְּנַע לְרָצוֹנוֹ וְעֲבֹדָה לְרָצוֹנוֹ וּבִטֵּל רָצוֹנָךְ לְרָצוֹנוֹ.

וְהַגְּלִיּוֹת יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵנָּה אֵף שֶׁבְּעַקְבוֹת הַגְּלִיּוֹת מְעַדוּ יִשְׂרָאֵל וְיָרְדוּ מִהַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, וַיְכַמּוּ שֶׁבְּגִלוֹת מִצָּרִים מְצִינּוּ שֶׁעֲבֹדוּ עֲבוּדָה-זָרָה, וּבְגִלוֹת בְּבֵל נִשְׂאוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת, וּבְגִלוֹתֵנּוּ זֶה הָאֲרָכָה יָרְדְּנוּ עֲשֶׂר מַעֲלוֹת אַחֲוָרָנִית, וְעַם כָּל זֶה מֵאֲמִינִים אָנוּ שֶׁהַגְּלִיּוֹת מְכַפְּרֵת וּמִתְקַנֶּת וְנִסְתָּרִים דְרָכֵי ה', כֵּן הוּא בְּגִלוֹת הַפְּרֻטִית שֶׁל כָּל אָדָם וְאָדָם בְּאֲשֶׁר הוּא, וְאַמִּין שֶׁבְּיִסּוּרָיו מִתְקַן הוּא יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּשִׁלְוֹתוֹ, אַחֵר שֶׁכָּד בָּחַר לוֹ ה'.

כְּתַבְנוּ זֹאת, כִּי פְעָמִים רַבּוֹת הַסּוֹבְלִים מִטְרִידֵת מִחֲשָׁבוֹת, בְּכָד אֵינָם פְּנוּיִים לְתַפְלָה וְלַעֲבוּדֵת הַלֵּב, וְלֹא דִי בְּכָד-אֵלָּא גַם חוֹשְׁבִים בְּסִבְלָם כִּי ה' עֲזָבָם וְאֵינּוּ חִפְץ בָּהֶם וְדַחוּיִים הֵמָּה מֵאֲצֵלוֹ, וְנִחְשָׁבִים בְּעֵינֵי עֲצָמָם כְּכִלֵי נִשְׁפָּר שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם תּוֹעֲלָת, וּמִמִּילָא מִתְרַשְׁלִים גַם מִמָּה שֶׁיֵּשׁ בִּיכְלָתָם לַעֲשׂוֹת וְנוֹפְלִים לְיָאוֹשׁ נוֹרָא. זֶה טְעוּת! וַיְכַפֵּי שֶׁהִבְאֵנוּ מִדְּבָרֵי קְדוּשׁ עֲלִיוֹן, שֶׁפְעָמִים רָצוֹן ה' אֶפְלוּ בְּעֲבוּדָה בְּאֵיכוּת קִטְנָה וּמִתּוֹךְ סֶבֶל רַב יוֹתֵר מֵעֲבוּדָה בְּאֵיכוּת מְרֵבָה וּמִתּוֹךְ נַחַת וּמְרָגוּעַ.

וְיוֹתֵר נְכוּן, שֶׁעֲלִיד-הַסּוֹבֵל מִטְרִידֵת הַמִּחְשָׁבוֹת וְחֹסֵר מְרָגוּעַ-לְחֶשֶׁב מִחֲשָׁבָה זֶה : לוֹ הֵייתִי בְּשִׁלְוָה וּמְרָגוּעַ, וְכִי הֵייתִי מְנַצֵּל זֹאת לַעֲבוּדֵת ה' כְּרֵאוּי? הֲלֹא יוֹדַע אָנִי, כְּשֶׁהֵייתִי בְּמַצְבֵי רְגִיעָה וְשִׁלְוָה, הֲכִי נִצַּלְתִּי זְמַן זֶה כְּרֵאוּי לְתוֹרָה וְלְתַפְלָה? הֲלֹא לְדַאֲבוֹן לֵב בְּזַבְזוּתֵי זְמַנֵי הַשִּׁלְוָה וְהַרְגַע לְשִׁטוּתֵי וְהַבְּלִי עוֹלָם, לְשַׁחוּק וְקִלּוֹת רֵאשׁ, וְאִם כֵּן, מָה אָנִי כִּי אֶתְאוּנֶנּוּ שֶׁה' עֲזָבְנִי וְאֵינּוּ חִפְץ בִּי וּמִרְחִיקֵנִי מֵאֲהַבְתּוֹ וְיִרְאָתוֹ בְּכָד שֶׁלְבִי אֵינּוּ עִמִּי? וְלִכְדָּ חֲשֵׁב, אֲדַרְבֶּה, בְּכָד שֶׁדְּוָקָא חִפְץ ה' בְּד-מִדְּכָאָד בְּיִסּוּרִים, כְּדִי שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁבְּרוֹן הַלֵּב תִּנּוּס אֵלָיו וְתִתְקַרֵּב אֵלָיו-מָה שֶׁאֵינָךְ מְסַגֵּל לַעֲשׂוֹת לוֹ יִהְיוּ הַשִּׁלְוָה וְהַרְגַע אֲצִלְךָ.

וְזֶהוּ מָה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (וּרְמִיָּה ב, ט) : "לְשׂוֹא הַכִּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם מוֹסֵר לֹא לְקַחוּ". אָמַר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא : אָנִי הַתְּכַוֵּנְתִּי בְּמַכּוֹת שֶׁנִּתְּתִי לְקַרְבָּם אֵלֵי, וְאֵלּוּ הֵם-לֹא לְקַחוּ מִזֶּה אֶת הַמּוֹסֵר הַנְּכוּן, וְאִם כֵּן, הַמַּכּוֹת הֵיוּ לְשׂוֹא. וְהָרִי שֶׁבְּכָד הָאָדָם סוֹבֵל בְּחִנְסִים-גַם הוּא מְכָה וּמְיַסֵּר, וְגַם אֵינּוּ מְפִיק אֶת הַתּוֹעֲלָת שֶׁרָצָה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּיִסּוּרִים אֵלּוּ. אוּלַּם הַחֲכָם מְבִין שֶׁהֵיִסּוּרִים הֵמָּה תְּמִיד לְתוֹעֲלָת וּלְקַרֵּב בְּלִבְד,

ואף שנראים היסורים כמרחיקים ודוחים את האדם מקונו, כי האמת אינה כזו, אלא שזו תקופת מעבר לזכויות ולתקווה, והעבודה-שאלו שזכו והעבירו תקופה זו באמונה ותמימות-בדוק ומנסה מרבים שסבלו בכך-הגיעו למדרגות נפלאות וזכו להציל את עצמם וגם רבים אחרים איתם, כי אין חנוך יותר טוב מההצלחות להתמודדות עם הסבל והנסיונות. וכי מתי ישנה הזדמנות לאדם לנצל פחותיו? הלא רק כאשר הוא זקוק להתמודד עם סבלו, אחרת פחותיו ויכלתו מבוזבזים ואינם מנצלים כלל, ובכך שזכה ונצל פחותיו, יש בידו להיות מורה דרך גם לאחרים שאינם מאמינים בכחם ויכלתם להוכיח להם שהדרך אפשרי.

"עשה האלקים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים"-אומר רבי רפאל שמשון הירש זצ"ל, "חשבונות רבים" המה אויבי השמחה שרכשו בני האדם לעצמם על ידי חשבונות רבים. החיים המה פשוטים וישרים לאיש הפשוט והישר, אלא שבני האדם המה המסבכים את עצמם בנטותם מהישרות של החיים, ולזאת בקשתנו בימים הנוראים: "אבינו מלכנו! כתבנו בספר ישרים ותמימים!"

החיים המה פשוטים וישרים לאיש הפשוט והישר, אלא שבני האדם המה המסבכים את עצמם בנטותם מהישרות של החיים, ולזאת בקשתנו בימים הנוראים: "אבינו מלכנו! כתבנו בספר ישרים ותמימים!"

נז. שמחה אמתית לעמת שמחה מדמה

מי יפאר ומי יתאר גדל מעלותיה של ה"שמחה" כמה טובה היא לגוף ולנפש יחדו. קשה לקנותה ככלי זקב, ונוח לאבדה ככלי זכוכית. אמת, שלא כל אהד יכול לקנות מדה מפלאה זו, אולם עלינו-לכל הפחות-לברח מאויביה של השמחה.

הפסוק אומר (תהלים צו, יא): "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה".

ויבאר על פי מה שהסביר הרב רפאל שמשון הירש זצ"ל: "עשה האלקים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים" (קהלת ז, כט)-חשבונות רבים' המה אויבי השמחה שירשו בני האדם לעצמם על ידי חשבונות רבים.

רבים המה אויבי השמחה, מהם החשבונות הרבים שבקשו בני האדם ולא הציבו להם את דרך האמונה והתמימות בה, אלא בקשו לשית עצות בנפשם ולפתור בעיותיהם בדרך סבות מקריות וטבעיות בלבד, ומה רחוק לבם.

וכמו ששמעתי פעם מהצדיק רבי ישעיה אריה קלין זצ"ל, מזקני הדור הקודם, פרוש על פסוק "עד אנה ה' תשפחני נצח, עד אנה תסתיר את פניך ממני, עד אנה אשית עצות בנפשי", שאומר דוד המלך ע"ה: רבונו של עולם, יודע אני עד אנה תשפחני נצח, ויודע אני גם 'אנה תסתיר את פניך ממני, והוא-עד אנה אשית עצות בנפשי. דהינו, כל זמן שאשית עצות בנפשי ואחפש דרכים מסבות הזמן בעצות שונות. אבל כשאחליט שאין לי שום עצה אלא רק לזעק אליך ולהבין שרק אתה יכול לעזור לי-אז ידעתי כי ישוב חרוני אפך ממני וכבר לא תשפחני ולא תסתיר פניך ממני. והוא מדרך מדתו של הקדוש-ברוך-הוא-מדה כנגד מדה, כשאדם שוכח מהקדוש-ברוך-הוא, הרי שהוא במצב 'עד אנה ה' תשפחני נצח, וכן כשהוא מסתיר פניו מהשם ותברך ומחפש עצות, הרי הוא במצב 'עד אנה תסתיר את פניך ממני, אבל כשאמסלק את העצות מנפשו-סר ממנו היגון והאנחה.

עד כאן דברנו באדם שמחפש את דרכי רפואתו בסבות טבעיות והולך ומבקש עצות להחלץ ממצבו ומן ה' יסור לבו.

על אחת כמה וכמה שטועה הוא האדם והולך מפח אל הפחת בבקשו את רפואת נפשו-השמחה-בשדות זרים, שמחה של הוללות, שמחה של עריות, וחושב שבכך יביא מזור ותרופה לנפשו הפואבת.

מובא בספרים הקדושים, שרוב מכאובי הנפש-הדכאונות, הפחדים וחוסר ישוב הדעת, נובע מפגם הקדשה, כגון: הסתכלות על נשים, תערבת אנשים ונשים, שחוק וקלות ראש, שיחה עם נשים, וכמו כן חוסר צניעות לאשה הנכשלת ומכשילה את הרבים, הן הנה היו לבני ולבנות ישראל לפיוקה ולמכשול לטל את שלות נפשם ומרגועם.

ומובא בגמרא (סנהדרין ע"ה פ"א), מעשה באדם אחד שחלה באהבת אשה אחת, ואמרו הרופאים, שרפואתו שיידבר עמה. ואמרו חכמים: ימות, ואל ידבר עמה ואפלו מאחורי הגדר.

ידעו חכמים כי הדבור עם האשה הוא האויב הגדול לנפש, וגם אם למראית עין יביא לאדם רפואה לנפשו החולה-סופו שיחלה במחלת נפש קשה ממנה עד כדי שפדאי לו שימות, כי עתיד הוא לסבל בעוון זה יסורי גוף ונפש קשים מסבלו של עכשו.

אנשים הולכים לפסיכיאטרים להרגע ולהתרפא מדכאון נפשם, ופעמים תשובתם אליהם לילך למקומות בלוי, להסתכל בסרטים ובמראות אסורות. אוי

ואבוי! היאך אפשר להתרפאות מהמחלה בהלעטת חידקי המחלה בעצמם? הלא אלו גורמי חלי הנפש החדים ביותר, הפוגעים ישירות בנפשו ומחו של האדם לטמטמו ולטל ממונו את בינתו וישוב דעתו.

לכן, הרוצה לזכות לשמחה, יזהר וישמר מחקויי השמחה, וידע להבדיל בין שמחה אמיתית לבין שמחה מדמה, שסופה תיגה, תאניה ואניה. כל מצוה, כל חסד, כל התעסקות בתורה, הם הם בכחם להביא את השמחה האמתית לאדם. חזיק באמונה, זהירות מחטא, תשובה שלמה, תפלה מקירות לב בשפיכת הנפש לה', המה העצות היעוצות, מפי ה' יצאו על ידי עבדיו הנאמנים, וכנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב, מצות ה' ברה מאירת עינים", "אור זרוע לצדיק, ולישרי לב-שמחה".

והנה, כל מי שימצאהו מקרה בלתי טוב מפגעי הזמן, השם יצילנו, והוא משלמי הדעת, בודאי לא תמצאהו הרעה, כי אם בעת השכחה והפסק הדבקות, וכמו שמצינו בדרך המלך ע"ה. ולפי ערך השכחה ופחיתות ואריכות זמנה, חס וחלילה, תהיה ערך מקרה ההיא, הרחמן יצילנו. (יפרי הארץ" מכתב ל)

נח. להעביר היראה החיצונית לשרשה

ידועים דבריו של מרן ה"חפץ חיים" על מאמר חז"ל לדור עקבתא דמשיחא-"פני הדור כפני הכלב".

המשילו חז"ל את דור המסים לכלב, מדוע? מדרך הכלב, כשזורקים עליו מקל או אבן, מתנפל הוא על האבן או על המקל בכעס ובחמה גדולה, ואינו מתבונן מיהו המשליך את האבן או את המקל, אלא ראיתו קצרה ביותר ומיחס את כאבו ומפתו למקל או לאבן ואינו יכול לראות מעבר לזה.

כמו כן דורנו-אומר ה"חפץ חיים"-?הא דור שישלט בו הסתר פנים נורא, ומתוך כך האדם ייחס את מצבו למקרה ולטבע העולם ולא יוכל לראות מעבר לזה.

בהתאם לדבריו נראה בהחלט לקשר את ענינו: "סבל המחשבות הטורדות", חרדות שוא ודמיונות, שכלם נובעים מראיה קצרה חסרת טוח, מהתבוננות פשוטה. וכי ממי יש לירא אם לא מהשם יתברך, אשר מצהיר כביכול על עצמו: "אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל". הכל "אני"-אומר

הקדוש-ברוך-הוא. ואם כן, עד שאתה מִפְחַד מִחֲלֵי זֶה או אַחַר או דוֹאֵג מִמִּשְׁהוּ או עֶצֶב וּמוֹאֵס בְּחֵיף מִסִּבּוֹת שׁוֹנוֹת, גֵּשׁ יִשָּׂר לְמִקּוֹר הַיְרָאָה וְשָׂרְשָׁה, שֶׁהִיא יְרֵאת ה', וְאֵת תְּכוֹנַת הַיְרָאָה שֶׁבְּקִרְבֶּךָ אֶל תִּבְזְזֵב אוֹתָהּ עַל יְרֵאוֹת חִיצוֹנִיּוֹת, אֲלֵא תַעֲלֶה אוֹתָהּ לְשָׂרְשָׁה, אֶל בַּעַל הַמִּכָּה וּבַעַל הַמְּכָאוֹב, שֶׁהוּא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְתִירָא אוֹתוֹ, וְלֹא תִירָא מִבְּרוּאָיו וְלֹא תִדְאֵג מִמַּעֲשֵׂה יָדָיו, אֲלֵא מִמְּנוֹ יִשִּׁירוֹת.

וְכִמוֹ שֶׁאָמַר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב עֲצֵה לְאָדָם שֶׁפְּתָאוֹם רוֹאֶה אִשָּׁה נָאָה וְיִצְרוּ מִקְשָׁקֵשׁ בְּקִרְבוֹ, הֲלֵא יִתְבּוֹנֵן: הֲלֵא הַיָּפִי הִזָּה מִנֵּין הוּא? רַק מִמְּנוֹ יִתְבַּרֵךְ, מִנִּיצוֹץ קְדוֹשׁ שֶׁעָטוּף בְּבְרִיאָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהָרִי לוֹ יִנָּטֵל נִיצוֹץ קְדוֹשָׁה זֶה-תִּכְפֹּף יְהִיָּה גוֹף זֶה כְּפָגֵר בַּעֲלָמָא. וְאִם כֵּן, עַד שֶׁאֲנִי מִתְאַוֶּה לְכַסּוּי וְהַעֲטִיפָה, אֲתַאֲוֶה לְשָׂרְשׁוֹ, שֶׁהִיא הַקְּדוֹשָׁה שֶׁמְחַיֶּה כָּל נְבִירָא וְיִצוֹר.

כְּמוֹ כֵּן לְעַנְיָנֵנוּ-עַד שֶׁאֲנִי יָרָא וְדוֹאֵג מִהַכַּסּוּי וְהַעֲטִיפָה שֶׁל סִבּוֹת וּמִקְרֵי הָעוֹלָם, אִירָא וְאֲתַכּוֹפֵף לְשָׂרְשׁ הַמְּחַיֶּה אֶת הַכֹּל שֶׁהוּא הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ.

וּמוֹבָא בְּסִפְרֵי הַקְּדוֹשִׁים, שֶׁהַמַּגְבִּיר יְרֵאתוֹ בִּירְאָת הַשֵּׁם דּוֹקָא וְאֵת דְּאֲגָתוֹ דוֹאֵג רַק מַלְעֵבֵר עַל מַצּוֹתָיו, וְכִמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה: "כִּי עֲוֹנֵי אֲגִיד אֲדַאֵג מִחֲטָאתַי" זֹהוּ סִגְלָה נִפְלְאָה לְהַעֲבִיר אֶת הַיְרֵאוֹת וְהַפְּחָדִים מִעַנְיָנֵי הָעוֹלָם לְגַמְרֵי וְלַהֲפֹךְ לְבְרִיָּה חֲדָשָׁה מִמֶּשׁ.

מוֹבָא בְּסִפְר "מִדְרַשׁ פִּינְחָס" (אוֹת קַטו): שֶׁמַּעֲתִי מִשְׁמוֹ שֶׁל הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב ז"ל, כְּשֶׁבָּא עַל הָאָדָם, חֵס וְחִלְיָה, אֵיזוֹ צָרָה וְצָר לוֹ מְאֹד, אֵין לוֹ תִּקְוָה-רַק שֶׁיִּבְטַח בְּחֶסֶד עֲלִיוֹן בַּל יִמוּט, וְאֵז לֹא יַעֲשֶׂה שׁוּם דְּבָר וְשׁוּם רְפוּאָה כָּל־רַק לְבַטַח, וְאִפְלוּ שֶׁלֹּא לְהִתְפַּלֵּל לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְלֹא יִלָּךְ לְמִקּוֹה וְכַדוּמָה-רַק לְבַטַח.

נט. התמודדות נכונה בתכיפות העליות והירידות

שְׂאֵלַת כָּל הַשְּׂאֵלוֹת שֶׁל כָּל עוֹבֵד ה': נְסִיתִי לֹא בְּמַעַט לְהַתְגַּבֵּר, וְכֵן נִצַּחְתִּי אֶת יְצָרֵי פְעָמִים מִסִּפְר, אוֹלָם לֹא בְּמַעַט נִצַּחְנִי יְצָרִי, וְכֵן סוֹבֵב הַדְּבָר וְחוֹזֵר חֲלִילָה עַד כְּדֵי יֵאוּשׁ מִרְצוֹן לְהַמְשִׁכִּיּוֹת הַמְּלַחְמָה.

עַל כֵּן יֵשׁ לְהַשִּׁיב תְּשׁוּבָה אֲמִתִּית, שֶׁאוּלַי נִרְאִית מְחֻדָּשֶׁת:

המבקש מהאדם הוא כָּלֵל לא לנצח-אלא להלחם. לנצחונות דרושה סיעתא דשמיא מיחדת הנתנת לבסוף, כשמן השמים מחליטים, אבל כְּדִי שִׁיחֲלִיטוּ מִן השמים לתן לך את מתנת הנצחון, דורשים ממך את מאמץ הלחימה. גלוי וידוע לפניו יתברך שהמעידות תהיינה תכופות, ובפרט בנסיונות של עכשו. ואם כן, נתבונן, האם הקדוש-ברוך-הוא דורש מאתנו כל פעם לנצח?! הרי זה בלתי אפשרי! וכי יתכן שיוכל מישהו לומר על עצמו שלא נכשל מעולם?! יכול מישהו לומר שלא עברו עליו ירידות ונפילות רבות ולו יהא זה גם אדם גדול?! הלא על זה כבר התאונן הגאון ר' יצחק הוטנר, בעל ה"פחד יצחק", באמרו: כותבים על גדולי ישראל הגוים, מעלותיהם, מדרגותיהם, מופתיהם, אבל מדוע מתעלמים מלכתב את דרך עלייתם שהיתה צרופה קשיים ונסיונות לרב, הלא זה עקר הלמוד שיש ללמד מתולדות ה"חפץ חיים", ה"בן איש חי", ה"חזון איש", וכן כל גדולי ישראל.

על אחת כמה וכמה אנו, בירידת הדורות, תשושי הכח, מחסרי יציבות, ומאידיך נוסף עלינו רבוי הנסיונות לאין שעור בכמות ובאיכות, הכיצד יתכן שִׁנְדָרְשׁ מאתנו תמיד לנצח מבלי למעד? הרי זה שקר גדול לומר כֵּן! וחיבים אנו לומר, שהמבקש מאתנו-להלחם ולהתחיל כל פעם מחדש בגדרים ובעצות מחדשות, וגם אם נפלונו כמה פעמים באותו יום ובאותה שעה-להתחיל כל פעם מחדש, ובזה אנו עושים את המטל עלינו. פשוט לא לנטש את מערכת המלחמה. עם הפציעות, עם הכאבים, לחפש אותם חבישה זמנית, וכחיל נאמן לקום בשארית הכח להתחלה חדשה.

אכן, בודאי אין הקב"ה ותרן חלילה, ועל כל מעידה ומעידה חייב האדם לעשות תשובה ואין ותור חלילה, אולם בלתי נמנע הוא מהלך זה של העליות והירידות, ולכך היאוש הצומח ממהלך טלטול זה שמטלטל האדם בעליות וירידות הוא שקר שמשקר היצר באדם. אכן האדם אשם בנפילותיו וכמו שיבאר להלן, ועל כן חייב לשוב על מעידותיו, אולם באשמתו נצרך הוא שיעבר עליו גלים אלה, ובמהלך שכזה דוקא ישוב ויבוא על תקונו.

היש הצטיינות גדולה מזו בפרט בימינו?! היש שעשועים גדולים להשם יתברך מאשר לראות תשושי כח, חסרי עצה, דור יתום המתמודד במעט ידיעתו, במעט כחו, על מה שכן כבר אפשר להתמודד?!

וברור הוא, שאם אתה אכן עושה את המטל עליך, והוא להתחיל כל פעם מחדש, הרי שאהוב אתה למעלה ולמטה, כי מה אכפת לך מהירידות והמעידות שעברת, הלא בין כה המה בלתי נמנעות, וכן דרך הגדילה-מנפילות וקומות. את כל הנפילות אפשר בסוף לתקן. חרטה על העבר, תשובה וודוי מתקנים הכל. העקר שלא לנטש את כלי המערכה ולהרים ידים כשבווי ונכנע לאויב.

עוד הנה אומר ר' צחק הוטנר זצ"ל: "שבע יפל צדיק וקם"-אנשים חושבים שפאן בא הכתוב להשמיענו מעלת הצדיק בזה שנופל וקם, ולא מבינים שפאן בא לומר לנו מהות דרך גדילת הצדיק, שהיא רק דרך שבע יפל וקם, שדרך הנפילות והקימות צומח צדיק, וזהו התנאי לצמיחת הצדיק.

אם כן, מה בכך שהתחלת כמה פעמים ולא הצלחת? תמנה את ההצלחות-לא את הכשלונות. שים לב על מה שכן הצלחת לקום ולנצח.

ושמעתי מאחד גדולי המשגיחים פאן בירושלים ספור נפלא על כך: אחד בא לסטיפלר זצוק"ל ואמר לו: רבנו, אני נכשל הרבה. שאלהו הרב: האם גם אתה מנצח? ענהו אותו אחד: אבל אני נכשל הרבה. שאלהו שוב הרב: אבל לפעמים אתה כן מנצח? ענה לו שוב: רבי, אולם הכשלונות רבים המה. שאלהו שוב הרב: בכל זאת, תענה לי אם לפעמים אתה כן מנצח. או אז הבין התלמיד כבר את שאלת הרב, וענהו: אמת, לפעמים לפעמים אני מנצח. אמר לו הסטיפלר: ובכן, לך בכחך זה, לך בנצחונותיך אלו המועטים, עליהם תשים לבך, מהם תשאב כח ועידוד ותמשיך הלאה.

כלל גדול בידינו: אין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרוניא עם בריותיו במה שהוא מעל כחותיהם, ואם הדברים אמורים לגבי התביעה על השתדליות שחייב אדם למצא גדרים וסיגים כדי להמלט מהרע-שאינו נתבע מעל כחותיו, על אחת כמה וכמה שאין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרוניא-להשליך-חלילה מעל פניו אדם שעשה את השתדליותו ולבסוף נכשל.

וראיתי במכתב מהגאון הקדוש הסטיפלר זצוק"ל, ואכת"י, שעצם ההתגברות והקימה מהנפילה הוא התקון הגדול ביותר והוא גופא הנצחון.

ונראה עד כמה שזה אמת בהקדים דבריו המפרסמים של הבעל-שם-טוב זצוק"ל, שהיצר המפתה לעברה אין כונתו להסתפק בעברה עצמה, אלא בעצבות וחלישות הרוח שתצמח לאחר מכן.

הבה ונתבונן למי נכון לקרא "סוחר מצלח". מי שעובד קשה וגם מרויח הרבה-הרי סוף-סוף עובד הרבה; עובד הרבה ומרויח מעט-בנדאי סוחר לא יצלח הוא. אלא מהו סוחר מצלח? מי שעובד קצת ומרויח הרבה.

וזה חשבון פשוט של אותו סוחר-יצר הרע. אומר היצר: מה יצא לי מהעברה שיעבר האדם, מה אפסיד בזה כל כך? הלא סוף-סוף נעשה תשובה ואולי גם יתקן לו לזכות, נמצא שאני עובד קשה ומרויח קצת ואולי גם מפסיד, לכן מטרתו כסוחר מצלח להחטיא בחטא אחד, ולגרם לחלישות דעת מביכה ומסבכת כתוצאה מאותו חטא, וכאן תהא מפתת האדם בראותו כי השתדלתי, למדתי מוסר, התפללתי, צמתי, זעקתי, נתתי צדקה, עשיתי כל מיני סגלות, ובכל זאת נכשלתי בחטא שלא צפיתי לו, היש תקוה לאחד כמוני? איזו השתדלות

יכול אני לעשות יותר ממה שעשיתי ובכל זאת נכשלתני. עשיתי את המקסימום. אם כן, אין טעם הגיוני לחזר שוב על אותה השתדלות כשהיא נבחנת ככושלת.

ומני אז מחליט הוא להגיע לפשרה עם יצרו באמרו: כנראה שמדה זו או תאנה זו היא מעל כחותי, והדרך היא להתפשר, וזה הרי אסון לחשב כן.

ובעצם זו מגמת היצר, לבא עם האדם לפשרה, ובכך ימיתנו לגמרי, כי תכליתו להמית! וכנאמר: "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו". ובכך הוא דרך נצחוננו של היצר לשבת עם האדם לפשרה ובכך להפילו לגמרי.

ודע והסכת! שזהו באמת פונת התשובה בקבלה על העתיד שצריך שיקבל האדם עליו שלא ישוב לחטא זה, והוא שיקבל עליו שילחם תמיד ולעולם לא יתפטר. ובהכרח הוא כך, שהרי מי יערב לבו לבא ולהבטיח שלא יחטא יותר, והלא אמרו חז"ל: אל תאמין בעצמך עד יום מותך, ועוד אמרו: "הן בקדושו לא יאמין". ואם כן אם הקב"ה לא מאמין בקדושו, איך יבוא אדם ויבטיח שלא יחטא יותר, אלא כאמור, בודאי יתכן שיחטא האדם ויפל שוב, אולם קבלתו צריכה שתהא שלא ישוב לעולם לפשרה, אלא יחליט שהוא נלחם עם יצרו גם אם יפל מאה פעמים, לעולם לא יכריז על פניעה, ח"ו, אלא יתגבר בכל פעם מחדש, (והארכנו בזה בספרנו "ביים דרד" פרשת "שופטים" א').

ובאמת, כמה כח דרוש לאותו עובד ומשתדל לחזר למצבו הקודם, כמה נאמנות דרושה מאותו אדם לבוראו להיות שוב נכנע ומשתדל מחדש. ולאחד כזה יש להשיב:

אין שום התגברות שהולכת לחנם. כל השתדלות ומאמץ פועלים פעלתם קדימה. ולכן טעות לך להבין שמעתה מבקשים ממך יותר ממה שעשית קודם. זה אינו בהכרח כלל. הדרוש ממך הוא פשוט לחזר על אותו מאמץ והשתדלות שעשית בעבר ולא לפל ולחדל ממנו, וזהו הנצחון!

ובהתבוננות יותר מעמיקה-לכל אדם יש בחירה, ונסיונותיו ברמת הכרת בחירתו, שהרי האדם החרדי המדקדק במצוות אין יצרו תוקפו לקום ולחלל שבת או לגנב ולשדד, וזה משום שהתעלה כבר מעל נקדת הבחירה שלו בנושא מסים זה. ואכן, לא בכל מה שאנו נגועים אנו מתנסים, אולם בכל מה שאנו מתנסים ויצרנו תוקפנו-בו ודאי אנו נגועים. אם כן, בכל מה שיצרנו תוקף אותנו, ולפעמים גם מנצח אותנו, איתות הוא לנו שעדין לא השלמנו בו, ובפרט ביצרא דעריות דשיף הוא גם בגדולים, כמובא בגמרא בכמה ספורים מפרסמים. ורק להקדוש-ברוך-הוא נסתרות עד כמה לבחון את האדם ומתי להרפות ממנו את הנסיונות. ומאחר שעצם היות הנסיון תוקף את יצר האדם, בהכרח שעדין לא משלם הוא בנקדה זו שהוא מתקף בה, ורק יודע תעלומות מחליט עד כמה

ימשיכו ימי הנסיון בעליות וירידות, ועד אז המטל על האדם לקום כל פעם ממעידתו ולגזר גדרים ולהשתדל יותר.

ואדרבה, עקר חלישות הדעת צריכה להיות מהתרשלות בהשתדלות, ולא מהכשלוך. הכשלוך רק מורה שהיה חסר השתדלות. בני אדם נשברים מהכשלוך, אולם אינם מתעוררים להשבר ממחדלם בהשתדלות, ומסתפקים בעבודתם איכשהו, ודוקא הדאגה במצב של ההשתדלות טרם הכשלוך היא דאגה חיונית לתבע מעצמו שאינו משתדל מספיק, היות ואין בדאגה זו לשבר את האדם, כיון שאז אינו במצב נפילה, אולם תכף לאחר נפילה, אזי הדאגה והעצבות שליליות הם, כיון שבנפילה זו קבלת רק תמונת מצב על השתדלות, ועקר התביעה על מחדל ההשתדלות ולא על עצם הנפילה, וכמבאר בגמרא (נדריים לב): "דבעדנא דליצר הרע לית דמדבר ליה ליצר הטוב כלל".

אם כן, לא בהכרח שמבקשים ממך לעשות יותר מכתך, אלא פשוט להסתבלן בעוד כמה פעמים של נפילות וקומות, ולנקט בכל פעם בגבורה ועז בגדרים וסגים באפנים שונים. ואם כן, אתה רק צועד קדימה בכל קימה נוספת לאחר נפילה, ועצם זה שאתה מגלה נאמנות לבוראך-שאינך חדל מלחזר אליו פעם נוספת, זה עצמו מראה על שהנך בש ממנו מתוך אמונה שמלא כל הארץ כבודו.

וכאן נבחנת האמונה והנאמנות של האדם האם ימשיך בנפילתו או שבכל זאת יעשה את אשר ביכלתו לקום שוב על אף חלישות הדעת הנוראה שנוצרה בקרבו וכלו מתסבך מעצמו ואינו יודע את מקומו, ובכל זאת בשארית דעתו וכחו שב לבוראו.

וזהו בעצם נחת הרוח של הקדוש-ברוך-הוא מהצדיק-שבע לפל צדיק וקם. הצדיק משעשע את הקדוש-ברוך-הוא בהפגנת נאמנות לבוראו בכך שאף שנפל ונחבט שוב בקרקע וכח הרע מדמין לו: הנה אתה שך לי, אינך שך לכח הקדשה ואין לך עסק עמהם ולא להם עסק עמך, מאכזבים המה ממך ואינם מצפים כבר ממך לכלום, ובכל זאת גוער הוא בכם מפתה זה ואינו מקבל דבריו בשום אופן, ובלב שבויר ונדכה על מעידתו קם שנית ומפגין נאמנות לבוראו ומתחיל מחדש-כבר בזה יש לכפר לו על נפילתו ולקבלו בהתחלה חדשה וחוזר חלילה.

ומכאן נבוא להעמיק, שכמה שהנפילה היתה חזקה יותר ותלולה יותר, והקשי, אם כן, לקום ממנה מסבך יותר-כן השעשוע שגורם הקם ממנה הוא נשגב ומעלה יותר.

ובזה נבין מאמר חז"ל (עבודה זרה ז' ע"ב): "לא היה ראוי דוד המלך לאותו חטא, אלא להורות תשובה ליחיד". דוד המלך ע"ה קם מירידה תלולה שאין לשערה. דוד המלך-מלך, ראש הסנהדרין, עיני ישראל אליו תלויים, סמל הקדשה ורוח הקדש בישראל, סמל הצדקות והגבורה נופל באשת איש. אפשר להבין זאת! באיזה

פנים יראה לעמו!! באיזה פנים יתמצב בפני הסנהדרין!! כמה מחשבות יאוש וכלישות הדעת היתה בהם כדי להצדיק נפילה ללא קימה, ובפרט שלא חסרו לו שונאים שדאגו לפרסם קלונו ברבים ולשמח במפלתו באמרם אלקים עזבו, רדפו ותפשוהו כי אין מציל. מכל כוון נסו לנאשו ובכל זאת החזיק בתשובה נוראה, כמובא בחז"ל: שבעה חדשים נצטרע דוד, נסתלקה ממנו רוח הקדש, ענה נפשו בצום, והיה טובל פתו בדמעותיו.

וחז"ל, בראותם עצם פליאה זו, החליטו שבעצם לא היה דוד ראוי לאותו חטא, שהרי אפלו פשוטי עם יראי ה' עומדים בנסיונות קשים, ואם כן, דוד המלך ע"ה לא יכול היה לעמוד בכך? ומתרגמים חז"ל: "להורות תשובה ליחיד!"

הקדוש-ברוך-הוא, בחסדו ובטובו עם עם ישראל לבל יפלו ביאוש ובכלישות הדעת, לקח צדיק נשגב שלא ראוי לחטא, הכשילו, וכך זה להראות אות ומופת גבורת התשובה לכל יחיד ויחיד עד כמה עליו להיות מעודד ויציב לשוב גם כאשר נופל בחטא שפנה.

הלכה, אל תדרש מעצמך לעלות השמימה אחר שראית שכל השתדליותיך עלו כבזכות בתהו ושוב נפלת, אלא תמנה ותספר את הנחונות ולא את הכשלונות, ותאמין שהנפילות אינם ל"משתדל" אלא לשמש כמטרת איתותים למצבו ומעמדו זה עתה על מנת לזרז לגדר גדרים וסיגים נוספים, כך שאם לקח חיובי זה מהנפילה, יעזר לו הדבר להתחזק, אולם אם מבטו על הנפילה יתפרש כאיתות לדחיה, הרי שיבוא מכך ליאוש וכלישות הדעת ואסונו יהא הרבה יותר מעצם הנפילה.

והנה נסיון זה של חלישות הדעת מתכיפות הנרידות והעליות, זו עבודה כשעצמה שפחר בה הבורא לדורנו יותר מכל הדורות, גון עבודה שכזו להיות איתן גם כשחשים תחושה של מאוס ודחיה מן השמים זהו גון עבודה שלא נתנסו בה כל כך בדורות עברו כי לא היה מגיע להם להתנסות בזה, בדורנו התרכזו נשמות מיחדות-דור עקבות משיחא, שעקר תקונם זהו גון עבודה זו להיות איתנים ויציבים גם במשברי חלישות הדעת, ולעבד את ה' גם ללא "הרגשים", וללא התפעלות והתלהבות, ולכך נקרא דורנו דור "העקבים" שזהו תפקיד העקב, ללא שכל, וללא שום חוש מחושי האדם-לילה על בץ אבנים וחץ מבלי אמר ודברים, תפקידנו עתה לעבד את ה' מתוך נסיונות קשים של הליכה על בץ וחץ של פתויים וגרויים למיניהם שלא היו מעולם, ולדרך עליהם בגבורה ואף שאין לנו שום חוש וטעם בעבודתנו. וגון זה של עבודה הטל עלינו דור העקבים, ואף שנפצע במהלך הליכה זו, עלינו להמשיך ולהמשיך ולא לתת לחלישות הדעת להשתלט עלינו.

ואף שאין מצוותינו ומעשינו מגיעים באיכותם ובכמותם למעשיהם של גדולי הדורות שעברו, אולם עלינו להתעודד ולדעת, אכן, מצוותיהם של הדורות

הקודמים היו פֶּאֶשׁ שֶׁל אַבּוּקָה, וְאֵלּוּ שֶׁלֵּנוּ כְּשֶׁל גֵּרּוֹנִים קֶטְנִים, אוּלַם הֵמָּה הֵבִיאוּ מִצּוֹת כְּאַבּוּקָה בַּיּוֹם, וְאֵלּוּ אָנוּ מְבִיאִים מִצּוֹת כְּגֵרּוֹנִים אוּלַם בְּלִילָה. וְגֵרּוֹן בְּלִילָה לֹא נּוֹפֶלֶת חֲשִׁיבוֹתוֹ מֵאַבּוּקָה בַּיּוֹם. לְרַב נִסְיוֹנֹתֵינוּ וְקִשְׁיֵינוּ יִשְׁנֶה חֲשִׁיבוֹת גְּדוּלָה לְכָל הַתְּגַבְרוֹת וּמִצָּוָה הַנְּעִשִׂית הַיּוֹם פִּי כִּפְּהָ מִהֶעֱבֵר. וְהֵמָּה דִּבְרֵי הָאָר"י לְמַהֲרַח"ו (כְּמוּבָא בַּסֵּפֶר "שְׁבַחֵי מַהֲרַח"ו) שֶׁאָמַר לוֹ הָאָר"י עַל דְּוֵרוֹ שֶׁל אֲזוּ שֶׁהָיוּ צְדִיקִים וּמְקַבְּלִים, שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה שְׁלֵהֶם שְׁקוּל כְּהַרְבֵּה שֶׁל דְּוֵרוֹת קוֹדְמִים לְרַב רַבּוּי הַטְּמָאָה, וּמָה נַעֲנֶה בְּדוֹרְנוּ אָנוּ...

שְׁמַעְתִּי מִמּוֹרֵי [הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב], כִּי אָדָם הַשָּׁלֵם אִם יִזְדַּמֵּן לוֹ אֵיזָה בְּטוֹל תּוֹרָה וּתְפִלָּה, יֵשׁ לוֹ לְהִבְיִן שְׁגָם זֶה הוּא בְּיָדוֹ יִתְבַּרֵּךְ, שֶׁדוּחָה אוֹתוֹ כְּדֵי שִׁיתְקַרֵּב יוֹתֵר, בְּסוֹד "שְׁמַאלוֹ תַּחַת רֵאשִׁי וַיִּמְיֵנוּ תְּחַבֵּקֵנִי וְכוּ'" (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, א), וְ"דִבְרֵי פִי חֶכֶם חוֹ". וְזֶה שְׁכָתוֹב (תְּהִלִּים טו, ח) : "שׁוֹיִתִּי ה' לְגַגְדֵי תְּמִיד".

(יְתוּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, וַיִּשָּׁב).

"שׁוֹיִתִּי ה' לְגַגְדֵי תְּמִיד"-דִּהְיֵנוּ, גַּם כְּשֶׁה' כְּבִיכּוֹל "לְגַגְדֵי" וְדוּחָה אוֹתִי תְּמִיד, עִם כָּל זֶה "שׁוֹיִתִּי ה'"-לְדַעַת שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ לְטוֹבָתִּי.

ס. גַּם עַל אֱמוּנָה יֵשׁ לְהַתְּפַלֵּל

בַּסֵּפֶר "שׁוֹמֵר אֱמוּנִים" מְסַפֵּר עַל אֶחָד מְגִדוּלֵי צְדִיקֵי הַדּוֹר שֶׁהֵאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּצַדִּיקוֹתָיו וּבְקִדְשָׁתוֹ, וּבַתְּחִלָּת עֲבוֹדָתוֹ נֶאֱחָזוּ בּוֹ בְּלִבּוּלֵי אֱמוּנָה, רַחֲמָנָא לְצַלּוּ, וְהַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב זִי"ע צָפָה זֹאת בְּרוּחַ קִדְשׁוֹ, וּבִיָּדְעוֹ אֶת כַּחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צְדִיק לְאֵיזָה מְדַרְגָּה נַעֲלָה הוּא יְכוֹל לְהַגִּיעַ, נִסְעַ בְּמִיחָד לְמִקוֹמוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צְדִיק, וְנִגַּשׁ אֵלָיו וְאָמַר לוֹ : "גַּם עַל זֶה עָלִיד לְהַתְּפַלֵּל לְפָנֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ...". הֵינּוּ, שְׁגָם עַל עֵצָם הָאֱמוּנָה צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ מִהַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ שֶׁנִּזְכָּה לְאֱמוּנָה טְהוֹרָה, לְבִטְחוֹן חִזְק וְאִיתָן בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ. וְאוֹתוֹ צְדִיק אָמַר שֶׁהַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הֵצִיל אֶת נַפְשׁוֹ עַל יְדֵי זֶה. עַד כָּאן.

כִּי יֵשׁ הַטּוֹעִים וְחוֹשְׁבִים שְׁמֵי שְׁחִזְק בְּאֱמוּנָה-מִתְּפַלֵּל, אוּלַם אֵין מְבִינִים שְׁגָם מִי שְׁחִלַּשׁ בְּאֱמוּנָה חֲזָב לְהַתְּפַלֵּל שֶׁתַּתְּחִיזֵק אֱמוּנָתוֹ, וּבְפֶרֶט בְּיָמֵינוּ שֶׁהָאֲפָשְׁרוֹת הִיחִידָה לְקִיּוּמֵנוּ וּלְבִלְתֵּי נִמְעַד וְנִתְמוּטֵט הִיא רַק הָאֱמוּנָה, וְכִמוֹ שֶׁהָאָרְכָנוּ בַּתְּחִלָּת הַסֵּפֶר, כִּפְּהָ יָפָה הִיא הַצָּעֵקָה יוֹם לַה', שֶׁיִּטַּע בְּלִבֵּנוּ אֱמוּנָתוֹ, וְנִהְיָ חִזְקִים בְּאֱמוּנָתֵנוּ כְּיָתֵד בַּל יִמוּט, וּבְהַתְּבַוֵּנוֹת מַעֲמִיקָה בְּרַבּוּתֵינוּ גְּדוּלֵי הַדְּוֵרוֹת הַכִּיצַד הִיָּתֵה הָאֱמוּנָה וְהַבִּטְחוֹן תִּקּוּעָה בְּלִבֵּבָם, וְהַתְּמִימוֹת בְּה' הִיָּתֵה נְתִיבָתָם

בְּכָל אַרְוֵעֵי חַיֵּיהֶם, וְעַל אֵף הַיּוֹתֵם בְּעַלֵי חֲכָמָה וּתְבוּנָה עַד כִּי שַׁעֲרַת רֵאשִׁים עֲבָה
הִיא מִמִּתְנִינֵנוּ בְּחֲכָמָה וּבְפִלְפוּל, עִם כָּל זֶה הַתְּמִימוֹ עֲצָמָם עִם ה' כְּבִהְמָה וּכְבִּעֵר,
וְזָכוּ לְחֲכָמָה הָאֱמִתִּית וְלִדְיָעָה הָאֱמִתִּית שֶׁהִיא דְּוָקָא לְדַעַת שְׂאִין הָאָדָם יוֹדֵעַ
מֵאוּמָה מִהִנְהַגְתָּ ה', וְכִשְׁנִתְבוּנֵנוּ בְּזֶה נַחֲמֵד וְנִצְפָּה שְׁתִּקְבַּע גַּם בְּלְבוֹתֵינוּ מִדָּה זֹ
שֶׁל הָאֱמוּנָה וְהַתְּמִימוֹת בְּה', וְעַל מִדָּה זֹ נִזְעַק וְנִתְפַּלֵּל לֵה' יוֹם יוֹם שְׂיִטַע אוֹתָהּ
בְּקִרְבָּנוּ וּבְקִרְבֵי זָרְעֵנוּ וְזָרַע זָרְעֵנוּ עַד עוֹלָם.

כְּשֶׁשָּׁהָה הַגָּאוֹן רַבִּי יַחְזִקְאֵל אֲבָרְמָסְקִי זצ"ל בְּגִלוֹת סִיבִיר, הוּא הִגִּיעַ כְּשֶׁרָק
בְּגָדִים קְלִים מְכֻסִּים אֶת גּוּפוֹ. נוֹסֵף לְכָד, הָיָה עָלָיו לְרוּץ יַחַף עַל הַשָּׁלֵג בְּכָל
בֶּקֶר, וְכָל זֹאת, כְּשֶׁהִטְמַפְּרָטוּרָה הִגִּיעָה לְעֵתִים לְאֲרִבָּעִים מַעְלוֹת מִתַּחַת
לְאַפָּס. אֲנָשִׁים רַבִּים קָפְאוּ מְקוֹר וּמְתוּ.

נִשָּׂא הָרַב עֵינָיו לְשָׁמַיִם וְאָמַר: "רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֲמִנֵּם 'צְנִים וּפְחִים בְּיַד
אָדָם', כִּי בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם לְהַשְׁמֵר מֵהֶם, אֲבָל בְּמִצְבֵי הַיּוֹם בְּטַל טַעַם זֶה, כִּי
הַרְשָׁעִים הִלְלוּ אֵינָם מְנִיחִים לִי לְחַמֵּם אֶת גּוּפִי. נִמְצָא, שְׁחֹבֵת הַשְּׂמִירָה
חוֹזֶרֶת אֵלָיֶךָ... אִם כֵּן, אֲנִי מִתְחַנֵּן: 'שְׂמֵרְנִי קַל כִּי חִסִּיתִי בְּךָ'".

וְרֵאָה זֶה פְּלֵא, הָרַב, שֶׁבִּילְדוּתוֹ הִיָּתֵה אִמּוֹ עוֹטֶפֶת אֶת גּוּפוֹ בְּצִמְרֵן גֶּפֶן מִחֲמַת
חִלְשָׁתוֹ, וְהָיָה מְצִטָּנוּ מְכָל רוּחַ מְצוּיָה, לֹא חָלָה שָׁם אֶפְלוּ פַעַם אַחַת!

פרק ב - מבחנים לאמתות הבטחון

א. עבודות מחיי היום יום למבחן האמונה

אֲנָשִׁים רַבִּים רוֹאִים שְׂאִינָם דּוֹאֲגִים וּמְפַחְדִּים וְתוֹלִים זֹאת בְּבִטְחוֹנָם בְּה' בְּעוֹד
שְׁלִמְעֶשֶׂה זֶהוּ בְּטְחוֹנָם הָעֲצָמִי. יֵשׁ אֲפָנִים שׁוֹנִים בָּהֶם יְכוֹל הָאָדָם לְבַחֵן אֶת עֲצָמוֹ

האם באמת בוטח הוא בה', ונביא כמה מהם, ומה תועלת שמביא הבטחון לעבודת ה' מספר "חובת הלבבות" שער הבטחון, וממה שנמצא בשאר הספרים הקדושים.

מבחן א: מובא בחובות הלבבות (שער הביטחון פ"א): "שיש לבעל הבטחון מנוחת הנפש מהדאגות המאפשרות לו להתמסר לעבודת ה'". עד כאן לשונו. בזאת יבחן האדם את עצמו האם שרוי הוא בשלחה וברגיעה בלעדי הסבות כמו עמיו, ויבחן את פחדו ודאגתו באשר רופא, חס וחלילה, נואש מבריאותו, או, חס וחלילה, באשר מקור פרנסתו נסתם, כי הלא הבטחון מחייב להיות באותו מצב של שלחה עם הסבות ובלעדיהן.

מבחן ב: "שאיין הוא תלוי בבני אדם, והוא לא מצפה לעזרתם ולא משתדל למצא חן בעיניהם, והוא לא מחניף להם ולא מסכים עמיהם בדברים הנוגדים לעבודת ה' ולא מפחד מהם ולא מהסס מלהוכיחם".

מבחן ג: האם מסתפק הוא בממונו או שואף להגביר את הונו ולא שמח בחלקו. הבוטח האמתי יודע שדי לו בהשתדלות מועטת כדי שתשרה הברכה בעזרת ה'. לעמת זאת המשתדל בכל כחו מוכיח שאמונתו תלויה בסבות, וחושש שבלעדיהן תמעט פרנסתו. כן היה הרב הצדיק אליהו לאפיאן זצ"ל אומר, שההסתפקות והבטחון שלובות זו בזו. כן כתב בשל"ה בשער האותיות אות ס' ספוק.

מבחן ד: הפעס. באשר נעשה דבר שלא לרצונו, יבחן אם כועס הוא. אם בטחונו בה' חזק, מאמין שגם בהעדר הסבה לא יעדר כל צרכו, וכך לא יגיע לידי פעס. על כן אמרו רבותינו ז"ל: "כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה", משום שעבודה זרה היא שלילת האמונה שהכל מאתו ותברך. זוהי בדיוק דרכו של הכועס-היות שמאמין הוא במקרה, כועס בהעדרו, כמובא במדרש רבה (ז, ט) שהקפיד הקדוש-ברוך-הוא על יעקב אבינו ע"ה כשאמר לבניו "למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אחי" (בראשית מג, ו), וכאלו תלה את צרתו בסבת בניו שהם גרמו לירידת בנימין למצרים, והיה לו להאמין שפך גזר ה'.

מבחן ה: הקנאה וצרות העין. יראה בעצמו האם צר לו בשמעו בשורה טובה בעשר וכדומה הנשפע לחברו, או שמשתתף הוא בשמחתו, וכמו כן כשחס וחלילה שומע דבר צרה על חברו בן אמונתו או המתחרה עמו-האם שמח הוא או עצב, בזאת נכרת אמתות בטחונו. הבוטח יודע שאין אדם נוגע במוכח לחברו כמלא נימה, ומה שמגיע לו אף אדם לא יוכל לקחת ממנו, ודבר שלא מגיע לו-שום השתדלות שבעולם לא תעזר לו להשיגו. על כן צריך לשמח בכל מעשי ה' והנהגתו בעולמו. יתרה מזו, הקנאה היא ממש ככפירה, שמראה בזאת שדעתו אינה נוחה מהנהגת הקדוש-ברוך-הוא, ולפי דעתו היתה צריכה להיות ההנהגה באופן שונה.

מבחו ו: הגאָה. גַם על זֶה אָמְרוּ רבוֹתֵינוּ ז"ל: "כָּל הַמִּתְגַּאֵה כְּאֵלוּ כּוֹפֵר בְּעֵקֶר וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת זָרָה", וּמֵאוֹתוֹ הַטַּעַם כְּדִלְעִיל, כִּי מַעֲשֵׂהוּ כְּמַעֲשֵׂה הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת זָרָה-שְׂמֵאָמִין בְּעַצְמוֹ וּבְכַחוֹ, "כֹּחֵי וְעֵצִים יָדֵי עֲשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה", וְעַל כֵּן מִתְגַּאֵה. לוֹ הָיָה מְשִׁים בְּטוֹחוֹנוֹ בְּה', הָיָה יוֹדֵעַ וּמִבִּין שֶׁאֵין לְאָדָם לְיַחֵס לְכַחוֹ וּלְעַצְמֵייתוֹ שׁוֹם פְּעֻלָּה וְהַצְלָחָה, וְהַגְאָה וְהַגְדָּלָה-לְחֵי הָעוֹלָמִים.

מבחו ז: בְּטוֹל תּוֹרָה וְתַפְלָה. הַבוֹטֵחַ בְּה' לֹא יִבְטֹל אֶת קְבִיעוֹת תּוֹרָתוֹ וְזִמּוֹן תַּפְלָתוֹ בְּשִׁבִיל יַעֲסֹק מִשָּׂא וּמִתֵּן, כִּי יֵאֱמִין שֶׁאֵין בִּיכְלֵת שׁוֹם מְנִיעַת מִשָּׂא וּמִתֵּן לְהַפְסִיד חֲלָקוֹ שֶׁנִּקְצַב לוֹ מִשְׁמַיִם, וּבִפְרָט כְּשֶׁנִּמְנָע הוּא מִמִּשָּׂא וּמִתֵּן עֲבוֹר תּוֹרָה וְתַפְלָה, בְּנִדְאֵי יִשְׁלַח לוֹ מִמְקוֹם אַחֵר כְּפֹל כְּפָלִים.

מבחו ח: הוֹצָאוֹת שֶׁבַת, הוֹצָאוֹת בְּנֵי לְתַלְמוּד תּוֹרָה, לְצַדִּיקָה וְכוּ'-הַבוֹטֵחַ בְּה' לֹא יִמְנַע מֵהוֹצָאוֹת אֵלוּ בְּאִמּוּנָתוֹ שֶׁהַכֹּל נִקְצַב מִרֵּאשׁ הַשָּׁנָה עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה מִלְּבַד הוֹצָאוֹת אֵלוּ.

מבחו ט: עוֹד מְסִימְנֵי הַבוֹטֵחַ-שֶׁנוֹתֵן הוֹדָאָה עַל כָּל שְׂפַע וְטוֹבָה שֶׁמְגִיעַ אֵלָיו, וְכִשְׁלֹא נוֹתֵן הוֹדָאָה, מְרָאָה שְׂמִינְחָה שֶׁשְׂפַע לְכַחוֹ, כֵּן מוּבָא בְּסִפְר "קַב הַיִּשְׂרָאֵל". וְדָבָר זֶה הַשֶּׁכֵּל מַחִיבוֹ, שֶׁהָרִי כְּשֶׁמְקַבֵּל מִחִבְרוֹ מִתְּנָה בְּעֵרְךָ פְּרוּטוֹת אוֹ עַל כָּל טוֹבָה וְחֶסֶד שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ חִבְרוֹ-תַּכְף נוֹתֵן לוֹ הוֹדָאוֹת וּבְרִכוֹת, וְאֵלוּ כְּשֶׁמְזַדְּמֵן לוֹ רֹחַ שְׂבָא לוֹ מִמִּשָּׂא וּמִתֵּן וְכַדוּמָה, אֶפְלוּ רֹחַ גְּדוֹל-אֵין נוֹתֵן תּוֹדָה לְה' יִתְבָּרַךְ, בְּזֶה מְרָאָה שְׂמִינְחָה זֹאת לְעֵצִים יָדוּ.

מבחו י: הַמֵּאֱמִין בְּאֶמֶת בּוֹחַל וְסוֹלֵד מִמְּעוֹנָנִים, מְכַשְׁפִּים, מְגַלֵּי עֲתִידוֹת לְמִינֵיהֶם, וְאֵף מִתְרַחֵק מְאֹד מִחֻמְכֵי כַף הַיָּד וְחֻכְמַת הַפְּרָצוּף הַמְזַיְפִים הַרְבִּים שֶׁיֵּשׁ בְּיָמֵינוּ. מִלְּבַד הָאִסוּר הַחֲמוּר הַכְּרוּךְ בְּהַלִּיכָה אֶצֶל שְׂכָאֵלוּ, עוֹד מְכַחֵשׁ אֶצְלוֹ אֶת הָאִמּוּנָה הַתְּמִימָה, וְכַנְּאָמֵר (דְּבָרִים יח, יג): "תְּמִיִם תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ", שֶׁהַזְּהִרְנוּ בְּזֶה לֹא לְחַקֵּר אַחֵר הָעֲתִידוֹת. הַמֵּאֱמִין הָאֱמִתִּי פּוֹנֵה בְּכָל הַצְּטֻרְכוּתוֹ בְּתַפְלָה וּבְתַחֲנוּנִים יִשָּׁר לְכַתְּבָת, וְכַנְּאָמֵר (תְּהִלִּים קמ"ח, יח): "קְרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו", וְאֵינוֹ נִבְהַל וְלֹא מִתְפַּחַד מִשׁוּם כְּשָׁפִים וְקִשְׁרִים, בְּהִיּוֹתוֹ יוֹדֵעַ כִּי גַם הֵמָּה כְּפוֹפִים לְגִזְרַת אֱ-ל עֲלִיוֹן עַל מִי וְעַד כְּמָה יִשְׁלֹטוּ בְּאָדָם, וְעוֹד יָדַע כִּי בְּכַח אִמּוּנָתוֹ "אֵין עוֹד מִלְּבַדוֹ" יֵשׁ לְשַׁבֵּר אֶת כָּל הַקִּשְׁרִים וְהַכְּשָׁפִים שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְשַׁלֵּט עֲלָיו, וְגַם אִם כְּבָר שְׁלֹטוֹ עֲלָיו-שֶׁיִּרְדּוּ מִמֶּנּוּ וְהָיוּ כְּלֵא הָיוּ. (וּמְבוֹאֵר עֲנִיין זֶה בְּאִרְיֻכּוֹת בְּסִפְר "נַפְשׁ הַחַיִּים" שֶׁעַר ג' פֶּרֶק יב)

מבחו יא: הַמֵּאֱמִין בְּפִרְנֶסָה שֶׁהִיא מֵאֵת ה' לֹא יִמְנַע מִלְּמַסֵּר בְּנֵי לְתַלְמוּדֵי תּוֹרָה וְלִישִׁיבוֹת קְדוֹשׁוֹת דְּוִקָא, הַמֵּאֱמִין לֹא יִדְאָג כְּלָל לְעֲתִיד פְּרִנְסָתָם וּבִפְרָט כְּשֶׁהִיא עַל חֲשָׁבוֹן סְכָנַת קְפוּיִם נִשְׁמָתִים-לְמַסָּרָם חֲלִילָה לְחַנוּךְ בְּלִתֵּי טְהוֹר, וְכִמּוֹ כֵּן הַמֵּאֱמִין לֹא יִמְנַע מִתֵּת אֶת בְּתוֹ לְחַתֵּן תַּלְמִיד חָכֵם וִירָא שְׂמִיִם הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה יוֹם וְלַיְלָה, וְלֹא יִדְאָג וִירַחֵם עַל עֲתִידָהּ שֶׁל בְּתוֹ, כִּי יֵאֱמִין בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא

ב. מבחני אמונה עצמיים

הַכִּיצַד תְּגוּבְתִי בְּמַצֵּב שֶׁל אֵי שְׂבִיעוֹת רָצוֹן בְּמִקְרִים כְּגוֹן:

1. בְּדִיּוֹק כְּשֶׁהִגַּעְתִּי הַבֵּנֶק נִסְגָּר... הַמְּפֹלֶת נִסְגָּרָה... אוּ הָאוֹטוֹבוּס נִסַּע...

2. לְאַחַר הַמִּתְנָה מוֹרְטֵת עֲצָבִים בַּתּוֹר, הַתְּבַרֵר שֶׁשְׂכַחְתִּי מִסְמָךְ אוּ חִסְרָה חֲתִימָה וְעָלִי לְהִגָּרר שְׁנִית לְמִקּוֹם הַבְּלָתִי נִסְבַּל אֶצְלִי...

3. הַיּוֹם אֵין אַרוּחַת צְהָרִים-לְאֶכֶל רַק מִמָּה שֵׁישׁ!...

4. אֵין לְהַיּוֹם בְּגָד מְכַבֵּס אוּ מְגַהֵץ-לְלִבֵּשׁ רַק מִמָּה שֵׁישׁ!...

5. הַמְשַׁקְפִים נִפְלוּ וְנִשְׁבְּרוּ... קַעֲרָה יְקָרָה נִפְלָה וְנִשְׁבְּרָה... הַמְּכוֹנֶת כְּבִיסָה אוּ הַמְּקָרָר נִתְקַלְקְלוּ...

6. הַחֲבֵר, הָאִשָּׁה, הַבֵּן אוּ הַבַּת עָשׂוּ טְעוֹת בְּדַבּוּר אוּ בְּמַעֲשֵׂה בְּכוּנָה אוּ שָׁלָא בְּכוּנָה וְגָרְמוּ לִי הַפְּסָד אוּ בּוֹשָׁה...

7. הַחֲבֵר, הָאִשָּׁה, הַבֵּן אוּ הַבַּת מְסַרְבִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנִי, אוּ כְּשֶׁבִקְשָׁתִי לֹא נִתְבַצְּעָה עַל יְדֵם לְמִרּוֹת הַבְּטָחָתָם לַעֲשׂוֹתָהּ.

8. זְמַנִּי לְחוּץ בְּיוֹתֵר וּבְדִיּוֹק אֲזוּ נֶאֱבָד לִי הָאֲרֶנֶק, הַתְּעוּדָת זְהוּי, מִסְמָךְ כָּל שְׁהוּא, הַמְּפִתְחוֹת, אוּ אֲזוּ... הָאוֹטוֹ לֹא מִתְנַיֵעַ!...

9. נִפְלָה טְעוֹת וּשְׂגִיָּאָה בְּמִלְאָכָה, בְּסַפְרוֹת, צִיּוֹר, חַבּוּר, אוּ שְׂאָר מִלְאָכָה הַמְּצָרִיכָה טָרַח רַב אוּ מַעֲט.

10. קִבְּלָתִי פְטוּרִין מִהַכּוֹלֵל, מִהַעֲבוּדָה.

11. רְמִיתִי עַל יְדֵי הַמוֹכֵר שֶׁלְקַח מִמֶּנִּי יוֹתֵר, וְכֵן פִּיצַד אֲנִי מְגִיב כְּאֶשֶׁר "בְּטָפְשׁוֹתַי" שֶׁלְמַתִּי יוֹתֵר, וְלוֹ הִיִּיתִי פּוֹקֵחַ עֵינַיִם אוּ מְבַרֵר הִיִּיתִי יְכוֹל לְהַשִּׁיג בְּפָחוֹת, וְכֵן כְּאֶשֶׁר שְׂגִיתִי בְּלִשׁוֹנִי וְגָרַמְתִּי בְּכָף הַפְּסָד לַעֲצָמִי, פִּיצַד תְּגוּבְתִי, הַמְּאֲשִׁים אֲנִי אֶת עֲצָמִי אוּ מִתְבַּטֵּל לְגוֹזֵר!?

12. נגְרָמָה לִי עֲגַמַת נַפֶּשׁ מִבַּעַל מְלֹאכָה שְׂאִינוּ מִבְּצַע מְלֹאכְתּוֹ בְּזִמְן הַנִּקְבָּע אוֹ כְּפִי שֶׁנִּקְבָּע.

13. הַכִּיצַד וְאִיךְ מִדַּת הַרְגִיעָה וְהַשְׁלֹוֹה אֶצְלִי בְּמִצָּב שֶׁל חֲלִי, כְּשֶׁהִיא מִתּוֹךְ תַּקְוָה לְרַפּוּאת הַרוּפָא, בְּיַחַס לַתַּקְוָה לְרַפּוּאָה מְרַפּוּאת הַרוּפָא כֹּל בְּשֶׁר וּמִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת.

14. כְּמוֹ כֵּן עַד כַּמָּה מְגִיעַ הַפַּעַר בֵּין הַצַּעַר וְהַדְּאָגָה שֶׁבְּתַקּוּפַת הַבְּטָלָה אוֹ הַפְּסִיד, בְּיַחַס לְרֻגַע וְהַשְׁלֹוֹה שֶׁבְּתַקּוּפַת שְׂגִשׁוּג.

15. עַד כַּמָּה הַהִשְׁקָעָה בְּעֵדוֹן צָרָה בְּדַרְכִים טְבָעִיִּים לְעִמַת הַהִשְׁקָעָה בְּדַרְכִים רוּחָנִיִּים, כְּגוֹן הַשְׁקָעַת צְדָקָה גְּמִ"ח תְּרוּמָה לְיִשִּׁיבוֹת, לְעִמַת הַהִשְׁקָעָה בְּרוּפָאִים אוֹ בְּשָׂרִים וּנְגִידִים.

16. הַבוֹשׁ אֲנִי מִפְּנֵי הַמְּלַעֲיָגִים מִלְּבַשׁ בְּגָדֵי הַמְסֻרְתִּיִּים, אוֹ מִלְּעֲשׂוֹת מַצּוֹת ה' בְּפְנֵיהֶם, אוֹ מִלְּהַזְכִּיר שֵׁם שְׁמַיִם בְּשִׂיחַתִּי אֲתָם וְאִף שֶׁזֶה אֵינְנָה שְׁפָתָם, וְאִף שֶׁעֲלוּל נִסְח דְּבוּר אוֹ לְבוֹשׁ שֶׁכִּזָּה לְדַחוֹת אֶת תּוֹעֲלַתִּי מֵהֶם...

17. הַכִּיצַד חֵשׁ אֲנִי אֶת אֲמוּנַת "אֵין אָדָם נוֹגַע בְּמוֹכֵן לְחַבְרוֹ וְאֶפְלוֹ כְּמֵלֵא נִימָה". כִּיצַד טוֹב הָעֵין שְׁלִי בְּמַקְרֵי שְׂגִשׁוּג אֶצֶל הַחֲבֵר, כְּחַתְנָה, הַלְדָּת בּוֹ, קִנְיַת מְכוּנִית, קִנְיַת דִּירָה, וְכַדוּמָה.

18. כִּיצַד תְּגוּבְתִי בְּחַפּוּשׁ שְׂדוּךְ כְּאֶשֶׁר הֵצַד הַשְּׁנִי שׁוֹלֵל אֶת הַהֲצָעָה, וּבְפֶרֶט כְּשֶׁבְּעֵינֵי הָיָה רְצוֹן וּמְשִׁיכָה לְאוֹתוֹ זְוִיג, אוֹ כְּמוֹ כֵּן בְּשִׁלְיַת הַתְּשׁוּבָה לְעַבּוּדָה אוֹ לְיִשִּׁיבָה אוֹ לְכוֹלֵל, אוֹ לְקִנְיַת דִּירָה מְכוּנִית וְכַדוּמָה.

19. הַשְּׁתַּמְשׁוֹת בְּאֶפְנֵי הַהִשְׁתַּדְּלוּת לְעִמַת הַבְּטָחוֹן, הָאֵם הַנֶּם לְאַחַר עֵיוֹן וְהַתְּנַעְצוֹת אִם אֵין בָּהֶם הַפְּרָזָה וְסִתְיָרָה לְמִדַּת הַבְּטָחוֹן.

20. כִּיצַד מִצָּב עֲמֻדַתִּי וְיִשׁוּב דְּעִתִּי כְּשֶׁהֲנִי נִקְלַע לְדְאָגָה מִפְּנֵי עֶצֶם הַחַיִּים, דְּאָגָה מַחֲלִי, דְּאָגַת הַפְּרָנְסָה, דְּאָגַת חַתּוֹן הַיְלָדִים וּבְרִיאוֹתָם, דְּאָגַת מְשֻׁפָּט, דְּאָגַת מְסִים אוֹ הַפְּסִיד, וְכְמוֹ כֵּן עַד כַּמָּה הַשְּׁתַּדְּלוּתִי בָּהֶם לְעִמַת הַבְּטָחוֹן בַּה'.

21. עַד כַּמָּה הַרְגָּשְׁתִּי צַעַר וְכָאֵב עַל הַשְּׁפָלַת וְחֲלוּל כְּבוֹד שְׁמַיִם, לְעִמַת הַרְגָּשְׁתִּי בְּהַשְּׁפָלַת וְחֲלוּל כְּבוֹדִי.

22. הרגע והשלוה מאויבנינו הסובבים אותנו, מהיכן נובע אצלי?
מידיעה בכח צבא ההגנה העומד על המשמר או מידיעה בכח
הרועה השומר.

23. המזדהה אני עם הפרשנים לצית לדברי הכפירה והמינות
שלהם, או שהנני מרגיש סלידה בשמיעת דבריהם [שהרי זה פשוט,
כשפרשן כופר בה' מסביר את ארועי העולם על פי דעתו המובלת
ומדרכת בכפירה, הרי הוא כאומר "אין אלקים"! וכך המציאות
הקימת היא מפני סבה זו או זו חס וחלילה, המסגל אני לשמע
דבריו או שזה מפריע לי, ועל כן מנתק אני מיד את הרדיו].

24. היודע אני שאמונה הנה שיכת גם בענייני רוחניות, להסתפק
ולהאמין שבהתאם לפלים והאפשרויות שנתנו לי צריך אני אתם
לעבד את ה', ולא להסתכל על חברי שהנם מצלחים יותר, וכמו כן
לא להסתכל על פי הפלים והאפשרויות שלהם יותר מברכים
משלי!?

25. כשנזשעתי על ידי בשר ודם, רופא, עורך דין, מנהל עבודה, שר,
מהי מדת הערכתי והודאתי לבורא פלפי מדת ההודאה וההערכה
לאמצעים הנ"ל.

26. כמו כן כשרוח לי מרעבוני על ידי האכילה והשתיה, וכן כשרוח
לי מכאבי על ידי התרופה, מהי מדת התיחסותי לבורא פלפי
התיחסותי לגורם, ואת זה נתן לבחן באיכות פונת ברכותי.

27. כיצד הנני מקבל את אכזבתי מחנוף הילדים, שגם בזה יש
לראות השגחה אחר שהשתדלתי לעשות את אשר ביכלתי, ועם כל
זה נחלתי אכזבה.

28. כיצד הנני מקבל את אכזבתי מבת זוגי, כשהמדבר באשה
שאינה תואמת לי או כשאינה נוהגת כרצוני.

29. כיצד הנני מקבל את אכזבתי כשאני דחוי ולא רצוי או נטול חן
בעיני הסובבים אותי.

30. כיצד הנני מתחס לנחס עיני או כשאני נתון לנחס המפלה אותי
לרעה בעבודה, או בישיבה וכדומה.

31. מה מצבי באמונת "הכל קצוב מראש השנה לראש השנה חוץ
מהוצאות שבת ויום טוב, והוצאות בניו לתלמוד תורה", וכיצד אני
נוהג כאשר נצרך מורה פרטי לסיוע בלמודי הבן.

32. מהי אמונתך בהבטחת "עשר בשביל שתתעשר", או בדברי חז"ל "לעולם אין אדם מעני מהצדקה".

33. באיזו התרגשות ובאיזו צפיה חש אני באמונת התועלת מפניתי לה' בתפלה ובתחנונים, ביחס לתחושת אמונת התועלת מפניתי לבשר ודם.

34. האם מתפתח אני לסדר סדורי ענייני על חשבון למוד או תפלה קבועה בצבור, או האם פוגע אני באיזושהי מצוה על מנת להשיג את הצטרפותי.

35. האם מחניף אני למשלים משפירתי ומכף נמנע אני מלהוכיחו או מלהעיר לו. או שמיראה פו יפגע בי מכסה אני על רשעותו ועולותיו.

36. האם מתרוגן ורם לבי בהצלתתי בעשר ובחכמה כלפי חברי המפיטים בי ביחס של כבוד או של הכנעה.

37. עד כמה אני מרגיש עצמי תלוי בבורא לעמת הבטחון העצמי שיש לי בענייני היום יום, בפריטים השגרתיים שלכאורה איני זקוק לעזרת אף אחד כדי לעשותם, כגון לקחת, לקום, לשבת, לאכל, להתלבש וכיוצא המבארים לנו בברכות השחר.

38. הסומך אני על התרים לשקר או להעלים סעיפים כדי לזכות במלגות או בזכאיות שונות, שלמעשה על אף ההתרים סותרת הנהגה זו את האמונה שאת המגיע לי אקבל בהתר מחלט, ואין להקדוש-ברוך-הוא צרך בהשתדלות התככים שלי, ובפרט באשר קים בהם חשש חלול הי'.

39. היאך מתנהג אני כשבשעת השנה מתעוררים מפריעים למיניהם, אם זה השכן שלמעלה שהחליט לגרר שלחן וכסאות, אם זה הילדים של השכן שהחליטו לשחק ולדפק למעלה מעל הראש, אם זה בעל מלאכה בסמוך שהחליט לקדח ולהרעיש דוקא בשעת מנוחת, אם זה טלפון שעונים לו אנשי הבית בקול מבלי לשים לב להפרעת השנה.

40. בדיוק כשאני ממהר נזדמן לי טרדן, המטריד בשאלות ובפרט כשאין דחופות, ומעבב אותי כשאני אף לדרכי, ללמודי, לעסקי, וכיוצא, היאך אני מתחס לזה, האם רואה אני שנשלח זה עלי מן השמים ונוהג באפוק ובכבוד הבריות, או פועס וזועף.

41. השֵׁכֶן תִּפְסֵס לִי אֶת מְקוֹם הַחֲנֻנָּה... הַנִּיחַ פְּרִיטָיו בַּמַּחֲסוֹן שְׁלִי...
הַשֵּׁכֶן הַחֲנֵה אֶת הָאוֹטוֹ לְיַד חֲלוֹנוֹת הַבַּיִת... הַשֵּׁכֶן בּוֹנֵה וּמוֹסִיף
חֶדֶר וּמִסְתִּיר לִי בְּכַף אֶת הַשֶּׁמֶשׁ...

אֵלוּ דְבָרִים הַמְקַצִּיפִים בְּיוֹתֵר, וְעֲלֵיהֶם נִצְרָכֶת מִדַּת הָאֱמוּנָה
בְּמַמְדִים גְּדוֹלִים כְּדִי לְרַאוֹת שְׂכָף רָצָה ה' וְהַכֵּל לְטוֹבָה.

42. בָּאתִי בַשָּׁנִים, וְהִנֵּה אֲנִי נֹטֵל עַל בְּנֵי וּבָנוֹתֵי שְׂגֻדְלָתִי וְרוֹמְמָתִי...
כָּל אֶחָד מִשְׁתַּמֵּט מִלְעֶזֶר, מִלְּהַסִּיעַ, מִלְּאַרֵחַ, וְאֲנִי כְּאֲנִי נֹסֵבֵל
בְּעֵינֵיהֶם... בָּאתִי בַשָּׁנִים וְהַחֲלָיִים כְּבָדִים וְקָשִׁים מִלְּסַבֵּלִם... בָּאתִי
בַשָּׁנִים וְקָשָׁה עָלַי לְקַיֵּם מִצְוֹת כְּתוּבָה, שְׁעוּרֵי תוֹרָה וְכִיּוּצָא...
נִסְיוֹן הַזְקֵנָה הוּא קָשָׁה לְמַאֲד, וְאִם לֹא יִמְלֵא הָאָדָם מִצְבָּרִים
גְּדוֹלִים שֶׁל אֱמוּנָה בְּמִשְׁךָ שְׁנוֹת חַיָּיו מֵהָיָה עִמּוֹ בְּיָמֵי הַזְקֵנָה!?

43. הַשְּׂתַדְלָתִי בְּדַבֵּר מִצְנָה וְלֹא הַצְלַחְתִּי לְהוֹצִיאָו לַפֶּעַל... עֲמַלְתִּי
עַל סִגְיָא וְלֹא נִתְבַּהֲרָה לִי כָּל־... נִסִּיתִי לְקוֹם בְּהַשְׁכָּמָה וְהַשְּׂתַדְלָתִי
וְלֹא עָלָה בְּיָדִי... גַּם עַל דְּבָרֵי מִצְוָה אֲסוּר לְכַעַס, וְלִכְּפֹת בְּטָלָת
לְאָדָם מִצְוָה מִחֲמַת שְׁעֵבֻבוֹהוּ בְּנֵי הַבַּיִת, אוֹ בְּגִלְל נִסִּיעָה מְשֻׁבָּשֶׁת
וּמְפַקֶּקֶת וְכִיּוּצָא אֲסוּר לְכַעַס בְּשׁוּם אִפְּוֹ.

44. הַבָּנִים לֹא עָלָה גְּדוּלָם וְחֲנוּכָם יָפָה כְּמוֹ שְׂרָצִיתִי... הַבָּנִים
וְהַבָּנוֹת אִף סָטוּ מְדַרְךָ הַתוֹרָה וְהַמִּצְוֹת... גַּם עַל כְּגוֹן דָּא אֵין לְכַעַס,
מִטָּל עָלִינוּ הַהַשְּׂתַדְלוֹת בְּלִבָּד, מֵהַ שְׁמַעְבֵּר לְכָף עָלִינוּ לְהַנִּיחַ
לְאֱמוּנַת הַהַשְּׂגָחָה, וְלְהַבִּין שְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא הַיּוֹדֵעַ שְׂכָף
נִצְרָף שְׁבָנִים אֵלוּ יִרְדּוּ וְיִצְטָרְכוּ לְעֵלוֹת מִמְּקוֹם יִרְדָּתָם. וְכָבֵר
הַאֲרַכְנוּ בְּזֶה בְּקוֹנְטֵרַס יְחוּדֵי בְנוֹשָׂא זֶה הַנְּקָרָא "אֶת עֲמַלְנוּ...".

פרק ג - אמת מלכנו ואפס זולתו

טְעוֹת לְחֻשָׁב שְׁמָה שְׁקוֹרָה לְאָדָם נִזְק אוֹ תוֹעֵלָת מִבְּן אָדָם אַחֵר זֶהוּ מִפְּנֵי הַבְּחִירָה
שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם, חֲלִילָה, כִּי הָאֱמֶת הִיא שְׁגָם מֵהַ שְׁנַעֲשָׂה לְאָדָם עַל יְדֵי בְּנֵי אָדָם

אחרים אף שהנם בעלי בחירה זהו בהשגחה, ואם תאמר והלא יש לאדם בחירה להזיק או להועיל ומה תלוי זה בהשגחה?

התשובה לכך היא אדם שנגזר עליו שיגב ממונו, אזי מגלגלים לו אדם שבבחירתו הרעה חפץ להיות גנב, ויגב לאותו שנגזר עליו את כספו. אדם שנגזר עליו בזיונות, יזמין לו ה' אדם שבבחירתו הרעה חפץ לבזות את הבריות ויביש לאותו אדם שנגזר עליו, כך שגם הגזרה אמת וגם הבחירה אמת.

ולהלן כמה הוכחות מהפסוקים ומדברי רבותינו לגבי זה, שצטטתי מהספר "שערי אמונה ובטחון" חלק א' להרב אברהם נשרי שליט"א.

"גדל העצה ורב העלילה אשר-עיניך פקחות על-כל-דרכי בני אדם לתת לאיש פדרכיו וכפרי מעלליו" (ירמיהו לב, יט), פסוק זה ועוד פסוקים רבים פיוצא בזה מבארים לנו שכל הנעשה עם האדם הוא בהשגחה פרטית, אלא שרצון ה' מתלבש בגורמים ובסבות, כדי להביא על האדם את אשר נגזר עליו בין רע בין טוב. ולהלן נבאר שגם הנעשה לאדם מבעל בחירה, דהינו על ידי אדם אחר להרע או להיטיב זהו גם בהשגחה.

פעמים שיתלבש רצון ה' – להרע לו או להיטיב לו – באשתו, במעבידו, בבניו, בשכנו, בחברו וכיוצא, ומטרת האדם ותכליתו בעולם הוא להכיר באמת האחת והיחידה שהיא "אמת מלכנו ואפס זולתו", דהינו שאפס ממש זולת ה', וכל הנעשה הוא בהשגחה פרטית ועד הפרטי פרטים, ואפלו חלומותיו של אדם – חלום רע או חלום טוב שיחלם האדם, זהו גם בהשגחה, וכמובא בגמרא ברכות נה ע"א, אמר רבב"ח אמר רבי יוחנן: "והאלקים עשה שיראו מלפניו" – זהו חלום רע.

גם אם אדם נבהל ממשוהו זהו בהשגחה, וכמו שמספר רבי יהושע בן קרחה (י"תורת כהנים – בחקותי – כו, מד) פעם אחת היינו יושבים בין האילנות, ונשבה הרוח והטיחו העלים זה בזה בקול רעש, עמדנו וברחנו, ואמרנו: אוי כי שמא פגעו בנו הפרשים (ש"דס), ולאחר שברחנו משם, פנינו לאחורינו וראינו שאין שם ברעה, ואין זה אלא הרוח שנשבה באילנות, ישבנו במקומותינו ובכינו ואמרנו אוי לנו שנתקדם עלינו הפסוק: "והנשארים בכם... ורדף אתם קול עלה נדף ונסו מנסת חרב" (ויקרא כו, לו).

הרי היאך התיחסו רבותינו על בהלה ופחד שוא שתקפם שגם זה אינו אלא בהשגחה לכפרה.

ועוד מצינו בגמרא (ב"ב, י) רב פפא מעד מהסלם, וכמעט נפל, וחרד חרדה על מה עשה לו ה' ככה, ועוד בגמרא (מגילה כח) ששאלו לחכמים מה מעשה טוב עשו שבשבילו האריכו ימים, שכן אין טבע ומקרה, וכל הנעשה עם האדם שרשו בספה רוחנית במעשה מצוה או עברה שעשה, ועוד בגמרא (בשבת קי"ט) רבי חיאי בר אבא שאל לאדם אחד במה התעשרת והשיב לו: על שהיה מכבד את השבת.

מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד לפרע דמינו מידך

כשבקש טורנינוס להרג את לולינוס ופפוס אחיו בלודקיא, אמר להם, אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם, יבוא אליהם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר, אמרו לו: חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו וראויין היו לעשות להם נס, ונבוכדנצר מלך הגוון היה וראוי לעשות נס על ידו, ואותו רשע [טורנינוס] הדיוט הוא ואינו ראוי לעשות נס על ידו.

ואנו נתחייבנו כליה למקום ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום, והרבה דבין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו, אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד לפרע דמינו מידך, אף על פי כן הרגן מיד.

אמרו לא זזו משם עד שבאו דיופלי [שני שרים] מרומי ופצעו את מחו של טורנינוס בגזרין (בגזעי עץ). (תענית יח, ב)

כשיצערהו אדם ידע כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו

יב

שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו כך, ואל ישית מחשבותיו לנקם ממנו כי הוא אינו סבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב' טז, יא) הנחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעיו בן גרא. (ספר החינוך מצווה רמא)

וכן אמר יוסף הצדיק לאחיו: "ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקים" (בראשית, מה, ח) הרי שכך ראה יוסף את סבלו שהוא מאת ה' ואף שנתבצע על ידי

אֲחִיו, וְלָכֵן גַּם נִהְגוּ בָּהֶם בְּטוֹבָה תַּחַת רַעְתָּם הוֹשִׁיבֶם בְּאֶרֶץ גִּשְׁן – טוֹבָה וְדִשְׁנָה שֶׁל אֶרֶץ מִצְרַיִם, הֶעֱבִיר אֶת תּוֹשְׁבֵי מִצְרַיִם מִקְצָה לְקְצָה – הִגְלֵם מֵעִיר לְעִיר כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲוֹשׂוּ אֲחִיו תַּחֲוֹשֶׁת גּוֹלִים, פְּטָרִם מִלְּהִיּוֹת אֲנָשֵׁי צָבָא שֶׁל חֵיל פְּרָעָה, וּבִמְדָרָשׁ אֵיתָא אֲף שְׂצוּהָ לָהֶם לְמוֹל כִּי שְׂנוּאִים הָמָּה הַמּוֹלִים אֶצֶל הָעֲרָלִים, כֹּל זֶה עָשָׂה לְטוֹבַת אֲחִיו וּמִתּוֹךְ הִדְיָעָה שְׂאִינֶם הֵם הַמְרַעִים לוֹ אֶלָּא שְׂרָצוֹן הִ' הַתְּלַבֵּשׁ בָּהֶם וְתוֹ לֹא.

אִין בְּיַד אֶחָד מֵהַבְּרוּאִים לְהוֹעִיל אֶת נַפְשׁוֹ וְלֹא לְהִזְיקָה, וְלֹא לְזוּלְתוֹ, כִּי אִם בְּרִשׁוֹת הַבּוּרָא, יִתְבָּרַךְ. (חובת הלבבות שער הביטחון פרק ג' [על פי פרוש לקח טוב])

ויזכר בלבו שהתועלת והנזק שלו מסורים ביד הבורא יתברך

הַחֲנִיחָה הַנִּכְוֶנָה כְּלָפֵי אוֹיְבָיו, מְקַנְאִיו וּמְבַקְשֵׁי רַעְתּוֹ, הִיא: שֶׁבְּכֹל מָה שֶׁנּוֹגַע אֲלֵיהֶם יִבְטַח עַל הַבּוּרָא יִתְבָּרַךְ, וְיִסְבֵּל אֶת מָה שֶׁהֵם מְעַלְיָבִים אוֹתוֹ, וְאֵל יִגְמַל לָהֶם כְּמַעֲשֵׂיהֶם, אֶלָּא יִגְמַל לָהֶם חֶסֶד, וְיַעֲשֶׂה עִמָּהֶם טוֹב כְּמִיטֵב יְכַלְתּוֹ, וְיִזְכֹּר בְּלִבּוֹ שֶׁהַתּוֹעֵלַת וְהַנֶּזֶק שֶׁלוֹ מְסוּרִים בְּיַד הַבּוּרָא יִתְבָּרַךְ.

וְאִם הִ' יַעֲשֶׂה אוֹתָם לְאִמְצָעֵי לְהַבִּיאַ לּוֹ נֶזֶק, יְדוֹן אוֹתָם לְכַף זְכוּת, וְיַחֲשֵׁד אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת מַעֲשָׂיו, שֶׁהוּא הַקָּדִים לַעֲשׂוֹת לְאֵלֵהֶיו רַעָה, וְיִתְחַנֵּן אֶל הָאֱלֹהִים וְיִבְקֹשׁ מִלְּפָנָיו לְכַפֵּר עַל עֲוֹנוֹתָיו וּכְשִׁינְהֵג כָּךְ, אוֹיְבָיו יִהְפְּכוּ לְהִיּוֹת אוֹהָבָיו, כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הַחֶכֶם (משלי טו, ז): בְּרָצוֹת הִ' יִדְרָכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלִים אֹתוֹ. (חובת הלבבות [על פי פרוש לקח טוב] שער הביטחון פרק ד')

אין בשר ודם יכול להיטיב לו ולהצילו, זולתי אם יגזר ה' יתברך

וּמַעֲנִין הַבְּטָחוֹן שֶׁלֹּא יִבְטַח בְּאָדָם כָּלֵל, וְיִדּוּעַ בְּאִמְתּוֹת כִּי אִין בְּשָׂר וְדָם יָכוֹל לְהִיטִיב לוֹ וּלְהַצִּילוֹ, זוֹלְתֵי אִם יִגְזֹר הִ' יִתְבָּרַךְ, כְּעֲנִין שְׁנֵאָמַר (ירמיה יז ה): "אֲרוּר הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם" וּכְתִיב (שם שם ז) "בְּרוּךְ הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּה'", וּכְתִיב (ישעיה ב כב): "חֲדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפוֹ כִּי בְמָה נִחְשָׁב הוּא" וְאִין בְּשָׂר וְדָם יָכוֹל לְהַצִּילוֹ אוֹ לְהַרְעֵ לוֹ, כְּעֲנִין שֶׁאָמַר דָּוִד ע"ה (תהילים נו ה): "בְּאֵלֵקִים בְּטַחְתִּי לֹא אִירָא" וְכוּ'. וּכְתִיב (שם כז א) "הִ' אוֹרֵי וְיִשְׁעֵי מִמִּי אִירָא".

וּבְהַתְקַרֵּב אֵלָיו הַצָּרָה, בְּחֻשְׁבוֹ כִּי הוּא מִיַּד הִ' יִתְבָּרַךְ יוֹכֵל לְהַבִּין כִּי אִין הַהַצָּלָה וְהַהַפָּאָה בְּיַד הַמַּפְּהָ, וְלֹא יִתֵּן אֶל לְבוֹ פֶּחַד הַהַפָּאָה, שֶׁהָרִי פְתוּב (משלי כא א): "פִּלְגֵי מִים לֵב מְלֻךְ בְּיַד הִ' אֵל כֹּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יִטְנוּ".

וְכֵן אָמַר הַכֹּתֹב בְּעֵינָיו סִנְחָרִיב (ישעיה י טו) "הִיִּתְפָּאֵר הַגִּרְזֹן עַל הַחֹצֵב בּוֹ", הַמְשִׁיל
הַנְּבִיא אֶת הָאָדָם לַגִּרְזֹן, כִּי כִשֵּׁם שֶׁהַגִּרְזֹן אֵין פְּעֻלָּתוֹ מֵעֲצָמוֹ אֲלָא מֵצַד הַחֹצֵב בּוֹ,
כֵּן הָאָדָם בְּכָל פְּעֻלוֹתָיו שֶׁהוּא פּוֹעֵל וְרוֹצֵה לְהִטִּיב וּלְהַרְעֵ אֵין (הָאָדָם) זֶה מֵצַד עֲצָמוֹ,
אֲלָא מֵצַד הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה. וְכֵן כְּתוּב (שם) "כִּהְיִיף שֶׁבֵּט וְאֶת מְרִימּוֹ, כִּהְרִים מִטָּה לֹא
עָצ", יֹאמֵר כִּי אֵין הָאָדָם אֲלָא כְּשֶׁבֵּט הַמְרִימִים אוֹתוֹ. וְכֵן הַזְכִּיר הַכֹּתֹב עַל הַמְלִךְ
סִנְחָרִיב עֲצָמוֹ (שם שם ה): "הוּא אֲשׁוּר שֶׁבֵּט אֲפִי", וְגִדּוּעַ כִּי אֵין כֹּחַ הַהִכָּאָה תְּלוּיָהּ
בְּשֶׁבֵּט אֲלָא בְּמַרְיָם אוֹתוֹ. (כד הקמח לרבינו בחיי ערך ביטחון).

עוונותי עשו לי

אֶחָד הָיָה מְצַעֵר אֶת הַחֶכֶם, וְאָמְרוּ לְחֶכֶם כִּמָּה גָּדוֹל עֲוֹן אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁמְצַעֵרְךָ עַל
לֹא פִשְׁעֶךָ, אָמַר לָהֶם הַחֶכֶם אֵינִי מִפְּשִׁיעוֹ, אֲלָא עוֹנוֹתַי עָשׂוּ לִי. אָמְרוּ מִצָּוָה לָךְ
לְהַעֲנִישׁוֹ וּלְקַלְלוֹ, אָמַר לָהֶם אִם כֵּן הֵייתִי מֵעֲנִישׁ וּמְקַלֵּל אֶת עֲצָמִי, כִּי עוֹנוֹתַי
גָּרְמוּ לְצַעַר זֶה. (ספר חסידים סימן קפ"ג)

דוד ידע היות שמעי שליח מלמעלה להלקותו בלשונו ובמעשיו

יַחֲשֵׁב כְּאִשֶּׁר יַחְרְפוּהוּ וַיְבַוְהוּ כִּי סִמְאִ"ל עוֹמֵד וּמְקַטְרֵג עָלָיו לְמַעַלְהָ וְזוֹ רְצוּנָהּ
נִמְשָׁקֶת מִמֶּנּוּ, דְּהָא כְּתִיב (משלי טו, ז) בְּרָצוֹת ה' דְּרַכֵּי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלַם אוֹתוֹ.

וּלְכֹךְ דָּוִד הַמְלִיךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם לְכַפֵּרֵת עוֹוֹנוֹ שֶׁתֵּק כְּאִשֶּׁר חָרְפוּ שְׂמַעִי בֶּן גֵּרָא שֶׁקָּרָאוּ
אִישׁ הַדְּמִים וְנוֹאֵף וּמְמַזְרֵר רָשָׁע צוֹרֵר תּוֹעֵבָה, כְּדִפְרַשׁ רַשִׁי"י ז"ל עַל (מלכים א ב, ח)
וְהוּא קִלְלָנִי קִלְלָה נְמַרְצָ"ת, נוֹטְרִיקוֹן כְּמַבְאָר, שֶׁיִּדְעַ הַיּוֹת שְׂמַעִי שְׁלִיחַ מְלַמְעֵלָה
לְהַלְקוֹתוֹ בְּלִשׁוֹנוֹ וּבְמַעֲשָׂיו שֶׁעָפַר בְּעַפְרָו וְכוּ', וְאָמַר כִּי ה' אָמַר לוֹ קַלֵּל אֶת דָּוִד,
וּמִי יֹאמֵר מִדּוּעַ עָשִׂיתָ כֵּן, לָכֵן יִדְאָג עַל עוֹנוֹתָיו וְלֹא יֵשִׁיב עַל חֲרָפָתוֹ. (ראשית חכמה
שער הענווה פרק שלישי)

הוא יתברך ממציא המצאות להציל הצדיקים החוסים בו גם מבני אדם בחיריים

"מָה רַב טוֹבָה אֲשֶׁר צִפְנִתָּ לִירְאִיךָ פְּעֻלַּת לַחֲסִים בְּךָ נִגְדַּת בְּנֵי אָדָם. תִּסְתַּיְרָם בְּסִתְרָה
פְּנִיךָ מִרְכִּסֵי אִישׁ וְתִצְפְּנֵם בְּסִכָּה מְרִיב לְשָׁנוֹת" (תהילים לא כ כא)

הנה פתבנו כי הנצל איש מכל צרה, יותר נקל מהנצל מבני אדם, למה שהם בעלי בחירה פנודע, ואף על פי כן הוא יתברך ממציא המצאות להציל הצדיקים החוסים בו גם מבני אדם בחירים, באופן לא תבטל בחירתם.

ואם כן הצדיק החוסה בו יתברך גם כנגד בני אדם הצרים אותו, הנה נראה בטחון בטל כי לא יבטל הוא יתברך הבחירה ואדרבה לסכלות וחשיבנו, אולם אמר דוד אדרבה, אני אומר שאדרבה אין קצה [אין גבול] למי שבוטח בה' נגד בעלי בחירה, שגם על זה חוסים בו יתברך כי אין מעצור לה' להושיע מידם.

ועוד תפליא לעשות עמהם כי לא בלבד בעת רצון תצילים מבעלי בחירה, כי אם גם בעת הסתר פניך מהם, מסתירים מאויביהם בעלי בחירה, וזה למה מאשר קרא לו [לדוד] שעם היות לו הסתר פנים לאיזה סבה שהיה נרדף כמה זמן, ואין זה רק הסתר פנים, עם כל זה להיותו חוסה בו יתברך אפלו נגד בעלי בחירה, הסתירו ה' משאול וסיעתו.

וזה אמרו "תסתירים בסתר פניך" שמסתירים גם בזמן הסתר פניו, "מרכסי איש" וגאוותי לרדפו לבל ירום דוד במלכות כי אם הוא וזרעו, ולא עוד אלא ש"תצפנם בסכה מריב לשנות" כי להסתירו מריב לשונות עשה לו סכה כמו רגע להסתירו בה, והוא כי "בבוא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד מסתתר עמנו" ואמרו לו מקום חנינו, ונכנס במערה במקום אשר שם הלך לבקשו, ואמרו רז"ל איך לא חפש שאול אם נחבא שם?

ואמרו כי מיד בהכנס דוד ואנשיו נעשתה בפי המערה כמחצה מיריעת עכביש ויאמר בלבד אלו נכנס פה אדם הנה סותר קורי עכביש, ובזה אפשר לאמר פה "תצפנם בסכה" את האנשים בסכה קלה שאין לה סכה קלה כאריגת עכביש כדי להנצל "מריב לשנות" המלשינים. (רוממות קל לאלשיך שם)

אם לא נגזר מן השמים אין בעל בחירה יכול לעשות לו מאומה

אמר הרב הגאון רשכה"ג מוהר"ח זלה"ה מוולאז'ין, שמעתי מהחסיד הגר"א וגם אני אמרתי כן אפלו מנערותי, שזה טעות מה שמרגל בפי העולם שבעל בחירה יכול לעשות לאדם בלתי גזרת הבורא.

רק שבכל דבר נגזר על האדם באיזה אופן יגוף, אבל בבעל בחירה לא נגזר איזה בעל בחירה יעשה לו לטוב ולמוטב, אבל אם לא נגזר מן השמים אין בעל בחירה יכול לעשות לו מאומה.

אלף כיוצא בד לא יוכלו לעשות לו רע

אם נגזר על פלוני לבל יעני או לבל ילכד בפח הזה, אָלף כְּיוֹצֵא בְּדָ לֹא יוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ רָע. (יערות דבש חלק ראשון דרוש וי)

חלילה לומר שאין ביד ההשגחה העליונה לשמר מבחירת האדם

חלילה לומר שאין ביד ההשגחה העליונה לשמר גם מבחירת האדם. אָלֵא כָּף יֵשׁ לָנוּ לומר שְׂפָדֵי לְהַנְצִל מִבְּעַל בְּחִירָה צָרִיף זְכוּת יוֹתֵר. (העמק דבר בראשית לו, יג)

גם בעת אשר שלט האדם באדם לרע חלילה יבין כי הכל מאתו יתברך

גם בעת אשר שלט האדם באדם לרע חלילה יבין כי הכל מאתו יתברך, ואין האדם ההוא רק השבט אשר בו מעניש ה' לחיבים, וכמאמר הכתוב: "אשור שבט אפי" (ישעיה י) וכתוב עוד שם: "היתפאר הגרזן על החצב בו".

ואם כן כשהאדם מבקש תחבולות ומתחנן לרודפו ואינו נותן ללבו לבקש מאת ה' הלא זה דומה למכה שבוכה ומרבה תחנונים לשבט והמטה, ואין לד פתיות גדול מזה, וכמאמר הכתוב "אָרֶם מִקֶּדֶם וּפְלִשְׁתִּים מֵאַחֲזֵר וַיֵּאכְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּה וְגו' וְהָעַם לֹא שָׁב עַד הַמִּכְהוֹ (עד הקדוש ברוך הוא שהוא מביא עליו המכות האלה – רש"י) וְאֵת ה' צָבָאוֹת לֹא דָרְשׁוּ" (ישעיה ט) (לקוטי אמרים מבעל בית הלוי – בית הלוי על התורה)

כל עניני צער שנזדמן לאדם הכל מן השמים על עוונותיו

ועל כן היה מביא החפץ חיים זצ"ל ראיה מפרשת ממה שאמר הכתוב "וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו וגו' שבתו? תן ורפא ורפא" ודרשו על זה חז"ל מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאת, דהינו שלא יאמר אדם אם הקדוש ברוך הוא הכה איך אפשר לילך לרופא להתרפאת? והרי הכתוב מדבר שאחד הכה את רעהו במזיד על ידי מריבה, והגמרא קוראת לזה שהקדוש ברוך הוא הכה, אלא על כרחך שגם הפאה של בן אדם היא בידי שמים. (שם עולם להיחפץ חיים חלק א' פרק ג')

שאינ בריה בעולם שבכחה להרע לו או להיטיב לו זולת גזרתו יתברך

שְׁמַעְקֵרִי הִירָאָה לְהֶאֱמִין שְׁאִין בְּרִיָּה בְּעוֹלָם שְׁבִכְחָה לְהֶרַע לוֹ אוֹ לְהִיטִיב לוֹ זוֹלַת גְּזֵרְתּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאֶמְנָם אִם רָעָהוּ עוֹשֶׂה רָשָׁע שְׁלֹא בְּמִשְׁפָּט יִתְכּוֹן שְׁעֲלִיו נֶאֱמַר מְגַלְגְּלִין חוֹב עַל יְדֵי חַיֵּב וְנִעְשָׂה שְׁלִיחַ לְהַטּוֹת הַעֲנֵשׁ שְׁנִגְזָר עַל רָעָהוּ עַל יְדוֹ, אֲכֹן בְּעַת שְׁעוֹשֶׂה עַל פִּי הַתּוֹרָה אִין זֶה בְּכֻלָּל שְׁלִיחוֹת רַע כְּלָל וְאִינוּ נוֹגַע בְּמָה שְׁמוּכָן לְחַבְרוֹ כְּלָל וְלֹא יִחְסַר לְחַבְרוֹ עַל יְדוֹ כְּלוּם. (אמונה וביטחון לחזו"א פרק ג)

מי שלא נגזר עליו מיתה לא ימות

וְנִיִּל דְלְכְלִי עֲלֵמָא מִי שְׁלֹא נִגְזָר עֲלָיו מִיְתָה לֹא יָמוּת, וּמְכַל מְקוּם יֵשׁ דְּבָרִים הַמְעוֹרְרִים קְטְרוּג וּמְצָרִיכִים יוֹתֵר זְכוּיֹת בְּשִׁבִיל לְהַנְצִיל, וּכְעִין דְּאִיתָא (בברכות נ"ח א) ג' דְּבָרִים מְצָרִיכִים עוֹנוֹתָיו שְׁל אָדָם וְאֵלוֹ הֵן קִיר נְטוּי וְכוּי דְעַל יְדֵי שְׁמַהֲלָךְ בְּמְקוּם סַפְנָה צָרִיךְ יוֹתֵר זְכוּיֹת לְהַנְצִיל, וְזֶה הַטַּעַם דְּבְמְקוּם שְׁיֵשׁ רְצוֹן שְׁל בַּעַל בְּחִירָה לְהַזִּיק צָרִיכִים יוֹתֵר זְכוּיֹת לְהַנְצִיל מִמֶּנּוּ.

[ועמש"כ בספר ימלא פי תהלתך ח"ב עמ' שס"ז (יעו"ש מה שהאריך בדבר ותמצית הדברים כתב: "נמצא דאין הכי נמי אין דבר שאפשר לעשות בלי שנגזר משמים, אלא דרצון בעלי בחירה משנה את ההנהגה כלפי האדם, וכשמסתכלים במדרגה אחרת צריך רחמים גדולים להנצל)]

וְהִנֵּה בְּסִפְר שְׁמוּאֵל (ב' כ"ד י"ד) כְּתוּב "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל גְּד וְגו' נִפְלָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו וּבְיַד אָדָם אֵל אֶפְלָה" וְלְכַאוּרָה, הָרִי הַכֹּל בְּגִזְרַת שְׁמַיִם וּמֵאִי נִפְקָא מִיְנָה אִם יִמְסַר בְּיַד ה' אוֹ בְּיַד אָדָם? אֶלָּא מִשְׁמַע כְּהַנִּיִּל שְׁיִוְתֵר קִשָּׁה לְהַנְצִיל מִבַּעַל בְּחִירָה, וּמִשׁוּ"ה דָּוִד אָמַר דְּעֲדִיף לְפַל בְּיַד ה' וְלֹא בְּיַד אָדָם. (אילת השחר על התורה פרשת וישב)

(ובזה יתיישבו דברי האוה"ח הקדוש (בראשית ל"ז כ"א) שכתב שבעל בחירה יכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה כלל, שאין כוונתו שלא נתחייב מיתה כלל, אלא ודאי נתחייב מיתה רק שהיה ניתן להאריך אף עמו ולא שימות עתה, אולם כשנפל בבעל בחירה הוא ככותל רעוע, שהעובר תחתיו דינו מתבצע לאלתר).

גם זבוב נשלח מן השמים

ה"חזון איש" זצ"ל רצה פעם להמחיש בחוש את ענין השגחת הבורא בפני אהד מתלמידיו, וכך אמר לו:

אתם שומעים? היום דפק אצלי מישהו בדלת, קמתי והלכתי לפתח את הדלת, ראיתי שעומד לו זבוב בפניסה.

הוא שאל: כֵּאֵן גַּר ה"חזון איש"? והשבתתי לו: כֵּן. אָמַר הַזָּבוּב: שְׁלַחוּ אוֹתִי מִן הַשָּׁמַיִם לְתֵת לָךְ גֵּרוּד בָּאֵף. אָמַרְתִּי לוֹ: לֹא אֶתֵּן לָךְ, וְגִרְשָׁתִּיךָ בְּתַנּוּעַת יָדֶיךָ. הַזָּבוּב נִכְנַס מִתַּחַת לְיָדֶיךָ, עָלָה עַל אָפִי וְהִחֵל לְגַרְד. אַחֲרַי כָּךְ אָמַר שְׁלוֹם וְנִצָּא מִן הַבַּיִת!...

הקדוש ברוך הוא יכול לשנות טבע עבור ילד קטן

הרב הקדוש רבי שלום מפעלז זי"ע אָמַר פֶּעַם אוֹדוֹת טַעֲנַת הָעוֹלָם עַל אֱלוֹהֵי שְׁמַתֵּימָרִים לְחַזוֹת מֵרֵאשִׁית אֶת מְזִג הָאֵוִיר, שֶׁהֵם אֵינָם רוֹאִים נְכוּחָה, פְּעָמִים אוֹמְרִים שֶׁבַּיּוֹם זֶה יֵרֵד גֶּשֶׁם וּבַיּוֹם זֶה יִהְיֶה קָר וְגָדוֹל וְלִבְסוּף אֵינִי כֵּן, שֶׁלֹּאֲמַתּוֹ שֶׁל דָּבָר יְכוּלִים הֵמָּה לְחַזוֹת מֵרֵאשִׁית אֶת מְזִג הָאֵוִיר עַל פִּי חֲכָמַת הָרוּחוֹת וְשִׁאֲרֵי סִימָנִים, וְסִבַּת הַדָּבָר שֶׁהֵם טוֹעִים לְפָעָמִים, כִּי לְפִי דָרָךְ הַטֵּבַע צָרִיךְ אֲכֹן לִהְיוֹת בַּיּוֹם מְסִיָּם קָר וְכַפּוֹר גָּדוֹל כְּפִי שֶׁהֵם חָזוּ מֵרֵאשִׁית, אֲלֵא שֶׁבְּאוֹתוֹ יוֹם צָרִיךְ יֵלֵךְ קָטָן לְלַקֵּת לְבַיִת תַּלְמוּדוֹ לְעַסֵּק בְּתוֹרָה וְהוּא סוֹבֵל מֵהַקָּר. כְּשֶׁהֵיִלֵּךְ נֶאֱנַח וְאוֹמֵר שֶׁקָּר לוֹ מְאֹד מְרַחֵם עָלָיו הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחַלֵּף אֶת הַזְּמַנִּים וּמְנַשֵּׁב רוּחַ חֲמָה בְּמִיחָד עֲבוּרוֹ. סוּד זֶה לֹא יוֹדְעִים הַחוּזִים, שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יְכוּל לְשַׁנּוֹת אֶת כָּל הַטֵּבַע עֲבוּר יֵלֵךְ קָטָן. (שפַע חַיִּים לְאֲדַמוּ"ר מִצַּאנֵז קְלוִיזִנְבוּרְג זצ"ל – תַּשְׁמִי"ב פֶּרֶשֶׁת נח).